

**JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
ZDRAVOTNĚ SOCIÁLNÍ FAKULTA**

**Úroveň zajištění bezpečnosti dětí
ve střediscích ekologické výchovy**

Disertační práce v oboru:
Prevence, náprava a terapie zdravotní a sociální problematiky dětí a mládeže,
dospělých a seniorů,
ve studijním programu: Specializace ve zdravotnictví

Autor: Mgr. Věra Soukupová
Školitel: Ing. Renata Švestková, Ph.D.
Konzultant: prof. MUDr. Miloš Velemínský, CSc., dr.h.c.

Rok 2009

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem disertační práci na téma Úroveň zajištění bezpečnosti dětí ve střediscích ekologické výchovy vypracovala samostatně a použila jen prameny, které cituji a uvádím v příložené bibliografii. Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své disertační práce – a to v nezkrácené podobě Zdravotně sociální fakultou – elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

V Českých Budějovicích dne 30. června 2009

Věra Soukupová

Poděkování

Ráda bych poděkovala mé školitelce Ing. Renatě Švestkové, Ph.D. za podporu při zpracovávání práce a po celou dobu studia, prof. MUDr. Miloši Velemínskému, CSc., dr.h.c. za trpělivost a čas, který mi věnoval při četných konzultacích k mé práci, Doc. JUDr. Vilému Kahounovi, Ph.D. za pomoc při orientaci v právních normách vztahující se k tématu práce a nasměrování k dalším právním předpisům, prof. RNDr. Miroslavu Papáčkovi za podporu při dokončování práce, kolegovi Mgr. Tomášovi Ditrichovi za statistické zpracování dat a Mgr. Adéle Chadimové za grafické zpracování elektronické verze brožury Preventivní opatření v ekocentrech. Poděkování náleží i pracovníkům Kanceláře Pavučina a všem pracovníkům ekocenter, kteří mi umožnili výzkum realizovat.

Zároveň chci poděkovat svým blízkým – rodině, manželovi, přátelům a kolegům, kteří mi dodávali sílu v práci pokračovat. Poslední, avšak největší, díky patří Bohu, který mi dal kolem sebe lidi, bez jejichž pomoci bych práci nemohla dokončit.

Abstract

The work deals with the topic of injury prevention, de facto fulfilling the preventional precautions in organizations executing environmental education (EE) for children of the target age group of pre-school and junior school children.

The goal of the work is to evaluate and compare the levels of fulfilling the preventional precautions in each of the centres, to map generated injuries and to suggest the basic steps leading to the improvement of the preventional precaution level in relationship towards injuries.

The survey took place on the model of the Association of EE Centres Pavučina, the members of which vary in their legal form and establisher – which suggested a various level of fulfilling the preventional precautions.

The used methods of the survey: interviews with the chief workers, with tutors and teachers, secondary analysis of the, injury books, the environment of the centres, first-aid kits and observation of the chosen environment-educational programs suggest a low level of the preventional precaution, breaking the safety rules and a low awareness of the urgent injury prevention by the centre workers. The research confirms the hypothesis of the higher preventional precaution level in scholastic facilities than in non-scholastic facilities; and a higher preventional precaution level of non-scholastic centres with municipal and regional authorities as establishers than by other non-scholastic facilities with other establishers.

Injuries filed in the injury books show the most common types of injuries, the mechanisms and the places of the injury generation, and also of the events during which the injury occurred. The interviews with the tutors and observation reveal potential urgent states which may occur during the activities in the centre activities, hazardous states and situations which may lead to injury generation, environment safety in which the activities take place and other relations of injury prevention.

In the final part the author suggests solutions leading to the improvement of the recent conditions of fulfilling the preventional precautions and completes the work with numerous attachments, including the electronic version of a practical methodic brochure: Preventional precautions and the first aid for children at urgent states generated during the activities in the centres of environment education which is ment and distributed directly to the workers of the member centres of the Pavučina Assosiation.

Key words: prevention – risk – injury – centres of environment education

OBSAH

ÚVOD	3
------------	---

TEORETRICKÁ ČÁST

1 Současný stav	4
1.1 Ekologická výchova.....	4
1.1.1 Ekologická versus environmentální výchova.....	4
1.1.2 Ekologická výchova a zdraví	5
1.1.3 Organizační formy ekologické výchovy	7
1.1.4 Ekologický výukový program.....	7
1.1.5 Střediska ekologické výchovy v České republice	9
1.1.6 Sdružení středisek ekologické výchovy Pavučina.....	10
1.1.6.1 Činnost členských středisek SSEV Pavučina	11
1.1.6.2 Lektori ekovýchovných programů	12
1.1.6.3 Vybavení středisek ekologické výchovy	12
1.1.6.4 Příklady vybraných specifík středisek ekologické výchovy	12
1.1.7 Organizovaná ekologická výchova v ostatních zařízeních v České republice	13
1.1.8 Střediska ekologické výchovy a ekologická výchova ve světě	15
1.2 Preventivní opatření.....	18
1.2.1 Dělení preventivních opatření	18
1.2.1.1 Primární, sekundární a terciární prevence	18
1.2.1.2 Aktivní a pasivní prevence.....	19
1.2.1.3 Intervence zdravotně-výchovná, legislativní a technologická.....	20
1.2.2 Instituce, organizace a další subjekty a zařízení věnující se prevenci dětských úrazů	20
1.2.3 Preventivní plány, programy a kampaně v České republice	21
1.2.3.1 Národní akční plán prevence dětských úrazů na léta 2007- 2017 /dále jen NAP/.....	22
1.2.3.1.1 Národní registr dětských úrazů - současný stav.....	22
1.2.4 Haddonova strategie prevence úrazů dětí.....	22
1.2.5 Preventivní opatření pro činnost s dětmi při realizaci ekologické výchovy.....	24
1.3 Úrazy.....	30
1.3.1 Úrazovost v České republice.....	30
1.3.2 Druhy úrazů	31
1.3.3 Subjekty zabývající se úrazy.....	32
1.3.4 Epidemiologie úrazů, rizikové faktory.....	34
1.3.4.1 Analýza rizika	38
1.3.5 Úrazy a otravy dětí v rámci aktivit ekocenter a jejich prevence	40
1.3.5.1 Úraz a příroda.....	41
1.3.5.1.1 Aktivity v přírodě	42
1.3.5.1.2 Význam pobytu dětí v přírodě	42
1.3.5.1.3 Nepříznivé důsledky odcizování dětí přírodě	44
1.3.5.2 Náhlé stavy při terénních činnostech a jejich prevence.....	45
1.3.5.2.1 Zranění, poruchy a otravy organismu působením jedovatých organismů	45
1.3.5.2.1.1 Otravy	46
1.3.5.2.1.2 Mechanická poranění živočichem – kousnutí a pokousání, kousnutí či bodnutí (vyjma kousnutí plazy a uštknutí zmijí).....	48
1.3.5.2.1.3 Kousnutí hady či uštknutí zmijí	50
1.3.5.2.2 Tonutí (utonutí)	52
1.3.5.2.3 Zlomeniny, pohmožděniny a podobná zranění - následky pádů.....	53
1.3.5.2.4 Teplná poranění - popáleniny, přehřátí, podchlazení.....	53
1.3.5.2.5 Úrazy způsobené mimořádnými událostmi v přírodě.....	53
1.3.5.3 Úrazy v interiéru ekocenter	54

PRAKTIICKÁ ČÁST

2 Cíle a hypotézy práce	55
2.1 Cíle.....	55
2.2 Hypotézy.....	55
3 Metodika	56
3.1 Charakteristika souboru, cílové skupiny	56
3.2 Použité výzkumné metody	57
3.3 Realizace výzkumu	70
3.4 Zpracování dat	71
4 Výsledky	76
4.1 I Rozhovory s vedoucími	76
4.1.1 I/1 Srovnání plnění jednotlivých ukazatelů preventivních opatření u všech typů zařízení	76
4.1.2 I/2 Srovnání plnění jednotlivých ukazatelů preventivních opatření u školských versus neškolských zařízení	78
4.1.3 I/3 Srovnání úrovně preventivních opatření u neškolských zařízení podle jejich zřizovatele.....	83
4.1.4 I/4 Ostatní výsledky z dotazování vedoucích.....	88
4.2 II Sekundární analýzy - dokumentů a fyzických (předmětných) dat	90
4.2.1 II/1 Sekundární analýzy knih úrazů	90
4.2.2 II/2 Analýza lékárníček - fyzická (předmětná) data	104
4.2.3 II/3 Analýza prostředí – fyzická (předmětná) data.....	106
4.2.4 II/4 Sekundární analýzy výročních zpráv, nabídek ekologických výukových programů a webových stránek organizace	110
4.3 III Rozhovory s lektory	127
4.4 IV Pozorování	152
5 Diskuse.....	164
5.1 Obecná diskuse	164
5.2 Diskuse k výsledkům výzkumu: jednotlivým tabulkám a grafům	165
5.3 Závěrečná diskuse.....	187
6 Závěr.....	190
6.1 Závěry k jednotlivým výsledkům výzkumu	190
6.2 Celkový závěr	195
7 Doporučení pro praxi.....	197
8 Seznam použitých zdrojů.....	199
9 Základní pojmy.....	213
10 Klíčová slova	217
11 Seznam zkratek.....	217

Přílohy

ÚVOD

V České republice jsou úrazy nejčastější příčinou úmrtí dětí. Lze se jim však předcházet. Prevence úrazů je soustředěna především do oblasti dopravy, sportovních aktivit, eventuelně škol a pracovního prostředí. Jen minimum kampaní se soustřeďuje na prevenci úrazů v domácnostech a ještě menší pozornost je věnována prevenci úrazů při organizovaných volnočasových aktivitách pro děti (Benešová a kol. 2007a).

S tím souvisí i změna ve vnímání otevřeného venkovního prostoru, která ukazuje na stísnění a nebezpečnost exteriéru. Klesající trend pobytu v přírodě sice množství úrazů v terénu snižuje, k navýšení zranění však dochází u tzv. „dětí interiérů“. Pro tyto děti, vychovávané v luxusu a sterilitě vnitřního prostředí se právě v důsledku ubývání zkušeností a chybějících prožitků v přírodě, stává venkovní prostředí rizikové (Klimesš, 2009). Uvedené faktory společně s nedodržováním bezpečnostních zásad pak počty zranění v přírodě zvyšují. Toto potencionální riziko vzniku úrazu nemůže ale vést k omezení kontaktů dětí s přírodou, neboť pro děti předškolního a mladšího školního věku patří pobyt v přírodě k rozhodujícím faktorům pro formování osobnosti dítěte de facto pro utváření vztahu k životnímu prostředí (Strejčková, 2005).

Nepříznivé důsledky odcizení dětí přírodě se snaží zmírnit řada organizací. Mezi těmito subjekty hrají důležitou roli střediska ekologické výchovy, z nichž některá jsou členy Sdružení středisek ekologické výchovy Pavučina. Tato zařízení realizují ekologické výukové programy, organizují pro děti volnočasové aktivity, přírodovědné kroužky, výpravy a tábory a podobné akce (SSEV Pavučina, 2008). Ekocentra Pavučiny jsou různého typu, mají různou právní formu i odlišné zřizovatele. Uvedené faktory, společně se stabilitou, dobou fungování ekocentra a dalšími specifiky, jsou určující pro rozdílnou úroveň plnění preventivních opatření v souvislosti s úrazovou prevencí.

Cílem práce je zjistit a srovnat úroveň zajištění bezpečnosti dětí u jednotlivých typů organizací realizující ekovýchovnou činnost na modelu členských středisek Sdružení ekologické výchovy Pavučina, a navrhnout doporučení pro zlepšení daného stavu.

Práce vychází z více jak desetileté ekovýchovné praxe autorky práce, poptávky pracovníků ekocenter po vyjasnění některých bezpečnostních opatření a odpovědností a snahy zlepšení úrovně daných preventivních opatření.

1 SOUČASNÝ STAV

1.1 EKOLOGICKÁ VÝCHOVA

Ekologická výchova /dále jen EV, ekovýchova/ je v nejširším slova smyslu veškeré výchovné a vzdělávací úsilí, jehož cílem je zvyšování spoluzodpovědnosti lidí za současný i příští stav přírody a životního prostředí, rozvíjení tvořivosti, citlivosti a vstřícnosti lidí k řešení problémů péče o přírodu, utváření ekologicky příznivé hodnotové orientace a hledání příčin (ekologické) krize a cesty k jejímu řešení. Záměrem ekovýchového působení je přijetí spolu-odpovědnosti za kvalitu životního prostředí a úcta k životu ve všech jeho formách.

Úroveň ekogramotnosti¹ je předpokladem pro rozvoj vztahového (ekologického) myšlení (Horká, 1996, s. 9).

1.1.1 Ekologická versus environmentální výchova

Terminologie předmětu péče o životní prostředí prošla dlouhým vývojem. Do názvoslovných diskusí započatých koncem osmdesátých let také vstoupil Jiří Kulich se zdůvodněním potřeby nahrazení těžkopádného pojmu „výchova k péči o životní prostředí“ pojmem ekologická výchova (Máchal, 2000). Přívlastek ekologická tak získal nový, podstatně širší obsah, což se projevilo i v dalších spojeních – např. ekologické hnutí, ekologická etika, centra ekologické výchovy (Kulich, 1988). Koncem devadesátých let se Ministerstvo životního prostředí od termínu „ekologická výchova“ odklonilo ve prospěch nově zaváděného pojmu „environmentální výchova“.

Máchal (2000) upozorňuje na pozitivní efekt tříbení svých názorů terminologii, cíle a obsah oboru. Doporučuje se však terminologií podrobně nezabývat proto, že se do popředí dostávají též pojmy „výchova pro trvale udržitelný rozvoj“ resp. „výchova k udržitelnému životu“, které mnohem lépe vystihují souvztažnosti mezi ekologickým, sociálním i ekonomickým zřetelem ekopedagogického úsilí. Pro účely ekopedagogické praxe ve školách a střediscích ekologické výchovy je proto možné (i vhodné) považovat

¹ Základní poznání a chápání souvislostí v biosféře a vztahů mezi člověkem a prostředím, které je předpokladem pro uvědomování si závažnosti řešení ekologických problémů, pro probuzení zájmu a pocitu odpovědnosti za další život na naší planetě, a tedy i pro celoživotní přijímání a zvažování informací týkajících se životního prostředí (Kvasničková, 1997).

pojmy „ekologická výchova“ a „environmentální výchova“ za stejnocenné (Máchal, 2000, s. 14).

Základní rozdíly v pojmech pokrývajících zhruba tutéž oblast výchovy a vzdělávání, jsou následující:

- Environmentální výchova – zdůrazňuje zaměření na celé (přírodní i umělé) životní prostředí (člověka). Rozdílnost je dána i odlišností od pouhé „výuky ekologie“. Termín je použit např. v *Zákoně č. 123/1998 Sb., o právu na informace o životním prostředí* či ve *Státním programu environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty*. Pojem environmentální výchova je též použit v *Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání* (environmentální výchova jako jedno z průřezových témat).

- Ekologická výchova – zdůrazňuje zaměření na vztah člověka a prostředí, nikoli jen na poznání okolí obklopujícího člověka. Zdůrazňuje celostní (holistické) pojetí; lze ji odvodit od „ekologie člověka“ (sociální/humánní ekologie – zkoumající vztah člověka a jeho prostředí). Termín je použit např. v *Zákoně č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny*, tradičně se objevuje v názvech specializovaných pracovišť (ekocenter) – středisek ekologické výchovy (viz níže).

- Výchova pro udržitelný rozvoj – klade důraz na kvalitní životní prostředí v souvislosti s ekonomickým, sociálním a kulturním rozvojem a na dlouhodobou udržitelnost. Skrývá v sobě i potenci zapojování veřejnosti do rozhodování (Kulichová a kol., 2005; Máchal, 2000; Horká, Hromádka, 2008).

1.1.2 Ekologická výchova a zdraví

Ekologická výchova, de facto kvalita životního prostředí, má úzkou souvislost se zdravím. Každá nepříznivá změna životního prostředí limituje kvalitu života, což se stává imperativem k péči o životní prostředí a integrální součástí ekologické/environmentální výchovy (Horká, 2008, s. 21 a 22)

Zodpovědné jednání ve jménu zdraví je spojováno s aktivitami směřujícími k jeho zlepšování a s odmítáním forem chování, které jej poškozují, i s utvářením prostředí podporujícím zdraví, potažmo s pozitivním postojem k životnímu prostředí. Tematicky lze tyto otázky zařadit k integrovanému pojetí zdraví, které se zabývá **konsekvencemi mezi zdravím člověka a zdravím fyzického prostředí a přírody**. Tyto konsekvence

mezi zdravím člověka a životním prostředím (potažmo ekologickou výchovou a výchovou ke zdraví) lze chápat následovně:

- kvalita životního prostředí představuje významný aspekt zdraví a je jeho základní determinantou a regulačním mechanismem,
- zdraví je indikátorem udržitelného rozvoje i jedním z jeho předpokladů,
- vedle biomedicínského modelu zdraví existuje i model ekologicky-sociální, který sleduje podmíněnost zdraví přírodním a sociálním prostředím,
- zdravé životní prostředí je cílem programu *Zdraví pro všechny*,
- a podle kurikulárních materiálů k podpoře zdraví je environmentální oblast důležitým okruhem výchovy ke zdraví (Horká, 2006, s. 721 a 722).

Priorita souvislostí zdraví a životního prostředí je zřejmá i na nejvyšší (politické) úrovni. V roce 1999 byla ustanovena **Rada pro zdraví a životní prostředí**. Ta působí jako poradní orgán vlády České republiky, řídí a kontroluje úkoly vyplývajícího z *Akčního plánu zdraví a životního prostředí*². Jedná se o obecné cíle i konkrétní aktivity a úkoly, např.

- zařazovat hlediska ochrany zdraví a životního prostředí do politik a koncepcí jednotlivých oblastí
- důsledněji podporovat výzkum zaměřený na zjišťování, odhad a redukci rizik faktorů životního prostředí ovlivňujících zdraví populace
- podporovat vydávání edukačních publikací z oblasti ochrany zdraví a životního prostředí,
- podporovat nevládní organizace, nadace, hnutí ap., které mají ve svých cílech informování a vzdělávání veřejnosti v oblasti ekologie, ochrany zdraví a životního prostředí,

zabezpečit, aby výchova k ochraně zdraví a životního prostředí zůstala součástí osnov škol všech druhů, stupňů ap. (MZ ČR, 2008c).

² Akční plán zdraví a životního prostředí ČR (NEHAP ČR) je národní aplikací Evropského akčního plánu (EHAPE), který dohromady tvoří plány jednotlivých států Evropy. EHAPE byl přijat na druhé konferenci ministrů životního prostředí a zdravotnictví v červnu 1994 v Helsinkách, opírá se o metodiku WHO. Dokument obsahuje soubor doporučení, směřujících ke zlepšení životního prostředí a zdravotního stavu populace v ČR. Zabývá se širokou škálou problémů životního prostředí a koncepční podpory zdraví. Na NEHAP navazují místní Akční plány zdraví a životního prostředí - LEHAP (SZÚ 2008)

1.1.3 Organizační formy ekologické výchovy

Specifikem ekovýchovných aktivit jsou výchovně vzdělávací programy - v užším pojetí **ekologické výukové programy** (viz dále). Jiným typem činnosti jsou **pravidelné činnosti** zájmových útvarů - přírodovědné, ekologické, tábornické a jim příbuzné kroužky a kluby de facto jednotlivé schůzky, jejichž smysluplnost umocňuje soustavná činnost, dlouhodobá plánovitost i vlastní zkušenost realizátora (s prací) s dětmi. Máchal (Široká, Horká, 2009, s. 2) hovoří v této souvislosti o neúčinnějším způsobu ekologické výchovy. Pravidelnou činnost doplňují **příležitostné akce** např. výpravy a exkurze, vycházky, expedice, táborová činnost, soutěže, olympiády aj. (Pávková a kol., 2008). Výpravy umožňují dětem bezprostřední doteky s živou přírodou, dávají příležitost k bližšímu kontaktu, nabízejí zdokonalování v manuálních dovednostech, upevňují smysl pro spolupráci, umožňují dětem hrát si a vyřadit se v přirozeném prostředí. „Víkendovky“ a tábory (dnes vymezené *Zákonem č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví* a nazývané zotavovací akce a jiné podobné akce pro děti) jsou nenahraditelným a neúčinnějším prostředkem výchovy k přírodě. Bývají vyvrcholením kroužkové činnosti. K poznání přírody i získání dovedností je ideální realizovat je v rozličnou roční dobu. Zážitky, které zde dětem dopřejeme, většinou nemohou získat nikde jinde (Máchal, 2000).

Uvedené aktivity využívají různých (alternativních) pedagogických metod, forem práce a motivačních prvků pro zatraktivnění realizovaných činností. Ve všech výše uvedených organizačních formách lze uplatňovat větší rozmanitost a pestrost ve výchovně vzdělávacích postupech i podnětech, poskytovat větší příležitosti k samostatné činnosti (např. objevování) než ve školním vyučování. To vede k větší aktivitě a kreativitě, formování a rozvíjení osobnosti a upevňování zájmů účastníků (Pávková a kol., 2008).

1.1.4 Ekologický výukový program

Ekologický výukový program /dále EVP/ je odborná, souvislostní, interaktivní výchovně vzdělávací lekce, jejímž cílem je upevnění, prohloubení a rozšíření znalostí, dovedností a postojů a obohacení vzdělávání na všech stupních škol o ekologický a environmentální rozměr. (Máchal, 2000, s. 134).

Cílem EVP je pojednat o určitém tematickém celku učiva v souvislostech, napříč vyučovacími předměty, s obzvláštním důrazem na ekologické souvztažnosti, na rozvíjení komunikativních a kooperativních dovedností žáků, na utváření postojů, přátelských vůči přírodě i životnímu prostředí (Máchal, 2000, s. 135).

Jedná se o službu ekocenter nabízenou školám jako nadstavba školní výuky. Školy zařazují tyto aktivity do pravidelné výuky různými způsoby (např. jako ekologické kurzy, v rámci projektových dnů, školních výletů či exkurzí).

EVP mají obsah ekologický (v odborném smyslu slova), environmentální, biologický a/nebo ochránářský (zabývající se ochranou přírody a krajiny). Probíhají zpravidla mimo školu, tj. v přírodě, přírodní učebně, zahradě, ve středisku ekologické výchovy apod., v délce minimálně 2 vyučovací hodiny (resp. 2x 45 minut), pro mateřské školy v délce minimálně 60 minut. V programech jsou využívány specializované pomůcky a metodické materiály vyvinuté středisky.

Při sestavování programů dbají střediska na návaznost na příslušný rámcový vzdělávací program, podporují rozvoj klíčových kompetencí a v rámci svých možností je přizpůsobují jednotlivým školním vzdělávacím programům a potřebám školy. Metodika, jak vytvořit a realizovat kvalitní EVP je shrnuta do tzv. Ekopedagogova osmera, který je součástí Kodexu středisek ekologické výchovy Pavučina (viz příloha č. 1).

Ekocentra realizují denní a pobytové výukové programy. *Denní programy* probíhají přímo ve střediscích ekologické výchovy, ve školách nebo přímo v terénu. *Pobytové programy* umožňují rozsáhlejší a intenzivnější působení; jednotlivé činnosti používané i v krátkodobých programech je možno spojit do většího logického celku. Zpravidla se jedná o tří- až pětidenní pobyty s totožným cílem EVP: posilování vztahu k přírodě a respektování principů trvale udržitelného rozvoje atd. Sama pobytová střediska jsou vybavena prvky, které demonstrují skromnost a šetrnost k životnímu prostředí, např. využívají energetických vychytávek jako jsou tepelná čerpadla či sluneční kolektory, mívají zázemí v podobě školní zahrady, chovají domácí zvířata, minimalizují odpady, a pokud to podmínky v místě dovolí, využívají při přípravě stravy místní produkty či biopotraviny (Ekopobyt, 2006).

1.1.5 Střediska ekologické výchovy v České republice

Střediska ekologické výchovy /dále jen ekocentra, střediska, SEV či CEV/ jsou právnické osoby, které soustavně poskytují služby zejména v oblasti ekologické výchovy, vzdělávání a osvěty veřejnosti /EVVO/. Jejich posláním je prostřednictvím EVVO zlepšovat vztah lidí k životnímu prostředí, zvyšovat úroveň mezilidských vztahů i postojů k péči o životní prostředí prostřednictvím výchovy, která vede k myšlení a jednání v souladu s principy udržitelného rozvoje a úctě k životu ve všech jeho formách (SSEV Pavučina, 2008; Zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí, §16).

Typy středisek dle školské legislativy

Existují dva typy středisek: školská a neškolská zařízení (viz příloha č. 2b).

Školská zařízení jsou subjekty zařazené do Sítě škol, předškolních zřízení a školských zařízení na základě rozhodnutí MŠMT. Mají status příspěvkové nebo obecně prospěšné organizace a jsou jimi zejména střediska volného času, střediska zájmového vzdělávání, domy dětí a mládeže a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků nebo přímo zařízení pro environmentální vzdělávání. Na školská zařízení se kromě obecného právního rámce bezpečnosti práce vztahují i právní normy určené pro školy a školská zařízení.

Zařízení nezařazená do výše uvedené Sítě škol patří mezi neškolská zařízení. Ačkoli se na ně přímo nevztahují metodické pokyny, nařízení a vyhlášky MŠMT (určené pro školy), tak pokud nastane problém (např. hodnocení odpovědnosti za úraz), v rámci znaleckého posuzování mohou znalci přihlédnout k předpisům upravujícím obdobné činnosti, dřívějším rozhodnutím soudů (judikatur) či praxi obvyklé při stejných nebo srovnatelných činnostech - postupy „lege artis“, tj. „podle pravidel oboru“, „zákonem dovednosti“ (Kutý a kol., 2007; Kahoun, 2008).

Typy středisek dle zřizovatele

Zřizovateli středisek jsou buď

- městské úřady, magistráty měst, městys, krajské úřady

nebo se jedná

- o pobočky a články nejrůznějších střešních organizací, hnutí či sdružení (např. Hnutí Brontosaurus, Český svaz ochránců přírody, Asociace turistických oddílů mládeže)

nebo jsou

- střediska zcela samostatnou organizační jednotkou – nejčastěji typu občanské sdružení (viz příloha č. 2a).

1.1.6 Sdružení středisek ekologické výchovy Pavučina

Sdružení středisek ekologické výchovy Pavučina /dále jen SSEV Pavučina nebo Sdružení Pavučina nebo Pavučina/ je celostátní střešní cechovní organizace, de facto síť organizací specializovaných na ekologickou výchovu, vzdělávání a osvětu.

Pro členská střediska je servisní organizací zastupující a prosazující jejich společné zájmy ve vztahu k ústředním orgánům státní správy, k partnerským organizacím a sponzorům, informující o vývoji a změnách v oblasti ekologické výchovy. Pavučina usiluje o rozvoj vzdělávání a výchovy v oblasti životního prostředí a udržitelného rozvoje v České republice. Podporuje činnost a odborný růst svých členů, dbá na kvalitu činnosti a vytváří prostor pro spolupráci.

Sdružení Pavučina vzniklo v roce 1996 z iniciativy osmi zakládajících členů. V roce 2007 mělo již 36 členů (viz příloha č. 2a a příloha č. 6a).

Zájemci o členství musí splňovat podmínky organizačního řádu Pavučiny - rozsah ekologických výukových programů či vzdělávacích akcí pro pedagogy alespoň 100 hodin ročně, alespoň jednoho smluvně zajištěného placeného pracovníka pro EVVO a pro zajištění činnosti má v nájmu, a užívání či vlastnictví nebytový prostor alespoň s jednou místností (Zetěk, 2008, s. 3).

SSEV Pavučina prostřednictvím svých členů realizuje řadu dlouhodobých projektů celostátního významu např. Specializační studium pro školní koordinátory EVVO, Metodická a informační podpora při začleňování environmentální výchovy do školních vzdělávacích programů, Programy o lese ve spolupráci s Lesy ČR, Vzdělávání, výchova a osvěty v oblasti ochrany zvířat, pořádání Veletrhu ekologických výukových programů. Dále vydává např. časopis pro ekologickou gramotnost Bedrník.

Pracovníci kanceláře Sdružení Pavučina též kontrolují dodržování Kodexu středisek ekologické výchovy a kvalitu ekologických výukových programů. (SSEV Pavučina, 2008; SSEV Pavučina, 2007).

1.1.6.1 Činnost členských středisek SSEV Pavučina

Činnosti ekocenter jsou velmi rozmanité a zahrnují environmentální výchovu, vzdělávání a osvětu všech generací. Jednotícím prvkem je *realizace ekologických výukových programů pro žáky mateřských, základních a středních škol* a současně realizace *vzdělávacích akcí pro pedagogické pracovníky* (SSEV Pavučina, 2008).

Dalšími Pavučinou sledovanými činnostmi členských středisek SSEV Pavučina jsou *mimoškolní volnočasová činnost* (kroužky a nepravidelné akce), projekty *pro školy a akce pro veřejnost*.

Z jiných činností center ekologické výchovy lze jmenovat *vzdělávání studentů vyšších odborných a vysokých škol* např. formou přednášek, seminářů, cvičení, exkurzí, praxí, stáží či individuálních konzultací či *vzdělávání odborné veřejnosti* – pracovníků veřejné správy, podnikatelského sektoru, pracovníky, dobrovolníky, členy a další zájemce z neziskového sektoru, kteří mohou zkušenosti získané na akcích multiplikovat na další cílové skupiny. Formy vzdělávání jsou obohaceny též o workshopy, školní, výměnné pobyty a stáže do zahraničí (SSEV Pavučina, 2008; NS EVVO, 2007).

Individuálně pak každé ekocentrum, se dle svého poslání a zaměření, věnuje i dalším činnostem např. ekoporadenství, pořádání řemeslných kurzů a obnova lidových tradic, výroba pomůcek pro ekologickou výchovu, pořádání výstav, provoz environmentálně a ochránářsky zaměřených knihoven a videoték, záchranné chovy, koordinace EVVO v krajích, tvorba metodických a didaktických publikací (Máchal, 2000). (Fotky z činnosti ekocenter - viz příloha č. 8a a 8b).

Počet aktivit členských středisek Pavučiny má stále zvyšující se tendenci. Některé činnosti (např. ekologické výukové programy, projekty pro školy, vzdělávání pedagogů) vykazují v roce 2007 oproti roku 2006 čtyř až pětinasobný nárůst resp. dobu trvání a počty dní. Roste též počet akcí pro veřejnost i jejich účastníků a další sledované ukazatele (viz příloha č. 3). Potěšitelné je, že vzrůstající kvantita jde ruku v ruce s kvalitou nabízených programů.

1.1.6.2 Lektři ekovýchovných programů

Lektři ekovýchovných činností (ekopedagogové – přímo výchovní pracovníci) středisek ekologické výchovy jsou povětšinou vysokoškolsky odborně i pedagogicky kvalifikovaní. Nejčastěji se jedná o absolventy pedagogických fakult (aprobace biologie), přírodovědeckých (oboru ochrana přírody a krajiny) či fakult životního prostředí nebo sociálních studií (oboru environmentalistika). V roce 2008 pracovalo v ekocentrech Pavučiny 187 programových pracovníků, a zhruba stejný počet ostatních pracovníků např. projektoví manažeři, ekoporadci, provozní zaměstnanci ap. (Zetěk, 2008).

K některým aktivitám (specializované přednášky, ale i zájmové kroužky) jsou, pro svou odbornost či specializaci, přizváni externisté. Střediska ekologické výchovy též spolupracují s řadou dobrovolníků zejména z řad vysokoškolských studentů, členů a přátel svých sdružení.

1.1.6.3 Vybavení středisek ekologické výchovy

Ekocentra sídlí buď ve vlastních či pronajatých prostorech. Stabilnější či již delší dobu působící organizace mají zřízeny učebny (vč. učeben pod širým nebem), klubovny, zoo koutky, koutky pokojových rostlin, ideálně i přírodní či bio-zahrady, statky či farmy zvířat. Jsou vybaveny atraktivním zařízením a pomůckami pro ekologickou výchovu včetně nepostradatelné laboratorní techniky.

1.1.6.4 Příklady vybraných specifík středisek ekologické výchovy

Česká republika se může pyšnit jedním z nejstarších středisek ekologické výchovy ve střední Evropě: prachatické ekocentrum Dřípatka realizuje ekologickou výchovu již přes 40 let. (Více o Dřípatce - viz příloha č. 7).

Většina středisek má připraveny i projekty pro děti ze speciálních škol či pro děti s postižením. Např. Lipka - školské zařízení pro environmentální vzdělávání se již přes deset let věnuje též ekovýchovným programům pro nevidomé a děti s poruchou zraku. (Více o Lipce - viz příloha č. 7).

Českobudějovická Cassiopeia pravidelně realizuje programy pro neslyšící děti a děti s poruchou sluchu.

Pražské ekocentrum Podhoubí se již přes deset let navíc věnuje výchovně vzdělávacím aktivitám pro děti z dětských domovů. Programy Podhoubí, realizované v rámci projektu Manuš andre amende (Člověk v nás), čerpají z interkulturního vzdělávání, ekologické, výtvarné a hudební výchovy. Cílem je přispět k celostnímu rozvoji osobnosti dětí, a to společným objevováním skrytých dovedností a talentu, posilováním jejich sebedůvěry a zlepšením orientace v současném světě (Podhoubí, 2008).

Výše zmíněná ekocentra Dřípatka, Lipka, Cassiopeia působí též např. jako Školící střediska či fakultní pracoviště pedagogických fakult nebo mají statut Klinických pracovišť.

Některá střediska vyvíjejí aktivně svou činnost v rámci praktické ochrany přírody či u nich převládá odborná vědecká práce (především z oborů biologie a ekologie). Jsou jimi např. Podblanické ekocentrum, Kosenka, či Planorbis, které jsou současně zakladateli pozemkových spolků, realizují programy druhové ochrany, péči o zeleň, management chráněných území, vytvářejí a pečují o naučné stezky apod. (ČSOP Vlašim, 2008; Ekocentrum Čtyřlístek, 2008; Planorbis, 2008).

Základní článek Hnutí Brontosaurus Botič, Čmelák občanské sdružení, školské zařízení Lipka, Alcedo a Dřípatka zajišťují provoz mateřských a rodinných center a klubů maminek (SSEV Pavučina, 2008).

1.1.7 Organizovaná ekologická výchova v ostatních zařízeních v České republice

(tj. mimo členská centra ekologické výchovy Pavučina)

Ekologická výchova je realizována i mimo členská ekocentra SSEV Pavučina. Tyto organizované činnosti³ probíhá zejména v rámci mimoškolní výchovy různou organizační formou.

Mimoškolní výchova probíhá mimo povinné vyučování, mimo bezprostřední vliv rodiny, je institucionálně zajištěná a uskutečňuje se převážně ve volném čase. Plní funkce výchovně-vzdělávací, zdravotní a sociální (Pávková a kol., 2008). Mimoškolní aktivity bývají též nazývány volnočasovou či zájmovou činností. V nejužším pojetí se jedná

³ Organizovaná činnost je činnost prezentovaná jako aktivita určitého zařízení, tj. formálně organizovaná; v praxi nejčastěji pořádaná právnickou osobou - tedy organizací (Kutý a kol., 2007)

o aktivity, které nejsou organizovány školou či školským zařízením. Některé organizace mají pouze lokální, jiné regionální dosah, část jich působí v celostátním rámci (např. Hnutí Brontosaurus) a některé jsou součástí širokých mezinárodních hnutí (A Rocha).

Mimoškolní výchova ve školských zařízeních

Institucionálně zajištěná mimoškolní výchova probíhá v řadě školských zařízení např. ve školních družinách, školních klubech, střediscích volného času, domech dětí a mládeže, domovech mládeže, dětských domovech, základních uměleckých a jazykových školách (Pávková a kol., 2008; Soukupová, Švestková, 2007).

Mimoškolní výchova v ostatních neškolských zařízeních se zaměřením na ekologickou výchovu

Na ovlivňování volného času dětí a mládeže se podílí řada subjektů neškolského typu, zejména se jedná o nevládní neziskové organizace /NNO/. Ty představují důležitý prvek ve vytváření žádoucí nabídky pro aktivní využití volného času dětí a mládeže. Svou činností významnou měrou plní a obohacují výchovně-vzdělávací činnost škol a rodin (Hájek, 2008). NNO jsou nejčastěji zřízeny jako občanská sdružení a obecně prospěšné společnosti (např. Česká tábornická unie). Některá z nich (např. základní organizace Českého svazu ochránců přírody, Turistické oddíly mládeže) se sdružují pod střešní organizace. Jiné subjekty vznikly na základě *Zákona č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů* (např. Česká rada dětí a mládeže, Junák - svazu skautů a skautek ČR) a fungují jako sdružení dětí a mládeže, tělovýchovné a sportovní organizace, kulturní a osvětová zařízení.

Mimoškolní výchovu realizují prostřednictvím

- svých příspěvkových či rozpočtových organizací i některé obecní, městské nebo krajské úřady (např. prostřednictvím svých oddělení ekologické výchovy či odborů a referátů životního prostředí, zoologických ohrad či botanických zahrad)
- nebo
- státu - prostřednictvím organizační složky např. Agentury ochrany přírody a krajiny, správy národních parků a chráněných krajinných oblastí.

Stále častěji je možno setkat se s realizací zájmových volnočasových aktivit, zejména u zotavovacích a jiných podobných akcí

- podnikateli - prostřednictvím fyzické osoby či osob bez právní subjektivity. Jako příklad lze jmenovat např. ekofarmy realizující tzv. pedagogiku na statku (Kolářová, 2007).

Potenciální možnost realizace volnočasových aktivit tak existuje i

- u obchodních společností typu např. společnost s ručeným omezením, akciová společnost, družstvo (Kutý a kol., 2007).

Při realizaci mimoškolní výchovy a odpovědnosti za Stvoření nelze opomenout po roce 1989 obnovenou a rozšířenou

- činnost církví a náboženských společenství např. křesťanské sdružení YMCA, katolickou kongregaci řádu salesiánů Dona Boska (kongregace Salesiánů) a dalších.

(Podrobný soupis realizátorů organizované mimoškolní přírodovědné a ekovýchovné činnosti – viz příloha č. 6).

1.1.8 Střediska ekologické výchovy a ekologická výchova ve světě

Ekologická výchova je realizována na všech kontinentech. Ekologické organizace ve světě mají v zásadě podobné poslání jako ekocentra v České republice (ekovýchova, vzdělávání učitelů, osvěta veřejnosti, výzkum a ochrana přírody).

Existují však drobné rozdíly. Některé zahraniční organizace (zejm. americké a britské) mohou být českým ekocentřům příkladem v propojování souvislostí zdraví (dětí) a životního prostředí. Touto oblastí se u nás ekocentra většinou nezabývají, roli v tomto přebírají jiné ekologické organizace (např. Arnika). Rozdílem je též úzká specializace českých organizací na výchovu a vzdělávání nebo ekoporadenství (tj. oddělování osvěty veřejnosti od výchovy a vzdělávání cíleného do školní praxe).

Všechny zahraniční sítě ekocenter jsou nevládní neziskové organizace.

Svět

Mezinárodní organizace **A Rocha** (IAR) je spravována z Velké Británie. Celosvětově tak přes 25 let působí „křesťané v ochraně přírody“ pro uchování díla Stvořitele – přírody. Hlavním posláním je ekovýchova, osvěta veřejnosti a výzkum v ochraně přírody. A Rocha vznikla v Portugalsku, odkud se její působení přesunulo např. do USA, Kanady, Brazílie, Peru, Francie, Ghany, Keni, Švýcarska a dalších zemí. Česká AR byla založena v roce 2002 v Husinci u Prachatic a nyní má své sídlo ve východních Čechách, kde buduje otevřené pobytové ekocentrum Krupárna (A Rocha, 2007). (Více o A Rocha - viz příloha č. 7).

Zajímavou, avšak méně známou, organizací je **The Islamic Educational, Scientific and Cultural Organization** (IESCO) specializující se na výchovu v přírodě, vědu, kulturu a komunikaci. Za čtvrt století činnosti sdružila IESCO 50 zemí (převážně z „arabského“ světa). Má dvě regionální kanceláře v Africe, po jedné pak v Arábii, Asii a ve Francii (ISESCO).

Amerika a Kanada

V Americe již 40 let koordinuje ekovýchovu. The North American Association for Environmental Education (NAAEE). Organizace i jednotlivci se pod hlavičkou NAAEE slučují do sítě **Affiliate Network of NAAEE**. Sdružení má aktivní členy pracující ve více jak 55 zemích světa (NAAEE).

Speciální poslání má asociace **The Canadian Centre for Environmental Education** (CCEE) spolupracující např. s Royal Roads University. Ekologická výchova je součástí vzdělávání v profesionálních znalostech a dovednostech udržitelného rozvoje – certifikovaného akademického programu zaměřeného zejména na průmysl. Zabývá se nejen ochranářskými tématy (biodiverzita, zemědělství), ale učí pochopit životní cykly výrobků, výhody obnovitelných zdrojů energie či pro praxe zavádět Agendu 21. Kurz je nabízen na několika kanadských univerzitách a koordinován právě CCEE (ECO Canada CCEE).

Evropa

The National Association For Environmental Education (NAEE) vznikla před 40 lety jako sdružení britských učitelů a lektorů zabývajících se ekologickou výchovou

na britských školách. Základním posláním NAEF se stala podpora pedagogů ve výchově k udržitelnému rozvoji a životu (NAEF UK).

The Field Studies Council (FSC) je samostatná organizace s rozsáhlou působností a dlouhou historií, (působí od roku 1943). Dětem, žákům a studentům všech typů škol nabízí, ve svých 17 „field study centre“ rozmístěných po celé Velké Británii, pobyty s nejrůznějším zaměřením. Outdoorové programy specializuje též na profesionální ekopedagogy, univerzitní učitele, podnikatele, veřejnou správu i na rodiny s dětmi (FCS).

Německá organizace **Die Arbeitsgemeinschaft Natur und Umweltbildung (ANU)** zase spravuje databanku více jak 1000 německých ekocenter, ekoporaden a ochranářských organizací (ANU).

Foundation for Environmental Education (FEE) je střešní organizace 55 zemí světa fungující 28 rokem. FEE z Dánska koordinuje dlouhodobé projekty, které jsou začleňovány v rámci ekologické výchovy a udržitelného rozvoje do škol po celém světě (FEE). Mezi nejznámější patří projekt Ekoškola propojující šetrný provoz škol se vzděláváním. Pro Českou Republiku projekt Ekoškola koordinuje pražské členské středisko Pavučiny – Tereza.

Pavučině nejzrcadlovější síť je **Spoločnosť environmentálne-výchovných organizácií Špirála** se sídlem v Bratislavě. Podmínky členství, projekty i činnosti jsou téměř totožné s činnostmi středisek Pavučina, se kterou české Sdružení kontinuálně spolupracuje (SEVO Špirála).

1.2 PREVENTIVNÍ OPATŘENÍ

Preventivními opatřeními rozumíme soubor aktivit zaměřených na předcházení nežádoucím jevům. Předpokladem účinné prevence je znalost a odhad rizika. Cílem prevence - optimalizace rizika (Říha, 2008).

Prevence úrazů patří i k hlavním cílům Světové zdravotnické organizace a přijatého programu „Zdraví pro všechny do 21. století“. Tento dokument hovoří v cíli číslo 9 o snížení výskytu poranění způsobených násilím a úrazy. Zavazuje země, které program přijaly, zajistit výrazný pokles počtu zranění, postižení a úmrtí, která jsou důsledkem nehod a násilných činů, a to do roku 2020 (MZ ČR, 2003). Prevence dětské úrazovosti musí být zaměřena na bezpečnost prostředí, všechny věkové kategorie dětí a činnosti (vč. výrobků), které mohou způsobit úraz, neboť úrazu lze téměř vždy předejít.

1.2.1 Dělení preventivních opatření

Preventivní opatření dělíme podle nejrůznějších hledisek. Podle času, kdy je realizována, se prevence dělí na **primární, sekundární a terciární prevenci**; podle zapojení účastníka rizikové situace či právně odpovědné osoby na **aktivní a pasivní prevenci** (Frišlová a kol., 2006). Někdy se prevence dělí podle toho, kdo ji poskytuje, na prevenci **zdravotnickou, společenskou nebo osobní**, popřípadě podle toho, kdo ji dostává např. prevence **hromadná, selektivní, indikativní**. Podle cílové skupiny - **individuální, komunitní a populační** prevenci (Čapková, 2006b).

Zkušenosti ukazují, že nejlepší výsledky jsou dosahovány, když intervence je kombinací všech uvedených metod (Grivna, 2003a, s. 18).

Preventivní opatření v sobě zahrnují intervence zdravotně-výchovné, legislativní a technologické.

1.2.1.1 Primární, sekundární a terciární prevence

Primární prevence se týká doby, kdy úraz ještě nevznikl. Jde o aktivity posilující zdraví (sannogenní činnost) - působící proti rizikovým faktorům (primordiální prevence). Primární prevence by měla vycházet z podrobného rozboru příčin úrazů, rizikových činností, prostředí i charakteristik postižených jedinců (Benešová, 2003).

V *sekundární* prevenci jde o snahu předejít nežádoucím komplikacím úrazů. Konkrétně jde o kvalitní záchranné systémy, poskytování první pomoci a podobné zásahy, které snižují důsledky úrazů a umožňují brzký návrat dobrého zdravotního stavu, zkrácení léčby, předcházení invalidizaci a trvalých následků zraněného, které by jinak mohly znamenat zhoršenou kvalitu jeho života (Benešová, Grivna, 2002).

Terciární prevence je realizována v době vzniku úrazu (či nemoci) nebo v době po zranění. Záměrem je omezit následky úrazu, jeho zdravotně-sociální důsledky včetně psychické újmy na zdraví a zachovat důstojný život i s těžkým postižením (MZ, 2004). K terciární prevenci řadíme biopsychosociální rehabilitaci ve smyslu obnovy nezávislého a plnohodnotného tělesného a duševního života osob po úrazu pro život a práci (WHO). Systém ucelené rehabilitace se řeší prevencí na úrovni zdravotnické, sociální, kulturní, pedagogické, pracovní, technické, legislativní, ekonomické, organizační a politické (Jankovský, 2006). Kvalita její úrovně je kritériem kulturní úrovně společnosti. Součástí rehabilitace je ve specifických případech i poradenství a resocializace.

1.2.1.2 Aktivní a pasivní prevence

Aktivní prevencí označujeme přímé působení na jedince tak, aby se sami dokázali vyhnout úrazu, vyřešit situaci či svými znalostmi a návyky předešli možnému zranění. Je proto potřeba, aby se dítě v průběhu svého vývoje učilo rozeznávat riziková místa, předměty a situace a naučilo se chovat bezpečně. Proces aktivní prevence v sobě zahrnuje hodnototvorné procesy (naučit se vážit si svého zdraví) a edukace (předávání konkrétních znalostí, nácvik a řešení krizových situací a zlepšování dovedností).

Pasivní prevencí rozumíme změnu prostředí či jeho uzpůsobení na prostředí bezpečné včetně vybavení hostitele ochrannými pomůckami. Pasivní prevence je v rukou dospělých (Frišlová a kol., 2006).

Obě preventivní cesty (změna chování i změna prostředí) je vhodné kombinovat a doplňovat.

Zvolená preventivní opatření by měla odpovídat fyzickému i mentálnímu věku dítěte.

1.2.1.3 Intervence zdravotně-výchovná, legislativní a technologická

Technologická intervence není závislá na změně lidského chování. Příkladem jsou bezpečné výrobky nebo architektura prostředí (Grivna, 2003a, s. 17)

Do *legislativní intervence* spadá příprava legislativních změn a osvěta veřejnosti o těchto změnách. Mezi základní otázky právní problematiky patří důraz na obecně právní povinnosti, např. povinnost poskytnout první pomoc, odpovědnost za nezletilé.

U *intervence zdravotně výchovné* se jedná především o edukaci a posilování prvků bezpečného chování. Vzdělávání musí být směřováno nejen na děti, ale i dospělé osoby (odpovědné za svěřené děti i další osoby např. účastníky silničního provozu). Intervence by měla být realizována na individuální úrovni, měla by akceptovat věk, inteligenci a schopnosti účastníků a směřovat ke zvládnutí rizikových situací. (Zvláště) děti je důležité intervenovat opakovaně.

Podobně jako Grivna (2003a, s. 17 - 18) rozděluje preventivní opatření Baumruk a kol. (2002), a to na opatření technická (např. omezení hluku), technologická, zdravotní (např. preventivní prohlídky) a náhradní (např. režim práce a odpočinku).

1.2.2 Instituce, organizace a další subjekty a zařízení věnující se prevenci dětských úrazů

Úrazy jsou multifaktoriální jevem, proto problematika prevence prostupuje napříč ministerstvy. Primárně se jí věnuje Ministerstvo zdravotnictví, které má zároveň na starosti i ochranu veřejného zdraví a zdravotní pojištění. Ministerstvo práce a sociálních věcí se věnuje mj. pracovněprávním vztahům a bezpečnosti práce. Ministerstvo dopravy a Ministerstvo vnitra řeší zejména prevenci úrazů v dopravě. Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy se z pozice „správy“ škol a školských zařízení snaží o snižování počtu školních úrazů. Ministerstvo obchodu provádí kontroly bezpečnosti výrobků a zajišťuje informovanost o nebezpečných nepotravinářských výrobcích. Kontrolou bezpečnosti se dále zabývá např. Česká školní inspekce či Český úřad bezpečnosti práce. Zkoumat, ověřovat a aplikovat metody prevence rizik způsobených pracovními činnostmi a ohrožujících zdraví lidí, životní prostředí nebo majetek je úkolem Výzkumného ústavu bezpečnosti práce.

Úrazové prevenci se speciálně věnuje též Centrum úrazové prevence 2. Lékařské fakulty Univerzity Karlovy, Oddělení epidemiologie a preventivního lékařství 3. Lékařské fakulty Univerzity Karlovy, některá traumatologická centra, kliniky popáleninové medicíny, úrazové nemocnice, Středisko prevence úrazů v Jihočeském kraji při Zdravotně sociální fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, Česká obchodní inspekce, Státní zdravotní ústavy a některé neziskové organizace a další subjekty (Grivna, 2003b).

1.2.3 Preventivní plány, programy a kampaně v České republice

Poznatky z výzkumu příčin, mechanismů a následků úrazu jako základ preventivních opatření je nutné aplikovat do praxe. Programy je nezbytné „šít na míru“ pro konkrétní populaci s ohledem na infrastrukturu, socioekonomickou situaci a životní styl občanů (Grivna, 2003b).

Nejvíce pozornosti je věnováno bezpečnosti v dopravě, chodců, cyklistů a cestujících (Vít, 2008, s. 10). Také prevenci školních úrazů je věnována pozornost odborníků i laiků. Preventivní programy ve školách mají svou výhodu v systematičnosti. Lze je přímo zařazovat do výuky a využívat k jejich realizaci interaktivní metody a formy - skupinové práce, tvořivé aktivity a další (Čapková, 2006b)

Naopak prevence domácích úrazů je zcela nezmapovaná. Na úrazy v domácnosti ani volný čas nejsou zaměřeny žádné programy ani kampaně (Benešová a kol., 2007a, s. 374), ačkoli - úrazy doma a ve volném čase více než 30% všech ošetřovaných úrazů (Benešová a kol., 2007b, s. 39).

K nejvýznamnějším projektům ve vztahu k úrazům v České republice patří program Bezpečná komunita, Bezpečná škola a kampaň Na kolo jen s přilbou. Trvale též stoupá zájem škol o řešení neradostné a často nebezpečné dopravní situace v jejich okolí, což dokládá i rostoucí zájem škol o zapojení se do grantového programu Nadace Partnerství „Na zelenou“ vedoucí k podpoře a hledání bezpečných cest do školy (Patriňák, 2009).

Napříč ministerstvy byl vytvořen Národní akční plán prevence dětských úrazů.

1.2.3.1 Národní akční plán prevence dětských úrazů na léta 2007- 2017

/dále jen NAP/

Cílem NAP je maximální snížení dětské úmrtnosti v České republice v důsledku úrazů a zastavení nárůstu a snížení četnosti dětských úrazů, zejména úrazů závažných a s trvalými následky. Hlavním úkolem pro Ministerstva zdravotnictví je zavedení Národního registru dětských úrazů a jeho zakotvení v zákoně o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (Vít, 2008; NAP, 2007; MZ, 2008a).

1.2.3.1.1 Národní registr dětských úrazů - současný stav

Od 2008 jsou do Národního registru dětských úrazů (dále jen Registr) pilotně zaznamenávány úrazy z hlediska příčin jejich vzniku a vývoje, charakteru postižení, postupu léčeni, výsledků léčby i možných zdravotních komplikací. Data by měla následně umožnit optimální diagnostiku, terapii a prevenci. Sledované indikátory odpovídají standardům formulovaným v rámci EU a splňují nároky na kompatibilitu. Sbírány jsou údaje z traumatologických center pro děti, pracovišť zdravotnické záchranné služby a údaje o smrtelných úrazech. Sběr těchto dat bude později rozšířen o úrazová data z nemocnic a ambulantních pracovišť (MZ, 2008b).

1.2.4 Haddonova strategie prevence úrazů dětí

Haddonova strategie (tzv. Haddon matrix) je běžně používaný model na poli prevence úrazů. Matice zdůrazňuje vícefázový přístup k prevenci, je vhodná pro vytipování rizikových faktorů (Rechnitzer, 2000).

Haddonova strategie (HS) je třífázová a tří faktorová.

Tří-fázovost Haddonovy strategie

První fáze prevence odpovídá snížení expozice k riziku, druhá je prevencí úrazového děje (zmírňuje efekt rizika během incidentu), třetí znamená poskytnutí potřebné péče po úrazu a tím snížení závažnosti úrazu v průběhu úrazového děje: (Grivna, 2006; Seithi, 2008).

I. Před událostí /úrazem/

- prevence rizikových faktorů (zábrana vzniku nebezpečí)

- snížení množství rizika (rizikových faktorů)
- prevence nevhodného uvolnění rizikového činitele (oddělení rizikových faktorů od hostitele)
- poskytnutí ochrany hostitele (např. změna distribuce rizika v prostoru)

II. Při vzniku události /úrazu/

- minimalizace množství vyskytnutých se rizikových faktorů (např. oddělení uvolnění rizika v čase nebo prostoru)
- oddělení nebezpečí a člověka bariérou
- změna základní podstaty rizika
- zvýšení obrany proti riziku

III. Po události /úrazu/

- okamžité celení následkům, pokud již došlo k úrazu (např. první pomoc)
- stabilizace definitivní péče a rehabilitace (*Teret, 1997*)

Tří-faktorovost Haddonovy strategie

Strategie odpovídá epidemiologickému souboru tří faktorů: lidský, mechanický a vnější prostředí. Ty se mohou prolínat v každé fázi incidentu. Faktory se vztahují k atributům osobnosti - hostitele (znaky, rysy, vlastnosti, hodnoty ap., např. zvědavé malé dítě), *etiologického agens* (činitele, např. láhev s toxickým čisticím prostředkem), *vektoru* (přenašeče, např. snadno otevíratelné víčko) a *zevního prostředí* (např. kuchyňská linka) (Čelko, 2001). Podrobněji o epidemiologických faktorech - viz kapitola 1.3.4 Epidemiologie úrazů, rizikové faktory.

Komplexní Haddonova strategie prevence úrazu zahrnuje deset bodů:

1. Eliminace (vyloučení) rizika
2. Oddělení (rozdělení) rizika
3. Izolování rizika
4. Snížení rizika
5. Vybavení dítěte
6. Edukace dítěte nebo osoby, jemuž bylo svěřeno do péče

7. Varování/upozornění dítěte nebo osoby, jemuž bylo svěřeno do péče
8. Zvýšený dohled nad dítětem
9. Záchrana dítěte
10. Ošetřování a rehabilitace dítěte

(Haddon, 1980)

Deset bodů Haddonovy strategie připomíná *deset obecných principů na ochranu zdraví zaměstnanců*. V heslech Baumruka a kol. (2002) vyjádřeno:

1. zabraň riziku,
2. vyhodnot' nevyhnutelná rizika,
3. odstraňuj rizika u zdroje,
4. zaváděj technický pokrok,
5. nahrad' nebezpečné méně nebezpečným,
6. prevence je lepší než léčba,
7. přizpůsob práci jednotlivci,
8. dej přednost kolektivní ochraně před individuální,
9. uděluj odpovídající pokyny pracovníkům,
10. kontroluj zavedené opatření.

V podstatě se jedná o principy povinné či doporučené v legislativě (např. v *Zákoníku práce* nebo v rámci bezpečnost ochrany zdraví při práci).

1.2.5 Preventivní opatření pro činnost s dětmi při realizaci ekologické výchovy

Tématika prevence úrazů náleží k základní přípravě osob realizujících činnosti s dětmi. Nejčtenější cílovou skupinou center ekologické výchovy jsou děti školního věku – účastníci ekologických výukových programů, kroužků, táborů a dalších aktivit. Z toho vyplývají i cílená preventivní opatření.

Dohled

Aktivní dohled zůstává primární povinností a elementárním předpokladem účinné prevence. Pro školská zařízení je dokonce přímo specifikován např. ve *Školském zákoně* či ve *Vyhlášce, kterou se stanoví pracovní řád pro zaměstnance škol a školských*

zařízení. Pro neškolská zařízení, ale i fyzické osoby však platí totožná povinnost dohled nad nezletilými, a to např. dle *Občanského zákoníku* § 415 a § 422 (Dandová, 2008). Z logiky, i bez právních norem, vyplývá, že dítě neví, jaká nebezpečí mu hrozí a jaké prostředí je (mu) nebezpečné. Proto mají prvořadý význam a odpovědnost při úrazové prevenci dospělí. Trvalý dohled je klíčový zejména u mladších dětí, avšak i u starších jedinců je důležité mít přehled o jejich volnočasové činnosti (Velemínský, 2007). Opatrnost však není dobré zaměňovat se strachem. Jen trvalý dozor, který dítě neobtěžuje je ideálním preventivním opatřením. Naopak nevhodný styl dohledu de facto přehnaná úzkost se přenáší z rodiče/vychovatele na dítě a působí kontraproduktivně (Soukupová, Švestková, 2007; Morrongiello, Corbett, 2006). Ekologická centra v Anglii před zahájením každé aktivity instruuji a seznamují účastníky programu s bezpečnostními pravidly a upozorňují je na rizikové chování, přičemž důsledně rozlišují mezi risk a hazard assessmentem a vymezují hranice pro činnost dětí v rámci kontrolovatelného rizika (risk-assessment). Vymezení vychází z předem daných bezpečnostních pravidel pořádajících organizací i cílové skupiny dětí (Nicholas, 2001).

Znalost rizik

Základním požadavkem není pouze znalost rizik, ale jejich předvídání a odvracení či i zabránění takovému riziku, jež nelze plně odhadnout.

Rodič, vedoucí dětského kolektivu nebo osoba pověřená péčí o děti by si měli být vědomi rizikových aktivit a míry jejich (kontrolovaného) rizika (viz kapitola 1.3.4.1 Analýza rizika).

Též by měla znát věkově specifická rizika daného věku. Čapková (2006a) hovoří o nezbytnosti znalosti specifík psychosomatického vývoje. Nezbytností pověřené osoby péčí o dítě je též (aktuální) znalost zdravotní stav i omezení dětí.

Legislativa

Právní základ zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví (BOZP) při výchovně-vzdělávacích činnostech lze najít především v obecně závazných právních předpisech (Dandová, 2008). Jejich znalost a dodržování je důležitým příspěvkem k primární úrazové prevenci.

Závazné předpisy ale pokrývají pouze část rizik (z oblastí bezpečnosti práce, hygieny, výchovné odpovědnosti, patologických společenských jevů ap.). Ačkoli existují i dílčí a speciální předpisy, které se přímo vztahují na organizovanou činnost s dětmi (např. *Vyhláška o hygienických požadavcích na zotavovací akce pro děti*), jednotný předpis o bezpečnosti práce s dětmi a mládeže a ochraně dětí a mládeže při organizované činnosti neexistuje. A pro neškolské subjekty pořádající mimoškolní činnosti platí dosud jediná povinnost: odborná příprava pracovníků s dětmi a mládeží (*Příkaz ministryně školství, mládeže a tělovýchovy č. 6/2003 k ověřování odborné přípravy pracovníků s dětmi a mládeží v oblasti volného času*). I ta však platí, pouze pokud žádají dotaci pro nestátní neziskovou organizaci na pobytovou akci. Naopak pokud organizace o dotaci nežadají, či se jedná o jiný subjekt než nestátní neziskovou organizaci, tato povinnost se na ně nevztahuje.

Právní systém v souvislosti se zajišťováním BOZP vychází z všeobecně platných závazných mezinárodních dokumentů a z právních norem České republiky. Jsou jimi např. *Listina základních práv a svobod*, *Zákon o ochraně veřejného zdraví*, *Zákoník práce*, *Zákon o bezpečnosti* a z nich vyplývajících předpisů – norem, vyhlášek, nařízení vlády. (Konkretizace a podrobněji k právním normám - viz příloha č. 5).

Pro školy je důležitý např. *Metodický pokyn k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví dětí, žáků a studentů*. Ačkoli je závazný pouze pro školská zařízení, platí, že pokud při posuzování konkrétní činnosti nelze použít předpis platný konkrétně, posuzuje znalec z daného oboru dle vlastních zkušeností a podkladů, které byly již dříve odborně stanoveny: obecně závazné předpisy, judikatura, analogické posudky, normy a standardy např. ČSN, ISO či EU, dříve platné a dosud nenahrazené vyhlášky, řády či praxe obvyklá – postupy „lege artis“ apod. (Kutý a kol., 2007; Romaněnko, Skácelík a kol., 2008).

Edukace

Principy aktivní prevence de facto edukace se vztahují na osoby, jimž byly děti svěřeny i dítě samotné. Cílem edukace je změna chování (hodnot, životního stylu) směřující k opravdovému vztahu ke (svému) životu a zdraví.

Edukace v sobě zahrnuje aktuální znalosti a dodržování pravidel organizace, opakované poučování dětí o bezpečnosti realizovaných činností i rizik z nich vyplývajících, nácvik a řešení krizových situací a zlepšování souvisejících dovedností, znalost dětí (jejich zdravotního stavu a omezení), uzpůsobení vykonávaných aktivit povaze okolí a okolních činitelů.

Bezpečnost realizovaných činností

Bezpečnosti aktivit lze negativně vymezit i bez omezení jejich účastníků i pracovníků. Je vždy potřeba mít na mysli, že nejde jen o bezpečnost fyzickou, ale i psychickou: účastníci realizovaných aktivit se musí cítit bezpečně. Pokud však člověka vystrčíme jen kousíček mimo jeho komfortní zónu a poskytneme mu dostatečnou podporu, může nové situace ovládnout a zvětšit komfortní zónu. Díky tomu se dotyčný bude cítit dobře ve více situacích, upevní si zdravé sebevědomí, posílí sebedůvěru, a jeho život bude bohatší. Abychom děti neohrozili, musíme odhadnout správnou míru náročnosti (rizika). Pokud je náročnost nízká, člověk je sice v bezpečí (zůstává v komfortní zóně), ale neučí se nic nového. Optimální je proto použít zdánlivé nebezpečí, kdy dítě vnímá situaci jako dobrodružství a přitom je v bezpečí. Příkladem je skupinový výlet do nočního lesa. Při špatném odhadu – nepřiměřenému zvýšení náročnosti úkolu – se však dostáváme do zóny ohrožení, kde je člověk nejen nejistý a k učení už nedochází, a navíc hrozí reálná nebezpečí, např. při celonočním výsadbku dětí - byť ve známém terénu (Pelánek, 2008, s. 22). Proto je nutné nastavit náročnost aktivit tak, aby je účastníci prožívali jako zajímavé dobrodružství, které je zároveň maximálně bezpečné.

Vztah nebezpečí a učení

Zdroj: Pelánek, R. (2008) – Příručka instruktora zážitkových akcí, s. 23

Vymezení bezpečnosti aktivit též vychází z právních norem (viz výše Legislativa) a bezpečnostních pravidel organizace. Jejich součástí je i kontrola (supervize) pracovníků i realizovaných činností vedoucím organizace či pověřenou osobou.

Bezpečnost prostředí

Nejen aktivity, ale též prostředí, kde probíhají, musí být bezpečné. Jde o změnu prostředí či jeho uzpůsobení na prostředí bezpečné či vybavení prostředí ochrannými pomůckami. Protože jde o pasivní prevenci, je v rukou a na zodpovědnosti dospělých osob. U organizací pořádajících aktivity pro děti vychází povinnost zajištění bezpečného prostředí a ochrany zdraví ze zákonné povinnosti předcházení ohrožení života a zdraví. Podle *Zákoníku práce* (Zákon č. 262/2006 Sb. § 101 a § 102) má zaměstnavatel povinnost zajistit bezpečnost a ochranu zdraví nejen zaměstnanců, ale všech fyzických osob, které se s jeho vědomím zdržují na jeho pracovištích. Z toho vyplývají i další povinnosti zaměstnavatele vztahující se k prevenci, a to – proškolení a poučování pracovníků a osob zdržujících se na pracovišti (viz výše edukace).

První pomoc

Na pomezí primární a sekundární prevence drobných poranění, úrazů a otrav stojí znalost a dovednost první pomoci. Dovednosti, na rozdíl od znalosti základů (nutného minima) první pomoci, lze pojmut již jako prevenci sekundární. Školení první pomoci nebo zdravotnické kurzy dnes zajišťuje řada subjektů. Některé kurzy jsou však (chybně) pouze teoretické s minimem praxe či její úplnou absencí bez možnosti si úkony individuálně vyzkoušet. Úroveň kurzů ovlivňují nedostatečná (nebo nedodržovaná) časová dotace i forma jejich ukončení (teoretický test, nikoli ověření praktických dovedností). Zárukou kvality není ani akreditace zdravotnického kurzu. Důležité je též mít aktuální znalosti první pomoci vyplývající ze zdravotnických (lékařských) věd.

Poskytnutí první pomoci není jen otázkou morální odpovědnosti, ale povinností vyplývající z práva. V *Zákoně č. 20/1966 Sb., o péči a zdraví lidu (§9)* se hovoří o povinnosti každého občana poskytnout či zprostředkovat pomoc osobě, která je v nebezpečí života nebo jeví známky závažné poruchy zdraví. Minimální nezbytnou pomocí se přitom rozumí přivolání kvalifikované zdravotní služby a realizace základních kroků ke stabilizaci zraněného (Ready2help). Neposkytnutí či nezajištění první pomoci či její odmítnutí je v *Trestním zákoníku (§ 207 a § 208)* definováno jako trestný čin.

Pojištění

K terciární úrazové prevenci řadíme i pojištění. Jedná se o zákonné pojištění odpovědnosti organizace za škodu při pracovním úrazu nebo nemoci z povolání, nebo dobrovolnou formu pojištění odpovědnosti za škodu (vůči třetí osobě) a dobrovolné úrazové pojištění (Romaněnko, Skácelík a kol., 2008). Rozhodnutí o uzavření dobrovolných forem pojištění vychází z odpovědnosti a činnosti jednotlivých organizací (Skácelík, 2008). Formy pojištění - podrobněji viz příloha č. 4.

1.3 ÚRAZY

Úraz je definován jako poškození zdraví, které vzniká většinou náhle (působením vnější síly (energie – mechanické, tepelné, chemické) nebo působením vnější síly, která přesahuje svoji intenzitou adaptační možnosti lidského organismu (Grivna, 2003a). Úrazy představují závažný zdravotnický, ekonomický a společenský problém na celém světě (NAP, 2007). Negativně ovlivňují úmrtí a nemocnost. Způsobují hospitalizaci a invalidizaci.

Úrazy jsou považovány za největší problém dětského věku. Ročně ve světě zemře na následky úrazu téměř 28 000 dětí do 15 let, tj. 3 děti za hodinu. Ve vyspělých státech jsou úrazy příčinou až 40 % úmrtí dětí 0-14 let (NAP, 2007; MZ, 2008b; Sethi, 2008). V zemích s nízkými socio-kulturně-ekonomickými podmínkami je evidována 4x vyšší míra úmrtnosti než ve vyspělých státech. V EU jsou úrazy příčinou sta vyhaslých dětských životů za týden (Frišová a kol., 2006, s. 12). V některých státech, např. ve Švédsku, Nizozemí, Velké Británii, je úmrtnost na úrazy a četnost úrazů naopak velmi nízká, a to díky dobře organizovanému systému prevence úrazů (MZ, 2008b; Sethi, 2008).

1.3.1 Úrazovost v České republice

Prevence dětských úrazů je jedna z priorit ministerstva zdravotnictví. V České republice je ročně ambulantně ošetřeno přes 440 000 dětí do 14 let. Tři tisíce dětí zůstává trvale poškozeno v souvislosti s úrazem (Velemínský, 2007, s. 153), tzn., že každý šestý úraz zanechá trvalý následek (Vít, 2008, s. 10). Následkem úrazu umírá v České republice 300 dětí ročně. Do této statistiky však nejsou započteny úrazy ošetřené v zařízeních primární péče ani úrazy nevyžadující lékařské ošetření.

Úrazy jsou hlavní příčinou mortality a invalidizace dětí i v České republice (Grivna a kol., 2006), a třetí nejčastější příčinou smrti v české populaci (Benešová a kol., 2007b, s. 39; NAP, 2007). Ve srovnání se státy EU, je v České republice mortalita dětí téměř dvojnásobná a trend snižování počtu úmrtí dětí na úrazy je u nás druhý nejnižší. Navíc úmrtnost se snižuje především díky lepší traumatologické péči než vyšší úrovni prevence (Benešová a kol., 2007a, s. 371; NAP, 2007). Pokud by se u nás snížila

úrazovost na úrovni států s nejnižší úrazovostí, zachránili bychom 153 dětí do 19 let ročně (Vít, 2008, s. 10).

1.3.2 Druhy úrazů

Úrazy dělíme na *úmyslné* (např. sebevraždy) a *neúmyslné* (např. dopravní nehody). Ústav zdravotnických informací a statistiky rozlišuje úrazy podle jejich vzniku na úrazy *dopravní, sportovní, školní a na ostatní úrazy* vzniklé jinde (např. v domácnosti či ve volném čase).

Nejzávažnější úrazy dětí vznikají v dopravě, následuje utonutí a popálení/opaření (Benešová, 2003; Grivna, 2003a).

Nejčastějšími příčinami úmrtí na úrazy jsou následky dopravních nehod (v ČR 43%, Evropa 39%), utonutí (ČR 10%, Evropa 14%), otravy, popáleniny a pády (NAP, 2007; Sethi, 2008). Percentuelně (ČR i Evropa 32%) je významná kategorie „ostatní vnější příčiny úrazů“. Ta v sobě obsahuje velké množství často závažných úrazů. Ty se ale vyskytují s méně častou frekvencí a nejsou tedy ve statistice jmenovitě uvedeny, jedná se např. o vystavení mechanickým silám, přírodním silám, vystavení tlaku vzduchu, přetížení, kouři, dýmu, škodlivému záření, extrémní teplotě, patří sem náhodná otrava škodlivými látkami a expozice jejich působení a řada dalších (NAP, 2007).

Nejčastějším místem úrazu (ošetřeného v nemocnici nebo praktických lékařů) je domácnost (46%), škola (21%) a sport (16%). (Benešová, 2003, s. 40; Grivna, 2003a; Vít, 2008). O zbývajících 17% se dělí příroda (7%), doprava (5%), zábava (3%), pracoviště (1%) a jiná místa (1%) (Vít, 2008, s. 16).

Úrazy a jejich následky zasahují do života zraněného i jeho rodiny. Mají značný dopad na psychiku dítěte a v případě vážného poranění s trvalými následky často znemožňují jeho zařazení zpátky do kolektivu. Každý úraz zasáhne až 10 lidí v okolí dítěte (Dětství bez úrazů).

Mezi nejzávažnější zdravotní následky úrazů patří smrt, nevratné poškození mozku, ztráta končetiny, snížená pohyblivost, ztráta sluchu či zraku, narušení somatického vývoje, dlouhodobá bolest. K psychosociálním následkům se řadí např. narušení psychického vývoje, expozice extrémnímu stresu, narušení rodinných

vztahů, narušení sociálního zařazení (jizvy, deformace), dlouhodobý pobyt v nemocnici. Pro rodinu zraněného dítěte i pro stát znamená úraz též zvýšené finanční náklady (výjezdy záchranářů, policistů, lékařů, ošetření úrazu, hospitalizace zraněného, pourazová péče, v případě trvalých následků finanční podpora od státu a případně ústavní péče ap.) Má-li úraz trvalé či smrtelné následky, ztrácí společnost budoucí hodnoty, které by dítě během svého dalšího normálního života vytvořilo (Frišová a kol., 2006).

1.3.3 Subjekty zabývající se úrazy

Institute, organizace a další subjekty a zařízení věnující se prevenci dětských úrazů – viz kapitola 1.2.2)

Institute, organizace zabývající se úrazovými statistikami

Kritéria a způsoby registrace se v různých zemích liší, možnost srovnání úrazových statistik je pouze hrubá (Grivna, 2003a, s. 9). Leckdy nelze porovnávat ani jeden druh úrazu de facto úrazové statistiky v jedné a též zemi. Odlišnosti se týkají podmínek pro sběr dat a jejich samotné analýzy. Např. úrazovou statistiku České školní inspekce (ČŠI) a Ústavu pro informace ve vzdělávání (ÚIV), neboť ze statistik školních úrazů ÚIV není zřejmé, zda úraz vznikl ve školní či kalendářním roce (Skácelík, 2008).

V České republice lze statistiku úrazů a vyhodnocení dětské úrazovosti lze čerpat z podkladů několika institucí, které se danou problematikou zabývají. Základní informace o úrazovosti v rámci České republiky jsou sledovány v těchto institucích:

1. Český statistický úřad /ČSÚ/
Ústav zdravotnických informací a statistiky
Česká školní inspekce
Ústav informace ve vzdělávání

Další zařízení např. Státní zdravotní ústav či odborové organizace provádějí sběr dat lokálního významu nebo se zajímají pouze o specifické případy úrazů.

Český statistický úřad /ČSÚ/

ČSÚ v rámci úrazovosti sumarizuje data od lékařů chirurgických oborů a předává je k dalším analýzám. V demografických ročenkách publikuje statistiku úmrtí. Ta je

strukturována podle podrobného seznamu příčin smrti, pohlaví a věku nebo podle vnějších příčin nemocnosti a úmrtnosti, pohlaví a věku (Sůrová, 2008).

ČSÚ ve své statistice úmrtí uvádí za rok 2007 - 282 úmrtí dětí ve věku 0-19 let z důvodu poranění, otravy a některé jiné následky vnějších příčin. (ČSÚ, 2008).

Ústav zdravotnických informací a statistiky /ÚZIS/

Základním účelem a předmětem činnosti ÚZIS je řízení a koordinace plnění úkolů Národního zdravotnického informačního systému (NZIS) určeného ke sběru a zpracování zdravotnických informací, k vedení národních zdravotních registrů a k poskytování informací. ÚZIS spolupracuje s orgány státní statistické služby (především s ČSÚ), zajišťuje vazby mezi NZIS a jednotlivými zdravotnickými zařízeními, s asociacemi nemocnic, sdruženími lékařů, odbornými lékařskými společnostmi, zdravotními pojišťovnami, s organizacemi OSN (např. Světovou zdravotnickou organizací) a dalšími.

Dle statistiky ÚZIS (2008) bylo v roce na ambulancích chirurgických oborů ošetřeno 28 955 dětí, z nichž 7 671 (tj. 26 %) utrpělo zlomeniny, 1 257 (tj. 4 %) dopravní, 5 548 (tj. 19 %) školní, 8 393 (tj. 29 %) sportovní a 13 756 (tj. 48 %) jiný úraz.

Česká školní inspekce /ČŠI/

ČŠI vykonává evaluační (hodnotící) a kontrolní činnost. Kontrolní činnost České školní inspekce spočívá ve veřejnoprávní kontrole a ve státní kontrole dodržování právních předpisů.

V rámci statistik též analyzuje školní úrazovost. Školy a školská zařízení jsou ze zákona povinny vést evidenci všech úrazů dětí, žáků a studentů, k nimž došlo při vzdělávání a sním přímo souvisejících činnostech a při poskytování školských služeb (Skácelík, 2007). Ve vyjmenovaných případech také musí vyhotovit záznam o úrazu a zaslat ho stanoveným orgánům a institucím. Analýza dat spočívá v hodnocení příčin úrazů, rozsahů a důsledků, postižené části těla, doby vzniku úrazu a dalších závažných dat. Zařízení neškolského typu se však tato povinnost netýká.

V souvislosti s úrazovostí hovoří výroční zpráva ČŠI (2008b) o 33488 doručených záznamech o úrazech ve školním roce 2007/2008. Z doručených záznamů vyplývá, že

v absolutních hodnotách došlo k nejvyššímu počtu úrazů v základních školách – 22 759 (tj. 67,97 %), nejméně úrazů připadá na vyšší odborné školy – 279 (0,83 %). V mateřských školách bylo evidováno 679 úrazů (2,03 %), ve středních školách 9 771 (29,17 %).

Z porovnání let předchozích je zřejmý nárůst úrazů. Zajímavostí jsou uváděné příčiny úrazů a přijatá opatření. Nešťastná náhoda – v 16 578 (49,5 %) případech, nekázeň žáků měla za následek 10 644 (31,78 %) úrazů. Přijímaná opatření a prevence byly ponejvíce směřovány do oblasti výchovy (79,52 %), organizačně-technický charakter mělo 14,38 % opatření. Ve zbývajících případech nebyla žádná opatření uvedena. (31,78 %). Vzhledem ke stoupající úrazovosti ve školách se i uvedená přijatá opatření jeví jako málo účinná (ČŠI, 2008b).

Ústav pro informace ve vzdělávání /ÚIV/

ÚIV se v oblasti úrazových statistik věnuje elektronickému sběru dat ze školských zařízení. Vydává ročenku, kde uváděl počet školních úrazů a další statistická data k této oblasti se vztahující. V roce 2007 (též ve dvou přecházejících) se však tyto údaje již v ročence neobjevily. Dle slov mluvčí se jedná o citlivé údaje, proto nejsou zveřejňovány (Beranová, 2008).

1.3.4 Epidemiologie úrazů, rizikové faktory

Epidemiologie úrazů

Epidemiologie je lékařský vědní obor zabývající se v širokém slova smyslu studiem nemocí a zdraví v populaci. Epidemiologie dětských úrazů se zabývá monitoringem úmrtnosti, nemocnosti, invalidizaci a finanční náročnosti úrazů. Jen tak je možno identifikovat rizikové faktory, které vedou k úrazu, nebo činí dítě zranitelnější. Sběr údajů na lokální, národní i mezinárodní úrovni, jejich analýza a srovnání je základnou pro navržení intervence i sledování její účinnosti. (Benešová, 2003).

Epidemiologie pracuje s fakty metodou deskriptivní a analytickou. Deskriptivní epidemiologie vyhledává specifická onemocnění či úrazy a monitoruje jejich incidenci a jejich závažnost v čase, místě a v určité skupině lidí. Analytická epidemiologie usiluje

o nalezení rizikových faktorů, které ovlivňují výskyt a závažnost nemocí a úrazu (Grivna, 2003a, s. 9 a 10).

Moderní koncepce epidemiologického způsobu myšlení a práce je nazývána surveillance. Surveillance úrazovosti zahrnuje monitoring úrazovosti, nemocnost, invalidizaci a náklady spojenými s léčením a řešením úrazu (Grivna, 2003a, s. 10), pomáhá identifikaci rizikových faktorů způsobujících vznik úrazu. Jde především o sběr údajů na lokální nebo národní úrovni a jejich zpracování. Předpokladem aplikace sebraných údajů v rámci prevence je identifikace ohrožených osob a rizikových situací, očekávaných typů úrazů včetně podmínek pro jejich vznik. Následně je možné navrhnout intervenci, zavést ji do praxe a nadále sledovat její účinnost (Holder a kol., 2001).

Rizikové faktory vzniku úrazů

Dětské úrazy jsou způsobeny omezeným počtem rizikových faktorů, z nichž většinu lze ovlivnit cílenou prevencí. Proto je nutné zaměřit se na jejich identifikaci a v rámci preventivních opatření se snažit o jejich minimalizaci de facto minimalizaci konkrétních rizik.

Jednotliví autoři vymezují rizikové faktory ovlivňující vznik úrazu různě. Nejdůležitější faktory pro vznik úrazu jsou: pohlaví, věk, dosažený stupeň somatického a psychického vývoje, socioekonomickou situaci rodiny, poruchy chování i rizikové chování vrstevníků (Pelech, 1999). Morrongiello a Lasenby-Lessard (2007) dodávají navíc osobní vlastnosti, zkušenosti s vykonávanými potencionálně rizikovými aktivitami, sourozenectví, média, znalosti, hodnoty a temperament. Významnou roli hrají též psychosociální faktory zahrnující mezilidské vztahy, vztahy mezi vrstevníky apod., z rodičovských faktorů se jedná o rodinné zvyklosti, životní styl a model výchovy. Kukla a Bouchalová (2008) uvádějí, že vysoce rizikovým faktorem pro úrazovost dětí je úrazovost jejich rodičů. Mediátorem dosud nezkoumaných souvislostí (např. metabolických či neurobiologických) mohou být sdílený životní styl a sdílené sociální prostředí. Grivna (2003a) zastává názor existence tří hlavních rizikových faktorů pro vznik úrazů. Jsou jimi psychomotorický vývoj, prostředí a péče rodičů.

Smrtelný úraz nebo otrava postihuje častěji chlapce (65%) než dívky (35%) (Benešová, 2003). Ze studií (Soori, Bhopal, 2002; Morrongiello a kol., 2008) vyplývá, že rodiče jsou tolerantnější právě k potenciálně rizikovým aktivitám vůči chlapcům a starším dětem; taktéž vyšší míru tolerance k riziku mají rodiny s nižším sociálně ekonomickým statutem. Z toho pravděpodobně pramení i vyšší úrazovost těchto kohort. Jiné členění rizikových faktorů udává, že náhlé situace vznikají spolupůsobením: hostitele činitele a přenašeče, a prostředí (Rechnitzer, 2000; Teret, 1997; Grivna, 2003a).

Hostitel je člověk postižený úrazem. Hodnotíme u něj pohlaví, věk, vzdělání, fyzickou zdatnost, psychický stav, konzumaci drog a alkoholu a rizikové chování. Je-li hostitelem dítě, je potřeba si uvědomit specifika dětského věku: vlastnosti, které dítě k určitým druhům úrazů předurčují. Pro každou věkovou skupinu i pohlaví dětí jsou charakteristické typy úrazů. Ty u dětí vyplývají např. z jiné míry vizuální a prostorové percepce (horší u chlapců), různé kvality motorické koordinace, prodloužené reakční doby, neschopnosti vnímat dva světy (hra a okolí), morfologických zvláštností (pozdější stereoskopické vidění – nesprávný odhad vzdálenosti, výška dětí, těžiště těla ap.). K úrazům přispívá i neuvědomování si nebezpečí – to se vyvíjí až kolem osmého roku věku dítěte a až teprve kolem dvanáctého roku věku se logické myšlení, koncentrace, postřeh a předvídaní nebezpečných situací začne blížit dospělým. Úrazem jsou ohroženy děti hyperaktivní, extrovertní, se sklonem k rizikovému chování, ale i děti bojácné, nejisté (Pelech, 1999; Škodáček, 2003).

Činitelem rozumíme různé druhy a formy přenosu: mechanické, elektrické, tepelné, radiační a chemické energie.

Přenašeč je osoba nebo věc, která působí svou silou a přenáší energii nebo zabraňuje jejímu přenosu.

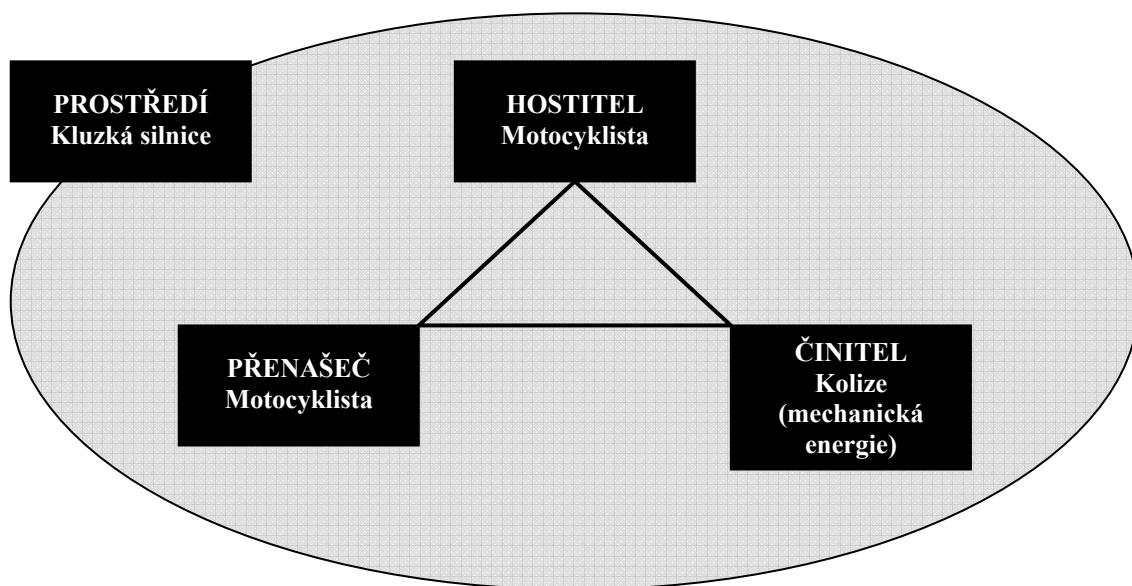
Prostředí rozlišujeme do dvou kategorií: sociálně ekonomické a fyzikální. U nejmenších dětí zůstává bezpečné prostředí nejúčinnější ochranou před úrazem (Benešová, Grivna, 2002)

Na vznik úrazů má vliv i nedostatečná edukace dětí o vzniku úrazu (poučení o riziku a vhodném chování); absence, neznalost či nedůslednost dodržování

bezpečnostních pravidel a podceňování (nebo si neuvědomování) rizik realizovaných aktivit; nedostatečné či pouze formální proškolení přímo výchovných pracovníků ohledně bezpečnosti práce a ochrany zdraví. Zvýšené riziko poškození zdraví přináší i nezkušenost výchovného pracovníka.

Neomluvitelná je neznalost první pomoci, ale i chybějící informace o svěřených dětech de facto jejich (aktuálního) zdravotního stavu či omezení. Riziko vzniku úrazu zvyšuje i uvedená ne/bezpečnost prostředí; neznalost či nedodržování legislativy; riskování přeceňováním vlastních sil či fyzická nepřipravenost. Nevyhovující vybavení (např. do terénu) i neuzpůsobení aktivit podmínkám (např. povrchu či počasí) pouze již dokreslují mozaiku rizikových faktorů podílejících se na vzniku náhlých stavů.

Epidemiologický model úrazu

Zdroj: CÚP - UK 2. LF a FN Motol při Ústavu veřejného zdravotnictví a preventivního lékařství

1.3.4.1 Analýza rizika

Každá lidská činnost je zdrojem rizik (pro člověka i životní prostředí). S rostoucím počtem činností se zvyšuje celkové riziko z nich plynoucí, a které se může stát neúnosným. Proto je nutné přijímat opatření, která sníží rizika na přijatelnou úroveň. Základem pro tvorbu takového systému je nalezení společensky přijatelné míry ekologických a zdravotních rizik. Hodnocení ekologických a zdravotních rizik vychází ze stejné filozofie a mají totožnou strukturu (Bláha, Cikrt, 1996)

Riziko

Riziko (risk) je součin pravděpodobnosti, se kterou skutečně dojde za definovaných podmínek expozice k projevům nežádoucí události, např. úrazu, poškození životního prostředí nebo ekonomické ztráty. Podobným pojmem je termín **nebezpečnost** (hazard): vnitřní vlastnost nebo schopnost materiálu, zařízení, pracovní metody a praxe způsobit škodu (Baumruk, 2002, s. 10).

Pojmem **zdravotní riziko** rozumíme pravděpodobnost poškození lidského zdraví účinkem expozice určitého faktoru.

Analýza rizik

Analýza rizik je systematické sledování všech faktorů prostředí a podmínek z hlediska zátěže na lidské zdraví těmito faktory a jejich možného škodlivého vlivu na zdraví, bezpečnost a předpověď možností vzniku úrazů či jiných poškození zdraví (Baumruk, 2002, s. 10). Týká se hodnocení rizika i jeho řízení (Bláha, Cikrt, 1996) Součástí této činnosti je primárně znalost a odhad rizika, míra rizika, jeho posouzení, z/hodnocení a řízení. Tyto činnosti i se zpětnou vazbou v navrhování a realizaci praktických opatření směřují k zábraně škod na zdraví a v neustálém prověřování – kontrole efektivnosti přijatých opatření (Baumruk, 2002, s. 4).

Znalost rizika

Znalost rizika (tj. vědomí rizikových činností) je dalším příspěvkem k prevenci nežádoucích situací i subjektivní pochopením existence rizika. Aplikovat by se zde mohla upravená definice principu předběžné opatrnosti (či lépe obezřetnosti) použitá v rámci opatření k nebezpečí poškození životního prostředí (Moldan, 2001). Vztaženo

ke zdraví, lze říci, že hrozí-li nebezpečí nevratného nebo závažného poškození zdraví, nesmí být nedostatek (vědeckých) důkazů o tom, že k takovému poškození skutečně dojde, důvodem pro odklad opatření, jež mají poškození zabránit. Nevhodným opatřením je opak předběžné opatrnosti – přehnaná opatrnost (viz kapitola 1.2.5 Preventivní opatření pro činnost s dětmi při realizaci ekologické výchovy – Dohled).

Posouzení rizika - odhad a míra rizika, hodnocení rizika

Základním požadavkem je nikoli jen předvídat nebo odvracet nebezpečí, ale zabránit riziku, jež nelze plně odhadnout.

Známe-li míru rizika, která mohou úraz způsobit, můžeme podle nich přizpůsobit své chování tak, aby bylo co nejbezpečnější (Čapková a kol., 2006). Míru rizika lze určit (či lépe odhadnout, předpokládat) po jeho posouzení. Míra rizika vyplývá z prostředí, činnosti a jiných (nepředpokládaných) událostí.

Odhad rizika může být zkreslen sociálními souvislostmi i osobností jednotlivce, např. vnímání reality, emocemi, znalostmi, rozdílnou představou o riziku, postoji. Rodičovský odhad rizika se odráží ve stylu dohledu, a je závislý na stylu výchovy (Bláha, Cikrt, 1996; Morrongiello, Corbett 2006).

Posuzování rizika probíhá ve třech krocích. Prvním z nich je identifikace nebezpečí: *Jaké nepříznivé události mohou nastat?* Jedná se o tzv. hazard/threat scenario - sekvence možných událostí pro dané nebezpečí vedoucí k nežádoucím důsledkům. Navazuje formulace scénáře nebezpečí: *Jaká je pravděpodobnost výskytu takových událostí?* Třetím krokem je kvantifikace rizika: *Pokud některá nepříznivá událost nastane, jaké bude mít následky vč. jejich závažnosti – tzv. severity degree?* (Říha, 2008). Zhodnocení těchto tří faktorů napomáhá určit míru rizika. Pro posuzování rizik byl vyvinut bezpočet pomocných pracovních pomůcek, návodů, příruček i softwarů. Většina z nich je vertikálně i horizontálně diferencována a klasifikace je obtížná.

Hodnocení rizika

Hodnocení rizik (risk assessment) je proces kvalitativního a kvantitativního určení rizika pro zdraví a bezpečnost (Baumruk, 2002). Jde o pravidelně opakovaný proces

s cílem odstranění, snížení nebo alespoň optimalizace rizika a navržení a zavedení opatření nezbytných pro ochranu zdraví.

Hodnocení rizik je dáno též povinnostmi vyplývající z právních norem. Umožňuje konat účinná opatření k ochraně zdraví; protože se jedná o zdraví člověka, užívá se též pojem hodnocení zdravotních rizik - health risk assessment (Baumruk, 2002, s. 10). Hodnocení by mělo odpovídat nebezpečím, rizikům a možnému poškození. Mělo by stanovit nebezpečí, stanovit ohrožené osoby, posoudit související rizika, zvážit, zda je lze odstranit, a pokud ne, tak rozhodovat o případných dalších opatřeních potřebných pro prevenci nebo snížení rizik (Romaněnko, Skácelík a kol. 2008, s. 12).

Vedoucí pracovišť mají povinnost o hodnocení rizik vyhotovit záznam, který by měl obsahovat údaje svědčící o tom, že všechna rizika byla posouzena a jakých kritérií k hodnocení bylo použito a navržená preventivní opatření.

1.3.5 Úrazy a otravy dětí v rámci aktivit ekocenter a jejich prevence

Mezi nejčastější zranění dochází v přírodě následkem otrav, utonutí a pádů. Následují poranění povrchu těla - kousnutí, bodnutí, pokousání či uštknutí, tepelná poranění (Pelech, 1999). Kukla (2001) uvádí bodnutí jako nejčastější zranění v přírodě. Je pravda, že příroda je pro tato a podobný typ zranění nejpravděpodobnějším místem vzniku, avšak příroda jako místo není za tyto stavy odpovědná. U některých případů jde dokonce spíše o důsledek určité situace (např. u alergií). S tím souhlasí i Gentile a kol. (1992), kteří ve svém příspěvku *Wilderness injuries and illnesses* uvádějí, že až 60% náhlých stavů v přírodě (wilderness – pustině/divočině) jsou způsobeny virózami, průjmy atd., na jejichž vzniku se ve velké míře podílejí hygienické podmínky, nejsou tedy podmíněny místem pobytu či přímo úrazem. „Nástrah“ v přírodě je méně než v městském prostředí plném dopravního ruchu, nebo třeba i v domácnosti. Nelze tedy tvrdit, že příroda je rizikovější než město či domácnost. Vždy záleží i na dalších individuálních faktorech (více viz Rizikové faktory vzniku úrazu v kap. 1.3.4)

Potence vzniku úrazů při aktivitách ekocenter v přírodě i interiéru, bude však existovat vždy. Rozhodující je minimalizovat její míru, a to v obou využívaných prostředích. A vzhledem k tomu, že ekocentra směřují svou činnost primárně do terénu, hrozí nejvíce zranění při jejich aktivitách právě v přírodě. Důvodem je i fakt, že interiér

ekocentra či školy lze poměrně dobře učinit bezpečným prostředím a též aktivity zde realizované nenabízejí tak pestrou škálu možností a využití prostředí, jako příroda samotná. Proto „být připraven“, ostražitost, předvídavost, znalost bezpečnostních pravidel a preventivních opatření, ale i zkušenost a rychlé (ne však unáhlené) reakce jsou tou nejlepší prevencí při pobytu v přírodě.

1.3.5.1 Úraz a příroda

V přírodě se pohybujeme v různých prostředích – na zahradě, v lese, na louce, ve členitém terénu, ve vodě atd. (Hrkal, Hanuš, 1998; Zapletal, 1998). Příroda není ani dobrá ani zlá, ani laskavá, krutá nebo moudrá, příroda jest (Vácha, 2008, s. 189). Není však zcela jistě odpovědná za úrazy, otravy a poranění, které si v ní způsobíme. Není prioritně pojímána ani jako „místo“ vzniku úrazů. Exkurze, brigády a další terénní činnosti se (alespoň ve školských zařízeních) řadí mezi méně rizikové aktivity a terén jako méně rizikové prostředí pro vznik úrazů - vyjma sportovních aktivit (ČŠI, 2008a). I když řada sportů je provozována pod širým nebem a mohla by se za místo vzniku příroda považovat: pobyt v přírodě je však zcela jistě méně rizikové než sportovní aktivity, a to nejen v přírodě.

Otravám a úrazům v přírodě se lze v přírodě vyvarovat. Známe-li možná rizika, které mohou úraz způsobit, přizpůsobíme své chování dle principu předběžné opatrnosti.

Je pravděpodobné, že počty a nebezpečí vzniku úrazů v přírodě jsou ovlivněny klesajícím trendem pobytu v přírodě (pozitivně, pokles úrazů v přírodě) a chybějícím prožitkem (a zkušenosti) při pobytu v přírodě (negativně, nárůst úrazů v přírodě) (Soukupová, Švestková, 2007; Strejčková, 1998).

Naopak hra a pobyt v přírodě bez dohledu a zkušeností z pobytu v ní riziko úrazu v přírodě zvyšuje. Řada autorů knih o přírodě a námětů aktivit v přírodním prostředí (např. Neuman, 2000; Hrkal a Hanuš, 1998; Zapletal, 1985) se bezpečnosti při dětské hře věnuje, popisuje možná rizika, dává preventivní doporučení, zabývá se vhodným vybavením do terénu i vhodným chování v přírodě.

1.3.5.1.1 Aktivity v přírodě

Mezi nejoblíbenější outdoorové aktivity patří sporty v přírodě a aktivity typu „survival“ – hraniční výkony spojené s překonáváním (přírodních) překážek, vyžadující i určité riziko. Každoročně vzrůstá zájem o turistiku, putování, táboření v přírodě (Johnson a kol., 2007). Na vzestupu jsou i tzv. ropes a challenges kurzy – tělesná cvičení rozvíjející základní pohybový fond člověka a přispívající také k osobnostnímu růstu, aktivizující iniciativní a týmové hry v přírodě, ale i ochrana přírody, pracovní a umělecko-tvořivá činnost např. land art, arteterapie či esoterapie atd. (Neuman, 2000).

1.3.5.1.2 Význam pobytu dětí v přírodě

Pobytu a tak i zkušeností s pobytem v přírodě ubývá v souvislosti se změnou životního stylu. Dříve lidé pobývali v přírodě častěji – chodili „do přírody“ do práce, hlavně farmáři a lesáci. Dnes v těchto odvětvích pracuje lidí daleko méně; většinu činností převzala technika. Město nabízí stále více podnětů a možností, jak trávit volný čas. Rodiče přenáší dětskou hru do „uzavřených“ zahrad, svých residencí a jejich blízkosti (Valentine, McKendrick, 1997). I samotná kvalita pobytu v přírodě se snižuje (smysluplné aktivity vs. večerní alkoholové párty). Úbytek zájmu o aktivity v přírodě zaznamenávají i skautské hnutí či přírodovědné oddíly. Do přírody se dnes chodí především za nějakým předem definovaným účelem: sběr hub či lesních plodů či venčení psa. Pro relaxaci, rekreaci v přírodě, výchovu i poznání je příroda pro řadu lidí nezajímavá či alibisticky (místně) nedostupná.

Vývoj a budoucí osobnost dítěte formuje řada složek již od dětství. Jedním z nejdůležitějších je oblast vztahová. Ta zahrnuje vztah matky k dítěti a dalších „významných“ osob pro dítě, ale též vztah k okolí (hmotným i nehmotným statkům – k přírodě). Nejranější dětství je zvláštní kritickou vývojovou periodou učení, kdy děti jsou velmi citlivé na vnější stimulaci. (Nejcitlivější z hlediska vytváření vztahu k přírodě jsou děti předškolního věku). Zprvu převládá přirozená zvědavost než úžas nad krásou přírodnin a krajiny. Pestrost přírodního prostředí přináší dětem podnětnou obohacující kvalitu, které jim žádné technické hračky nenahradí. Využívání interiérových technických novinek naopak ubíjí u těchto dětí přirozenou zručnost (Strejčková a kol., 2005). Kvantita hraček v rodině vzrůstá s ubýváním kvality a

množství společně stráveného času. V předškolním věku je oproti výchově v bytech u televize potřeba přímým kontaktem s přírodou rozvíjet fantazii, badatelské touhy i smyslové prožitky. Motivací pro pobyt v přírodě by měla být chuť rodičů mít zdravé, vitální, i v případných tvrdých podmínkách životaschopné děti (Strejčková, 1998, s. 13). Je potřeba nebát se nechat dítě zakusit realitu přírodního prostředí (déšť, vítr) a napomoci mu ji zvládat. Jak se totiž ukazuje, vzrůst lidské pohodlnosti jde ruku v ruce s pobytem ve sterilnějším prostředí, čímž se stává sterilnější i člověk, a to v duchovní oblasti, v lékařském i hygienickém slova smyslu. Lidské mládě totiž není připraveno vyrovnat se bez poškození své duševní a fyzické výbavy s čímkoli, co vybočuje z norem zakódovaných do organismu dlouhodobým vývojem, jsou tak postupným „odpřírodňováním“ jsou nastartovány i nejzávažnější negativní jevy včetně nemocí nervové soustavy (Strejčková, 1998, s. 33). Naopak pozitivní vztah a hodnoty, získané v dětském věku, se v dospělosti přesunou do oblasti psychosociální a duchovní jistoty a pohody.

Řada výzkumů tzv. environmentální senzitivity (citlivý vztah k životnímu prostředí) ukázala, že pro vybudování vztahu k přírodě jsou klíčové příjemné zážitky z pobytu v přírodě v raném věku. Franěk (Strejčková a kol., 2005, s. 35) potvrzuje, že příjemné prožitky dány také tím, že se dítě v přírodě nacházelo s někým velmi blízkým - obvykle s rodiči.

Přesto však neexistuje samočinný vliv bezprostředního zážitku z přírody na změnu uvědomělosti ve vztahu k prostředí a na žádoucí chování v něm. Bezprostřední vnímání a prožívání přírody není přímým prostředkem ochrany přírody, nýbrž důležitým východiskem – příležitostí a předpokladem pro výchovné vedení. Vnímání přírody a zacházení s ní je výsledkem postoje, který se připravuje jinak a složitěji než jen smyslovým vnímáním. Je to výsledek aktivního výchovného vedení, zaměření pozornosti, účasti na prožívání ap. Komplex vlivů bezprostředními zážitky z přírody nelze ale podceňovat či přehlížet. Zejména v mladším školním věku je efektivnější princip prožitku před zdůvodněním, pochopením, racionálním vysvětlením. A výchova prostřednictvím životního prostředí – přímého kontaktu s přírodou, terénním

studiem a pozorováním je jedním z podstatných faktorů ovlivňující úspěšnost ekologické výchovy (Horká, 1996).

O vlivu působení přírody na zdraví (např. pobyt na čerstvém vzduchu, klidné prostředí) však dnes nikdo nepochybuje. Přidanou hodnotou je výchova ke zdravému životnímu stylu zahrnující komplex well-beingu později v dospělosti. Výchova v přírodě je také prevencí negativních sociálně-patologických jevů a napomáhá zdravému psychickému vývoji. (Pávková, 2002)

Na druhou stranu - média a reklamní kampaně, vyvolávají často vznik různých fobií z přírody (strach z „nečistoty“, z nebezpečí nákazy některou z infekčních nemocí přenášených klíšťaty, kousnutí či uštknutí hadem). Nepodlehnutí tlaku reklamy resp. společnosti lze „léčit“ kvalitními informacemi, učením se kritickému myšlení i rodičovskou odvahou podporující autonomii dítěte, na jejímž principu funguje i zde zpětná vazba – reciproční efekt (Soukupová, Švestková, 2007, s. 165).

1.3.5.1.3 Nepříznivé důsledky odcizování dětí přírodě

Odcizení člověka od přírody leckdy následně znamená i nepřijetí odpovědnosti za její současný i příští stav. Nese s sebou nejen důsledky osobnostně-vztahové, ale i společenské a finanční.

Klonfarová (2005) rozděluje důsledky odcizení dětí přírodě to tří oblastí.

1. *Osobnosti*, tj. vztahující se k osobnímu zdraví a všestrannému rozvoji tělesnému i psychickému (menší obratnost a fyzická zdatnost, menší odolnost vůči výkyvům teplot a počasí vůbec atd.). Menší zkušenost s přírodním prostředím se také může projevat neznalostí a podceňováním rizik spojených s pobytem v přírodě, špatnou orientací atd.
2. *Vztah k přírodě*. Příroda je pro určitou část dětí a mládeže málo známé a neatraktivní prostředí spojené s nepohodlím, např. chladem, deštěm, fyzickou námahou spojenou pohybem v ní, a v zásadě nudným a „neakčným“ prostředím, v lepším případě vhodném jen jako jakási kulisa při provozování nějaké vzrušivější činnosti jako je lyžování, jízda na kole apod. Těžko pak lze očekávat, že tito lidé budou v dospělosti ochotni respektovat potřeby přírody.
3. *Společnost a její rozvoj*. Projevy sociální patologie: na základě preference virtuálních aktivit před reálnými může dojít ke snížení schopnosti empatie vůči jiným formám

života. Do popředí se tak dostávají antropocentrický postoj, postoj konzumenta – spotřebitele, umění brát, ale nechuť dávat atp. S touto problematikou souvisejí i ekonomické důsledky např. stoupající náklady na zdravotnictví (průběžné přibývání civilizačních chorob je až z 80% zaviněno nevhodným způsobem života - životním stylem), náklady na odstraňování škod na životním prostředí.

1.3.5.2 Náhlé stavy při terénních činnostech a jejich prevence

Nejčastějšími typy zranění u dětí jsou zhmoždění, vykloubení a zlomeniny (vznikající v terénu, avšak především v souvislosti tělovýchovnými a sportovními aktivitami), následují poranění povrchu těla, poranění hlavy a lebky - vznikající především v dopravě a při pádech s výšky (Pelech, 1999; Čelko, 2003). Relativně často se vyskytují poranění úst, zubů a dalších orgánů dutiny ústní, jejichž příčinou jsou vesměs také sportovní aktivity. Termická zranění (popálení, opaření) jsou definována především jako úmyslné záměrné sebepoškozování (Toráčová a kol., 2006), a přesto, že jsou situovány nejvíce do prostředí domácnosti, vznikají i v terénu. Následují méně četná poranění – smyslových orgánů, otravy a kousnutí (ev. uštknutí), poranění břicha a břišních orgánů, poranění hrudníku i orgánů v něm uložených. (Pelech, 1999).

1.3.5.2.1 Zranění, poruchy a otravy organismu působením jedovatých

organismů

Intoxikace (rostlinnými) a živočišnými toxiny nepatří ve světovém měřítku mezi epidemiologicky závažné příčiny morbidity a mortality a v našich podmínkách je vzácná. Jde však často o postižení těžká s možnými trvalými následky a mnohdy život ohrožující. Pohled veřejnosti, a to nejen laické, na jedovaté (rostliny) a živočichy a následnou péči o intoxikované je zatížen řadou ne zcela adekvátních informací až pověr (Valenta, 2004a).

Jedovaté organismy v přírodě České republiky mohou, v součinnosti s lidskou neopatrností, způsobit různě závažná zranění. Jedná se především o otravy, mechanická poranění živočichem, uštknutí.

Otravy mohou být způsobené požitím hub a rostlin, či kontaktem s kryptotoxickými živočichy (tj. živočichové bez jedového aparátu např. brouci) nebo

kontaktem s fanerotoxickými organismy se specializovaným jedovým aparátem pasivním (např. čolci, mloci, žáby ap.).

Mechanická poranění živočichem: kousnutím či bodnutím způsobují hlavně tzv. fanerotoxičtí živočichové se specializovaným aktivním sdělným jedovým aparátem (např. pavouci či hmyz)

Uštknutí v České republice hrozí pouze od zmije obecné, tj. též fanerotoxický organismus se specializovaným aktivním sdělným jedovým aparátem.

1.3.5.2.1.1 Otravy

Otravy jsou příčinou přijetí do nemocnice ve 4-6%, z toho se ze 70-80% případů jedná o sebevražedný pokus a v 10% o otravy profesionální. Pouze v 15-20% jde o náhodné otravy (Čapková a kol., 2006, s. 31), z nichž u 80-90% případů jde o otravy léky. Pouze zbytek z uvedených procent představují otravy vzniklé v přírodě.

Otravy v přírodě asociují hlavně nebezpečí požití jedovatých rostlin či hub. Málokdo však ví, že riziko představují i živočichové např. některé druhy žab či brouků resp. hmyzu obecně (Soukupová, Švestková, 2007, s. 166).

Z uvedeného představují otravy rostlinami nejvyšší riziko. Ty jsou druhou nejčastější příčinou dětských otrav (Cvečková, Kačenková, 2008.). Jedovaté i jinak nebezpečné rostliny rostou kolem nás na nejrozmanitějších místech, aniž bychom si to uvědomovali. Některé z nich jsou svými jedovatými účinky (na člověka i na zvířata) pověstné, u některých dochází k otravám jen zřídka a u jiných téměř nikdy. Rostou ve všech ročních obdobích, ve všech nadmořských výškách, na nejrozmanitějších stanovištích. Příčinou jedovatosti rostlin jsou účinné látky obsažené v jejich tělech, které působí jako jedy. Nejčastěji jsou to alkaloidy (např. u blínu, rulíku, ocúnů, omějů), glykosidy (např. u náprstníků, konvalinky), silice (např. u chvojek, rojovníku) a saponiny (např. u vraního oka). Hranice mezi jedovatými a nejedovatými rostlinami neexistuje, řada jedovatých rostlin naopak patří mezi rostliny léčivé (Novák, 1984 a 2008). K faktorům zvyšující riziko vzniku otravy (rostlinami) jsou řazeny koncentrace účinné jedovaté látky, doba jejího působení, stáří jedu a zdravotní stav a citlivost člověka k danému typu látky (Baloun a kol., 1989). Nesmíme tudíž ani vidět v přírodě

jedovatou zahradu, ani podceňovat špatné zkušenosti s takovými rostlinami, jejichž jména vyslovují zdravotníci jako životu nebezpečné (Korbelář, Endris, 1981).

Přes všechnu osvětu se stále vyskytují otravy jedovatými houbami. Otravu mohou však způsobit i jedlé houby, pokud byly požitý zapařené nebo nahnilé. Navíc houby jsou těžko stavitelné a tak je lépe dětem je nenutit, ani když víme bezpečně, že jsou jedlé. Při sběru hub je nutné mít děti neustále pod kontrolou, aby houby neochutnávaly.

Příčinou řady otrav je stále nedostatečná úroveň vědomostí o jedovatých organismech a jejich účincích a zdravotním riziku při styku s nimi, a to nejen v širších vrstvách obyvatelstva, ale i mezi zdravotníky a pedagogy (Baloun a kol., 1989). Kvalitní informace a znalosti o jejich toxicitě, i zkušenosti rodičů či vychovatelů, jsou základní prevencí otrav v přírodě. Též pravidlo trvalého dohledu nad dětmi a jejich edukace zde platí bez výhrad. Vlastní příklad rodičů, předávání zkušeností při společně strávených chvílích v přírodě též napomohou zvnitřnění poznání a zabrání zbytečnému strachu např. při sběru lesních plodů či hub.

Při manipulaci s jedovatými organismy je nutné dodržovat hygienické zásady (mytí rukou). Děti je lépe kontaktu s těmito organismy vyvarovat a naučit je zásadu: co neznám, na to nesahám, to nesbírám, nedávám do pusy ani neničím. Pokud dítě jedovatou rostlinu či houbu již požilo, je potřeba zjistit co snědlo, ideálně zajistit vzorek (ev. zvratky), dopátrat v jakém množství a kontaktovat lékaře či je-li potřeba tak i toxikologické centrum, které řeší akutní stavy otrav. Při poranění živočichem platí podobný postup a možnost kontaktovat toxinologické centrum.

Příklady otrav

a) způsobených živočichy

- jedy, kožní jedy a slizy obojživelníků – při zasažení sliznice je možná alergická reakce (teoretické riziko reakce je např. u kuněk, ropuch či a mloka skvrnitého); zároveň mají kožní jedy našich druhů obojživelníků silný desinfekční a regenerační účinek (Zwach, 2009, s. 31);

- jedovaté výměšky brouků – při podráždění vylučované z kloubů končetin; při kontaktu s lidskou kůží vznikají puchýře, které postupně zaplavují velkou část těla, působení jedu postihuje ledviny a nervovou soustavu, postačí, když si tekutinu z brouka přeneseme

na jídlo, které sníme; u nás se vyskytuje např. u majky fialové, puchýrník lékařský či drabčíka břehového;

a) způsobených houbami a rostlinami

- *nešťastné náhody orálních otrav* – především u hub např. záměna muchomůrky zelené s muchomůrkou růžovkou zvanou „masák“; u rostlin a jejich plodů např. záměna - vraní oko čtyřlísté za brusnici borůvku, ale i např. méně známé působení jedů rozpustných v tucích – např. u škumpy oacetné/orobincové, kdy může dojít k otravě použitím větví k opékání špekáčků (Kutý, 2002);

- *fotosenzitivní účinky rostlin* - nebezpečí na dotyk (působení na kůži); řada z nich působí při kombinaci faktorů: citlivá kůže, sluneční záření ev. ve spojení s vlhkostí; fotosenzitivní účinky jsou u nás zaznamenávány např. bolševníku velkolepého i dalších miříkovitých rostlin;

- *„předávkování“*, *záměna* či *nevhodné kombinace* směsí ze sebraných léčivých rostlin – např. u náprstníků, jmelí bílého, tužebníku jilmového atd. (Ač atlasy léčivých rostlin uvádějí údaje o samotné obsahové látce, často neuvádějí přesné údaje o působení a použitelném dávkování. Řada shrnutých zkušeností též neodpovídá dnešnímu stavu vědeckého poznání (Grau, 1996).

- *úmyslné požití jedovatého organismu* – toxikomanie či zvědavost: lysohlávky, nezralé makovice, olizování žab za účelem kontaktu s bufoteninem – výměšek např. ropuch – s téměř identickou chemickou strukturou a účinky halucinogenu psilocinu (Koblenc, 2007) či vychloubání se (plody lýkovce jedovatého).

1.3.5.2.1.2 Mechanická poranění živočichem – kousnutí a pokousání,

kousnutí či bodnutí (vyjma kousnutí plazy a uštknutí zmijí)

K poranění živočichem může dojít při úmyslném či neúmyslném kontaktu. Mezi nejčastější poranění živočichem se řadí kousnutí psem. Až třetina obětí psiho pokousání jsou děti mladší 14 let. Přesto, že je asociováno především do domácností se psy, i v terénu (zvláště v létě a o víkendech) bývá pokousání psem častým poraněním (MacBean a kol., 2007). Vzhledem k následkům – nejen fyzické zranění- ale možným infekcím, k psychickému traumatu a (zřídka) i smrti, je prevence více než důležitá (Gilchrist a kol., 2008). Předějit těmto zraněním můžeme edukací: naučit děti základům

bezpečného chování dětí vůči psům (či zvířatům obecně) a jak se zachovat v případě, že jsou ohroženy nebo napadeny (Janoušek, 2003). Jiným příkladem ohrožení zdraví je setkání s nemocným zvířetem se změněným chováním (např. krotké lišky). Nebezpečné se mohou stát i situace náhodných setkání s bachyní bránicí selata, dobyt看em na pastvě či při kontaktu jelenů v říji. Případy takovýchto zranění jsou ojedinělé, mají ale vážné zdravotní následky.

Kousnout mohou v přírodě pavouci či nejrůznější hmyz. Kousnutí pavoukem v našich podmínkách i přes značnou medializaci a rozšířenou arachnofobii nepředstavuje, až na výjimky, vážné nebezpečí pro člověka. Existuje jen několik druhů, jejichž kousnutí může mít pro člověka závažné následky, většinou jsou však z odchovů nebo jsou na naše území náhodně zavlečeny (Valenta, Šimák, 2003; Valenta, 2004b).

Oproti tomu, kousnutí či bodnutí hmyzem zažil každý z nás. Mezi aktivně jedovaté druhy hmyzu v naší přírodě patří zástupci řádu blanokřídlých – vosy, sršně a včely. Kousnout, ale i bodnout mohou též čmeláci.

Bolestivost, reakce a následky se odvíjejí od místa poranění, možných alergických reakcí, reakcí organismu (včetně šoku) a dalších specifik (např. kde/na čem hmyz pobýval před vlastním vpichem či bodnutím, reakce společenstva - roje a agresivita vos apod.).

Závažné komplikace po intoxikaci blanokřídlými jsou způsobeny z několika málo důvodů. Jedná se o mnohonásobné pobodání, které vede k systémové intoxikaci přímo účinkem velkého množství aplikovaného jedu. (Za život ohrožující se považuje více než 50 včelích nebo vosích bodnutí u dětí a více než 100 bodnutí u dospělých). Dalším nebezpečím jsou riziková místa bodnutí - ústa, dýchací cesty nebo krk s následným edémem omezujícím průchodnost dýchacích cest. Poslední komplikaci způsobují těžké alergické až anafylaktické reakce (Valenta, 2004c).

K nejvíce medializovaným rizikům v přírodě patří kousnutí klíštětem. Z informačních kampaní, které v současnosti probíhají, pramení vznik úzkostí, fobií či nechuti pobytu v přírodě. Přitom i před klíšťaty se lze chránit poměrně jednoduše a efektivně: vhodným terénním vybavením (dlouhé rukávy i nohavice, uzavřená obuv).

Po příchodu domů se prohlédnout, popřípadě ihned klíště odstranit a místo vydesinfikovat. Kontrolovat stav (projevy zarudnutí apod.) poraněného místa.

Účinnou prevencí mechanických zranění od živočichů je vhodné chování: nedráždit živočichy, nehladit plachá či nepřirozeně se chovající divoká zvířata, předvídat, vyhýbat se rizikovému prostředí, vhodně se obléci. Pomůže i zkušenost s předešlými poraněními (např. zachování klidu při štípnutí včely). Poraněná místa je potřeba umýt (studenou vodou) nebo desinfikovat (pokousání) a ledovat (poštípání, bodnutí). V případě vážnějších poranění kontaktovat lékaře. Navíc při každém, i minimální poranění (např. škrábnutí zejména psem), je nutné zjistit, zda bylo zvíře očkováno proti vzteklině a zkontrolovat očkování (dítěte) proti tetanu (Dorničová, Tichá, 2006).

1.3.5.2.1.3 Kousnutí hady či uštknutí zmijí

Pokud je člověk zraněn nejedovatým hadem či zmijí bez použití jedových zubů či s jejich použitím, avšak bez vpuštění jedu do rány, jedná se o kousnutí. Pouze v opačném případě mluvíme o uštknutí. Tudíž každé kousnutí neznamena intoxikaci! První pomoc se odvíjí právě od typu poranění. Zwach (2009) uvádí, že typ poranění lze, po zkušenostech, rozeznat o opticky i dle prvních příznaků zraněného.

Valenta (2008) odhaduje ve světě 5 milionů kousnutí ročně, a zhruba polovinu intoxikací (uštknutí) s postižením. Světová úmrtnost v důsledku uštknutí hovoří o 40 000 – 125 000 lidí ročně. To se však u jednotlivých regionů odvíjí z vícera faktorů: počet jedovatých hadů a toxicita jejich jedu, hustota obyvatelstva, způsob života obyvatelstva v rizikových oblastech a hlavně dostupnost a kvalita terapie (Valenta, 2005; Soukupová, 1998). Např. v Africe dochází k 1 milionu kousnutí (0,5 milionů intoxikací) a 20 000 úmrtí ročně, v USA k 45 000 kousnutí (10 000 intoxikací), ale pouze 5-15 úmrtí ročně. (V procentuálním porovnání umírají v Africe 4% uštknutých osob, kdežto v USA jen 0,05 %- 0,15 % uštknutých osob).

V České republice nebylo po dobu posledních 20 let úmrtí po uštknutí zmijí obecnou zaznamenáno (Valenta, 2008, s. 209). Z 90 případů konzultací v Toxinologickém centru Všeobecné fakultní nemocnice v Praze v letech 1999-2005 bylo konzultováno 90 případů. Ve více než polovině z nich však nedošlo vůbec

ke vstříknutí jedu tj. uštknutí (Valenta, 2008). Kousnutí hadem je tedy pravděpodobnější než uštknutí, avšak i to se při zachování preventivních opatření vyskytuje zcela ojediněle. Hadi se v naší přírodě vyskytují - podle druhu - pouze v daných biotopech a jsou velmi plašší. K setkání s hady v přírodě dochází také pouze v určitém časovém období (duben – září) a vzhledem k homoiothermitě, pouze za teplého slunného počasí. Přesto při setkání s hady zažívají lidé hrůzu a strach, hady nenávidí, a i přes jejich zákonnou ochranu zabíjejí. K hadům se také dodnes pojí nejvíce pověr a mýtů.

Pro dospělého zdravého člověka, uštknutí zmijí smrtelné. Maximální množství aplikovaného toxinu při uštknutí tvoří pouze asi dvě třetiny letální dávky pro dospělého člověka (množství toxinu 10 mg, letální dávka pro člověka 15 mg.). Nicméně po plném zásahu toxinem, zvláště u oslabeného dospělého nebo u dětí, může mít i uštknutí zmijí obecnou dramatický průběh (Valenta, Šimák, 2003). Za poslední roky bylo evidováno několik závažných intoxikací (uštknutí), všechny se – i díky vždy včasné a adekvátní terapii - obešly bez mortality (Valenta, 2005).

Je potřeba si spíše uvědomit, že po kousnutí hrozí i další rizika (infekce, šok ap.). Mezi klinické projevy uštknutí řadíme zejména bolest, otok a zarudnutí (ztvrdnutí) místa vpichu, zvracení, bolesti břicha, průjem, pocení, inkontinenci, zduření regionálních uzlin, hypertenzi, tachykardii, cyanózu a v nejzávažnějších případech kolaps, a rozklad tkání (Valenta, 2008). Uzdravení uštknutého jedince s vážnými následky trvá zhruba 1-3 týdny.

Závažnost následků uštknutí závisí na množství jedu vpuštěného do lidského organismu (varovné dávky jsou nižší), hadí kondici (ovlivněné teplotními podmínkami, předešlou aktivitou, uplynulé doby od posledního uštknutí, psychickým a fyzickým stavem hada – výměna jedových zubů, zanícení jedových váček atd.), věku hada (mláďata jsou velmi nebezpečná), na místě kousnutí (třísla, lýtko, ruka, krk), na úhlu pod kterým had kousne, psychickém stavu a reakci uštknutého (často je reaktivní panika a šok závažnější než samotné následky kousnutí), na individuálním kardiovaskulárním systému nebo srdečních poruchách zraněného, imunitě jeho organismu a na dalších specifikách (Voženílek, 2000).

Při podezření na zranění hadem, je též důležité rozpoznat druh hada: časté jsou záměny s užovkami - hladkou či podplamatou, ale i obojkovou. Lidové poučky o klikaté čáře u zmije a oranžových pŕlměsícih za hlavou nejsou primárním rozlišovacím znakem užovek od zmije. Slepýš není had! Jak již bylo zmíněno, odborníci mohou též určit dle typu zranění, zda šlo opravdu o uštknutí či kousnutí nebo „jen“ popíchnání trnem či bodnutí hmyzem (Zwach, 2009).

Jako prevence hadího uštknutí postačuje vhodná obuv, nepřiléhavé oblečení do terénu, vyhýbání se rizikovým aktivitám v příznivých biotopech pro hady, tj. např. nesadat a neválet sudy na vyhrátých svazích ap. (Lanc, 2001, s. 13). A opět znalosti - zahrnující minimálně umění rozlišit zmiji od užovek. Všeobecná osvěta veřejnosti je proto nezbytná. Příkladem vhodné edukace je např. program realizovaný v prachatickém ekocentru Dřípatka „Co se šeptá o zmiji“. Jeho cílem je seznámit děti nejen s životem hadů, ale i vhodném chování v terénu. S žáky jsou diskutována potencionální i reálná rizika kousnutí či uštknutí a pravidla první pomoci (Soukupová, 1998). Programy na podobná témata s otázkou „musíme se bát?“ o jedovatých živočišcích jsou realizována i v dalších střediscích ekologické výchovy a patří k těm dětmi nejoblíbenějším (Švestková, Soukupová, 2008).

Pokud již dojde ke kousnutí (uštknutí) našimi hady, platí obecně známé zásady první pomoci: ránu nevysávat ústy, nerozřezávat, nezaškrcovat (je-li potřeba použít spíše tlakovou imobilizační bandáž) a hlavně nepanikařit. Poranění opakovaně desinfikovat, chladit, znehybnit postižené místo a zraněného držet bez pohybové aktivity (ideálně v chládku). V případě nutnosti zahájit protišoková opatření. Dítě je vždy nutné dopravit k lékaři či zavolat zdravotnickou záchrannou službu.

1.3.5.2.2 Tonutí (utonutí)

Utonutí je v České republice, po dopravních úrazech, druhou nejčastější příčinou úmrtí dětí. K důvodům utonutí patří zejména nedodržování zásad bezpečnosti a podcenění nebezpečí (např. špatný odhad fyzických sil, přehřátí organismu, šok z chladné vody či možnost křečí). S tonutím souvisejí i pády, které mohou končit utonutím (např. pád do studně či uklouznutí či zakopnutí s následným pádem ve vodě či do vody).

Mezi nejčastější úrazy ve spojitosti s pobytem v přírodě patří a vodním prostředím patří: poškození páteře s různým stupněm ochrnutí, otřesy mozku, zlomeniny, pořezání či poškrábání se o materiál přírodního (větev) či antropogenního původu (sklo, plech). Prevencí je opět dohled dospělého, edukace dětí, dodržování zásad bezpečnosti při pobytu ve vodě a nepřeceňování vlastních sil.

1.3.5.2.3 Zlomeniny, pohmožděniny a podobná zranění - následky pádů

Pády v přírodě bývají velice nebezpečné. Jsou způsobeny obvykle neznalostí terénu či zbytečným riskováním. K pádům v přírodě, vyjma výše uvedených pádů v souvislosti s tonutím, může dojít např. ze stromu, z pozorovatelných, ze skalních útesů, uklouznutím na ledu či sněhu. Rizikové jsou suché větve stromů, kamenná pole, zmrzlý led i kluzké kameny v řece. Je proto potřebné trvale na děti dohlížet a naučit je správnému chování v přírodě (Soukupová, Švestková, 2007).

1.3.5.2.4 Teplená poranění - popáleniny, přehřátí, podchlazení

V přírodě může dojít k poškození organismu (nebo jeho části) působením tepené energie – tj. přehřátím, popálením, v zimních měsících naopak k promrznutí či podchlazení. Nejčastějším mechanismem popálení v přírodě je oheň, za níž následují kontaktní popáleniny od žhavých uhlíků, rozpálených kamenů z ešusů ap. (Kripner, 2003; Sheridan, 1997). Hlavní příčinou těchto popálenin je opět nedodržení bezpečnostních zásad a nedostatečný dohled dospělé osoby.

Příčinou termických zranění může být i povětrnostní situace. Poté je prevence jednoduchá: vhodné oblečení (vč. obuvi, rukavic a pokrývky hlavy), dodržení pitného režimu (voda vs. teplý čaj), používání ochranných pomůcek typu opalovací krém, brýle atp.

1.3.5.2.5 Úrazy způsobené mimořádnými událostmi v přírodě

Příroda nás může překvapit nepředvídatelnými událostmi. Jedním z nich jsou již zmíněné vlivy počasí. Další rizika představují požáry, záplavy, sněhové vánice, sesuvy půdy a jiné kalamity. Prozatím nám naštěstí v našich zeměpisných šířkách nehrozí zemětřesení ani sopečné výbuchy.

Při pobytu v horách je velmi nebezpečným fenoménem bouřka. Na pastvinách na nás a naše děti „číhají“ vymoženosti civilizace v podobě elektrických ohradníků. V lese můžeme šlápnout na zrezivělý hřebík z bývalého dřevěného plotu lesní školky. Je potřeba dávat pozor a být ve střehu.

1.3.5.3 Úrazy v interiéru ekocenter

Nežádoucí jevy při interiérových činnostech ekocenter ovlivňuje realizovaná aktivita (její organizační forma, bezpečnost, obsah, délka ap.), bezpečnosti prostředí, vedoucí dětského kolektivu (jeho znalosti, zkušenosti, proškolení ap.) i samy děti svěřené mu do péče.

Pro děti v ekocentrech, podobně jako v domácnosti, mohou být - za absence preventivních opatření – některé činnosti rizikové.

Dítě může utrpět např.

- popáleniny (např. při kontaktu s kamny při programech pečení chleba),
- opařeniny (při dolévání horké vody při kreativních programech např. při výrobě svíček z včelího vosku nebo recyklovaného papíru),
- otravy (léky z neuzamčených lékárníček, jedovatými pokojovými rostlinami, dostupnými chemikáliemi)
- poranění vzniklé nárazy či pády na nábytek a jeho příslušenství,
- úraz způsobený pádem na hladkých podlahách či při zakopnutí (např. o nepřipevněný koberec nebo pádem z nechráněných schodů),
- pokousání či poškrábání chovanými živočichy,
- úraz elektrickým proudem a další zranění.

U otrav v interiéru je potřeba upozornit na nesprávné vnímání toxicity zejména u běžně používaných chemikálií – čisticích prostředků typu čističe umyvadel, toalet, desinfekce aj. Ty jsou na rozdíl od léků ve více než dvou třetinách případů (ve zkoumaných domácnostech) ponechávány na dostupných místech – neuschovány, neuzamčeny (Patel a kol., 2008a, 2008b).

Primární prevence vychází z obecných preventivních zásad): aktivní dohled, bezpečnost prostředí, edukace vychovatele i dětí. Cílem je včasné rozpoznání (předvídavost) možného rizika vzniku nežádoucí situace a jeho odvrácení.

PRAKTICKÁ ČÁST

2 CÍLE A HYPOTÉZY PRÁCE

2.1 CÍLE

1a) Zjistit úroveň plnění bezpečnostních opatření v členských střediscích Sdružení ekologické výchovy Pavučina v souvislosti s prevencí vzniku úrazů a otrav.

1b) Srovnat úroveň plnění bezpečnostních opatření jednotlivých typů středisek – školská zařízení versus neškolská zařízení.

1c) Srovnat úroveň plnění bezpečnostních opatření neškolských středisek podle hlediska „zřizovatel“: střediska se zřizovatelem městský nebo krajský úřad versus zařízení s jiným zřizovatelem.

2. Zmapovat úrazy, otravy a akutní stavy dětí v rámci aktivit středisek ekologické výchovy Pavučina.

3a) Zmapovat úroveň dodržování bezpečnostních zásad a opatření pracovníků středisek ekologické výchovy Pavučina.

3b) Zmapovat znalosti (a dovednosti) první pomoci pracovníků středisek ekologické výchovy Pavučina.

4. Pozorováním ekologických výukových programů zjistit rizikové situace a zajištění bezpečnosti dětí na programech.

5. Navrhnout základní minimum – školení Preventivní opatření pro pracovníky středisek ekologické výchovy Pavučina ve vztahu k prevenci úrazů, otrav a akutních stavů.

2.2 HYPOTÉZY

H1: Úroveň plnění preventivních opatření u členských středisek Sdružení ekologické výchovy Pavučina je nízká.

H2: Školská zařízení mají vyšší úroveň preventivních opatření než zařízení neškolského typu.

H3: Neškolská zařízení se zřizovateli městský či krajský úřad mají vyšší úroveň preventivních opatření než neškolská zařízení s jiným zřizovatelem.

H4: Proškolení první pomoci u pracovníků všech typů členských ekocenter Sdružení středisek ekologické výchovy Pavučina je prováděno většinou za účelem zotavovací akce či jiné podobné akce pro děti.

H5: Úrazy, otravy, akutní stavy ap. vzniklé v rámci aktivit všech členských ekocenter Sdružení středisek ekologické výchovy Pavučina nejsou evidovány (zapisovány) do knih úrazů, zdravotních deníků ap.

H6: Nejčastěji zaznamenávanými úrazy jsou úrazy vzniklé při zotavovacích a jiných podobných akcích pro děti.

3 METODIKA

3.1 CHARAKTERISTIKA SOUBORU, CÍLOVÉ SKUPINY

Výzkumný soubor

- členská střediska Sdružení středisek ekologické výchovy Pavučina /SSEV Pavučina/.

Sdružení Pavučina se skládá z 36 členských organizací,

- z nichž 6 zařízení je školských (se zřizovateli městský nebo krajský úřad či jiným zřizovatelem)
- a 30 zařízení je neškolského typu (z nichž 6 má zřizovatele obecní, městský nebo krajský úřad, a 24 jiného zřizovatele).

Cílové skupiny

- cílová skupina č. 1 – vedoucí (ředitelé ekocenter) členských středisek SSEV Pavučina a/nebo vedoucí programových oddělení členských středisek SSEV Pavučina
- cílová skupina č. 2 – lektoři ekovýchovných programů (ekopedagogové – výchovní pracovníci - středisek členských středisek SSEV Pavučina)
- cílová skupina č. 3 – učitelé (doprovázející třídu na výukový program)

3.2 POUŽITÉ VÝZKUMNÉ METODY

Na základě stanovených cílů proběhl smíšený výzkum.

Použité metody kvantitativního výzkumu

I Rozhovor s vedoucími - strukturované dotazování

Dotazování bylo provedeno ve všech ekocentrech Pavučiny, a to s 36 vedoucími ekocenter nebo vedoucími programových oddělení ekocenter.

Vedoucí byli dotazováni na 12 otázek:

- 1. Máte uzavřeno Zákonné pojištění odpovědnosti organizace za škodu při pracovním úrazu nebo nemoci z povolání?*
- 2. Máte uzavřeno Pojištění odpovědnosti za škodu (vůči třetí osobě) - škoda na zdraví, na majetku, finanční?*
- 3. Máte uzavřeno Úrazové pojištění?*
- 4. Jsou zaměstnanci vašeho ekocentra proškoleni v bezpečnosti a ochraně zdraví při práci (včetně pracovníků na dohody o provedení práce, dohod o pracovní činnosti, dobrovolníků)?*
- 5. Máte na vašem pracovišti osobu proškolenou v první pomoci?*
- 6. Máte vyjasněné (definované) odpovědnosti za děti při lektorování ekologických výukových programů (lektor versus učitel či děti na program doprovázející pedagog)?*
- 7. Poučujete děti před zahájením aktivit na programech ev. v jejich průběhu o bezpečnosti (činnosti)?*
- 8. Kontrolujete pravidelně (tj. min. 1x ročně) bezpečnost prostředí, kde jsou realizovány vaše činnosti?*
- 9. Kontrolujete (supervidujete) vaše pracovníky de facto práci a bezpečnost práce vašich podřízených?*
- 10. Vedete knihu úrazů?*
- 11. Máte na vašem pracovišti hasicí přístroj?*
- 12. Máte na vašem pracovišti lékárničku?*

Odpovědi na otázky byly nejprve testovány každá zvlášť (jednotlivé ukazatele), následně byly rozděleny do čtyř skupin dle tematické souvislosti a nakonec byla vyhodnocena průkaznost rozdílů mezi jednotlivými zařízeními u všech odpovědí celkem.

Skupiny ukazatelů dle tematické souvislosti:

1. *Pojištění* – zahrnuje otázky č. 1, 2 a 3
2. *Proškolení* – zahrnuje otázky č. 4 a 5
3. *Poučení a odpovědnosti* – zahrnuje otázky č. 6 a 7
4. *Kontroly a jednotlivé povinnosti* – zahrnuje otázky č. 8, 9, 10, 11 a 12

Respondenti odpovídali na položené uzavřené otázky – ANO x NE. Uvedené otázky ke zjištění a srovnání úrovně preventivních opatření vycházejí z právních norem České republiky (více viz kapitola 9 Základní pojmy).

Dále byly položeny 3 doplňující otázky vedoucím pracovišť,

- na kterých byla přítomna proškolená osoba v první pomoci (tj. 11 pracovišť de facto vedoucích): *Uved'te důvod proškolení pracovníka v 1. pomoci.*

- kde je realizována kontrola bezpečnosti prostředí (tj. 16 pracovišť de facto vedoucích): *Máte pro kontrolu bezpečnosti prostředí pověřenou firmu či bezpečnostního pracovníka?*

- kde mají (dostupnou) lékárničku na pracovišti (tj. 28 pracovišť de facto vedoucích): *Kontrolujete pravidelně a do-vybavujete na vašem pracovišti lékárničku?*

Rozhovory s vedoucími bylo zjišťováno:

- Celková úroveň plnění preventivních opatření u všech zařízení.
- Průkaznost rozdílů úrovně plnění preventivních opatření mezi školskými a neškolskými zařízeními.
- Průkaznost rozdílů úrovně plnění preventivních opatření mezi neškolskými zařízeními se zřizovatelem městský nebo krajský úřad a neškolskými zařízeními s jiným zřizovatelem.
- Důvod proškolení pracovníků v 1. pomoci.
- Realizátor kontroly bezpečnosti prostředí.
- Stav de facto péče (kontrola a do-vybavování) lékárničky na pracovišti.

(Získaná data tvoří základ pro zhodnocení a srovnání plnění preventivních opatření v členských ekocentrech Pavučiny).

Použité metody kvalitativního výzkumu

II Sekundární analýzy – dokumentů a fyzických (předmětných) dat

II/1 sekundární analýzy knih úrazů

- úřední dokumenty, archivní data

Z 36 zařízení mi jich 30 umožnilo vstup na pracoviště. Z 30 těchto zařízení jich 11 mělo zavedenu knihu úrazů. Pouze 7 z nich však mělo v roce 2007 uveden alespoň jeden zápis poranění do knihy úrazů. U těchto 7 organizací (3 školských a 4 neškolských zařízení) byla provedena sekundární analýza zapsaných údajů. Tím byl získán přehled o 65 zaznamenaných úrazech, otravách a akutních stavech /konkrétně pak též o typech a druzích vzniklých úrazů, mechanismech vzniklých úrazů, činnosti a okolnostech, při které úraz vznikl a další zapisovaných dat.

Z důvodu malé četnosti knih úrazů (de facto pouze 7 organizací se zápisy v roce 2007) nebyly porovnávány úrazy ve školských a neškolských zařízeních a vyhodnocení bylo zpracováno pro všechna zařízení celkem.

Zjišťováno bylo

1. Počet zapsaných úrazů

2. Srovnání údajů o vedení versus zapisování do knihy úrazů.

Uvedené náhlé stavy byly analyzovány dle

3. Typu úrazu včetně interpretace kvalitativních dat.

4. Druhu úrazu včetně interpretace kvalitativních dat.

5. Mechanismus vzniku úrazu včetně interpretace kvalitativních dat.

6. Poraněné části těla a její specifikace včetně interpretace kvalitativních dat.

7. Věk poraněných.

8. Pohlaví poraněných.

9. Místo vzniku úrazu (akce, na které úrazy vznikly) včetně interpretace kvalitativních dat.

10. Forma ošetření včetně interpretace kvalitativních dat.

11. Okolnosti vzniku úrazu včetně interpretace kvalitativních dat.

12. Evidence úrazů v úrazových statistikách včetně interpretace kvalitativních dat.

II/2 analýza lékárníček - fyzická (předmětná) data

K ověření přítomnosti lékárníčky na pracovišti, jejího zabezpečení a vybavení bylo vybráno 10 organizací (5 školského typu a 5 neškolských zařízení, tj. více než ¼ ekocenter Pavučiny), které mi umožnily přístup na pracoviště a zároveň nechali provést sekundární analýzu lékárníčky.

Vzájemně byla porovnána školská a neškolská zařízení de facto jejich vybavení lékárníček a slovně byly popsány zjištěné nedostatky ve vybavení.

II/3 analýza prostředí - fyzická (předmětná) data

Sekundární analýza prostředí de facto bezpečnosti prostředí proběhla u 30 organizací, které vlastní prostory pro ekovýchovu a zároveň se sekundární analýzou prostředí souhlasily.

Byly vybrány tři z ukazatelů preventivních bezpečnostních opatření (kniha úrazů, hasicí přístroj a lékárníčka na pracovišti) a bylo porovnáno jejich reálné plnění mezi školskými versus neškolskými zařízeními.

Dále byla zjišťována bezpečnost prostředí dle následujících devíti ukazatelů:

- vnitřní řády v prostorách využívaných pro ekologické výukové programy
- traumatologické řády
- zápisy o proškolení v bezpečnosti a ochraně zdraví na pracovišti (knihy školení, formuláře o proškolení apod.)
- přítomnost knihy úrazů na pracovišti
- přítomnosti hasicího přístroje na pracovišti
- přítomnost lékárníčky na pracovišti
- zabezpečení lékárníčky s léky
- zabezpečení čisticích (a chemických) prostředků
- absence ostrých hran, rohů apod.

Analýza byla doplněna interpretací dalších získaných dat neuvedených výše.

II/4 sekundární analýza výročních zpráv, webových stránek organizací, nabídek ekologických výukových programů

Sekundární analýza výročních zpráv (za rok 2007), webových stránek a nabídek ekologických výukových programů členských ekocenter SSEV Pavučina byla provedena

u všech 36 zařízení za účelem zjištění aktivit ekocenter, typu zařízení, zřizovatele, vlastnictví prostor a dalších informací.

Sekundární analýza výročních proběhla na základě tištěných zpráv či elektronické verze zaslané na požádání či zveřejněné na webových stránkách organizace. Výroční zprávu o činnosti poskytlo i Sdružení Pavučina. (Informace, které nebyly v dostupných dokumentech nalezeny, byly individuálně doplněny na základě osobních rozhovorů popř. prostřednictvím elektronické korespondence s vedoucími či lektory ekocenter).

Zjišťovány byly:

a) základní informace o členských střediscích SSEV Pavučina:

1. *Typ zařízení.*
2. *Zřizovatel organizace.*
3. *Ekovýchovná činnost dle cílových skupin (ekologické výukové programy).*
4. *Další činnosti – dle jednotlivých aktivit (vyjma ekologických výukových programů).*
5. *Vlastnictví prostor ekocentra.*
6. *Počet místností pro realizaci ekologických výukových programů.*
7. *Počet pracovníků (lektorů) realizující ekologické výukové programy.*
8. *Vlastnictví či pravidelné využívání terénní základny pro ekovýchovu (ekologické výukové programy).*
9. *Pobočky organizace pro ekologickou výchovu, vzdělávání a osvětu.*
10. *Chov domácích a/nebo hospodářských zvířat.*
11. *Srovnání podílu terénních a interiérových programů.*
11. *Srovnání podílu jednodenních a pobytových výukových programů.*

b) realizace ekologických výukových programů s prvky prevence úrazů a otrav a ekologické výukové programy s potenci (rizikem) vzniku náhlých stavů a jejich prevence

Získaná data byla rozdělena do 9 tematických oblastí.

(Získaná data ze sekundárních analýz byla použita jako podpůrné informace pro zjištění a stanovení úrovně preventivních opatření ekocenter a byly podkladem pro vyhodnocení dat o činnosti ekocenter de facto popisné statistiky).

III Rozhovory (s lektory a s učiteli)

1. s lektory

1.1a) strukturovaný rozhovor/rozhovor pomocí návodu - za účelem zjištění znalostí bezpečnostních zásad a dodržování preventivních opatření

Dotazováno bylo 32 lektorů z 32 členských středisek Pavučina, kteří s dotazováním souhlasili.

Zbývající 4 organizace de facto jejich lektori byli v době osobních návštěv výzkumníka (i přes domluvené termíny) plně vytíženi či s rozhovorem nesouhlasili.

Dotazování proběhlo pomocí škálovacích otázek v 6 tematických okruzích, kterými byly zjišťovány následující informace:

1. znalosti a dovednosti první pomoci

otázky:

- Zhodnoťte na škále 1 – 10 Vaše teoretické znalosti pro poskytování první pomoci?

(1 – mé teoretické znalosti pro poskytování 1. pomoci jsou výborné vč. aktuálních poznatků; 10 – mé znalosti pro poskytování 1. pomoci jsou nulové, tj. nemám žádné teoretické znalosti 1. pomoci)

- Zhodnoťte na škále 1 – 10 Vaše praktické dovednosti pro poskytování první pomoci?

(1 – moje praktická dovednost v poskytování 1. pomoci je výborná; 10 – nemám žádnou praktickou dovednost pro poskytování 1. pomoci, tj. mé dovednosti jsou nulové, prakticky bych nedokázal/a pomoci)

Získaná data byla porovnána (znalosti versus dovednosti) a doplněna popisem de facto interpretací dalších získaných kvalitativních dat.

2. přítomnost učitele na ekologických výukových programech - srovnání přítomnosti na programech v interiéru versus terénních výukových programech

otázky: Udejte hodnotu na škále, zda je učitel (či pedagogický doprovod) přítomen na programu?

a) při interiérovém ekolog. výukovém programu (tj. v budově ekocentra, ve škole ap.)

b) při terénním ekologickém výukovém programu (tj. v okolí ekocentra, v přírodě, na exkurzi ap.)

(1 - učitel se vždy účastní programu a je přítomen po celou dobu jeho trvání; 10 - učitel se programu neúčastní)

Přítomností se rozumí aktivní dohled nad svěřenými dětmi (aktivní zapojení učitele – participace učitele v programu není podmínkou, postačující je přítomnost učitele jako pasivního pozorovatele).

Získaná data byla porovnána (přítomnost v interiéru versus terénu) a doplněna popisem de facto interpretací dalších získaných kvalitativních dat.

3. bezpečnost prostředí pro realizaci ekologických výukových programů - srovnání přítomnosti na programech v interiéru versus terénních výukových programech

otázky: Vyjádřete na škále míru bezpečnosti prostředí, ve kterém realizujete ekologické výukové programy.

a) bezpečnost interiéru

při interiérovém ekolog. výukovém programu (tj. v budově ekocentra, ve škole ap.)

b) bezpečnost terénu

při terénním ekologickém výukovém programu (tj. v okolí ekocentra, v přírodě, na exkurzi ap.)

(1 – místo realizace programu je bezpečné, je nepravděpodobnost potence výskytu náhlých stavů; 10 - vysoce rizikové prostředí, prostředí vykazuje vysoká pravděpodobnost vzniku náhlých stavů)

Bezpečným prostředím se rozumí prostředí s nízkou (nulovou) potencí rizika vzniku úrazů.

Získaná data byla porovnána (interiér versus terén) a doplněna popisem de facto interpretací dalších získaných kvalitativních dat.

4. děti bez dozoru

otázky: Vyjádřete na škále dobu, po kterou ponecháváte děti bez dozoru

a) při ekologických výukových programech

b) při kroužkách a kroužkových činnostech

c) na táborech (zotavovacích a jiných podobných akcích pro děti)

(0 – 0% času z dané činnosti, tzn., že děti jsou pod neustálým dohledem; 10 – 100% času z dané činnosti, tzn., že děti jsou ponechány po celou dobu dané činnosti bez dozoru)

Na otázky vyjádření doby ponechání dětí bez dozoru při jednotlivých činnostech ekocenter (ekologické výukové programy, kroužky, tábory), odpovídali pouze lektoři, kteří činnost realizují, tj. všech 32 lektorů – u ekologických výukových programů, 15 lektorů – vedoucí kroužků, 12 lektorů pořádajících tábory pro děti.

Získaná data byla vyhodnocena a porovnána.

5. náhlé stavy – potence jejich vzniku při činnosti ekocentra

otázky:

- Na škále vyjádřete potenci vzniku uvedeného náhlého stavu při činnosti vašeho ekocentra

u 9 náhlých stavů (skupin poranění, úrazů a otrav:

1. otravy (způsobené houbami, rostlinami, živočichy)

2. alergické reakce (např. na slunce, rostliny, pyly, sinice)

3. tonutí

4. zlomeniny, zhmožděniny apod. (nejčastěji zapříčiněné pády)

5. poranění živočichem (škrábnutí/poškrábání, kousnutí/pokousání, bodnutí/štípnutí, infekce, napadení klíštětem, uštknutí)

6. řezné rány

7. tepelná poranění (od slunce, ohně, ale též omrzliny ap.)

8. jiná poranění (drobná poranění typu puchýře, odřeniny ap.)

9. poranění v mimořádných situacích (zásah bleskem, poranění od elektrického ohradníku, napadení agresorem ap.)

(1 - pravděpodobnost (riziko) vzniku náhlého stavu je velmi nízká - téměř nulová;
10 pravděpodobnost (riziko) vzniku náhlého stavu je velmi vysoká - téměř jistá)

Náhlé stavy byly porovnány z hlediska rizika vzniku daného náhlého stavu a u 4 skupin byly detailně zhodnoceny a srovnány potencionální příčiny jejich vzniku:

a) potencionální příčiny otrav – způsobené houbami, rostlinami, živočichy

b) mechanismus zranění způsobených živočichem – škrábnutí/poškrábání, kousnutí/pokousání, bodnutí/štípnutí, infekce, napadení klíštětem, uštknutí

c) zlomeniny, zhmožděniny atp. s příčinou pádu – z výšky, způsobený uklouznutím

d) zdroje termického poranění – oheň, slunce, nízká teplota/mráz

otázky: Vyjádřete na škále 1-10 pravděpodobnost příčiny daného poranění.

(1 - pravděpodobnost uvedené příčiny pro vznik daného stavu je velmi nízká - téměř nulová; 10 - pravděpodobnost uvedené příčiny pro vznik daného stavu je velmi vysoká – téměř jistá)

Získaná data byla porovnána – de facto míra rizikovosti dané příčiny náhlého stavu.

6. rizikové stavy a situace jako možné zdroje vzniku úrazu

otázky: Vyjádřete na škále 1-10 pravděpodobnost výskytu rizikového stavu

a) u dětí – účastníků ekologických výukových programů

b) u lektorů ekologických výukových programů

(1 - pravděpodobnost výskytu rizikového stavu či situace při činnosti v ekocentru je velmi nízká - téměř nulová; 10 – vysoká pravděpodobnost výskytu rizikového stavu či situace při činnosti v ekocentru, tj. téměř jistý výskyt)

Rizikové stavy byly převzaty od Kutého (2007). Pro děti jich bylo použito osm následujících: *přeceňování sil, nepozornost (roztěkanost), únava, podceňování nebezpečí, podléhání skupinovým tlakům, špatná komunikace (mezi účastníky programu), zbrkllost (předvádění se, nedisciplinovanost), konkurenční a soutěžní prostředí*; pro lektory následujících jedenáct: *přeceňování sil, nepozornost, únava, podceňování nebezpečí, podléhání skupinovým tlakům, špatná komunikace (k/v programu v organizaci, mezi lektorem a pedagogem/děti), nedostatek informací o účastnících programu, nedostatek autority lektora, snaha dodržet program (obsahově, časově) nebo jeho cíl za každou cenu, zařazování aktivit jdoucích po sobě v nevhodnou dobu („běhavé“ aktivity na slunci apod.), přetížení.*

Získaná data byla vyhodnocena a porovnána dle míry jejich rizikovosti vzniku. Stejně ukazatele byly použity i při hodnocení rizikovosti ekologických výukových programů při pozorování.

(Získaná data zodpovídala odpovědi na otázku rizikových faktorů, které potencionálně mohou ovlivnit výskyt otrav, úrazů a akutních stavů při činnostech ekocenter).

1.1b) strukturovaný rozhovor - ke zjištění stavu a realizace ekologických výukových programů s prvky prevence úrazů a otrav

Na otázky vztahující se k ekologickým výukovým programům s potencií rizika vzniku náhlých stavů v přírodě byli detailně dotazováni lektoři ekocenter sídlící v Jihočeském kraji, tj. 3 ekocenter (3 lektoři). Odpovídali na uzavřené otázky, zda:

- upozorňují při daných programech na riziko vzniku náhlého stavu vyplývající z tématu programu
- se při programu věnují problematice prevence vzniku náhlého stavu
- probírají s dětmi na programu první pomoc při vzniku náhlého stavu

(Získaná data odkrývají nedostatky a možnosti preventivního působení na děti v rámci účasti na programech. Vzhledem k souvislosti se sekundárními analýzami sekundárních nabídek ekologických výukových programů, jsou tyto výsledky řazeny pod kapitolu II/4 Sekundární analýza výročních zpráv, nabídek ekologických výukových programů, webových stránek organizací).

1.1c) rozhovor pomocí návodu s lektory, kteří vedli ekologický výukový program, na kterém bylo provedeno pozorování - neformální rozhovor v kombinaci s narativním rozhovorem - za účelem zjištění míry bezpečnosti aktivit na pozorovaném ekologickém výukovém programu a rizikových stavů a situací, které potencionálně mohou vést ke vzniku úrazu.

Počet rozhovorů vycházel z počtu pozorování (10) a byl realizován z důvodu explicitní triangulace (k pozorování výzkumníka – viz dále IV Pozorování).

Deset lektorů bylo dotazováno na dva základní okruhy otázek:

1. nejrizikovější a nejméně rizikové stavy a situace pozorované při programu

otázky: Vyjádřete na škále 1-10 výskyt rizikového stavu či situace sebepozorovaného u sebe samého při realizovaném programu.

(1 – výskyt rizikového stavu nebyl pozorován; 10 – rizikový stav se vyskytoval nepřetržitě)
Hodnoceno bylo 11 rizikových stavů a situací, které byly převzaty od Kutého (2007) a byly totožné jako při rozhovorech s lektory (1.1a) – 6. *tematický okruh otázek - rizikové stavy jako možné zdroje vzniku úrazu*), konkrétně pak: *přeceňování sil, nepozornost, únava, podceňování nebezpečí, podléhání skupinovým tlakům, špatná komunikace (k/v programu*

v organizaci, mezi lektorem a pedagogem/děťmi), nedostatek informací o účastnících programu, nedostatek autority lektora, snaha dodržet program (obsahově, časově) nebo jeho cíl za každou cenu, zařazování aktivit jdoucích po sobě v nevhodnou dobu („běhavé“ aktivity na slunci apod.), přetížení.

Získaná data byla vyhodnocena a porovnána dle míry jejich rizikovosti vzniku.

2. rizikovost versus bezpečnost pozorovaných programů

otázky: Vyjádřete na škále 1-10 míru rizika právě realizovaného programu.

(1 – aktivity programu a prostředí realizace programu byly zcela bez rizika vzniku úrazu, 10 – aktivity programu či prostředí realizace činí program vysoce rizikový pro vznik úrazu, tj. nebezpečný)

Bezpečností se rozumí nízká (nulová) potence rizika vzniku úrazů.

Dále byli respondenti po programu v neformálním rozhovoru dotazováni na následující doplňující otázky k realizovanému programu:

Byly či mohly být některé činnosti či situace v programu rizikové či vedoucí ke vzniku úrazu? Které? Byla mezi Vámi a učitelem jasně vymezena pravidla zodpovědnosti za děti?

(Získaná data napomohla zodpovědět otázky míry bezpečnosti aktivit na pozorovaných programech a rizikových stavů a situací, které potencionálně mohou vést ke vzniku úrazu. Vzhledem k přímé souvislosti s pozorováním, jsou tyto výsledky řazeny pod kapitolu IV Pozorování).

2. s učiteli

- neformální rozhovor v kombinaci s narativním rozhovorem s učiteli - **doprovázejícím pedagogem dětí na ekologický výukový program**, na kterém bylo provedeno pozorování za účelem zjištění míry bezpečnosti aktivit na pozorovaném ekologickém výukovém programu a rizikových stavů a situací, které potencionálně mohou vést ke vzniku úrazu
Počet rozhovorů měl vycházet z počtu pozorování (10), avšak na jednom programu nebyl přítomen žádný učitel, proto bylo dotazováno pouze 9 učitelů. Rozhovory byly realizovány z důvodu explicitní triangulace (k pozorování výzkumníka).

Učitelé byli dotazováni na dva stejné okruhy otázek (podobně jako lektoři realizující program (1.1c)), a to na:

1. nejrizikovější a nejméně rizikové stavy a situace pozorované při programu u dětí

otázky: Vyjádřete na škále 1-10 výskyt rizikového stavu či situace pozorované u dětí (účastníků programu).

(1 – výskyt rizikového stavu nebyl pozorován; 10 – rizikový stav se vyskytoval nepřetržitě)
Hodnoceno bylo osm rizikových stavů a situací, které byly převzaty od Kutého (2007) a byly totožné jako při rozhovorech s lektory (1.1a) – 6. *tematický okruh otázek - rizikové stavy jako možné zdroje vzniku úrazu*), konkrétně pak: *přeceňování sil, nepozornost (roztěkanost), únava, podceňování nebezpečí, podléhání skupinovým tlakům, špatná komunikace (mezi účastníky programu), zbrkllost (předvádění se, nedisciplinovanost), konkurenční a soutěžní prostředí.*

Získaná data byla vyhodnocena a porovnána dle míry jejich rizikovosti vzniku.

2. rizikovost versus bezpečnost pozorovaných programů

otázky: Vyjádřete na škále 1-10 míru rizika právě realizovaného programu.

(1 – aktivity programu a prostředí realizace programu byly zcela bez rizika vzniku úrazu, 10 – aktivity programu či prostředí realizace činí program vysoce rizikový pro vznik úrazu, tj. nebezpečný)

Bezpečností se rozumí nízká (nulová) potence rizika vzniku úrazů.

Též byli učitelé po uskutečnění programu v neformálním rozhovoru dotazováni (totožně jako lektoři realizující program – 1.1c)) na doplňující otázky k realizovanému programu:

Byly či mohly být některé činnosti či situace v programu rizikové či vedoucí ke vzniku úrazu? Které? Byla mezi Vámi a lektorem jasně vymezena pravidla zodpovědnosti za děti?

(Získaná data napomohla zodpovědět otázky míry bezpečnosti aktivit na pozorovaných programech a rizikových stavů a situací, které potencionálně mohou vést ke vzniku úrazu. Vzhledem k přímé souvislosti s pozorováním, jsou tyto výsledky řazeny pod kapitolu IV Pozorování).

IV Pozorování

Pozorování bylo provedeno u 10 organizací, které v termínu návštěvy ekocentra program realizovali a s pozorováním souhlasili (de facto bylo pozorováno 10 ekologických

výukových programů). Výzkumný soubor 10 organizací tvořil více jak ¼ ekocenter. Zastoupeny byly ekocentra školského i neškolského typu (3:7). Pozorovány byly programy v terénu i interiéru (6:4).

Jednalo se o strukturované pozorování výzkumníkem v přirozené situaci, které bylo provedeno jako skryté (pro děti účastníci se programu) a otevřené (pro lektora programu a děti doprovázejícího učitele). Role pozorovatele byla volena individuálně dle konkrétního programu, a to buď výzkumník jako účastník programu nebo jako pozorovatel. U všech programů výzkumník alespoň částečně na programu participoval.

Výzkumník zaznamenal

1. základní data z pozorování (počet pozorování, typ realizátora, místo realizace programu)

2. popis pozorovaných programů (základní informace o programu, specifika programu, pozorované rizikové situace a aktivity)

3. odpovědi na dva okruhy otázek (totožné s otázkami z rozhovorů s učiteli účastníci se programu a lektory program realizujícími, a to z důvodu korekce zkreslení pozorování):

- nejrizikovější a nejméně rizikové stavy a situace pozorované při programu

Záznam výskytu pozorovaných rizikových stavů a situací byl zaznamenán na ordinální stupnici 1-10: 1 – výskyt rizikového stavu nebyl pozorován; 10 – rizikový stav se vyskytoval nepřetržitě, a to

a) u dětí (účastníků programu)

b) u lektorů

Rizikové stavy byly převzaty od Kutého (2007) a byly totožné jako při rozhovorech s lektory a s učiteli (1.1a) a 1.1c)) Pro děti jich bylo použito osm: *přeceňování sil, nepozornost (roztěkanost), únava, podceňování nebezpečí, podléhání skupinovým tlakům, špatná komunikace (mezi účastníky programu), zbrkllost (předvádění se, nedisciplinovanost), konkurenční a soutěžní prostředí*; pro lektory jedenáct: *přeceňování sil, nepozornost, únava, podceňování nebezpečí, podléhání skupinovým tlakům, špatná komunikace (k/v programu v organizaci, mezi lektorem a pedagogem/děťmi), nedostatek informací o účastnících programu, nedostatek autority lektora, snaha dodržet program*

(obsahově, časově) nebo jeho cíl za každou cenu, zařazování aktivit jdoucích po sobě v nevhodnou dobu („běhavé“ aktivity na slunci apod.), přetížení.

Získaná data byla vyhodnocena a porovnána dle míry jejich rizikovosti vzniku.

- rizikovost versus bezpečnost pozorovaných programů

Záznam míry rizika realizovaného programu (na škále 1-10)

(1 – aktivity programu a prostředí realizace programu byly zcela bez rizika vzniku úrazu,

10 – aktivity programu či prostředí realizace činí program vysoce rizikový pro vznik úrazu, tj. nebezpečný)

Bezpečností se rozumí nízká (nulová) potence rizika vzniku úrazů.

Dále výzkumník hodnotil 5 okruhů vybraných (pozorovaných) rizikových ukazatelů:

- čas, kdy byly děti při programu ponechány bez dozoru (lektora i učitele, s rozlišením místa konání programu – terén, interiér)

- zda byly děti před programem upozorněny na rizika

- zda na programu či v dosahu místa realizace programu byla přítomna lékárnička

- vybavení na program (u dětí i u učitelů)

- a míru zapojení učitele do programu.

(Hendl, 2005; Disman, 2002)

3.3 REALIZACE VÝZKUMU

Realizace výzkumu probíhala deset měsíců (od března do listopadu 2008). Data byla sbírána za předcházející rok 2007.

Po domluvě s ředitelkou Pavučiny byla střediska z Kanceláře Pavučiny centrálně oslovena s vědomím realizace (a tématu) výzkumu a s podporou vedení Kanceláře Pavučiny pro vstup do jednotlivých zařízení. Autorka disertační práce pak na základě osobních kontaktů individuálně (elektronicky a telefonicky) kontaktovala a informovala vedoucí (a lektory) o záměru výzkumu a sjednala si termíny osobních návštěv.

Na základě těchto kontaktů, důvěry a příslibu anonymity byly rozhovory s vedoucími a lektory vedeny „face to face“. Jejich obsah byl zaznamenáván formou poznámek tazatele na záznamové archy.

Jednotlivé rozhovory s vedoucími byly naplánovány na cca 45 minut, avšak vzhledem k dotazům ze strany vedoucích na správnost (de facto zakotvení preventivních opatření v právních normách) většinou trvaly 1-2 hodiny.

Podobně i u rozhovorů s lektory plánovaná doba rozhovorů (60minut) byla u více jak poloviny dotazovaných přesažena právě z důvodů zájmu o téma a „správné“ odpovědi zejména u otázek týkající se odpovědnosti a první pomoci.

Rozhovory s učiteli a lektory po pozorování programů zabíraly celkem cca 30 minut.

Sekundární analýzy probíhaly dle velikosti pracoviště a dostupných dokumentů cca 1-2 hodiny.

Doba pozorování programu se odvíjela od doby trvání programu (viz výsledky IV/2 Popis pozorovaných programů – základní popis).

3.4 ZPRACOVÁNÍ DAT

Návrh metod statistického zpracování a vyhodnocení byl konzultován se statistikem.

I Rozhovor s vedoucími

I/1 *Celková úroveň plnění preventivních opatření u všech zařízení.* Výsledky byly zpracovávány statistickými nástroji programu Excel a doplněny histogramy a srovnávány v procentech.

I/2 *Průkaznost rozdílů úrovně plnění preventivních opatření mezi školskými a neškolskými zařízeními.*

- Data byla zpracována v programu Statistica.

- Ke sledování závislostí kategoriálních proměnných byly použity kontingenční čtyřpolní tabulky.

- Pro srovnání jednotlivých odpovědí (z důvodu nízké četnosti odpovědí - neprůkaznosti Pearsonova testu), byla použita Yatesova korekce χ^2 (Lepš, 1996).

- Pro srovnání čtyř skupin dle tematické souvislosti a celkové srovnání úrovně preventivních opatření mezi školskými a neškolskými zařízeními byl použit Pearsonův χ^2 .

- Hladina významnosti byla stanovena na 0,05.

I/3 *Průkaznost rozdílů úrovně plnění preventivních opatření mezi neškolskými zařízeními se zřizovatelem městský nebo krajský úřad a neškolskými zařízeními s jiným zřizovatelem.*

- Data byla zpracována v programu Statistica.
- Ke sledování závislostí kategoriálních proměnných byly použity kontingenční čtyřpolní tabulky.
- Pro srovnání jednotlivých odpovědí (z důvodu nízké četnosti odpovědí - neprůkaznosti Pearsonova testu), byla použita Yatesova korekce χ^2 (Lepš, 1996).
- Pro srovnání čtyř skupin dle tematické souvislosti a celkové srovnání úrovně preventivních opatření mezi školskými a neškolskými zařízeními byl použit Pearsonův χ^2 .
- Hladina významnosti byla stanovena na 0,05.

I/4 **Podpůrné doplňující otázky** byly vyjádřeny číselně (počet ekocenter splňující daný ukazatel) a srovnány procentuálně.

II Sekundární analýzy - dokumentů a fyzických (předmětných) dat

II/1 sekundární analýzy knih úrazů

Získaná data byla vyhodnocena statistickými nástroji v programu Excel (analýza dat popisnou statistikou s histogramy). Doplněna de facto konkretizována byla slovně (popisem).

II/2 analýza lékárníček - fyzická (předmětná) data

Pro zhodnocení a interpretaci dat byla použita konverze kvalitativních dat do kvantitativního formátu - kvazistický postup (Hendl, 2005).

Korelace mezi kvantitativními daty školských versus neškolských zařízení byla provedena v programu Statistica čtyřpolními kontingenčními tabulkami, a pro srovnání odpovědí byly použity Pearsonův χ^2 a Yatesova korekce χ^2 .

- Hladina významnosti byla stanovena na 0,05.

Zjištěné podpůrné informace (nedostatky a kontrola a do-vybavování lékárníček) byly hodnoceny a interpretovány postupy na základě postupů založených na šabloně (Hendl, 2005).

II/3 analýza prostředí - fyzická (předmětná) data

Korelace mezi kvantitativními daty školských versus neškolských zařízení byla u tří vybraných ukazatelů (vedení knihy úrazů, lékárnička a hasicí přístroj na pracovišti) provedena v programu Statistica čtyřpolními kontingenčními tabulkami, a pro srovnání odpovědí byly použity Pearsonův χ^2 a Yatesova korekce χ^2 .

- Hladina významnosti byla stanovena na 0,05.

Zjištěné podpůrné informace byly hodnoceny a interpretovány postupy založenými na šabloně (Hendl, 2005).

II/4 sekundární analýza výročních zpráv, nabídek výukových programů a webových stránek organizací

Pro zhodnocení zjištěných informací byly použity statistické nástroje programu Excel (vč. analýzy dat popisnou statistikou). Zjištěné informace o realizaci ekologických výukových programů s prvky prevence úrazů a otrav byly hodnoceny a interpretovány postupy založenými na šabloně

III. Rozhovory (s lektory a s učiteli)

1. s lektory

a1) pro zjištění úrovně a dodržování úrovně preventivních opatření byly zpracovány v programu Statistica:

1. porovnávání dvou skupin bylo realizováno neparametrickým Mann-Whitneyovým testem
- porovnání více skupin bylo realizováno neparametrickým Kruskal-Wallis testem a post hoc bylo provedeno mnohonásobné porovnání (Siegel, Castellan, 1988). Hladina významnosti byla stanovena na 0,05.

Pro zpracování výsledků do grafické podoby byly použity krabicové grafy (s mediánem, 1. a 3. kvartilem a minimem a maximem), histogram, výsledky byly doplněny popisnou statistikou.

Kvalitativní data byla interpretována slovně.

a2) za účelem zjištění detailů k realizaci ekologických výukových programů s prvky prevence úrazů a otrav

- kvalitativní data byla analyzována postupy založenými na šabloně a interpretována rámcovou analýzou (Hendl, 2005).

Vzhledem k tomu, že se data vztahují k analýze nabídek ekologických výukových programů, jsou ve výsledcích řazeny k II/4 Sekundární analýza výročních zpráv, nabídek ekologických výukových programů, webových stránek organizací.

a3) za účelem zjištění výskytu rizikových stavů a situací pozorovaných při realizaci ekologických výukových programů

- zpracování dat – vyskytující se rizikové stavy a situace pozorované při realizaci ekologického výukového programu a rizikovost versus bezpečnosti pozorovaného programu byly vyhodnoceny shodnými metodami jako zpracováním dat z pozorování (viz níže *IV Pozorování*)

- doplňující otázky k pozorovaným realizovaným programům byly zpracovány v *popisu pozorovaných ekologických výukových programů* (rizikové situace/aktivity, doplňující informace z rozhovorů s lektory).

Vzhledem k tomu, že se data vztahují k pozorování ekologických výukových programů, jsou ve výsledcích řazeny k IV Pozorování.

2. s učiteli doprovázející děti na ekologický výukový program, na kterém bylo provedeno pozorování;

- zpracování dat – vyskytující se rizikové stavy a situace pozorované u dětí při realizaci ekologického výukového programu a rizikovost versus bezpečnost pozorovaného programu byly vyhodnoceny shodnými metodami jako zpracováním dat z pozorování (viz níže *IV Pozorování*)

- doplňující otázky k pozorovaným realizovaným programům byly zpracovány v *popisu pozorovaných ekologických výukových programů* (rizikové situace/aktivity, doplňující informace z rozhovorů s učiteli).

Vzhledem k tomu, že se data vztahují k pozorování ekologických výukových programů, jsou ve výsledcích řazeny k IV Pozorování.

IV. Pozorování

1. *Shody z pozorovaných rizikových stavů a situací (mezi výzkumníkem a lektorem, a výzkumníkem a učitelem)potencionálně vedoucích ke vzniku úrazu dětí, které se vyskytovali u lektorů a u dětí* byly testovány neparametickým Wilcoxonovým párovým testem v programu Statistica.

2. K testování *shody mezi výzkumníkem, lektorem a učitelem k určení rizikivosti versus bezpečnosti programu* byla použita Friedmanova ANOVA.

3. K vyhodnocení dat – *pozorovaných nejrizikovějších a nejméně rizikových stavů a situací u lektorů a u dětí* byla použita Friedmannova ANOVA.

4. K vyhodnocení dat – *nejrizikovějšího a nejméně rizikového programu (rizikovost versus bezpečnosti programu)* byla použita Friedmannova ANOVA.

5. Výsledky byly doplněny kvalitativními daty:

- základním popise pozorovaných programů (vč. rizik a specifik pozorovaných programů) a podpůrně slovně doplněny informacemi z *rozhovorů s lektory a učiteli (viz výše – III. Rozhovory 1.a3) a 2)*.
- popisnou statistikou (času dětí bez dozoru) a popisem ostatních vybraných sledovaných ukazatelů (poučení dětí o bezpečnosti při pozorovaném programu, dostupnost lékárničky při realizaci programu, vybavení na program (dětí i učitelů) a zapojení učitele do programu)

(Lepš, 1996; Hendl, 2005; Siegel, Castellan, 1988)

4 VÝSLEDKY

4.1 I - ROZHOVORY S VEDOUCÍMI

4.1.1 - I/1 – Srovnání plnění jednotlivých ukazatelů preventivních opatření u VŠECH TYPŮ ZAŘÍZENÍ

Tab. č. I/1a) – Porovnání plnění jednotlivých ukazatelů preventivních opatření u všech zařízení dle jednotlivých ukazatelů

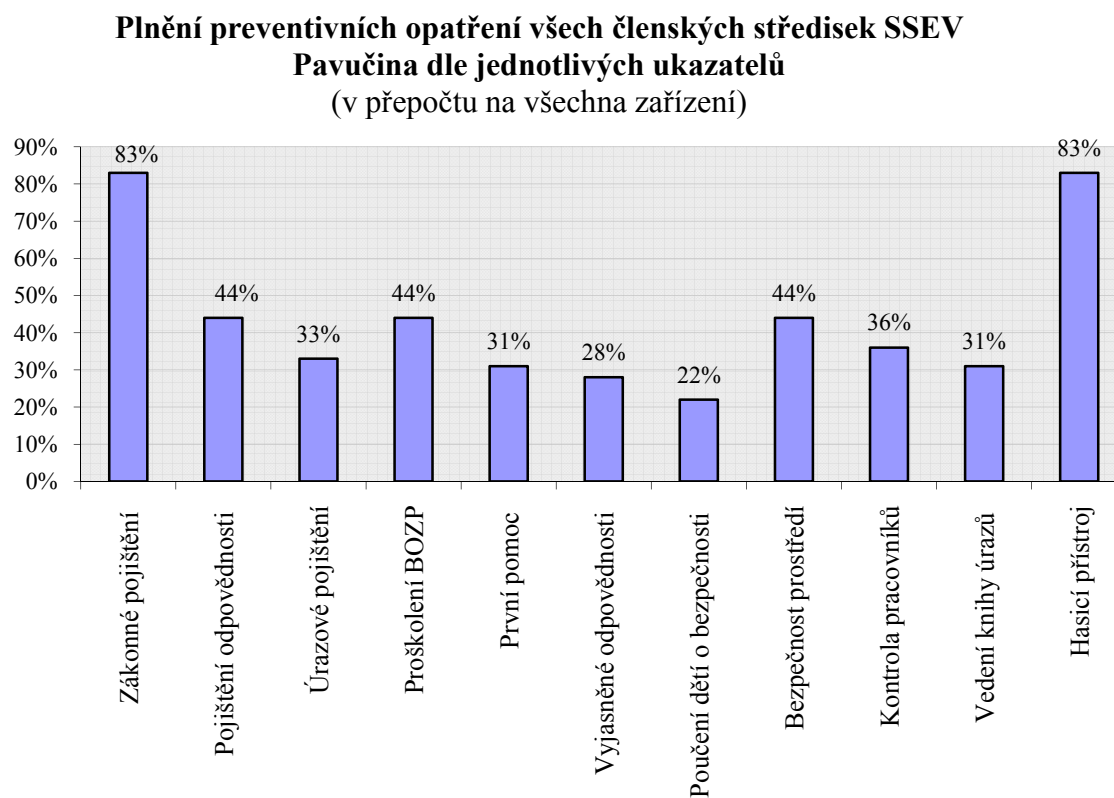
Ukazatel preventivního opatření	počet zařízení, která daný ukazatel splnila	percentuální vyjádření zařízení, která daný ukazatel splnila
Zákonné pojištění	30	83%
Pojištění odpovědnosti	16	44%
Úrazové pojištění	12	33%
Proškolení BOZP	16	44%
První pomoc	11	31%
Vyjasněné odpovědnosti	10	28%
Poučení dětí o bezpečnosti	8	22%
Bezpečnost prostředí	16	44%
Kontrola pracovníků	13	36%
Vedení knihy úrazů	11	31%
Hasicí přístroj	30	83%
Lékárnička	28	78%

pozn. - počet respondentů - 36

Výsledky tabulky č. I/1a) ukazují

- počet středisek a percentuální vyjádření počtu zařízení, která konkrétní daný ukazatel splnila

Graf č. I/1b) – Percentuální porovnání plnění jednotlivých ukazatelů u všech zařízení

Výsledky grafu č. I/1b) ukazují

- grafické percentuální porovnání v plnění preventivních opatření dle jednotlivých ukazatelů u všech zařízení (řazeno od nejméně plněného ukazatele)

4.1.2 - I/2 – Srovnání plnění jednotlivých ukazatelů preventivních opatření u ŠKOLSKÝCH versus NEŠKOLSKÝCH ZAŘÍZENÍ

I/2.1.1 – JEDNOTLIVÉ UKAZATELE

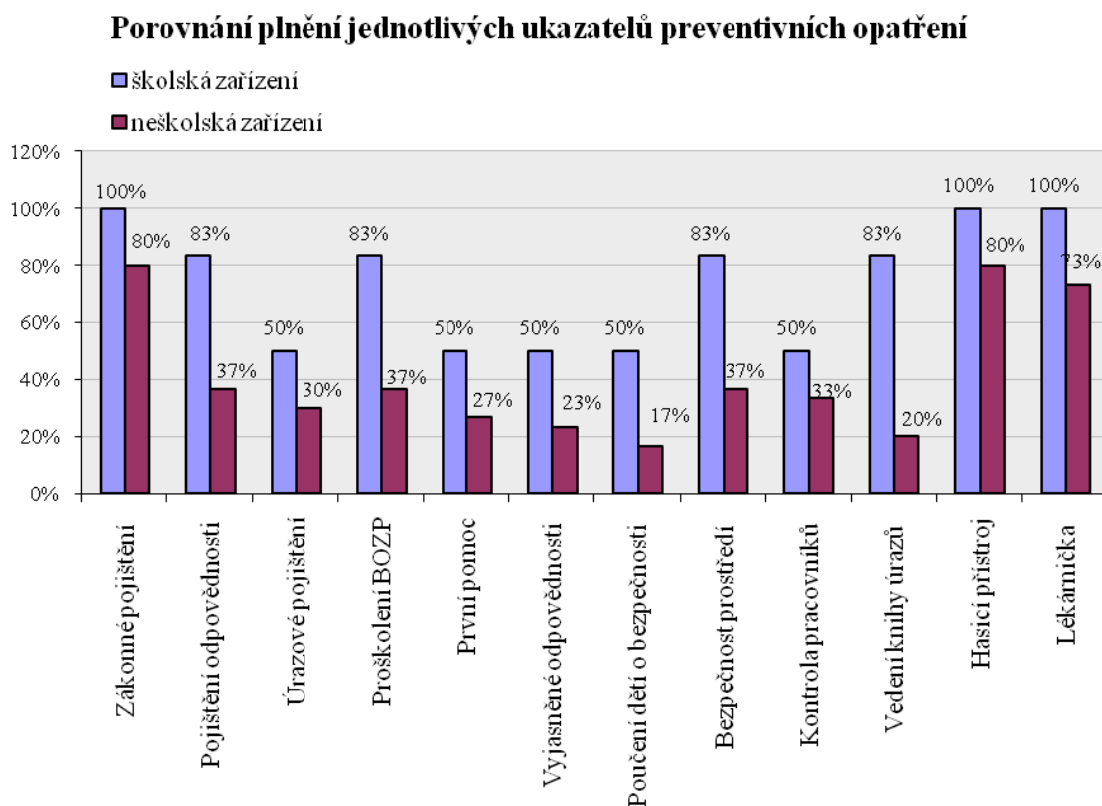
Jednotlivé ukazatele	Splnění daného ukazatele		Signifikantní rozdíl v úrovni plnění preventivních opatření – školská versus neškolská zařízení - Yatesova korekce χ^2
	školská zařízení	neškolská zařízení	
Zákonné pojištění	6	24	statisticky neprůkazné
Pojištění odpovědnosti	5	11	statisticky neprůkazné
Úrazové pojištění	3	9	statisticky neprůkazné
Proškolení v BOZP	5	11	statisticky neprůkazné
První pomoc	3	8	statisticky neprůkazné
Vyjasněné odpovědnosti	3	7	statisticky neprůkazné
Poučení dětí o bezpečnosti	3	5	statisticky neprůkazné
Bezpečnost prostředí	5	11	statisticky neprůkazné
Kontrola pracovníků	3	10	statisticky neprůkazné
<u>Vedení knihy úrazů</u>	<u>5</u>	<u>6</u>	<i>statisticky průkazné: $p = 0,009$</i>
Hasicí přístroj	6	24	statisticky neprůkazné
Lékárnička	6	22	statisticky neprůkazné

pozn. - počet respondentů - 6 ze školských a 30 z neškolských zařízení (36 celkem)

Výsledky Tab. I/2.1.1 ukazují

- pouze jediný statisticky významný rozdíl úrovně plnění jednotlivých ukazatelů mezi školskými a neškolskými zařízeními, a to ve prospěch vyšší úrovně plnění daného ukazatele (Vedení knihy úrazů) u školských zařízení
- číselné vyjádření počtu zařízení, která daný ukazatel splnila

Graf č. I/2.1.2a) – Percentuální porovnání plnění jednotlivých ukazatelů preventivních opatření u školských versus neškolských zařízení

Výsledky grafu č. I/2.1.2a) ukazují

- grafické percentuální srovnání plnění jednotlivých ukazatelů u školských versus neškolských zařízení

- vyšší úroveň školských zařízení v plnění preventivních opatření ve všech ukazatelích než u neškolských zařízení

- percentuální vyjádření plnění jednotlivých ukazatelů, a to

- u školských zařízení v následujícím pořadí: 100% - zákonné pojištění, hasicí přístroj na pracovišti a lékárnička na pracovišti; 83% - pojištění odpovědnosti, proškolení v BOZP, bezpečnost prostředí a vedení knihy úrazů; 50% - úrazové pojištění, první pomoc, vyjasněné odpovědnosti, poučení dětí o bezpečnosti a kontrola pracovníků,

- u neškolských zařízení v následujícím pořadí: 80% - zákonné pojištění a hasicí přístroj; 73% - lékárnička na pracovišti; 37% - pojištění odpovědnosti, proškolení BOZP a bezpečnost prostředí; 33% - kontrola pracovníků; 30% - úrazové pojištění; 27% - první pomoc; 23% vyjasnění odpovědnosti; 20% - vedení knihy úrazů; 17% - poučení dětí o bezpečnosti

- rozdíly procentních bodů v plnění preventivních opatření mezi školskými versus neškolskými zařízeními, v následujícím pořadí (*řazeno nejvíce rozdílné úrovně plnění po nejvíce shodnou úroveň plnění opatření mezi jednotlivými zařízeními*): vedení knihy úrazů, kontrola bezpečnosti prostředí a proškolení BOZP a pojištění odpovědnosti, poučení dětí o bezpečnosti, lékárnička na pracovišti a vyjasněné odpovědnosti, první pomoc, zákonné pojištění a hasicí přístroj a úrazové pojištění, kontrola pracovníků

I/2.2 - SKUPINY UKAZATELŮ dle tematické souvislosti

Tab. č. I/2.2a) - Porovnání úrovně plnění preventivních opatření školských a neškolských zařízení u skupiny ukazatelů – **Pojištění**

Kategorie: Pojištění			
Typ a (počet zařízení)	nesplněná preventivní opatření	splněná preventivní opatření	součty
neškolská zařízení (30)	46	44	90
školská zařízení (6)	4	14	18
součty (36 zařízení, 3 otázky)	50	58	108

Statistika	χ^2	df (stupeň volnosti)	p
Pearsonův χ^2	5,035035	df = 1	p = 0,02484

Výsledky tabulky č. I/2.2a) ukazují

- vyšší úroveň preventivních opatření u zařízení školského typu než u neškolských zařízení u skupiny ukazatelů Pojištění

Tab. č. I/2.2b) - Porovnání úrovně plnění preventivních opatření školských a neškolských zařízení u skupiny ukazatelů – **Proškolení**

Kategorie: Proškolení			
Typ a (počet zařízení)	nesplněná preventivní opatření	splněná preventivní opatření	součty
neškolská zařízení (30)	41	19	60
školská zařízení (6)	4	8	12
součty (36 zařízení, 2 otázky)	45	27	72

Statistika	χ^2	df (stupeň volnosti)	p
Pearsonův χ^2	5,226666	df = 1	p = 0,02225

Výsledky tabulky č. I/2.2b) ukazují

- vyšší úroveň preventivních opatření u zařízení školského typu než u neškolských zařízení u skupiny ukazatelů Proškolení

Tab. č. I/2.2c) - Porovnání úrovně plnění preventivních opatření školských a neškolských zařízení u skupiny ukazatelů – Poučení a odpovědnosti

Kategorie: Poučení a odpovědnosti celkem			
Typ a (počet zařízení)	nesplněná preventivní opatření	splněná preventivní opatření	součty
neškolská zařízení (30)	48	12	60
školská zařízení (6)	6	6	12
součty (36 zařízení, 2 otázky)	54	18	72

Statistika	χ^2	df (stupeň volnosti)	p (hladina významnosti)
Pearsonův χ^2	4,8	df = 1	p = 0,02846

Výsledky tabulky č. I/2.2c) ukazují

- vyšší úroveň preventivních opatření u zařízení školského typu než u neškolských zařízení u skupiny ukazatelů Poučení a odpovědnosti

Tab. č. I/2.2d) - Porovnání úrovně plnění preventivních opatření školských a neškolských zařízení u skupiny ukazatelů – Kontroly a jednotlivé povinnosti

Kategorie: Ostatní - kontroly a jednotlivé povinnosti			
Typ a (počet zařízení)	nesplněná preventivní opatření	splněná preventivní opatření	součty
neškolská zařízení (30)	77	73	150
školská zařízení (6)	5	25	30
součty (36 zařízení, 5 otázek)	82	98	180

Statistika	χ^2	df (stupeň volnosti)	p
Pearsonův χ^2	12,11349	df = 1	p = 0,0050

Výsledky tabulky I/2.2d) ukazují

- vyšší úroveň preventivních opatření u zařízení školského typu než u neškolských zařízení u skupiny ukazatelů Kontroly a jednotlivé povinnosti (Ostatní)

I/2.3 – VŠECHNY UKAZATELE celkem

Tab. č. I/2.3 - Porovnání úrovně plnění preventivních opatření školských a neškolských zařízení u všech ukazatelů celkem

Celkové porovnání preventivních opatření - školská versus neškolská zařízení			
Typ a (počet zařízení)	nesplněná preventivní opatření	splněná preventivní opatření	součty
neškolská zařízení (30)	212	148	360
školská zařízení (6)	19	53	72
součty (36 zařízení, 12otázek)	231	201	432

Statistika	χ^2	df (stupeň volnosti)	p
Pearsonův χ^2	25,47284	df = 1	$p < 10^{-5}$

Výsledky tabulky č. I/2.3 ukazují

- vyšší úroveň preventivních opatření u zařízení školského typu než u neškolských zařízení

4.1.3 I/3 – Srovnání úrovně preventivních opatření u NEŠKOLSKÝCH

ZAŘÍZENÍ PODLE JEJICH ZŘIZOVATELE (městský nebo krajský úřad versus jiný zřizovatel)

I/3.1 – JEDNOTLIVÉ UKAZATELE

Jednotlivé ukazatele	Splnění daného ukazatele		Signifikantní rozdíl v úrovni plnění preventivních opatření – neškolské zařízení se zřizovatelem městský nebo krajský úřad versus jiným zřizovatelem - Yatesova korekce χ^2
	neškolské zařízení se zřizovatelem městský nebo krajský úřad	neškolské zařízení s jiným zřizovatelem	
Zákonné pojištění	6	24	statisticky neprůkazné
<i>Pojištění odpovědnosti</i>	5	11	<i>statisticky průkazné: p = 0,029</i>
<i>Úrazové pojištění</i>	5	9	<i>statisticky průkazné: p = 0,007</i>
<i>Proškolení v BOZP</i>	6	11	<i>statisticky průkazné: p = 0,001</i>
<i>První pomoc</i>	4	8	<i>statisticky průkazné: p = 0,050</i>
Vyjasněné odpovědnosti	3	7	statisticky neprůkazné
Poučení dětí o bezpečnosti	2	5	statisticky neprůkazné
<i>Bezpečnost prostředí</i>	6	5	<i>statisticky průkazné: p = 0,002</i>
Kontrola pracovníků	4	6	statisticky neprůkazné
<i>Vedení knihy úrazů</i>	<u>2</u>	<u>6</u>	<i>statisticky průkazné: p = 0,009</i>
Hasicí přístroj	6	24	statisticky neprůkazné
Lékárnička	6	16	statisticky neprůkazné

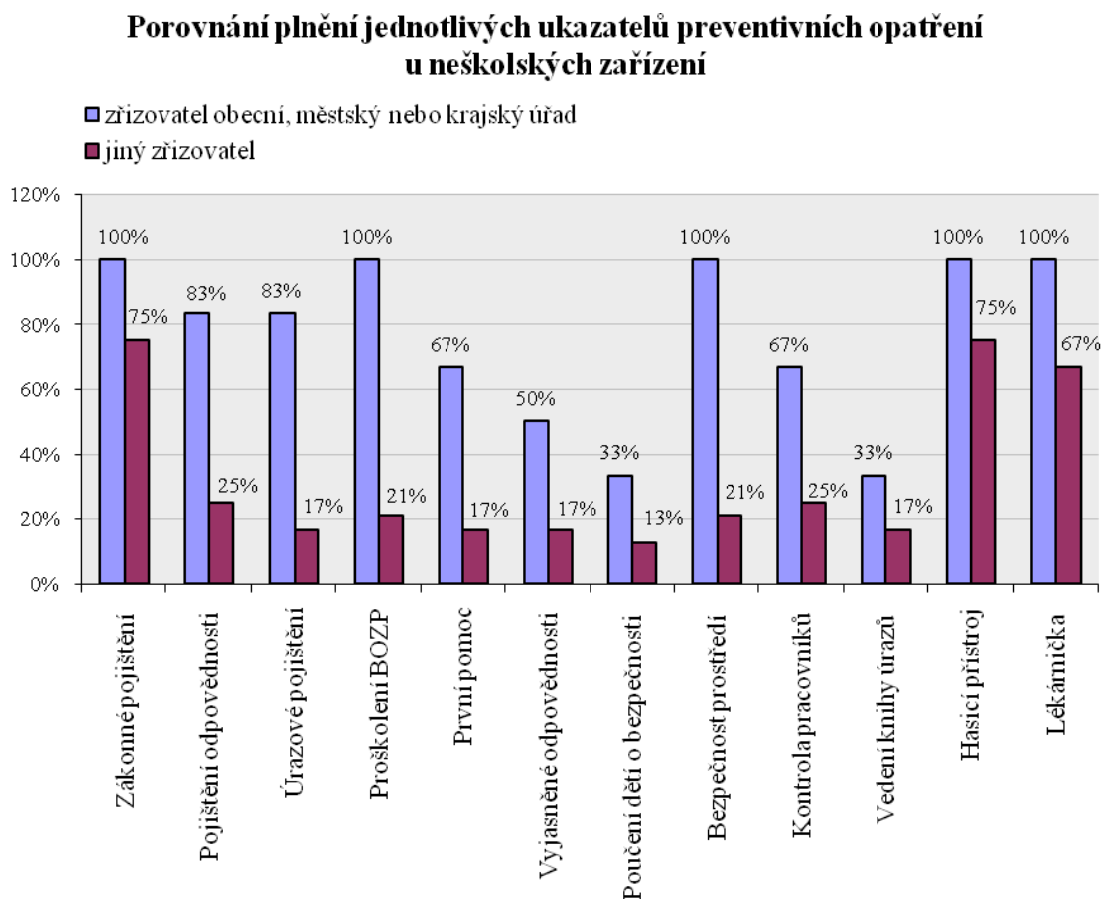
*pozn. - počet respondentů (zařízení) - 6 se zřizovatelem městský nebo krajský úřad,
- 24 s jiným zřizovatelem*

Výsledky Tab. I/2.1.1 ukazují

- pět ukazatelů se statisticky významným rozdílem úrovně plnění jednotlivých ukazatelů u neškolských zařízení s rozlišením zřizovatele, a to ve prospěch vyšší úrovně plnění daných ukazatelů (Pojištění odpovědnosti, Úrazové pojištění, Proškolení v BOZP, První pomoc, Bezpečnost prostředí a Vedení knihy úrazů) u neškolských zařízení se zřizovatelem městský nebo krajský úřad

- číselné vyjádření počtu zařízení s rozlišením zřizovatele, která daný ukazatel splnila

Graf č. I/3.1.2a) – Percentuální porovnání plnění jednotlivých ukazatelů preventivních opatření u neškolských zařízení se zřizovatelem městský a krajský úřad versus zařízení s jiným zřizovatelem

Výsledky grafu č. I/3.1.2a) ukazují

- grafické percentuální srovnání plnění jednotlivých ukazatelů u neškolských zařízení dle zřizovatele

- vyšší úroveň neškolských zařízení se zřizovatelem městský či krajský úřad v plnění preventivních opatření ve všech ukazatelích než u neškolských zařízení s jiným zřizovatelem

- percentuální vyjádření plnění jednotlivých ukazatelů, a to:

- u neškolských zařízení se zřizovatelem městský či krajský úřad v pořadí: 100% - zákonné pojištění, proškolení BOZP, bezpečnost prostřední, hasicí přístroj a lékárnička na pracovišti; 83% - pojištění odpovědnosti a úrazové pojištění; 67% - první pomoc a kontrola pracovníků; 50% - vyjasněné odpovědnosti; 33% - poučení dětí o bezpečnosti a vedení knihy úrazů,

- u neškolských zařízení s jiným zřizovatelem v pořadí: 75% - zákonné pojištění a hasicí přístroj; 67% - lékárnička na pracovišti; 25% - pojištění odpovědnosti a kontrola pracovníků; 21% - proškolení BOZP a bezpečnost prostředí; 17% - úrazové pojištění, první pomoc, vyjasněné odpovědnosti a vedení knihy úrazů; 13% - poučení dětí o bezpečnosti

- rozdíl procentních bodů v plnění preventivních opatření mezi neškolskými zařízeními dle zřizovatele, v následujícím pořadí (*řazeno nejvíce rozdílné úrovně plnění po nejvíce shodnou úroveň plnění opatření mezi jednotlivými zařízeními*): bezpečnost prostředí a proškolení BOZP, úrazové pojištění, pojištění odpovědnosti, první pomoc, kontrola pracovníků, vyjasněné odpovědnosti, lékárnička na pracovišti a zákonné pojištění, hasicí přístroj, poučení dětí o bezpečnosti, vedení knihy úrazů

I/3.2 - SKUPINY UKAZATELŮ dle tematické souvislosti

Tab. č. I/3.2a) - Porovnání úrovně plnění preventivních opatření u neškolských zařízení u skupiny ukazatelů – Pojištění

Kategorie: Pojištění celkem			
Typ a (počet zařízení)	nesplněné preventivní opatření	splněné preventivní opatření	součty
jiný zřizovatel (24)	44	28	72
zřizovatel městský či krajský úřad (6)	2	16	18
součty (30 zařízení, 3 otázky)	46	44	90

Statistika	χ^2	df (stupeň volnosti)	p
Pearsonův χ^2	14,40711	df = 1	p = 0,00015

Výsledky tabulky č. I/3.2a) ukazují

- vyšší úroveň preventivních opatření u zařízení neškolského typu se zřizovatelem obecní, městský nebo krajský úřad než u neškolských zařízení s jiným zřizovatelem u skupiny ukazatelů Pojištění

Tab. č. I/3.2b) - Porovnání úrovně plnění preventivních opatření u neškolských zařízení u skupiny ukazatelů – Proškolení

Kategorie: Proškolení celkem			
Typ a (počet zařízení)	nesplněné preventivní opatření	splněné preventivní opatření	součty
jiný zřizovatel (24)	39	9	48
zřizovatel městský či krajský úřad (6)	2	10	12
součty (30 zařízení, 2 otázky)	41	19	60

Statistika	χ^2	df (stupeň volnosti)	p
Pearsonův χ^2	18,50449	df = 1	p = 0,00002

Výsledky tabulky č. I/3.2b) ukazují

- vyšší úroveň preventivních opatření u zařízení neškolského typu se zřizovatelem obecní, městský nebo krajský úřad než u neškolských zařízení s jiným zřizovatelem u skupiny ukazatelů Proškolení

Tab. č. I/3.2c) - Porovnání úrovně plnění preventivních opatření u neškolských zařízení u skupiny ukazatelů – Poučení a odpovědnosti

Kategorie: Poučení a odpovědnosti celkem			
Typ a (počet zařízení)	nesplněné preventivní opatření	splněné preventivní opatření	součty
jiný zřizovatel (24)	41	7	48
zřizovatel městský či krajský úřad (6)	7	5	12
součty (30 zařízení, 2 otázky)	48	12	60

Statistika	χ^2	df (stupeň volnosti)	p
Pearsonův χ^2	4,401042	df = 1	p = 0,03592

Výsledky tabulky č. I/3.2c) ukazují

- vyšší úroveň preventivních opatření u zařízení neškolského typu se zřizovatelem městský nebo krajský úřad než u neškolských zařízení s jiným zřizovatelem u skupiny ukazatelů Poučení a odpovědnosti

Tab. č. I/3.2d) - Porovnání úrovně plnění preventivních opatření u neškolských zařízení u skupiny ukazatelů – **Kontroly a jednotlivé povinnosti**

Kategorie: Ostatní - kontroly a jednotlivé povinnosti			
Typ a (počet zařízení)	nesplněné preventivní opatření	splněné preventivní opatření	součty
jiný zřizovatel (24)	71	49	120
zřizovatel městský či krajský úřad (6)	6	24	30
součty (30 zařízení, 5 otázek)	77	73	150

Statistika	χ^2	df (stupeň volnosti)	p
Pearsonův χ^2	14,73715	df = 1	p = 0,00012

Výsledky tabulky č. I/3.2d) ukazují

- vyšší úroveň preventivních opatření u zařízení neškolského typu se zřizovatelem městský nebo krajský úřad než u neškolských zařízení s jiným zřizovatelem u skupiny ukazatelů Kontroly a jednotlivé povinnosti (ostatní)

I/3.3 – VŠECHNY UKAZATELE celkem

Tab. č. I/3.3 - Porovnání úrovně plnění preventivních opatření neškolských zařízení podle jejich zřizovatele

Celkové porovnání preventivních opatření mezi neškolskými zařízeními dle jejich zřizovatele			
Typ a (počet zařízení)	nesplněné preventivní opatření	splněné preventivní opatření	součty
jiný zřizovatel (24)	195	93	288
zřizovatel městský či krajský úřad (6)	17	55	72
součty (30 zařízení, 12 otázek)	212	148	360

Statistika	χ^2	df (stupeň volnosti)	p
Pearsonův χ^2	46,26498	df = 1	p < 10 ⁻⁵

Výsledky tabulky č. I/3.31 ukazují

- vyšší úroveň preventivních opatření u zařízení neškolského typu se zřizovatelem městský nebo krajský úřad než u neškolských zařízení s jiným zřizovatelem

4.1.4 - I/4 – OSTATNÍ VÝSLEDKY Z DOTAZOVÁNÍ VEDOUCÍCH

(doplňující otázky)

I/4.1 Důvody proškolení pracovníků v první pomoci

Tab. č. I/4.1 – Důvod proškolení pracovníků v 1. pomoci

Důvod proškolení pracovníků v 1. pomoci	ekocentra s proškoleným pracovníkem	<i>pozn.</i>
povinnost v rámci primární prevence (zdravotník zařízení/organizace)	1	<i>nařízení pro školská zařízení</i>
zdravotník <u>pro zotavovací akce</u> ("tábory")	7	<u>pro zotavovací akce</u> (tábory) – celkem 9 zařízení (tj. 82% zařízení s proškoleným pracovníkem)
součást proškolení pro vedoucí <u>zotavovacích akcí</u> ("táborů")	2	
jiný důvod	1	<i>řidičský průkaz</i>

- počet zařízení s proškolenou osobou v 1. pomoci – 11

Výsledky tabulky č. I/4.1 ukazují

- nadpoloviční většina zařízení (9), kde je přítomna osoba proškolená v první pomoci uvádí jako hlavní důvod proškolení realizaci táborů (zotavovací akce) pro děti

I/4.2 Realizátor kontroly bezpečnosti prostředí

Tab. č. I/4.2 – Pověření firmy či bezpečnostního pracovníka kontrolou prostředí

Počet zařízení dle typu	ekocentra, která mají pověřeného pracovníka nebo bezpečnostní firmu realizující kontrolu bezpečnosti prostředí	<i>pozn.</i>
školská zařízení (6)	3	<i>- pouze však 5 školských zařízení kontrolu prostředí realizuje</i>
neškolská zařízení (30)	11	<i>- z toho: 6 zařízení se zřizovatelem městský či krajský úřad a 5 zařízení s jiným zřizovatelem - kontrolu prostředí realizuje celkem 11 zařízení</i>
zařízení celkem (36)	14	<i>- tj. 88% ze zařízení, která kontrolu prostředí realizují (16 zařízení celkem kontrolu prostředí realizuje, viz Tab. I/1a)</i>

Výsledky tabulky č. I/4.2 ukazují

- více než 2/3 ekocenter (88%), která plní povinnost kontroly bezpečnosti prostředí má pro tento účel sjednanou bezpečnostní firmu či pověřeného bezpečnostního technika
- všechna neškolská zařízení, která plní povinnost kontroly bezpečnosti prostředí mají pro tento účel sjednanou bezpečnostní firmu či pověřeného bezpečnostního technika
- všechna neškolská zařízení se zřizovatelem městský nebo krajský úřad plní povinnost kontroly bezpečnosti prostředí

I/4.3 Pravidelná kontrola vybavení lékárníčky

Tab. č. I/4.3 – Pravidelná kontrola vybavení lékárníčky

Počet zařízení dle typu	ekocentra provádějící pravidelnou kontrolu lékárníčky (její do-vybavování ap.)	<i>pozn.</i>
školská zařízení (6)	5	- tj. 83% školských zařízení, která mají lékárníčku na pracovišti (viz Tab. I/2.1.1)
neškolská zařízení (30)	15	- z toho: 5 zařízení se zřizovatelem městský či krajský úřad a 10 zařízení s jiným zřizovatelem - lékárníčku na pracovišti má celkem 22 neškolských zařízení (viz Tab. I/2/1.1)
zařízení celkem (36)	20	- lékárníčku na pracovišti má celkem 28 zařízení (viz Tab. č. I/1a))

Výsledky tabulky č. I/4.3 ukazují

- z 28 ekocenter, která (dle rozhovorů s vedoucími, viz Tab. č. I/1a) mají na pracovišti lékárníčku, jich pouze 20 (tj. 56%) kontroluje její obsah, expiraci léků a materiálů a do/vybavují ji
- žádný typ zařízení (školské, neškolské s rozlišením zřizovatele) ukazatel pravidelné kontroly a vybavování lékárníčky nenaplnuje na 100%
- v procentuálním srovnání ekocenter, která mají na pracovišti lékárníčku, mají vyšší úroveň plnění ukazatele Pravidelné kontroly a do-vybavování lékárníčky školská zařízení než neškolská ekocentra, a to v procentuálním vyjádření poměru 83%: 68% (též v poměru zařízení celkem bez ohledu na zjištěná data o přítomnosti lékárníčky na pracovišti, a to v poměru 83%:50% ve prospěch vyšší úrovně plnění daného ukazatele pro školská zařízení)

4.2 II - SEKUNDÁRNÍ ANALÝZY - DOKUMENTŮ A FYZICKÝCH (PŘEDMĚTNÝCH) DAT

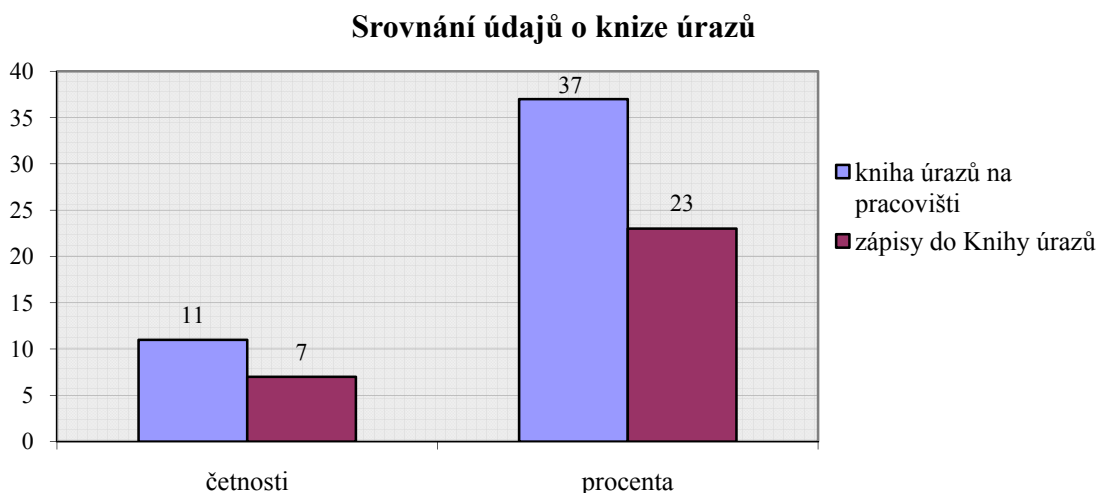
4.2.1 II/1 Sekundární analýzy knih úrazů

II/1.1 - Základní zjištěné údaje o náhlých stavech

- počet zapsaných náhlých stavů: 65 (v 7 knihách úrazů, viz níže II/1.2)
- konkrétní příklady zapsaných náhlých stavů: opaření, řiznutí se, podvrknutí nohy, klíště, zhmoždění nohy, vyrážka, zvracení, bolest hlavy, puchýř, odřenina, štípnutí vosou, průjem aj.

II/1.2 - Vedení a zapisování údajů

Graf č. II/1.2a) – Grafické srovnání údajů o vedení versus zapisování do knihy úrazů u všech zařízení celkem

Výsledky grafu II/1.2a) ukazují

- reálný počet ekocenter (11), která mají knihu úrazů na pracovišti (vedou knihu úrazů) – tj. 37% ekocenter
- reálný počet ekocenter (7), která zapisují do knihy úrazů (tj. 23% ekocenter)
- rozdíl mezi přítomností (vedení) knihy úrazů a zapisováním do knihy úrazů

Tab. č. II/1.2b) – Srovnání údajů o vedení versus zapisování do knihy úrazů u školských a neškolských zařízení

	ekocentra splňující dané opatření	percent. vyjádření	<i>z toho školská zařízení</i>	percent. vyjádření (školská zařízení)	<i>z toho neškolská zařízení /celkem/</i>	percent. vyjádření (neškolská zařízení)	percent. srovnání (školská : neškolská zařízení)
<i>počet ekocenter, u kterých analýza proběhla</i>	30		<i>6</i>		<i>24</i>		
kniha úrazů na pracovišti	11	37%	<i>5</i>	83%	<i>6</i>	25%	83%:25%
zápisy do Knihy úrazů	7	23%	<i>3</i>	50%	<i>4</i>	17%	50%: 17%

Výsledky tabulky č. II/1.2b) ukazují

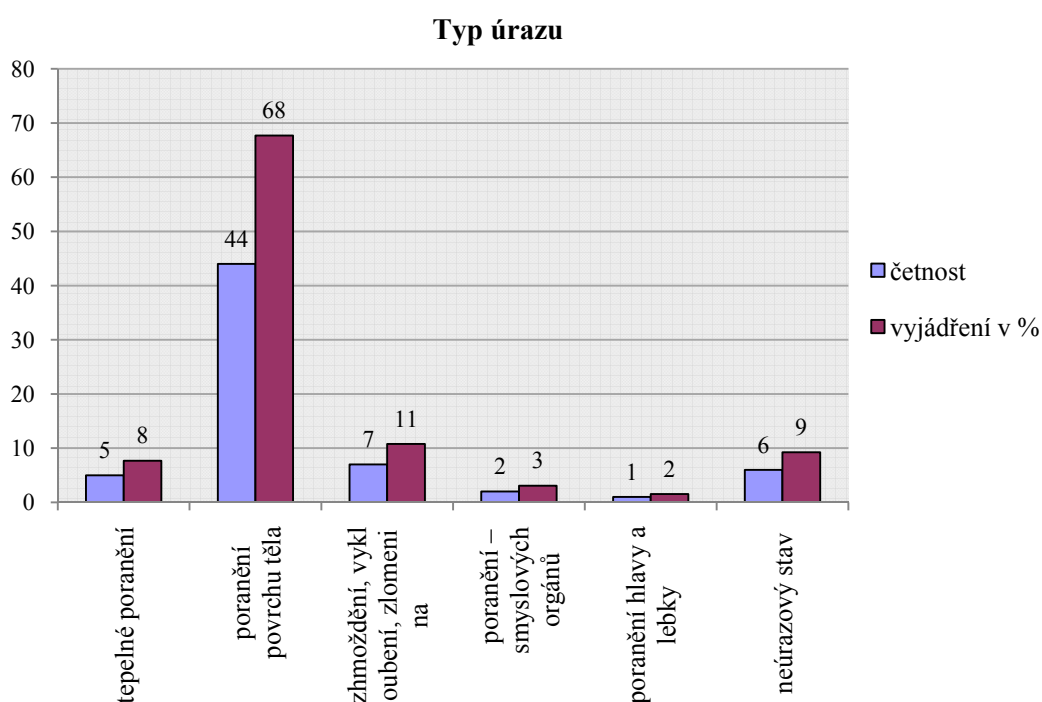
- reálný počet a procentuální vyjádření školských ekocenter, která vedou a zapisují do knihy úrazů
- reálný počet procentuální vyjádření neškolských zařízení, která vedou a zapisují do knihy úrazů
- rozdílný výsledek mezi vedením (přítomností) knihy úrazů na pracovišti a zapisováním do knihy úrazů (v přepočtu na ekocentra a v procentuálním srovnání) u školských i neškolských zařízení
- vyšší úroveň preventivního plnění vedení i zapisování do knihy úrazů u zařízení školského typu (versus neškolská zařízení)

II/1.3 – Typ úrazu

Tab. č. II/1.3a)

Typ úrazu	počet záznamů	percentuální vyjádření
tepelné poranění	5	8%
poranění povrchu těla	44	68%
zhmoždění, vykloubení, zlomenina	7	11%
poranění – smyslových orgánů	2	3%
poranění hlavy a lebky	1	2%
neúrazový stav	6	9%

Graf č. II/1.3b)

Výsledky tabulky č. II/1.3a) a grafu II/1.3b) ukazují

- seříděnou škálu záznamů dle typu poranění (četnost a přepočty na procenta)
- nejčastější typ poranění - poranění povrchu těla
- nejméně častým typem - poranění hlavy a lebky

Interpretace kvalitativních dat k tabulce č. II/1.3a) a grafu č. II/1.3b)

Příklady jednotlivých typů poranění:

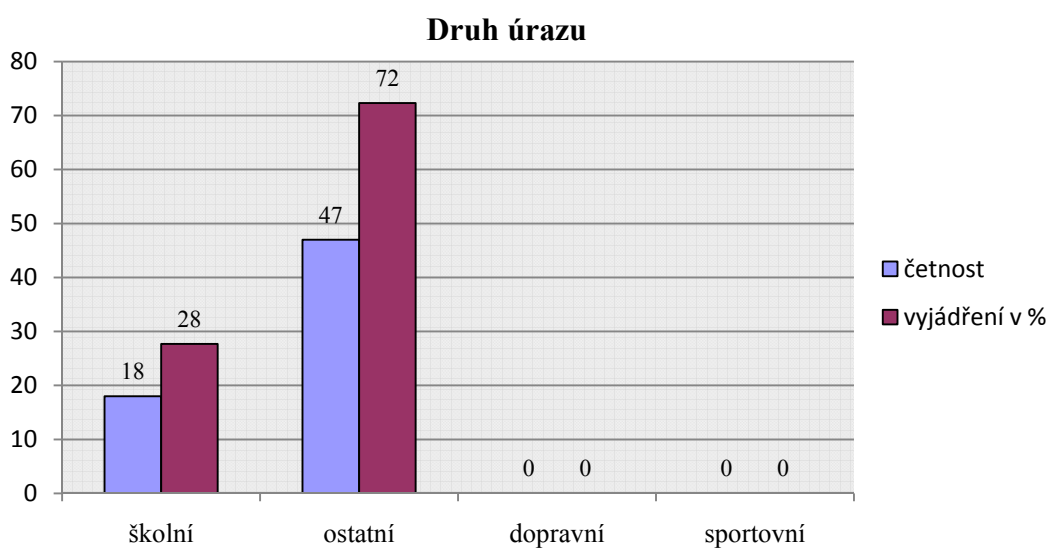
- tepelné poranění: opaření polévkou, popálení o kamna, spálení od slunce
- poranění povrchu těla: říznutí, klíště, puchýře, odřenina, poškrábání, pokousání
- zhmoždění, vykloubení, zlomenina: podvrknutí kotníku, naražený prsteníček
- poranění – smyslových orgánů: rozseknutí ušního lalůčku, úlomek cihly v oku
- poranění hlavy a lebky: pád na hlavu/otřes mozku
- neúrazový stav: epileptický záchvat, krvácení z nosu, zvracení, bolest hlavy, průjem

II/1.4 – Druh úrazu

Tab. č. II/1.4a) - Druh úrazu

Druh úrazu	počet	percentuální vyjádření
školní	18	28%
ostatní	47	72%
dopravní	0	0
sportovní	0	0

Graf č. II/1.4b) - Druh úrazu

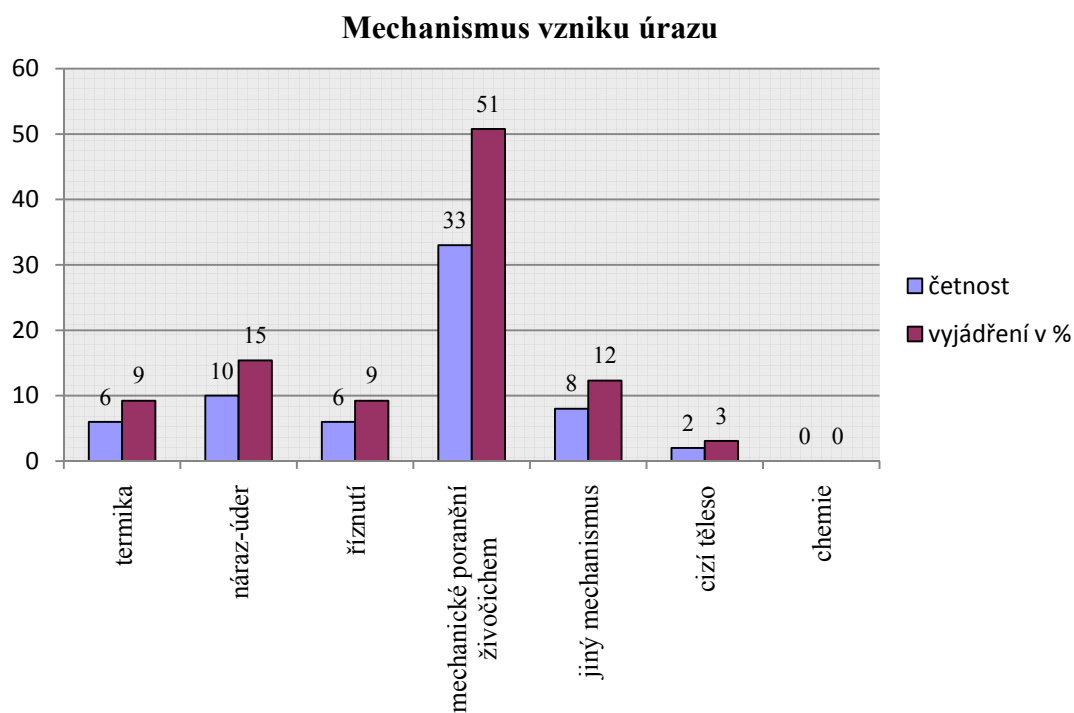
Výsledky tabulky č. II/1.4a) a grafu II/1.4b) ukazují
- druh úrazu dle hledisek ÚZIS

II/1.5 – Mechanismus vzniku úrazu

Tab. č. II/1.5a) - Mechanismus vzniku úrazu

Mechanismus vzniku úrazu	počet	percentuální vyjádření
termika	6	9%
náraz-úder	10	15%
říznutí	6	9%
mechanické poranění živočichem	33	51%
jiný mechanismus	8	12%
cizí těleso	2	3%
chemie	0	0%

Graf č. II/1.5b) - Mechanismus vzniku úrazu

Výsledky tabulky č. II/1.5a) a graf č. II/1.5b) ukazují

- setříděnou škálu záznamů dle mechanismu vzniku poranění (četnost a přepočty na procenta)
- nejčastější mechanismus vzniku poranění - (mechanické) poranění živočichem (např. štípnutí, bodnutí, kousnutí, škrábnutí apod.)
- nejméně častým mechanismem vzniku úrazu je cizí těleso (např. zabodnutí hřebíku do chodidla)

Interpretace kvalitativních dat k tabulce č. II/1.5a) a grafu č. II/1.5b)

Příklady náhlých stavů - dle mechanismu jejich vzniku:

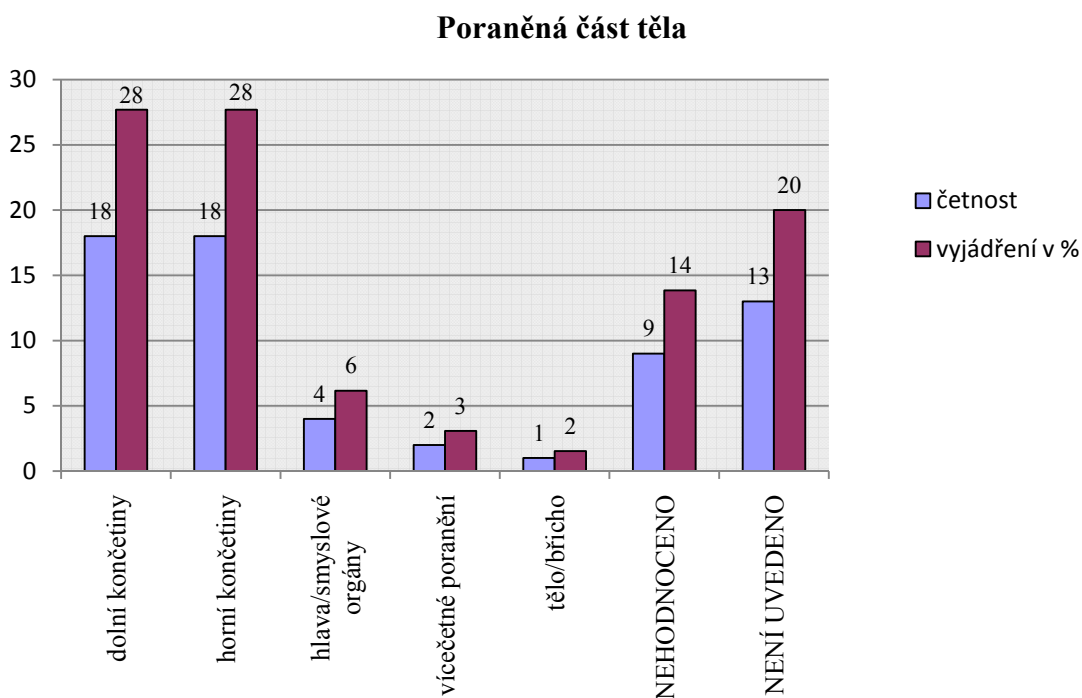
- termika: kategorie a příklady jsou totožné s příklady tepelných poranění uvedených v Interpretaci kvalitativních dat k Tab. č. II/1.3a) a grafu č. II/1.3b)
- náraz-úder: sesunutí klád dřeva, rozseknutí ucha (příčinou pádu), naražení zad a zadku, pád na hlavu/otřes mozku
- říznutí: pořezání se nožem, říznutí se o sklo/hranu akvária, stříhnutí se do prstu
- mechanické poranění živočichem: klíště, kousnutí, štípnutí, poškrábání
- jiný mechanismus: vyrážka, krvácení z nosu, epileptický záchvat, průjem
- cizí těleso: úlomek cihly v oku, zabodnutí hřebíku do chodidla

II/1.6 – Poraněná část těla a její specifikace

Tab. č. II/1.6.1a) - Poraněná část těla

Poraněná část těla	počet	percentuální vyjádření
dolní končetiny	18	28%
horní končetiny	18	28%
hlava/smyslové orgány	4	6%
vícečetné poranění	2	3%
tělo/břicho	1	2%
nehodnoceno	9	14%
není uvedeno	13	20%

Graf č. II/1.6.1b) - Poraněná část těla

Výsledky tabulky č. II/1.6.1a) a grafu č. II/1.6.1b) X ukazují

- srovnání zapsaných poranění – specifikaci poranění jednotlivých částí těla
- četnost a procento, kdy nejsou uvedeny zraněné části těla
- nejčtenější zapsané jsou poranění horních a dolních končetin
- nejméně četné zapsané poranění jsou zranění těla a břicha

Interpretace kvalitativních dat k tabulce č. II/1.6.1a) a grafu č. II/1.6.1b) ukazují

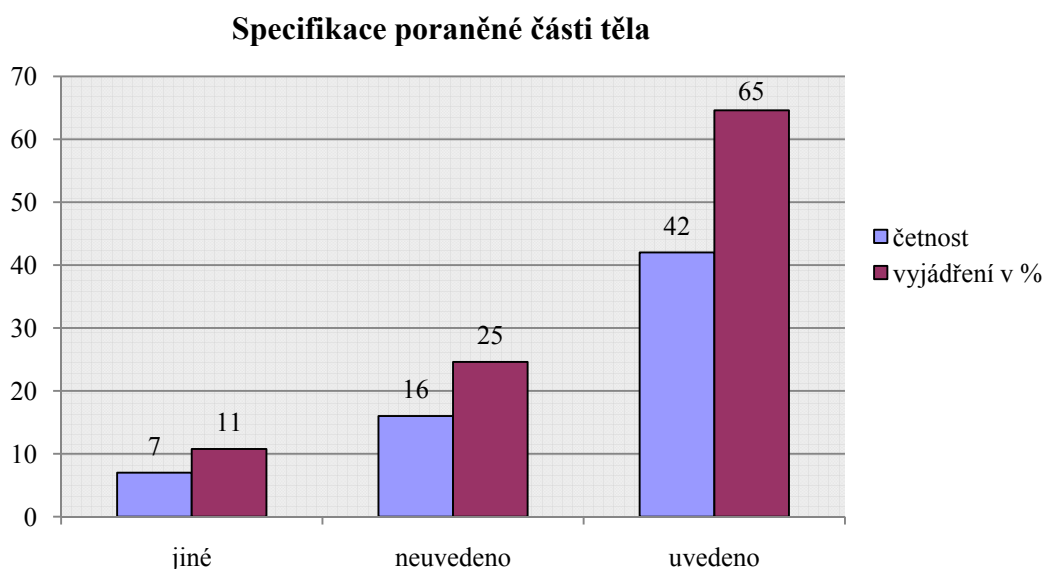
Příklady náhlých stavů dle poraněné části těla:

- dolní končetiny: zhmoždění nohy, puchýře na patách, odřené koleno, zabodnutý hřebík v noze, klíště
- horní končetiny: říznutí se do prstu, popálení dlaně o kamna, klíště
- hlava/smysl. orgány: pád na hlavu/otřes mozku, úlomek cihly v oku, rozseknutí ucha
- vícečetné poranění: naražení zad a zadku, odřenina/sedřená kůže na pravém boku, rameni, ruce a noze
- tělo/břicho: klíště nad pupíkem
- není uvedeno: kousnutí od křečka, klíště (12x)
- nehodnoceno: krvácení z nosu, bolest hlavy, průjem, epileptický záchvat, vyrážka

Tab. č. II/1.6.2a) - Specifikace zraněné části těla

Specifikace poraněné části těla	počet	percentuální vyjádření
jiné	7	11%
neuvedeno	16	25%
uvedeno	42	65%

Graf č. II/1.6.2b) - Specifikace zraněné části těla

Výsledky tabulky č. II/1.6.2a) a grafu II/1.6.2b) ukazují

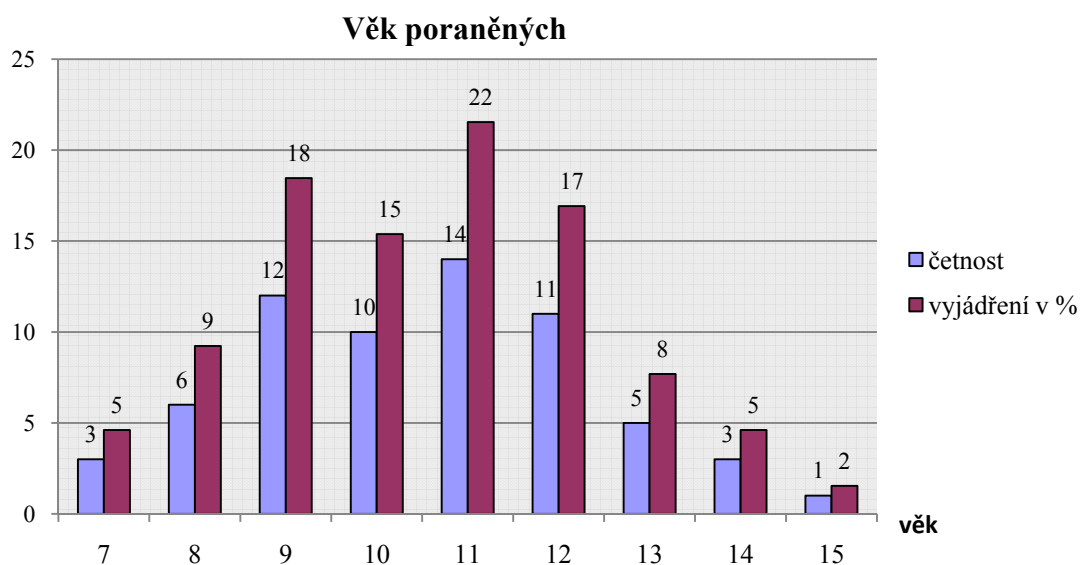
- převahu zápisů, kde byla uvedena specifikace poraněné části těla

II/1.7 – Úrazy dle věku

Tab. č. II/1.7a) - Úrazy dle věku

Věk poraněných	počet	percentuální vyjádření
7	3	5%
8	6	9%
9	12	18%
10	10	15%
11	14	22%
12	11	17%
13	5	8%
14	3	5%
15	1	2%

Graf č. II/1.7b) - Úrazy dle věku

Výsledky tabulky č. II/1.7a) a graf č. II/1.7b) ukazují

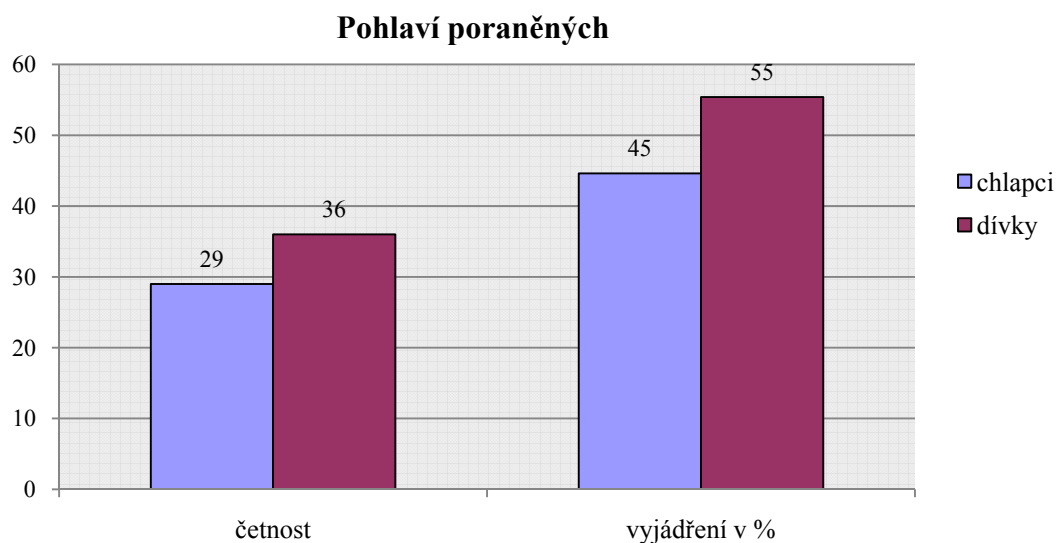
- věk poraněných, počty záznamů a přepočty na procenta
- nejrizikovější skupinou dle věku jsou děti mladšího a staršího školního věku (tj. plnící povinnou školní docházku především na základních školách)

II/1.8 – Úrazy dle pohlaví

Tab. č. II/1.8a) - Úrazy dle pohlaví

Pohlaví poraněných	počet	percentuální vyjádření
chlapci	29	45%
dívky	36	55%

Graf č. II/1.8b) - Úrazy dle pohlaví

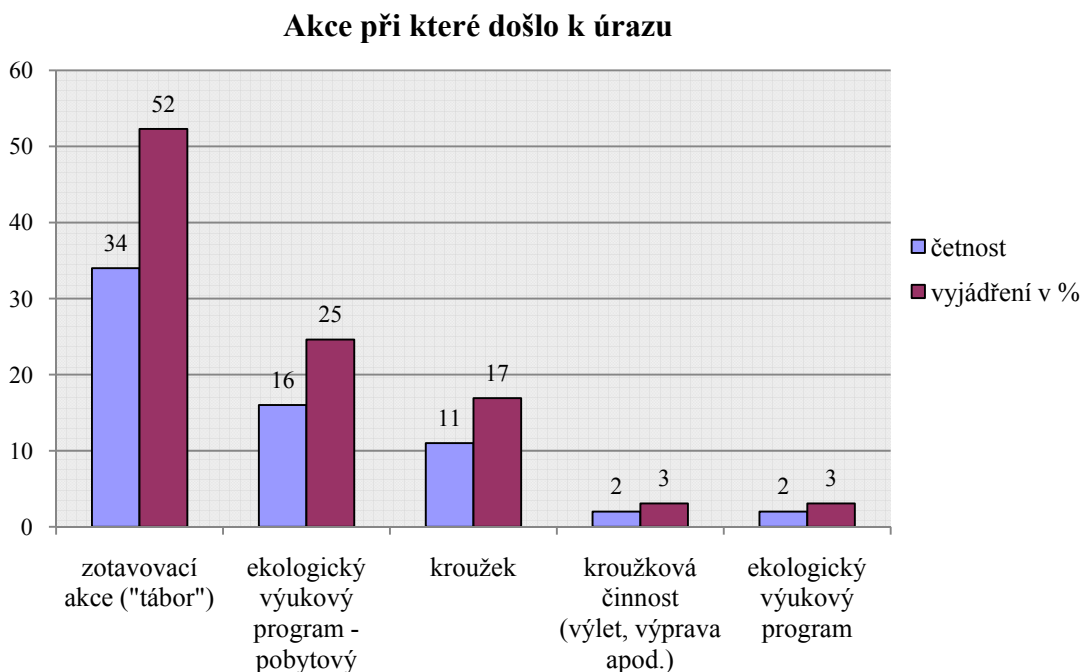
Výsledky tabulky č. II/1.8a) a graf č. II/1.8b) ukazují
- mírně vyšší počet zraněných dívek než chlapců

II/1.9 – Úrazy dle místa vzniku

Tab. č. II/1.9a) - Úrazy dle místa vzniku (akce, na které vznikly)

Akce, při které došlo k úrazu	počet	percentuální vyjádření
zotavovací akce ("tábor")	34	52
ekologický výukový program - pobytový	16	25
kroužek	11	17
kroužková činnost (výlet, výprava apod.)	2	3
ekologický výukový program	2	3

Graf č. II/1.9b) - Úrazy dle místa vzniku (akce, na které vznikly)

Výsledky tabulky č. II/1.9a) a grafu II/1.9b) ukazují

- počty úrazů a jejich procentuální přepočet na jednotlivé akce, při kterých k úrazům došlo
- nejčastěji zaznamenané úrazy vznikly při zotavovacích akcích (táborech), dále při pobytových ekologických výukových programech, při kroužcích a kroužkových činnostech
- nadpoloviční převahu zapsaných úrazů (52%), které vznikly při zotavovacích akcích (táborech)

Interpretace kvalitativních dat k tabulce č. II/1.9a) a grafu II/1.9b)

Příklady náhlých stavů dle akce, při které vznikly:

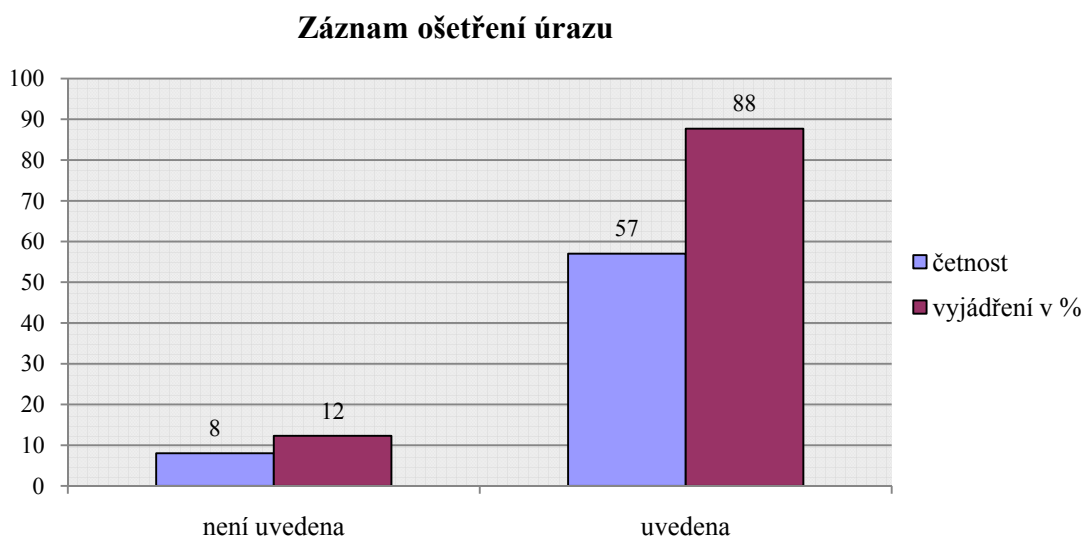
- zotavovací akce ("tábor"): opaření polévkou, klíště (20x), popálení od slunce, průjem
- ekologický výukový program – pobytový: klíště, říznutí, popálení se o kamna, krvácení z nosu, odřenina
- kroužek: pád ze židle (otřes mozku), pokousání od králíka, klíště, rozseknutí ucha, spálení dlaní (od lana)
- kroužková činnost (výlet, výprava apod.): klíště
- ekologický výukový program: stříhnutí se, řezná rána

II/1.10 – Forma ošetření

Tab. č. II/1.10a) - Záznam o formě ošetření

Forma ošetření	počet	percentuální vyjádření
není uvedena	8	12%
uvedena	57	88%

Graf č. II/1.10b) - Záznam o formě ošetření

Výsledky tabulky č. II/1.10a) a grafu č. II/1.10b) ukazují

- převahu zápisů, kde forma ošetření byla uvedena

Interpretace kvalitativních dat k tabulce č. II/1.10a) a grafu č. II/1.10b)

Příklady zapsaných forem ošetření:

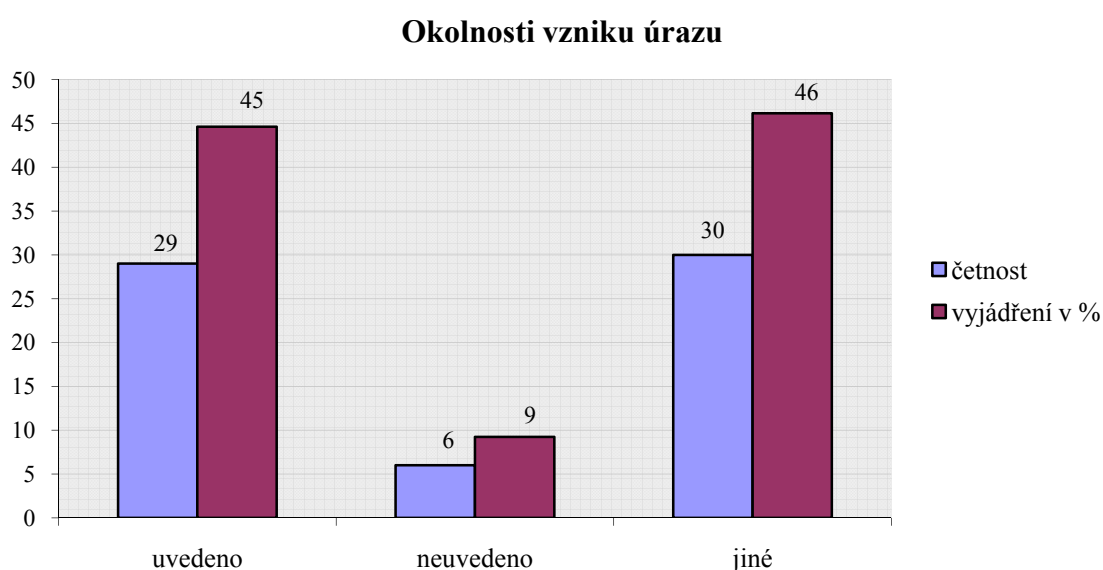
- ledování opařeniny, přivolání záchranné služby (otřes mozku), vyndání a desinfekce (klíště), omytí vodou a desinfekce (odřenina), studený obklad - ošetření Panthenolem - stín (spáleniny od slunce), živočišné (černé) uhlí a dieta (průjem), zalepení (říznutí se o hranu akvária)

II/1.11 – Okolnosti vzniku úrazu

Tab. č. II/1.11a) - Zápisy o okolnostech vzniku úrazu

Okolnosti vzniku úrazu	počet	percentuální vyjádření
uvedeno	29	45%
neuveďeno	6	9%
jiné	30	46%

Graf č. II/1.11b) - Zápisy o okolnostech vzniku úrazu

Výsledky tabulky č. II/1.11a) a grafu č. II/1.11b) ukazují

- převahu zápisů, kde je uvedena okolnost vzniku úrazu (versus neuvádění okolností vzniku úrazů)
- vysokou četnost neuvádění okolností vzniku poranění u těch zápisů, kde okolnosti přímo vyplývají z realizované činnosti, místa vzniku úrazu atp. (letní činnost – klíště – pobyt v terénu); vyhodnoceno v kategorii jiné

Interpretace kvalitativních dat k tabulce č. II/1.11a) a grafu č. II/1.11b) ukazují

Příklady zapsaných okolností či konkrétních činností při vzniku úrazu:

- přenášení polévky, sesunutí klád dřeva, pád při „běhavé“ hře, práce s přírodním materiálem (vyřezávání ze dřeva – pořezání), nedostatečné ošetření opalovacím krémem, přehřátí, hra – přetahování lana, uklouznutí na linu, kousnutí (křečkem) při čištění terária

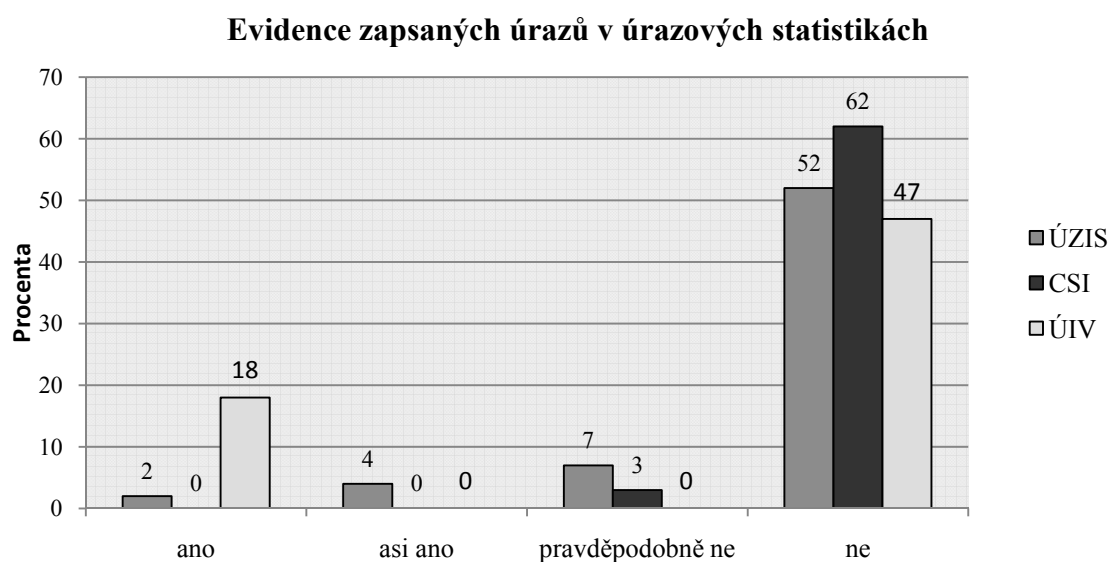
II/1.12 – Úrazové statistiky

Tab. č. II/1.12.1a) – Evidence úrazů v úrazových statistikách

Počet zapsaných úrazů - potencionálně evidovaných v úrazových statistikách

	ano	asi ano	pravděpodobně ne	ne
ÚZIS	2	4	7	52
CSI	0	0	3	62
ÚIV	18	0	0	47

Graf č. II/1.12.1b) – Evidence úrazů v úrazových statistikách

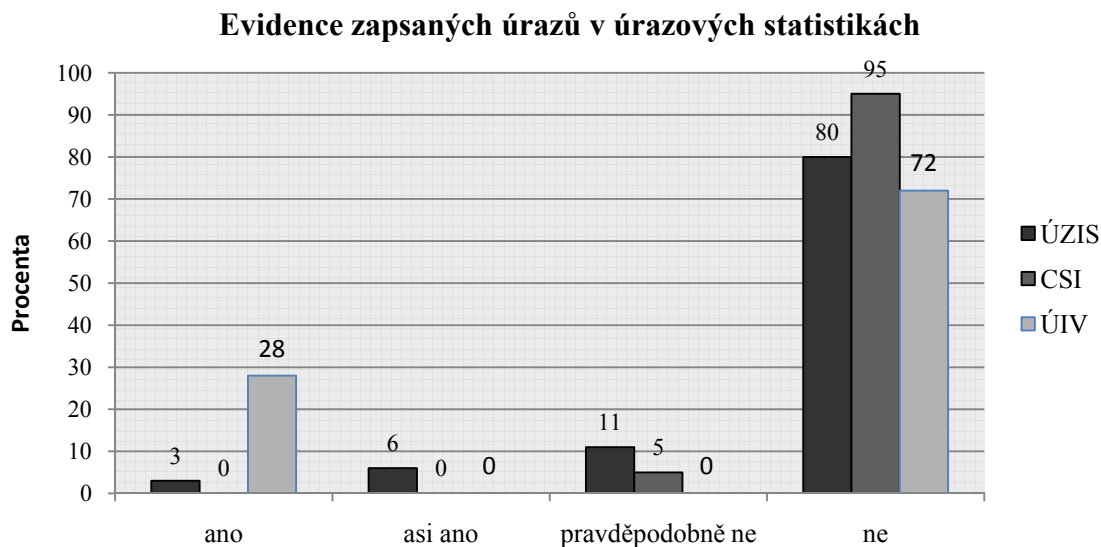

Tab. č. II/1.12.2a) – Evidence úrazů v úrazových statistikách

Zapsané úrazy evidovaných v úrazových statistikách (v procentuálním vyjádření)

	ano	asi ano	pravděpodobně ne	ne
ÚZIS	3	6	11	80
CSI	0	0	5	95
ÚIV	28	0	0	72

Tab. č. II/1.12.2b) – Evidence úrazů v úrazových statistikách

Legenda

ÚZIS - Ústav zdravotnických informací a statistiky

ČŠI - česká školní inspekce

ÚIV - Ústav pro informace ve vzdělávání

Výsledky tabulek č. II/1.12.1a) a II/1.12.2a) a grafů č. II/1.12.2a) a II/1.12.2b) ukazují

- minimální počty zaevidovaných úrazů, které by se mohly dostat do úrazových statistik ÚZIS, ČŠI a ÚIV

Interpretace kvalitativních dat k tabulkám č. II/1.12.1a) a II/12.2b) a grafům II/1.12.2a) a II/12.2b)

Příklady poranění, které by se mohly do evidence úrazových statistik dostat:

- ÚZIS – pád na hlavu/otřes mozku, naražený prsténíček, vymknutý kotník
- ČŠI - pravděpodobně žádné poranění
- ÚIV – drobné popálení, říznutí se

4.2.2 II/2 – Analýza lékárníček - fyzická (předmětná) data

Tab. č. II/2.1 – Srovnání vybavení lékárníček na pracovišti (školská versus neškolská zařízení)

Sledovaný ukazatel: **Vybavení lékárníčky**

	nesplněné preventivní opatření	splněné preventivní opatření	součty
neškolská zařízení	1	4	5
školská zařízení	2	3	5
součty	3	7	10

Statistika	χ^2	df (stupeň volnosti)	p
Pearsonův χ^2	1,666	df = 1	p = 0,19671
Yatesova korekce χ^2	0,4166	df = 1	p = 0,51861

Výsledky tabulky č. II/2.1 ukazují

- že statistické zhodnocení dat neprokázalo průkazný rozdíl v plnění ukazatele vybavení lékárníčky

Tab. č. II/2.2 - Nedostatky a kontrola do-vybavování lékárníček na pracovišti

Typ zařízení	vybavení lékárníčky je v pořádku	nedostatky	pozitiva	poznámka	kontroly a do-vybavování lékárníček
školské zařízení	ano		tužka, zápisník, příručka 1. pomoci, dat.poslední kontroly		pověřená osoba, průběžné kontroly, 2x ročně pravidelné (leden + před letní činností a obvykle i po jejím skončení)
školské zařízení	ano		popisky na dvířkách - k použití léků, kontakt na pediatra a do nemocnice		pověřený pracovník
školské zařízení	ne	chybí desinfekce		v následujícím týdnu se pracovnice chystá lékárníčku dovybavit	náhodné do-vybavování (kontrola max. 1x ročně)
školské zařízení	ano			standard	kontrola cca 2x ročně, ale do-vybavuje se průběžně po spotřebování léků či materiálů
školské zařízení	ano			standard	kontrola průběžně, pověřená osoba
neškolské zařízení	ne	staré léky, některé masti tečou, sporná je i "nečitelná" expirace z mastných krabiček			náhodně
neškolské zařízení	ne	expirace většiny léků a části materiálu, desinfekce atd.	dobrý nápad s autolékárničkou		náhodně
neškolské zařízení	ano		nadstandardní vybavení vč. panthenolu, fenistilu apod., podobně vybavené i příruční lékárníčky do terénu		pověřená osoba, pravidelně (rozpis: leden, následně průběžná kontrola, před terén.výuku (duben/květen, před letní činností - konec června, při letních akcích průběžně, po skončení - srpen, říjen/listopad)
neškolské zařízení	ano			standard	pověřená osoba (1x ročně)
neškolské zařízení	ne	prošla desinfekce, teploměr bez pouzdra, prošlé "oční kapky"			absence

Výsledky tabulky č. II/2.2 ukazují

- u 4 zařízení (3 neškolského a 1 školského typu) byly zjištěny závažné nedostatky ve vybavení lékárníčky
- nedostatky ve vybavení lékárníček jsou zejména expirace léků a zdravotnického materiálu
- formu kontroly a do-vybavování lékárníček:
 - o 3 zařízení nemají pověřenou osobu ke kontrole lékárníček a do-vybavují ji náhodně → u všech těchto zařízení byly zjištěny vážné nedostatky ve vybavení lékárníček)
 - o 1 zařízení má pověřeného pracovníka, který však lékárníčku kontroluje náhodně → i zde byly zjištěny nedostatky ve vybavení)
 - o 4 zařízení mají pověřenou osobu, která pravidelně (či průběžně) kontroluje lékárníčku → tato zařízení měla lékárníčky v pořádku)

4.2.3 II/3 – Analýza prostředí - fyzická (předmětná)

Tab. č. II/3.1 - Porovnání ukazatele – kniha úrazů na pracovišti - mezi školskými a neškolskými zařízeními

Sledovaný ukazatel: **Kniha úrazů**

	nesplněné preventivní opatření	splněné preventivní opatření	součty (zařízení)
neškolská zařízení	18	6	24
školská zařízení	1	5	6
součty (odpovědí)	19	11	30

Statistika	χ^2	df (stupeň volnosti)	p
Pearsonův χ^2	7,03	df = 1	p = 0,008
Yatesova korekce χ^2	4,75	df = 1	p = 0,0294

Výsledky tabulky č. II/3.1 ukazují

- vyšší úroveň daného ukazatele (tj. plnění preventivního opatření vedení knihy úrazů) u školských zařízení než u neškolských, a to i u Pearsonova χ^2 i Yatesovy korekce χ^2

Tab. č. II/3.2 - Porovnání ukazatele – hasicí přístroj na pracovišti - mezi školskými a neškolskými zařízeními

Sledovaný ukazatel: **Hasicí přístroj**

	nesplněné preventivní opatření	splněné preventivní opatření	součty (zařízení)
neškolská zařízení	5	19	24
školská zařízení	0	6	6
součty (odpovědi)	5	25	30

Statistika	χ^2	df (stupeň volnosti)	p
Pearsonův χ^2	1,5	df = 1	p = 0,2207
Yatesova korekce χ^2	0,38	df = 1	p = 0,5403

Výsledky tabulky č. X ukazují,

- že statistické zhodnocení dat neprokázalo průkazný rozdíl mezi zařízeními v reálném stavu daného ukazatele na pracovišti

Tab. č. II/3.3 - Porovnání ukazatele – lékárnička na pracovišti - mezi školskými a neškolskými zařízeními

Sledovaný ukazatel: **Lékárnička na pracovišti**

	nesplněné preventivní opatření	splněné preventivní opatření	součty (zařízení)
neškolská zařízení	11	13	24
školská zařízení	0	6	6
součty (odpovědi)	11	19	30

Statistika	χ^2	df (stupeň volnosti)	p
Pearsonův χ^2	4,34	df = 1	p = 0,0372
Yatesova korekce χ^2	2,59	df = 1	p = 0,1074

Výsledky tabulky č. II/3.3. ukazují,

- že statistické zhodnocení dat (Yatesova korekce χ^2) neprokázala průkazný rozdíl v plnění ukazatele reálného stavu přítomnosti lékárničky na pracovišti mezi zařízeními školského versus neškolského typu: v případě Pearsonova χ^2 je rozdíl prokazatelný s vyšší preventivní úrovní školských zařízení

Tab. č. II/3.4 - Kontrola bezpečnosti prostředí

Typ zařízení	školská zařízení		neškolská zařízení		zařízení celkem	
	počet ekocenter	vyjádření v procentech	počet ekocenter	vyjádření v procentech	počet ekocenter	vyjádření v procentech
vnitřní řády v prostorách využívaných pro ekologické výukové programy	6	100%	8	33%	14	47%
traumatologické řády	6	100%	6	25%	12	40%
zápisy o proškolení BOZP (knihy školení, formuláře o proškolení apod.)	5	83%	11	46%	16	53%
kniha úrazů	5	83%	6	25%	11	37%
hasicí přístroj	6	100%	19	79%	25	83%
lékárnička	6	100%	13	54%	19	63%
zabezpečení lékárničky s léky	4	67%	9	38%	13	43%
zabezpečení čisticích (a chemických) prostředků	4	67%	9	38%	13	43%
absence ostrých hran, rohů apod.	4	67%	8	33%	12	40%
počet ekocenter, kde byla provedena analýza prostředí	6		24		30	tj. u 83% ekocenter SSEV Pavučina

Výsledky tabulky č. II/3.4 ukazují

- vyšší úroveň bezpečnosti prostředí u školských zařízení, a to ve všech sledovaných ukazatelích
- nejčastěji a nejméně často plněná vybraná preventivní opatření v pořadí nejčastěji plněného ukazatele (dle procentuálního vyjádření ve škále, u všech zařízení): hasicí přístroj na pracovišti, lékárnička na pracovišti, zápisy o proškolení BOZP, vnitřní řády, zabezpečení lékárničky a chemických a čisticích prostředků, traumatologické řády a ostré rohy a hrany nábytku, absence vedení knihy úrazů
- nutnost detailního sledování daných ukazatelů (např. lékárnička na pracovišti jako ukazatel reálného stavu vyšel jako druhý nejčastěji plněný ukazatel, její zabezpečení však jako jedno z nejméně často plněných preventivních opatření)

I/3.5 - Interpretace dalších získaných dat analýzou prostředí

Příklady dalších zjištěných rizikových faktorů:

- kývavé či chybějící zábradlí
- neupevněné koberce
- příkré schody
- obyčejné sklo jako výplň dveří
- v podkrovní učebně trámy v úrovni hlavy – cca 155 cm (v ekocentru sice na riziko upozorňují, avšak z rozhovoru s lektorem vyplývá, že poranění jsou častá)
- odchlíplé lino
- skleněné vitríny
- kamna bez zábran
- chatrné rozviklané židle
- společné (pouze jedno) WC pro dívky, chlapce, pracovníky ekocentra i veřejnost
- jedovaté pokojové rostliny bez označení, zabezpečení atp.
- neuzamčená či neuzavřená terária (např. volný vstup do zoo-koutku s volně přikrytým akváriem se sklípkany)
- neoznačený nouzový východ v „propletní“ chodeb ekocentra
- provoz ekocentra za aktivního stavebního ruchu (stavební úpravy)

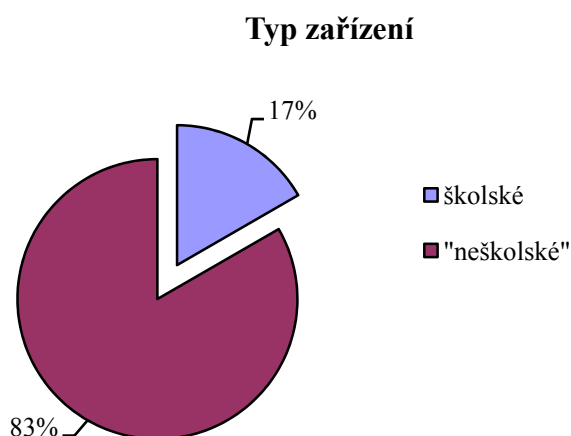
Příklady vhodných opatření:

- žlutě označené schody
- popisky pokojových rostlin s ikonami vztahující se k jedovatosti a dalším faktorům
- vstup do místností se zvířaty pouze v doprovodu lektora (či s jeho souhlasem)
- písemné upozornění na „kousavé“ chované živočichy, zacházení s nimi apod.

**4.2.4 - II/4 – Sekundární analýzy výročních zpráv, nabídek ekologických
výukových programů, webových stránek organizací**

II/4.1 – Základní informace o členských střediscích SSEV Pavučina

Graf č. 4.1.1a) Typ zařízení

Tab. č. II/4.1.1b) Typ zařízení

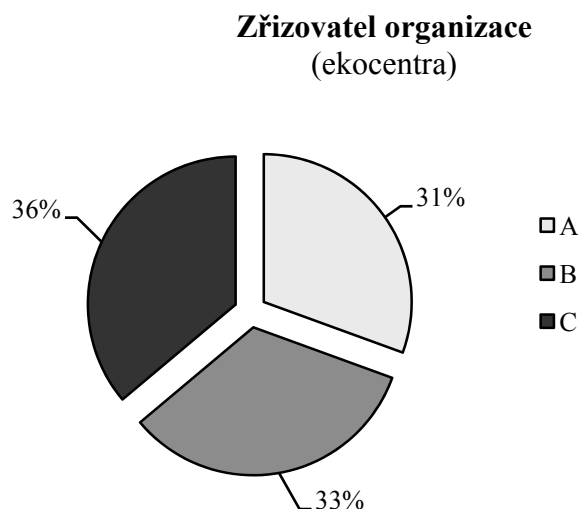
Typ zařízení	počet ekocenter	upřesnění	percentuální vyjádření ze všech ekocenter
školské	6	Alcedo, Dřípatka, Lipka, Důbrava, Vila Doris, Chaloupky	17%
"neškolské"	30		83%

pozn. školské zařízení je zařízení zařazené do Sítě škol, předškolních a školských zařízení, ostatní zařízení jsou považována za neškolská

Výsledky grafu II/4.1.1a) a tabulky č. II/4.1.1b) ukazují

- rozdělení typů členských středisek SSEV Pavučina dle školské legislativy na školská zařízení (6 subjektů) a neškolská zařízení (30 organizací)

Graf č. 4.1.2a) Zřizovatel organizace

Tab. č. II/4.1.2b) Zřizovatel organizace

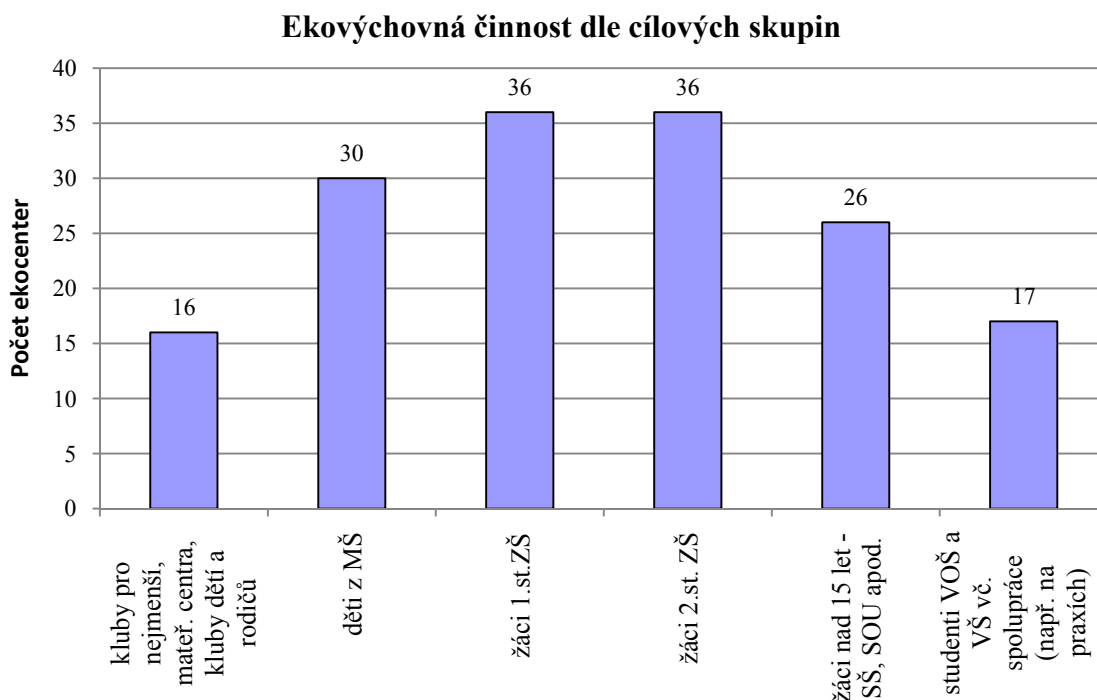
Označení zřizovatele (do grafu)	zřizovatel	počet ekocenter	upřesnění	vyjádření v procentech
A	alespoň jeden zřizovatel - MÚ, Magistrát, KÚ, Městys, (p.o., o.p.s.)	11	Alcedo, Dřípatka, Lipka, Důbrava, Vila doris, Střevlík, Čabárna, Křivoklát, Divizna, Sluňákov, VIS	31%
B	samostatné organizace (typu o.s.)	12	Štovík, Ametyst, Paleta, Podhoubí, Ekodomov, Tereza, Hájenka, Vít, Čmelák, SEVER, ECB, Rezekvítek	33%
C	pobočky a články: ZČ HB, ZO ČSOP, ATOM - (o.s.)	13	Kosenka, Planorbis, Čtyřlístek, Chaloupky, Javory, Polabské ek., Podblanické ek., Zvoneček, Botič, Sedmihorky, Pálava, Cassiopeia, Šípek	36%

pozn. pouze jedno *školské zařízení* (Chaloupky) je zařazeno mezi pobočky a články, zbývajících 5 má zřizovatele typu A

Výsledky tabulky č. II/4.1.2a) a tabulky II/4.1.2b) ukazují

- rozdělení členských středisek SSEV Pavučina dle jejich zřizovatele na zařízení se zřizovatelem obecní, městský, krajský úřad (11 organizací), samostatné organizace (12 organizací), pobočky a články jiných organizací (13 organizací)

Graf č. II/4.1.3a) Realizace ekologických výukových programů podle cílových skupin

Tab. č. II/4.1.3b) Realizace ekologických výukových programů podle cílových skupin

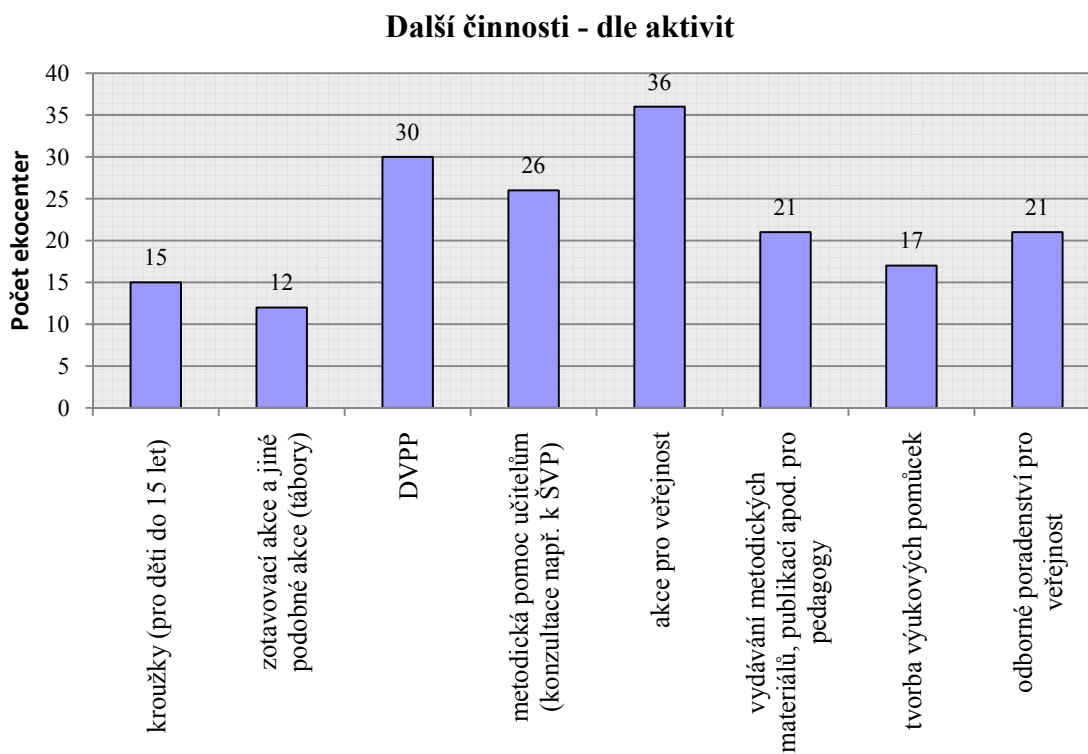
Ekovýchovná činnost	počet ekocenter	percentuální vyjádření ze všech ekocenter
kluby pro nejmenší, mateřská centra, kluby dětí a rodičů atp.	16	44%
pro děti z MŠ	30	83%
pro žáky 1. st. ZŠ	36	100%
pro žáky 2. st. ZŠ	36	100%
pro žáky nad 15 let - SŠ, SOU apod.	26	72%
pro studenty VOŠ a VŠ* vč. spolupráce (např. na praxích)	17	47%

* přímou výuku na VOŠ a VŠ zajišťují 3 subjekty, další spolupracují v rámci praxí či nabízených EVP

Výsledky grafu č. II/4.1.3a) a tabulky č. II/4.1.3b) ukazují

- všechna členská střediska SSEV Pavučina realizují ekologické výukové programy (EVP) pro žáky 1. a 2. stupně ZŠ
- téměř 2/3 středisek realizuje EVP pro žáky SŠ, SOU ap.
- méně než polovina středisek se věnuje realizaci EVP pro studenty VOŠ a VŠ
- nejméně se střediska podílejí na programech pro nejmenší, mateřská centra, kluby dětí a rodičů ap.

Graf č. II/4.1.4a) Další činnosti a aktivity ekocenter

Tab. č. II/4.1.4b) Další činnosti a aktivity ekocenter

Další činnosti	počet ekocenter	percentuální vyjádření ze všech ekocenter
kroužky (pro děti do 15 let)	15	42%
zotavovací akce a jiné podobné akce (tábory)	12	33%
DVPP	30	83%
metodická pomoc učitelům (konzultace např. k ŠVP)	26	72%
akce pro veřejnost	36	100%
vydávání metodických materiálů, publikací apod. pro pedagogy	21	58%
tvorba výukových pomůcek	17	47%
odborné poradenství pro veřejnost	21	58%

- dalšími aktivitami se rozumí jakákoli další činnost vyjma ekologických výukových programů

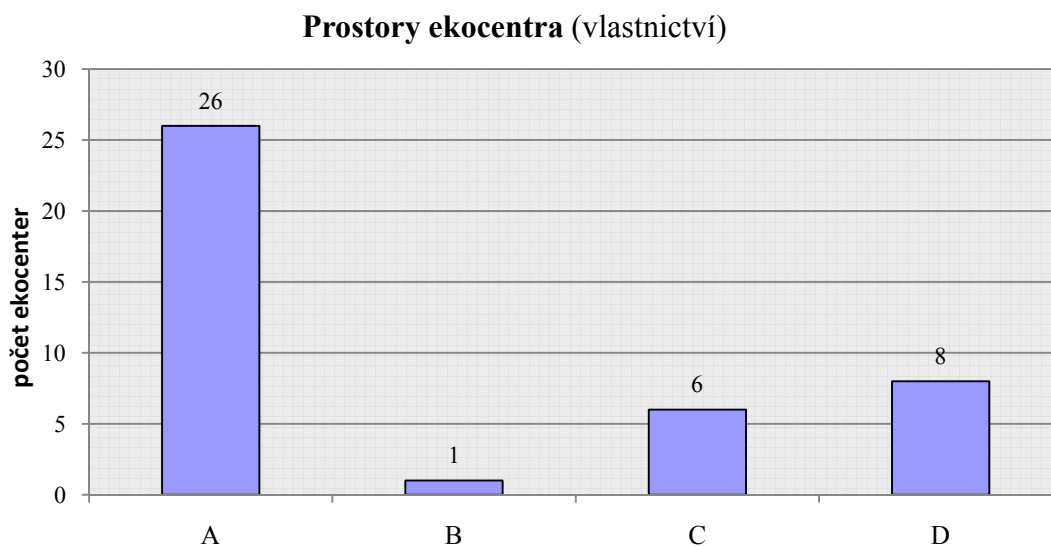
pozn. 1 - se statistikou kroužkové činnosti se shodují i další navazující aktivity (jednodenní a víkendové akce)

- pozn. 2 - započítány jsou pouze kroužky a kluby související s přírodou, ekovýchovou, „ochranařinou“, tábornictvím, chovatelstvím apod. (nikoli např. lidové tance, řemeslné), taktéž je započítána pouze pravidelná činnost (min. 1x měsíc)
- pozn. 3 - započítány jsou pouze pobytové akce (nikoli např. příměstské tábory); „víkendovky“ jsou totožné s kroužkovou činností (viz též pozn.1)

Výsledky grafu č. II/4.1.4a) a tabulky č. II/4.1.4b) ukazují

- všechna členská střediska SSEV Pavučina realizují akce pro veřejnost
- více než 2/3 středisek realizují další vzdělávání pedagogických pracovníků (DVPP)
- následné pořadí realizace dalších aktivit je: metodická pomoc učitelům, odborné poradenství, vydávání metodických materiálů pro pedagogy, tvorba výukových pomůcek, realizace kroužkové činnosti, realizace táborů

Graf č. II/4.1.5a) Vlastnictví prostor ekocentra

Tab. č. II/4.1.5b) Vlastnictví prostor ekocentra

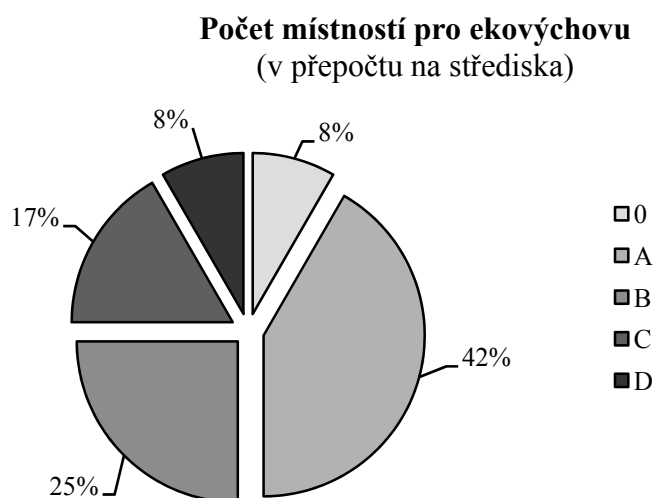
Označení do grafu	vlastník či pronajimatel prostor ¹	počet ekocenter	percentuální vyjádření ze všech ekocenter	upřesnění
A	obecní/městský/ krajský úřad, magistrát, (symbolické pronájmy)	26	72%	Alcedo, Planorbis, Čtyřlístek, Chaloupky, Šťovík, Javory, Čabárna, Zvoneček, Vila Doris, Sluňákov, Ametyst, Paleta, Podhoubí, Ekodomov, Tereza, Hájenka, Vita, Dívizna, Střevlák, SEVER, ECB, Lipka, Rezekvítek, Důbrava, Cassiopeia, Dřípatka
B	komerční pronájem	1	3%	Šípek
C	vlastní - vč. ČSOP	6	17%	Kosenka, Chaloupky, Podblanické ek., Paleta, SEVER, VIS
D	jiné (symbol.pronájmy) - např. od soukromých osob, AOPK, o.s.	8	22%	Křivoklát, Polabské ek., VIS, Ametyst, Botič, Čmelák, Sedmihorky, Pálava

pozn. 1 - započítáno 3x "obec" i vlastní prostory (Chaloupky, Sever, Paleta) a 2x"obec" i jiné prostory (Ametyst, Lipka)

Výsledky grafu č. II/4.1.5a) a tabulky č. II/4.1.5b) ukazují

- nejvíce ekocenter (26) využívá prostory obecního, městského nebo krajského úřadu za symbolickou platbu nájemného
- pouze 1 ekocentrum má sjednaný komerční pronájem prostor
- zbývající ekocentra mají buď vlastní prostory (6 zařízení) nebo jiné pronájmy za symbolické nájemné (8 zařízení)

Graf č. II/4.1.6a) Využívané místnosti pro realizaci ekologických výukových programů

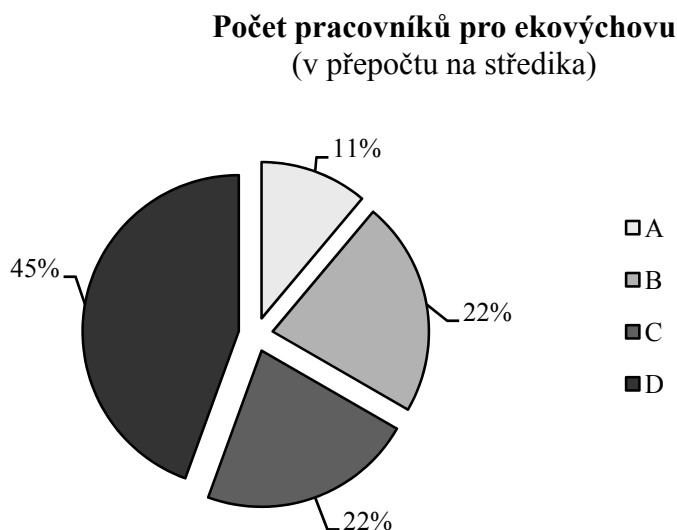
Tab. č. II/4.1.6b) Využívané místnosti pro realizaci ekologických výukových programů

Označení do grafu	počet místností - učeben, kluboven atp.	počet ekocenter	percentuální vyjádření ze všech ekocenter	upřesnění
0	0	3	8%	
A	1, 2	15	42%	
B	3, 4	9	25%	
C	5, 6, 7	6	17%	Chaloupky, Sluňákov, Tereza, Botič, Střevlík, SEVER
D	8 a více	3	8%	Paleta, Vita, Lipka

Výsledky grafu č. II/4.1.6a) a tabulky č. II/4.1.6b) ukazují

- 3 ekocentra nemají žádné prostory pro realizaci ekologických výukových programů
- 15 ekocenter má jednu nebo dvě místnosti (učebny/klubovny), kde realizují ekologické výukové programy
- 9 ekocenter má tři nebo čtyři místnosti (učebny/klubovny), kde realizují ekologické výukové programy
- 6 ekocenter má pět až sedm místností (učebny/klubovny), kde realizují ekologické výukové programy
- 3 ekocentra mají osm nebo více místností (učebny/klubovny) pro realizaci ekologických výukových programů

Graf č. II/4.1.7a) Počet pracovníků (lektorů) realizujících ekologické výukové programy

Tab. č. II/4.1.7b) Počet pracovníků (lektorů) realizujících ekologické výukové programy

Označení do grafu	počet pracovníků pro ekovýchovu ¹	počet ekocenter	percentuální vyjádření ze všech ekocenter	upřesnění
A	1, 2	4	11%	Šťovík, Důbrava
B	3,4	8	22%	
C	5,6,7	8	22%	
D	8 a více	16	44%	Alcedo, Chaloupky, Podblanické ek., Zvoneček, Sluňákov, Ametyst, Paleta, Podhoubí, Tereza, Botič, Vita, Divizna, Střevlák, SEVER, Pálava, Lipka

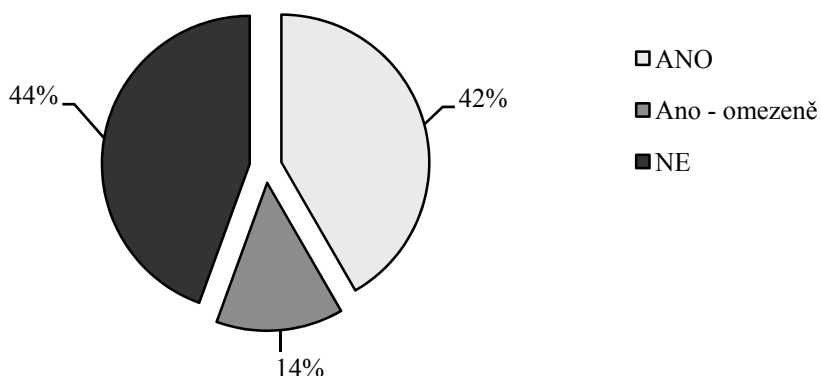
- pozn. pouze pracovníci vykonávající pravidelnou ekovýchovnou činnost a v řádném pracovním poměru či externisté (pracující na Dohodu o provedení práce, Dohodu o pracovní činnosti), a to bez ohledu na úvazky a počet hodin pro ekovýchovu

Výsledky grafu č. II/4.1.7a) a tabulky č. II/4.1.7b) ukazují

- 16 ekocenter má osm a více lektorů pro vedení ekologických výukových programů
- 8 ekocenter má pět až sedm lektorů pro vedení ekologických výukových programů
- dalších 8 ekocenter má tři až čtyři lektory pro vedení ekologických výukových programů
- 4 ekocentra mají pouze jednoho nebo dva lektory pro vedení ekologických výukových programů

Graf č. II/4.1.8a) Vlastnictví či pravidelné využívání terénní základny pro pobytové ekologické výukové programy

Vlastnictví či pravidelné využívání terénní základny pro ekovýchovu
(ekol.výukové programy)
(počet středisek)

Tab. č. II/4.1.8b) Vlastnictví či pravidelné využívání terénní základny pro pobytové ekologické výukové programy

	počet ekocenter	percentuální vyjádření ze všech ekocenter	upřesnění
ANO	15	42%	
Ano – omezeně*	5	14%	Hájenka, Ametyst, Tereza, Javory, Kosenka
NE	16	44%	

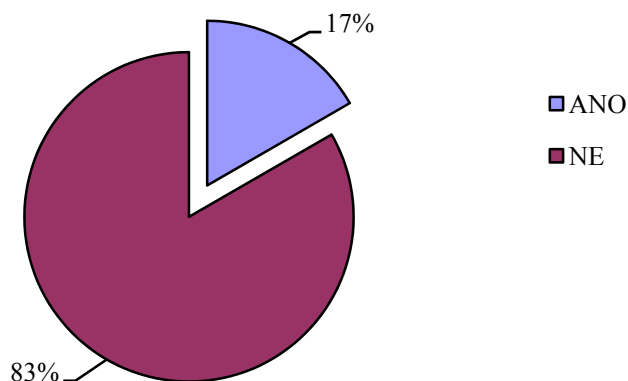
* pouze pro dobrovolnické akce, přespání možné - ale nouzové - tj. nenabízí se přímo pro hlavní aktivity ekocentra (tj. ekologické výukové programy)

Výsledky grafu č. II/4.1.8a) a tabulky č. II/4.1.8b) ukazují

- přibližně stejný podíl ekocenter, která nabízejí (15 zařízení) a nenabízejí (16 ekocenter) pobytové ekologické výukové programy na terénních základnách
- možnosti dalších 4 ekocenter, které mají či využívají terénní základny, avšak nikoli pro ekologické výukové programy

Graf č. II/4.1.9a) Pobočky organizace pro environmentální výchovu, vzdělávání a osvětu (EVVO)

Pobočky organizace určené pro EVVO (počet středisek)

Tab. č. II/4.1.9b) Pobočky organizace určené pro EVVO

	počet ekocenter	percentuální vyjádření ze všech ekocenter	upřesnění
ANO	6	17%	Chaloupky, Ametyst, Paleta, Ekodomov, Vita, Lipka, Rezekvítek
NE	30	83%	

Výsledky grafu č. II/4.1.9a) a tabulky č. II/4.1.9b) ukazují

- 6 ekocenter má pobočky mimo své hlavní sídlo, kde realizuje ekologickou výchovu, vzdělávání a osvětu
- 30 ekocenter nemá žádnou svou další pobočku pro realizaci své činnosti

Tab. č. II/4.1.10a) Chov domácích a/nebo hospodářských zvířat

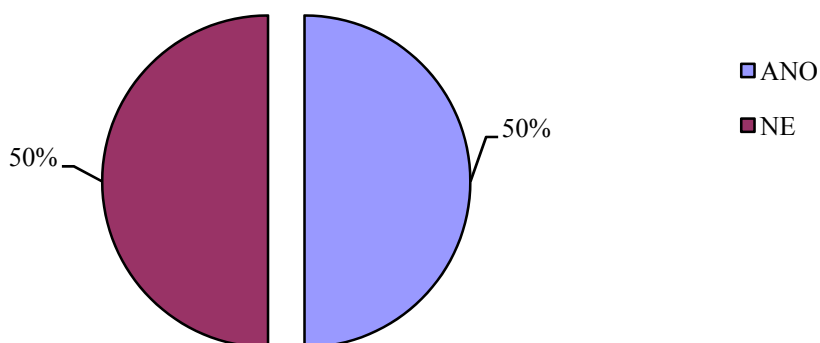
Chov zvířat (domácí, hospodářská)

	počet ekocenter	percentuální vyjádření ze všech ekocenter
ANO	18	50%
NE	18	50%

pozn. chovaná primárně pro účely ekovýchovných činností

Graf č. II/4.1.10b) Chov domácích a/nebo hospodářských zvířat

Chov domácích a/nebo hospodářských zvířat

Výsledky tabulky č. II/4.1.10a) a grafu II/4.1.10b) ukazují

- polovina členských středisek SS EV Pavučina chová domácí živočichy a/nebo hospodářská zvířata

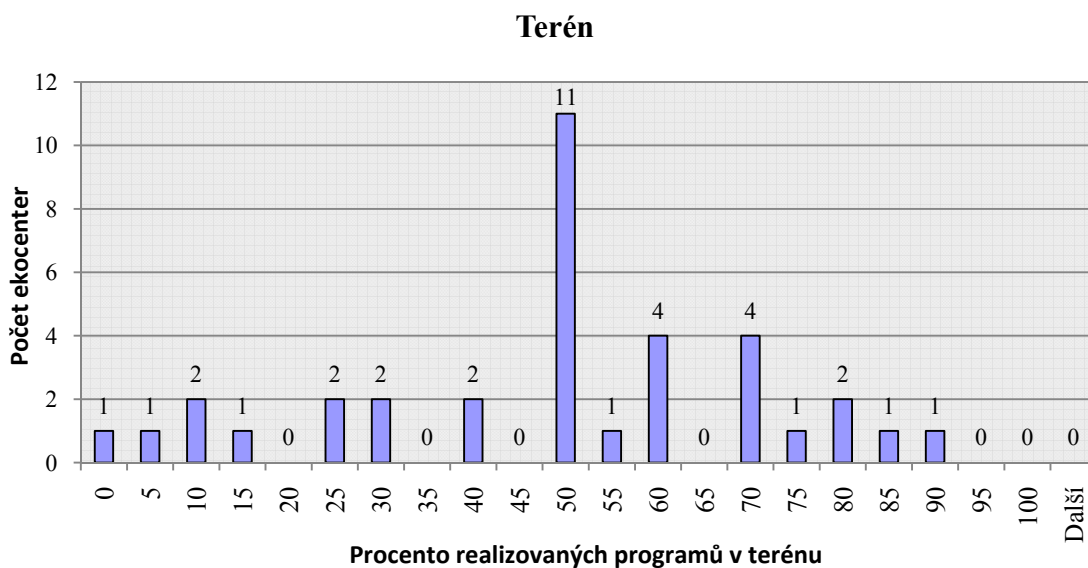
II/4.1.11 - Srovnání podílu terénních a interiérových programů

Tab. č. II/4.1.11a) Podíl terénních a interiérových programů

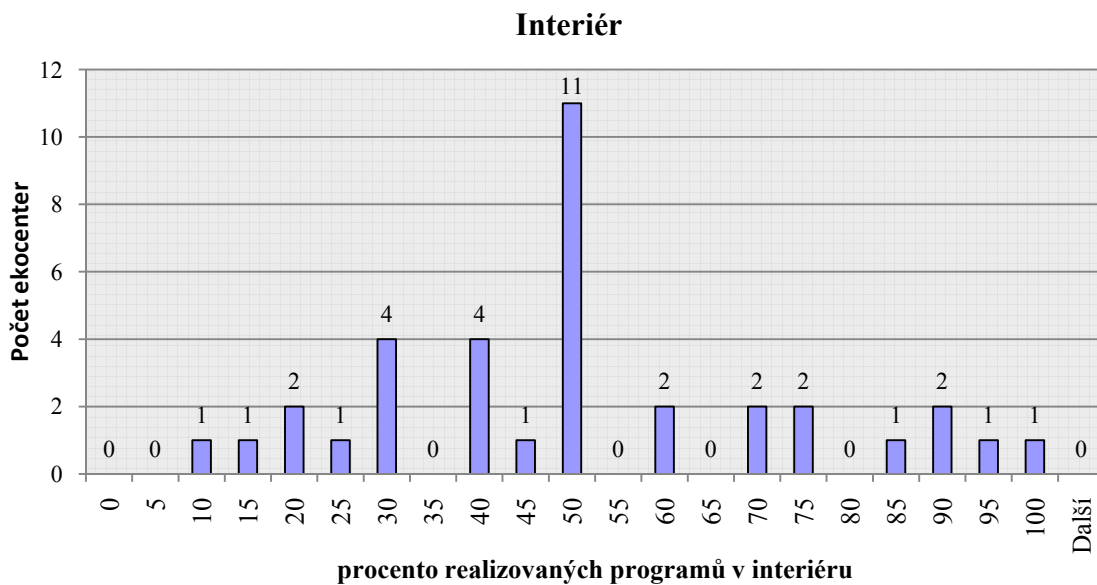
- popisná statistika

	Terén. EVP	Interiér. EVP
Medián	50	50
Modus	50	50
Minimum	0	10
Maximum	90	100
Počet ekocenter	36	36

Graf č. II/4.1.11b) Terénní programy

Graf č. II/4.1.11c) Programy v interiéru

Výsledky tabulky č. II/4.1.11a), grafu č. II/4.1.11b) a grafu č. II/4.1.11c) ukazují

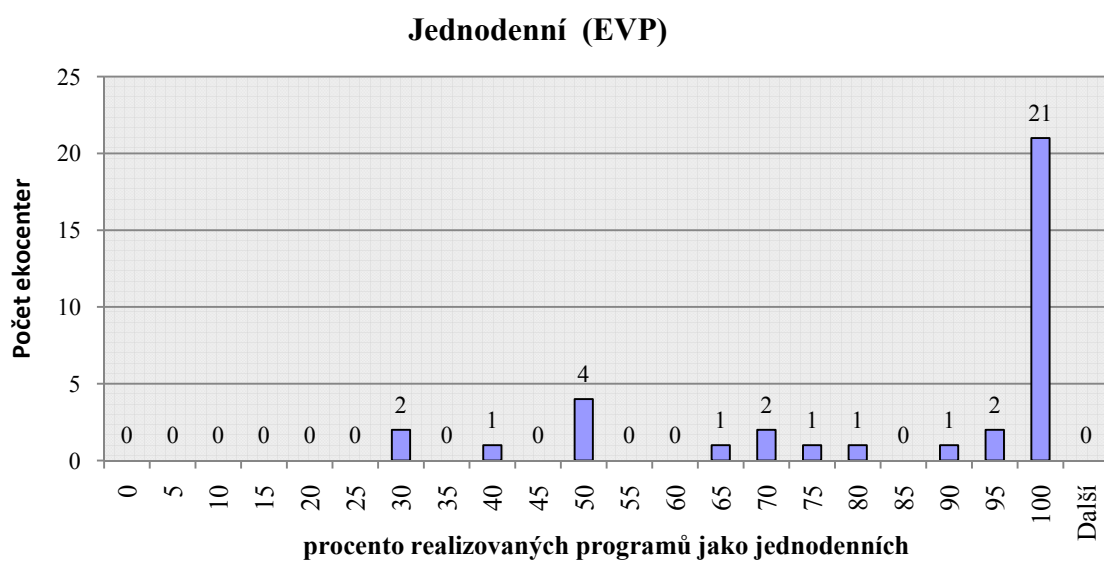
- rozložení terénních a interiérových programů je téměř totožné
- existují ekocentra, která nerealizují ekologické výukové programy v terénu
- všechna ekocentra realizují ekologické výukové programy v interiéru

II/4.1.12 - Srovnání podílu jednodenních a pobytových programů

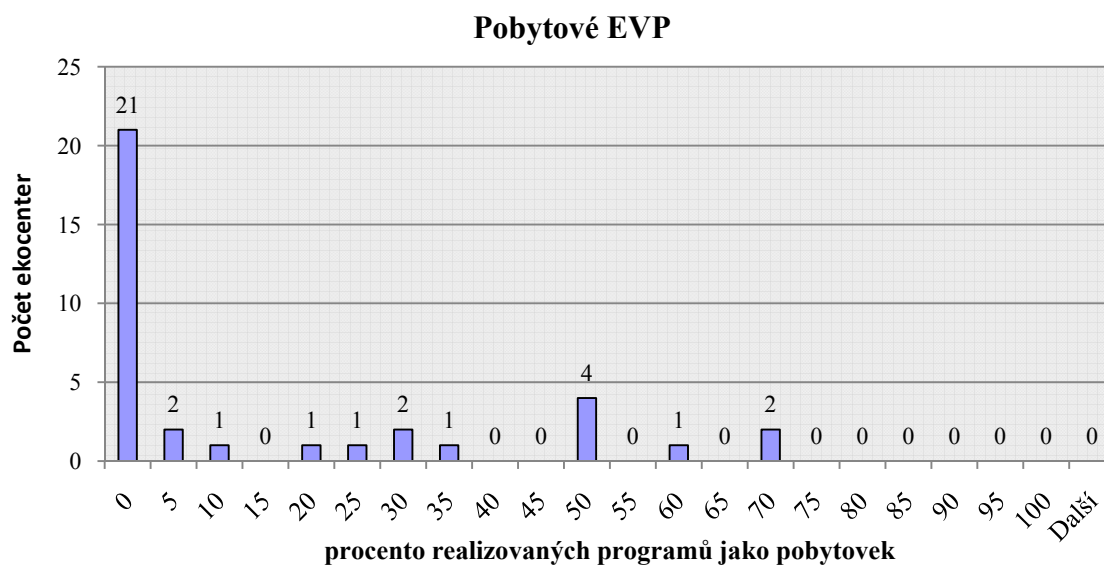
Tab. č. II/4.1.12a) Podíl jednodenních a pobytových programů
- popisná statistika

	Jednoden. EVP	Pobytové EVP
Medián	100	0
Modus	100	0
Minimum	30	0
Maximum	100	70
Počet ekocenter	36	36

Graf č. II/4.1.12b) Jednodenní ekologické výukové programy

Graf č. II/4.1.12c) Pobytové ekologické výukové programy

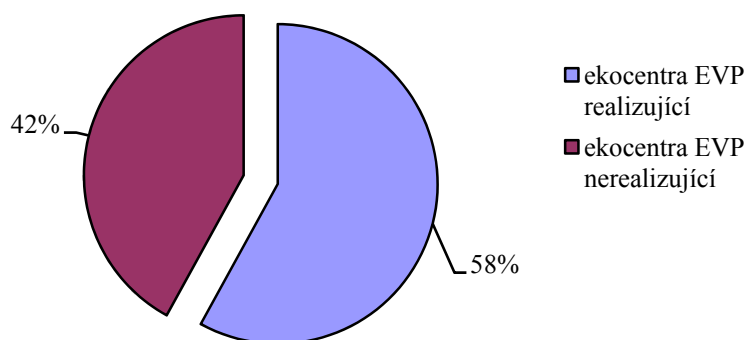
Výsledky tabulky č. II/4.1.12a), grafu II/4.1.12b) a grafu II/4.1.12c) ukazují

- existenci téměř 2/3 ekocenter, která nerealizují pobytové ekologické výukové programy
- převahu realizace jednodenních ekologických výukových programů

II/4.2 – Realizace ekologických výukových programů s prvky prevence úrazů a otrav

Graf č. II/4.2.1 – Realizace ekologických výukových programů s prvky prevence úrazů a otrav

Realizace ekologických výukových programů s prvky prevence úrazů a otrav

Výsledky grafu č. II/4.2.1 ukazují

- procentuální podíl ekocenter realizujících ekologické výukové programy s prvky prevence úrazů a otrav (58% = 19 ekocenter)

Tabulka č. II/4.2.2 - Ekologické výukové programy s potenci (rizikem) vzniku náhlých stavů a jejich prevence v ekocentrech Pavučina

Téma vztahující se k prevenci úrazů a otrav	příklady názvů konkrétních programů	poznámka
houby	Tajemství neviditelných vláken	<i>součástí programu je vycházka do terénu, sběr a určování hub, praktický nácvik (aktivita) z čeho uvařit houbový guláš, sběr hub</i>
rostliny	V říši pokojových rostlin	
byliny	Zelená lékárna, Babka kořenářka, Léčení přírodou, Léčivé bylinky	<i>součástí programu zpravidla bývají smyslové aktivity – ochutnávky bylinných čajů, „čičačky“ – poznávání bylin dle čichu apod.</i>
hadi	Hadi v přírodě, Proč se bojíme hadů, Co se šeptá o zmiji	<i>ekocentra, které programy realizují (nejedovaté) hady chovají a bývá součástí programu jejich ukázka, pohlazení, péče o hady v zajetí i ochrana hadů v naší přírodě</i>
včely a společenský hmyz	Den ve včelíně, Velká včelí tajemství, Tajemství včel, S včelkou Bětku ve včelíně	<i>součástí programu některých ekocenter je i návštěva včelího úlu</i>
hmyz a pavoukovci	Nech brouka žít, Pavouk	
žáby	Žába skáče po blátě, Není žába jako žába, Žabí kvákání, Žabí království	<i>V době sběru dat (rok 2008) lektori upozorňovali na vzestup realizace tematicky zaměřených programů na obojživelníky, konkrétně žáby. Důvodem byl tzv. Rok žab (mezinárodní kampaň na ochranu obojživelníků "Amphibian's ark = Žáby bijí na poplach"). Zajímavostí bylo zahájení kampaně na svátek Sv. Valentýna 14. února 2008 akcí Kiss your frog (Polib svoji žabu). Vzhledem k četnosti pohádek o zakletých žabích princích i mediálním "afěrám" na jihu Čech o olizování žab (viz kapitola 1.3.5.2.1. 1 Otravy) se v České republice tato zahajovací akce nekonala.</i>
obecné programy vztahující se k mýtům a faktům v přírodě a z přírody	Jedy a léčiva z přírody, Musíme se bát?, Bu, bu, bu, už se tě bát nebudu	
specifické programy zaměřené na přežití a mimořádné události vzniklé v přírodě	Táboříme v přírodě, Mimořádné události	

Výsledky tabulky č. II/4.2.2 ukazují

- 9 tematických oblastí, které se vztahují k prevenci úrazů a otrav
- konkrétní příklady (názvy) nabízených programů

Tabulka č. II/4.2.3 - Ekologické výukové programy s potenci (rizikem) vzniku náhlých stavů a jejich prevence v excentrech Pavučina se sídlem v Jihočeském kraji

Název ekocentra (zkrácený)	název ekologického výukového programu	cílová skupina	upozornění na riziko	prevence	první pomoc	pozn.
Cassiopeia	O životě včelky Máji	děti MŠ, žáci ZŠ	ano	ano	částečně	teoretický program
	Žabka Rozárka	děti MŠ, žáci ZŠ	ne	ne	ne	teoretický program
Dřípatka	V říši pokojových rostlin	žáci ZŠ (od 3. tř.)	ano	ne	ne	praxe - sázení rostlin, přiřazování cedulek se jmény apod.
	Co se šeptá o zmiji	žáci ZŠ (od 4. tř.)	ano	ano	ano	praxe - pohazení užovky červené, nácvik první pomoci
Šípek	Kamarádka včelka	děti MŠ, žáci ZŠ	ano	ne	ne	praxe - pohazení užovky červené, nácvik první pomoci

Legenda

Upřesnění názvů a údajů k ekocentrům:

- Cassiopeia - Centrum ekologické výchovy Cassiopeia – České Budějovice
- Dřípatka - Centrum ekologické výchovy Dřípatka – Prachatice
- Šípek - Středisko ekologické výchovy Šípek – Český Krumlov

Výsledky tabulky č. II/4.2.3 ukazují

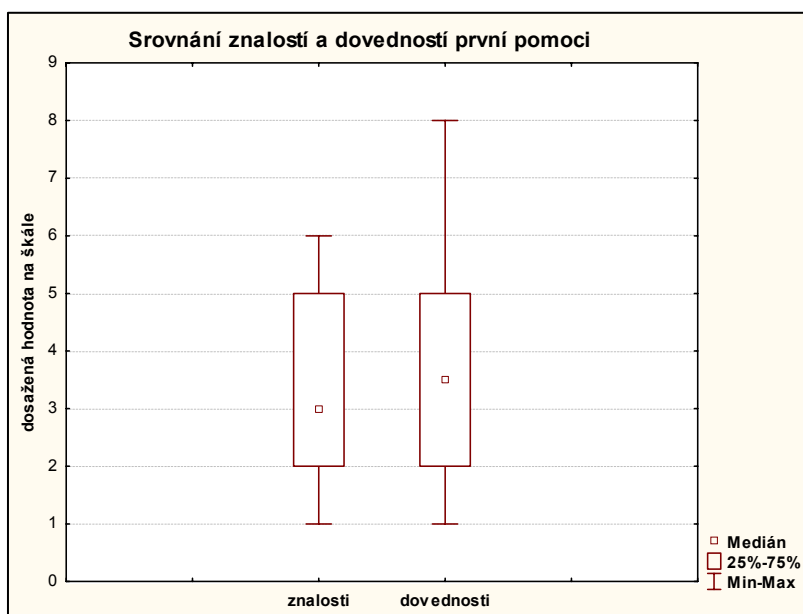
- - 3 členská ekocentra SSEV Pavučina se sídlem v Jihočeském kraji realizují 5 programů s prvky prevence vzniku úrazů a otrav
- - na 4 z 6 programů jsou děti upozorněny na možná rizika vzniku úrazů a otrav
- - na 2 z 6 programech se děti dozvědí o prevenci vzniku úrazů a otrav v souvislosti s daným tématem programu
- - na 1 z 6 programů se lektori věnují problematice první pomoci (po vzniku nežádoucího stavu); na dalším (jednom) programu se první pomoci věnují pouze okrajově (částečně)

4.3 - III – ROZHOVORY S LEKTORY

Výsledky strukturovaných rozhovorů/rozhovorů pomocí návodu - za účelem zjištění znalostí bezpečnostních zásad a dodržování preventivních opatření

III/1 - Znalosti a dovednosti první pomoci

Graf č. III/1a) - Srovnání znalostí a dovedností první pomoci

Graf č. III/1b) - Srovnání znalostí a dovedností první pomoci

Popisná statistika

<i>Ukazatel</i>	Median	Modus	Minimum	Maximum
znalosti	3,0	3	1	6
dovednosti	3,5	2	1	8

Legenda (k hodnocení na škále)

znalosti (teorie)

1 – mé teoretické znalosti pro poskytování 1. pomoci jsou výborné vč. aktuálních poznatků

10 – mé znalosti pro poskytování 1. pomoci jsou nulové, tj. nemám žádné teoretické znalosti 1. pomoci)

dovednosti (praxe)

(1 – moje praktická dovednost v poskytování 1. pomoci je výborná; 10 – nemám žádnou praktickou dovednost pro poskytování 1. pomoci, tj. mé dovednosti jsou nulové, prakticky bych nedokázal/a pomoci)

Výsledky grafů III/1 a) a III/1b) a ukazují

- mírně lepší sebehodnocení lektorů de facto jejich znalostí než dovedností první pomoci
- alarmující sebehodnocení u dovedností 1. pomoci u jednotlivých pracovníků

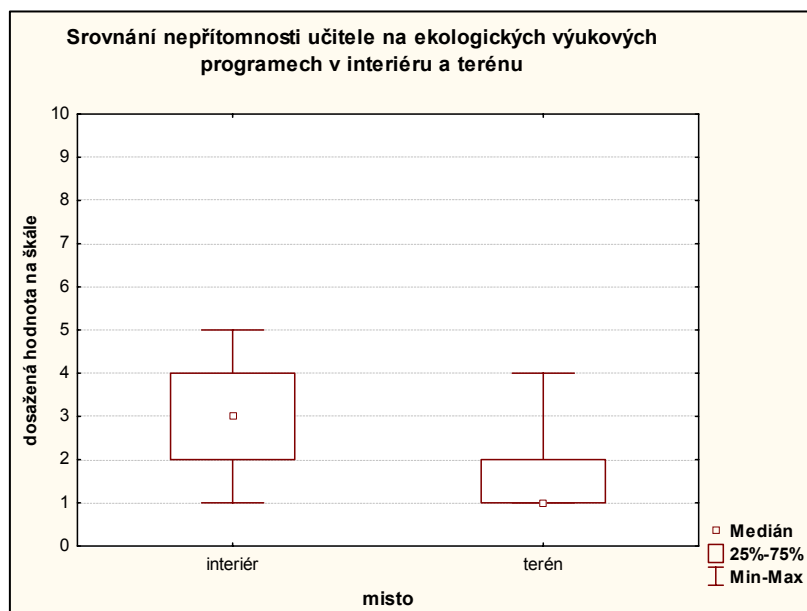
III/1c) - Interpretace kvalitativních dat

- nadpoloviční většina lektorů (56%, 18 lektorů) hodnotí své znalosti (teorie 1. pomoci) lépe než praktické dovednosti,
- 9 lektorů hodnotí na škále své znalosti a dovednosti 1. pomoci na stejné úrovni
- 5 lektorů hodnotí svou praktickou dovednost poskytnutí 1. pomoci lépe než teoretickou znalost daného postupu

III/2 – Přítomnost učitele na ekologických výukových programech

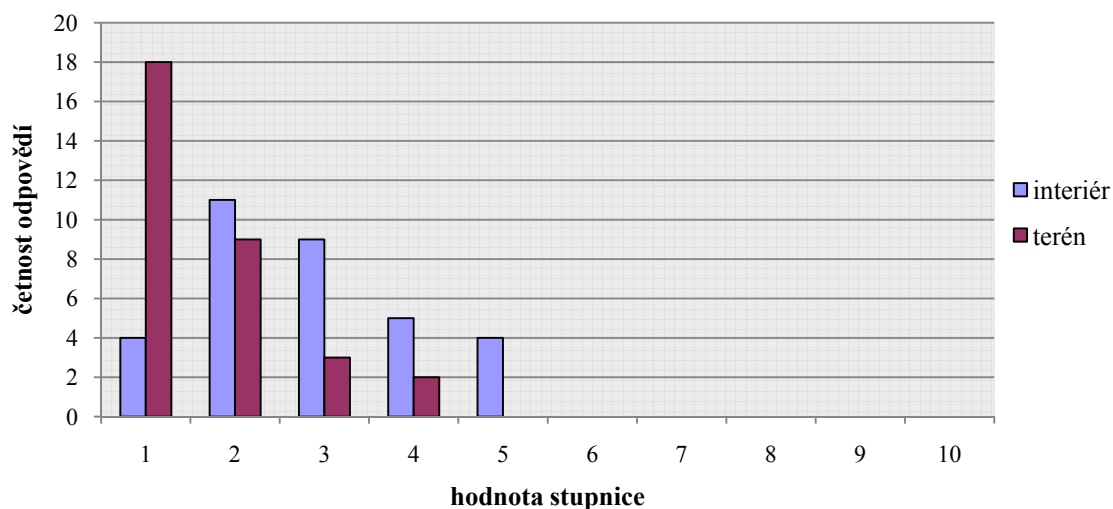
Graf č. III/2a) - Srovnání nepřítomnosti učitele na ekologických výukových programech v interiéru a terénu

Mann-Whitney U Test ($U = 233$, $p = 0,00011$)

Graf č. III/2b) - Srovnání nepřítomnosti učitele na ekologických výukových programech v interiéru a terénu

Srovnání nepřítomnosti učitele na interiérovém versus terénním ekologickém výukovém programu

Popisná statistika

<i>Ukazatel</i>	Median	Modus	Minimum	Maximum
interiér	3	3	1	5
terén	1	2	1	4

Legenda (k hodnocení na škále)

1 - učitel se vždy účastní programu a je přítomen po celou dobu jeho trvání

10 - učitel se programu neúčastní

Výsledky grafů III/2a) a III/2b) ukazují

- vyšší pravděpodobnost (četnost) přítomnosti učitele na programu při terénních ekologických výukových programech než při programu v interiéru
- poměrně vysokou absenci (maxima) učitelů na programech

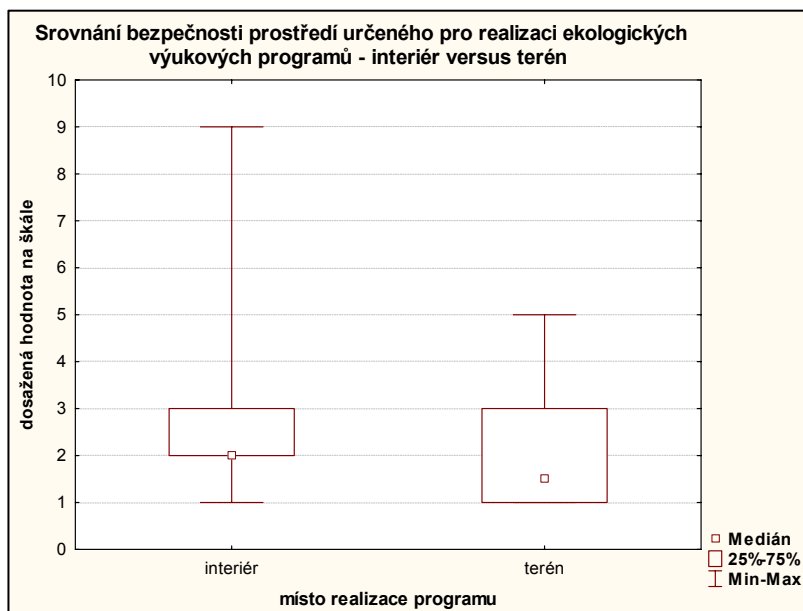
III/2c) - Interpretace kvalitativních dat

- většina lektorů (81%, 26 lektorů) neví, zda má učitel povinnost být přítomen na programu (viz též shoda s výsledky z rozhovorů s vedoucími – vyjasněné odpovědnosti viz nevyjasněné odpovědnosti: **Tab. č. I/1a)**)
- část lektorů po domluvě s učitelem jeho přítomnost na programu nevyžaduje
- 2 lektoři učitele z programu „nepustí“ a naopak je upozorňují na povinnost jejich přítomnosti (odpovědnosti za děti)
- někteří lektoři přiznávají, že existují programy, kde je lepší, když se učitel neúčastní (např. sebezpůsobovací aktivity), kdy (známý) učitel svými nevhodnými korekcemi a vstupy do programu program narušuje
- někteří lektoři si uvědomují potřebu účasti učitele na programu, kterou vzniká možnost navázat na téma ve škole i zpětné vazby na program pro lektora
- tři lektoři uvádějí, že z programu „utíkají“ stále ti samí učitelé
- absence učitele se zvyšuje od terénních aktivit, přes aktivity v ekocentru po „bezpečné“ prostředí realizace programu ve škole, kde učitelé nejčastěji nebývají přítomni (na rozdíl od terénu, kde není kam „utíkat“)

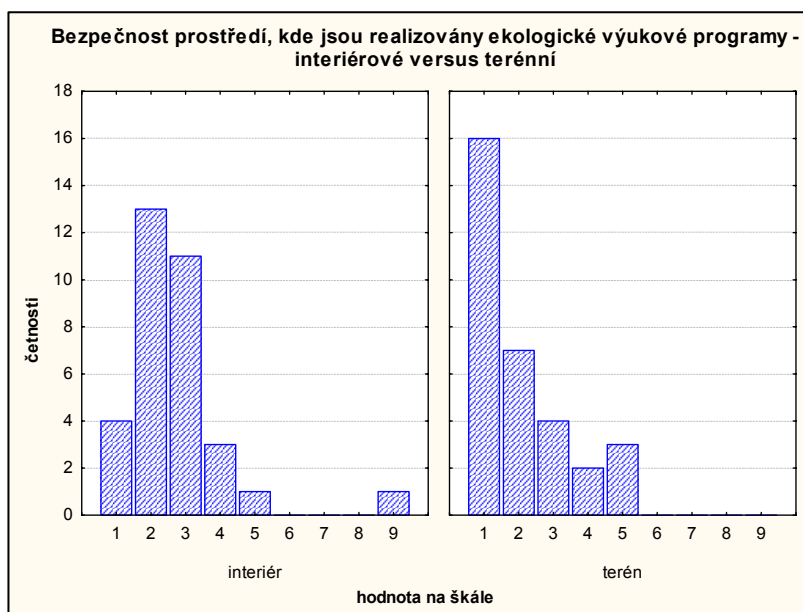
III/3 – Bezpečnost prostředí pro realizaci ekologických výukových programů

Graf č. III/3a) - Srovnání bezpečnosti prostředí – interiér versus terén, kde jsou realizovány ekologické výukové programy

Mann-Whitney U Test ($U = 349$, $p = 0,01917$)

Graf č. III/3b) - Srovnání bezpečnosti prostředí – interiér versus terén, kde jsou realizovány ekologické výukové programy

Popisná statistika

<i>Ukazatel</i>	Median	Modus	Minimum	Maximum
interiér	2	2	1	9
terén	1,5	1	1	5

Legenda (k hodnocení na škále)

1 – místo realizace programu je bezpečné, je nepravděpodobnost potence výskytu náhlých stavů
10 - vysoce rizikové prostředí, prostředí vykazuje vysoká pravděpodobnost vzniku náhlých stavů

Výsledky grafů III/3a) a III/3b) ukazují

- vyšší míru bezpečnosti prostředí v terénu než prostředí v interiéru

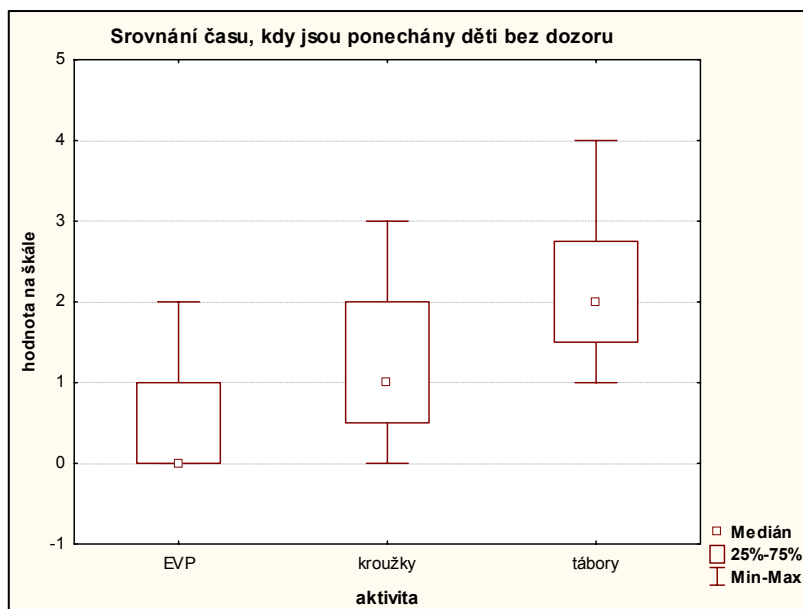
III/3c) - Interpretace kvalitativních dat

- nejlépe byl hodnocen interiér učeben škol, domů dětí a mládeže, knihoven

III/4 – Děti bez dozoru

Graf č. III/4a) - Srovnání času, kdy jsou děti ponechány bez dozoru při jednotlivých činnostech

Kruskal-Wallis test ANOVA: $H(2, N = 60) = 27,35087$ $p < 10^{-5}$

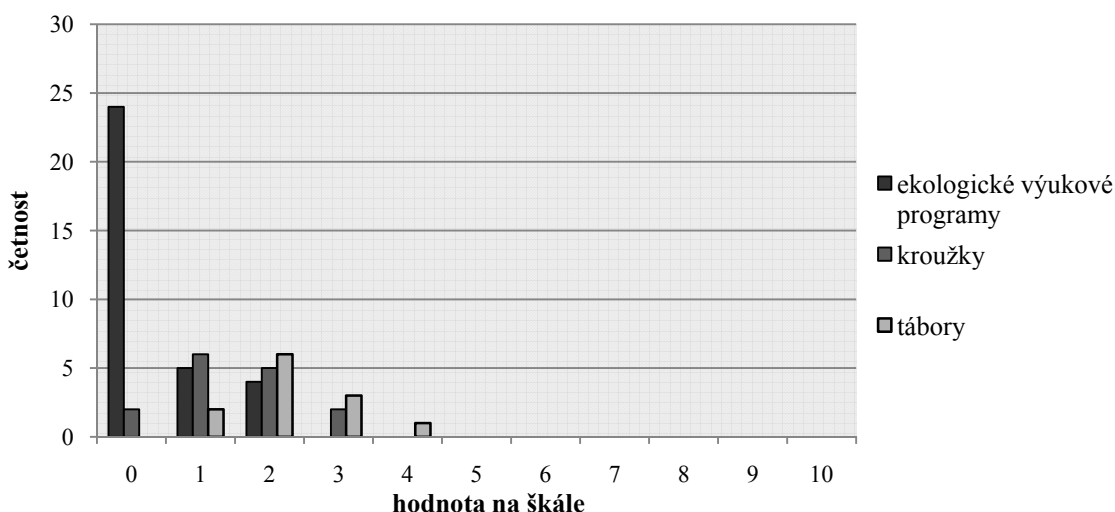

Tab. III/4b) - Mnohonásobné porovnání – Děti bez dozoru při jednotlivých činnostech
 $p < 10^{-5}$

Činnost	ekologické výukové programy	kroužky	tábory
ekologické výukové programy		0,00511	0,00001
kroužky	0,00511		0,40710
tábory	0,00001	0,40710	

Graf č. III/4c) - Srovnání času, kdy jsou děti ponechány bez dozoru při jednotlivých činnostech

Čas, kdy jsou při činnosti ekocenta ponechány děti bez dozoru

Popisná statistika

Ukazatel	Median	Modus	Minimum	Maximum
ekologické výukové programy	0	0	0	2
kroužky	1	1	0	2
tábory	1	1,5	1	4

Legenda (k hodnocení na škále)

0 – 0% času z dané činnosti, tzn., že děti jsou pod neustálým dohledem

10 – 100% času z dané činnosti, tzn., že děti jsou ponechány po celou dobu dané činnosti bez dozoru

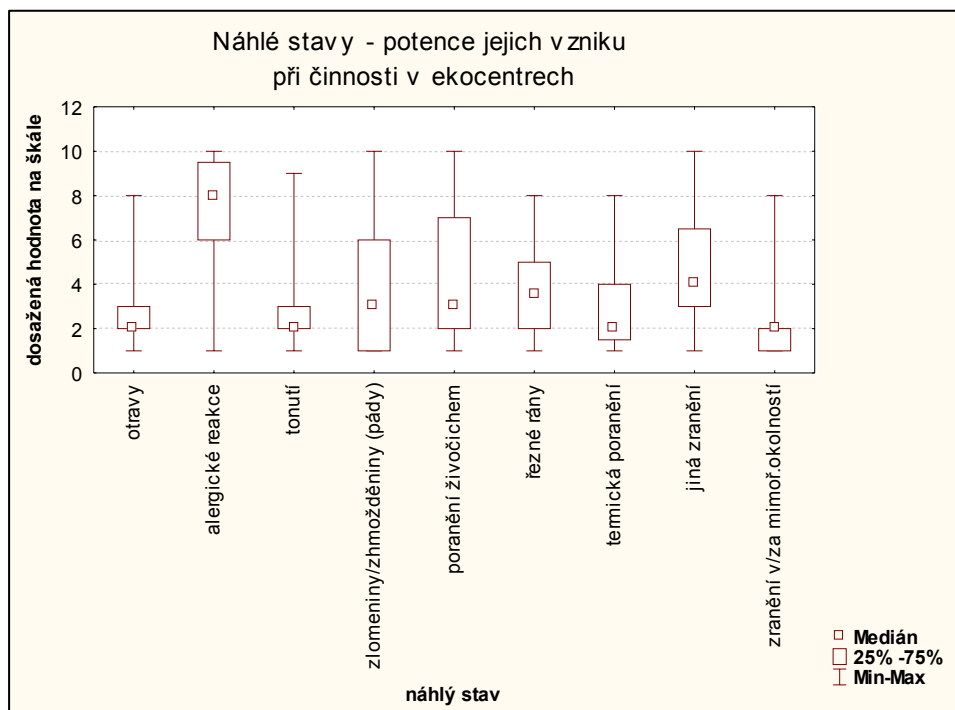
Výsledky grafů III/4a), III/4c) a tabulka III/4b) ukazují

- průkazně největší bezpečnost z hlediska dozoru na ekologic. výukových programech
- v mnohonásobném porovnání neprůkaznou, z popisné statistiky však vyplývající nejnižší míru dozoru nad dětmi při táborech

III/5 – Náhlé stavy

Graf č. III/5a) - Náhlé stavy - potence jejich vzniku při činnosti ekocenter

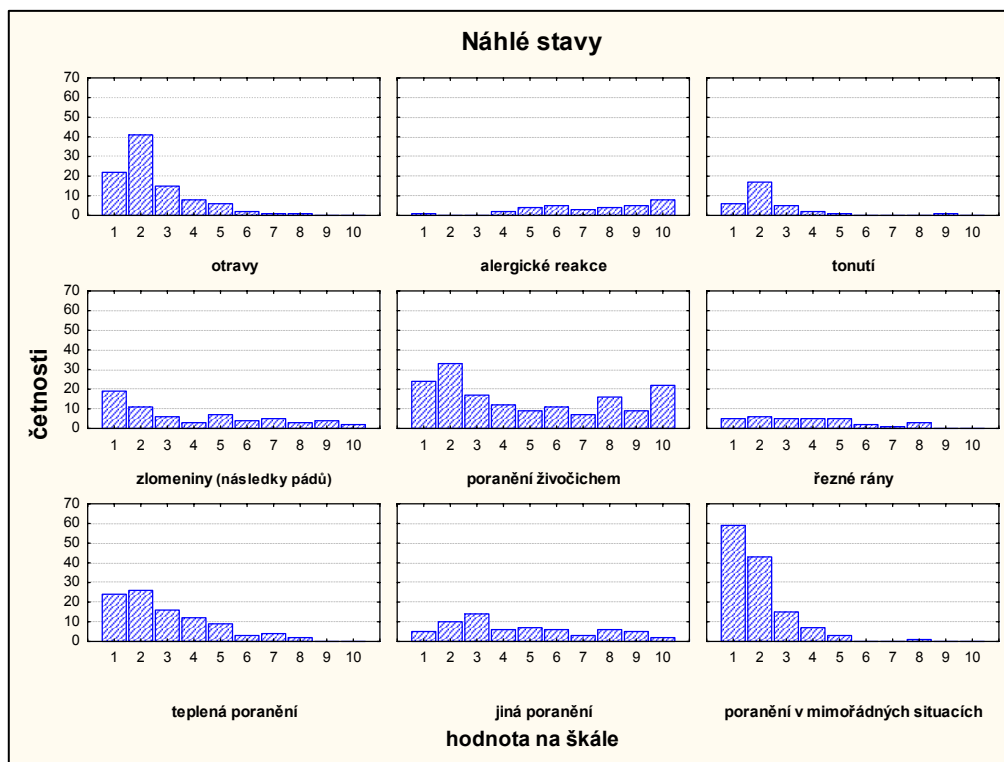
Kruskal-Wallis test ANOVA: $H(8, N=736) = 149,6174$ $p < 10^{-5}$

Tab. č. III/5b) – Mnohonásobné porovnání – Náhlé stavy
 $p < 10^{-5}$

Náhlý stav	otravy	alergické reakce	tonutí	zlomeniny, zhmožděny	poranění živočichem	řezné rány	tepelná poranění	jiná poranění	v poranění mimořádných situacích
otravy		$p < 10^{-5}$	1,00000	1,00000	0,00086	0,41904	1,00000	0,00004	0,22576
alergické reakce	$p < 10^{-5}$		$p < 10^{-5}$	$p < 10^{-5}$	0,00013	0,00296	$p < 10^{-5}$	0,03712	$p < 10^{-5}$
tonutí	1,00000	$p < 10^{-5}$		1,00000	0,11677	1,00000	1,00000	0,00519	1,00000
zlomeniny, zhmožděny atp. s příčinou pádů	1,00000	$p < 10^{-5}$	1,00000		1,00000	1,00000	1,00000	0,44552	0,00011
poranění živočichem	0,00086	0,00013	0,11677	1,00000		1,00000	0,12017	1,00000	$p < 10^{-5}$
řezné rány	0,41904	0,00296	1,00000	1,00000	1,00000		1,00000	1,00000	0,00028
tepelná poranění	1,00000	$p < 10^{-5}$	1,00000	1,00000	0,12017	1,00000		0,00361	0,00309
jiná poranění	$p < 10^{-5}$	0,03712	0,00519	0,44552	1,00000	1,00000	0,00361		$p < 10^{-5}$
poranění v mimořádných situacích	0,22576	$p < 10^{-5}$	1,00000	0,00011	$p < 10^{-5}$	0,00028	0,00301	$p < 10^{-5}$	

Graf č. III/5c) - Náhlé stavy - potence jejich vzniku při činnosti v ekocentrech

Popisná statistika

Náhlý stav – dle skupin poranění	Median	Modus	Minimum	Maximum
otravy	2	2	1	8
alergické reakce	8	10	1	10
tonutí	2	2	1	9
zlomeniny apod.	3	1	1	10
poranění živočichem	3	2	1	10
řezné rány	3,5	2	1	8
tepelná poranění	2	2	1	8
jiná poranění	4	3	1	10
poranění v mimořádných situacích	2	1	1	8

Legenda (k hodnocení na škále)

- 1 - pravděpodobnost (riziko) vzniku náhlého stavu je velmi nízká - téměř nulová
- 10 -pravděpodobnost (riziko) vzniku náhlého stavu je velmi vysoká - téměř jistá

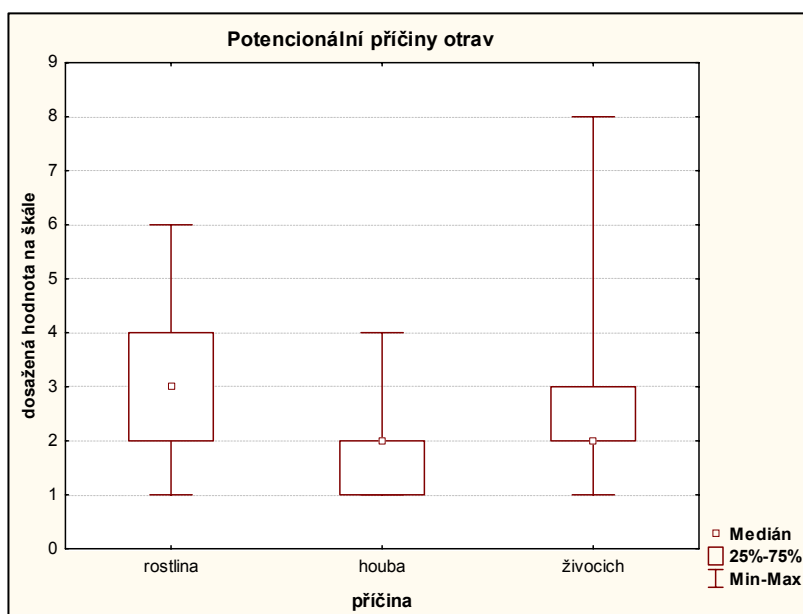
Výsledky grafů č. III/5a), III/5c) a tabulka III/5b) ukazují

- průkazně nejvyšší potenci (rizika) vzniku alergických reakcí, následuje poranění živočichem a jiná poranění
- nejmenší rizika vzniku náhlých stavů při činnosti ekocenter představují poranění v či za mimořádných situací, otravy, tonutí a tepelná poranění

III/5.1 Detailní zhodnocení Potencionálních příčin vybraných náhlých stavů - otravy, zlomeniny (pády), poranění živočichem, termické poranění

Graf č. III/5.1a) – Potencionální příčiny otrav

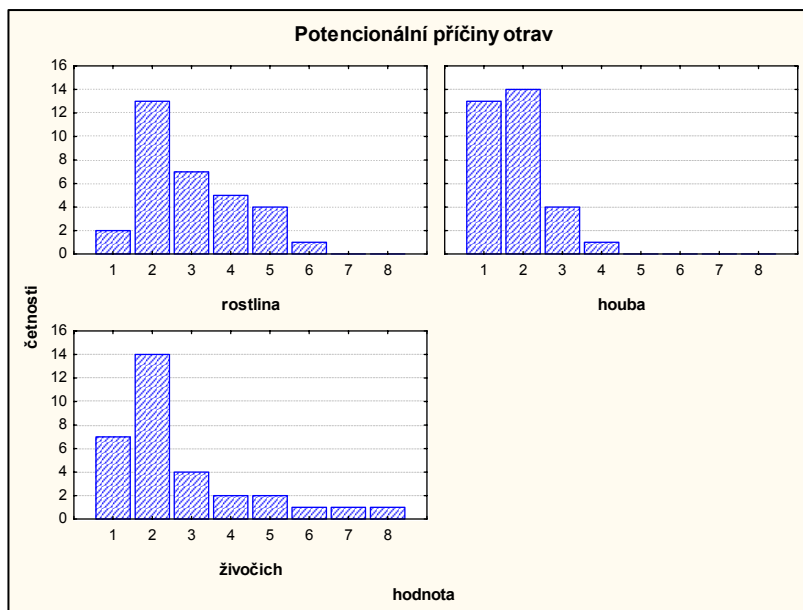
Kruskal-Wallis test ANOVA: $H(2, N= 96) = 15.25795$ $p < 10^{-5}$

Tab. III/5.1b) – Mnohonásobné porovnání – Potencionální příčiny otrav
 $p < 10^{-5}$

Příčina otravy	rostlinami	houbami	živočichem
rostlinami		<i>0,00064</i>	0,35518
houbami	<i>0,00064</i>		0,09696
živočichem	0,35518	0,09696	

Graf č. III/5.1c) – Potencionální příčiny otrav

Popisná statistika

Zdroj - příčina otravy	Median	Modus	Minimum	Maximum
rozlina	3	2	1	6
houba	2	2	1	4
živočich	2	2	1	8

Legenda (k hodnocení na škále)

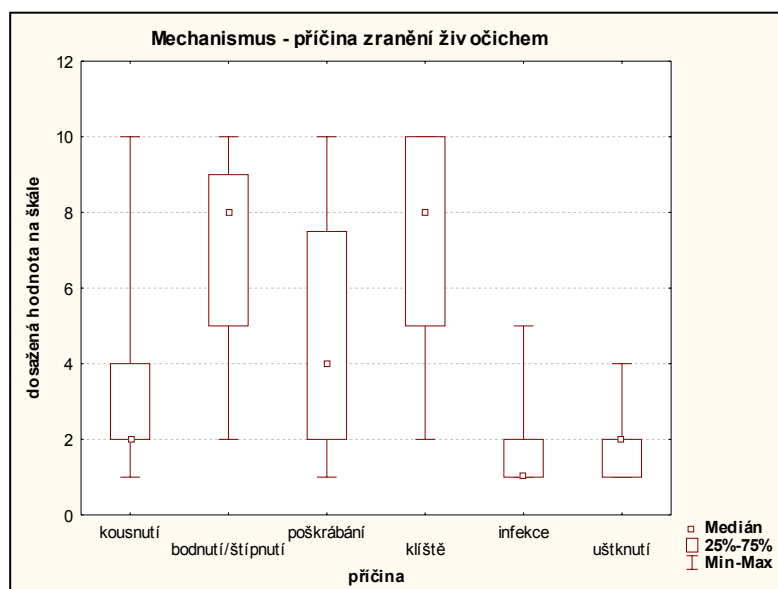
- 1 - pravděpodobnost uvedené příčiny pro vznik daného stavu je velmi nízká - téměř nulová
- 10 - pravděpodobnost uvedené příčiny pro vznik daného stavu je velmi vysoká – téměř jistá

Výsledky grafů III/5.1a), III/5.1c) a tabulka III/5.1b) ukazují

- průkazně největší riziko otravy způsobené rostlinami
- neprůkazně v mnohonásobném porovnání, avšak je zřejmé z popisné statistiky, nejmenší riziko otravy od živočicha

Graf č. III/5.2a) – Mechanismus zranění způsobených živočichem

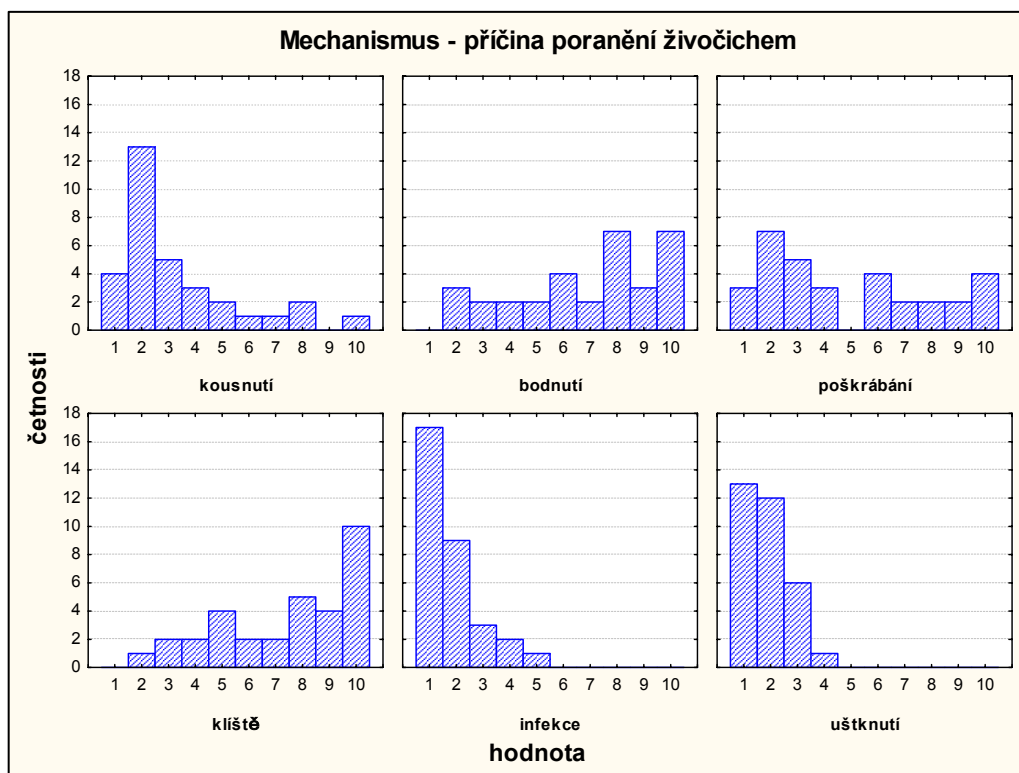
Kruskal-Wallis test ANOVA: $H(5, N= 192) = 100,9723 \quad p < 10^{-5}$

Tab. III/5.2b) – Mnohonásobné porovnání - mechanismus poranění živočichem
 $p < 10^{-5}$

Mechanismus poranění	kousnutí	bodnutí, štípnutí	poškrábání	klíště	infekce	uštknutí
kousnutí		<i>0,00060</i>		<i>0,00004</i>	0,11960	0,31040
bodnutí, štípnutí	<i>0,00060</i>		0,30216	1,00000	$p < 10^{-5}$	$p < 10^{-5}$
poškrábání	1,00000	0,30216		0,05311	<i>0,00014</i>	<i>0,00063</i>
klíště	<i>0,00004</i>	1,00000	0,05312		$p < 10^{-5}$	$p < 10^{-5}$
infekce	0,11960	$p < 10^{-5}$	<i>0,00014</i>	$p < 10^{-5}$		1,00000
uštknutí	0,31040	$p < 10^{-5}$	<i>0,00063</i>	$p < 10^{-5}$	1,00000	

Graf č. III/5.2c) – Mechanismus zranění způsobených živočichem

Popisná statistika

Mechanismus - příčina poranění živočichem	Median	Modus	Minimum	Maximum
kousnutí	2	2	1	10
bodnutí, štípnutí	8	8 a 10	2	10
poškrábání	4	2	1	10
klíště	8	10	2	10
infekce	1	1	1	5
uštknutí	2	1	1	4

Legenda (k hodnocení na škále)

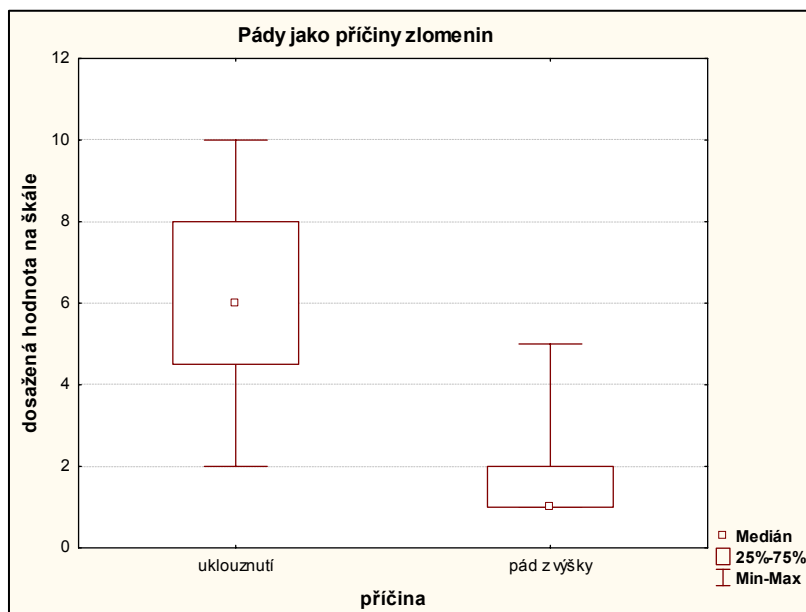
- 1 - pravděpodobnost uvedené příčiny pro vznik daného stavu je velmi nízká - téměř nulová
- 10 - pravděpodobnost uvedené příčiny pro vznik daného stavu je velmi vysoká – téměř jistá

Výsledky grafů č. III/5.2a), III/5.2c) a tabulka III/5.2b) ukazují

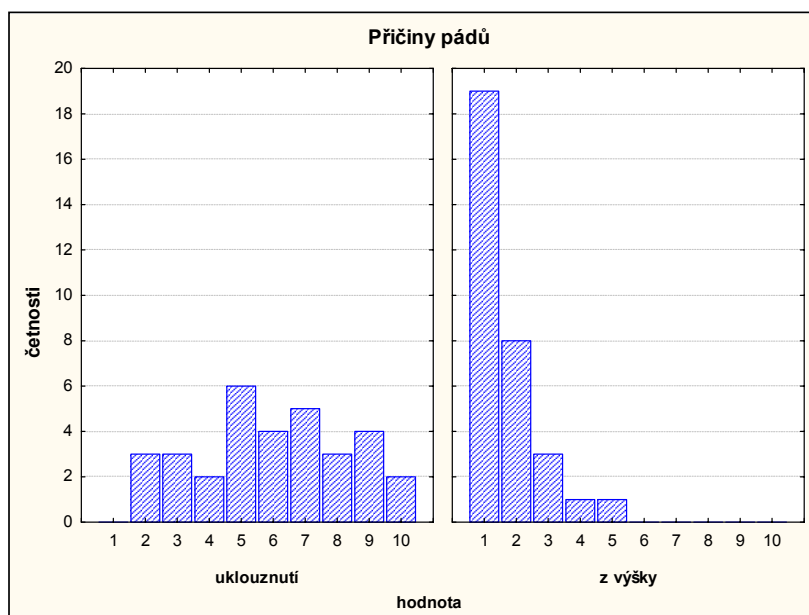
- nejvyšší potenci (riziko) vzniku poranění živočichem představuje napadení klíštětem, dále bodnutím (či štípnutím)
- nejmenší riziko vzniku poranění od živočicha představuje uštknutí a přenos infekce

Graf č. III/5.3a) – Zlomeniny, zhmožděninny apod. úrazy zapříčiněné pády

Mann-Whitney U Test ($U = 43,5, p < 10^{-5}$)

Graf č. III/5.3b) – Zlomeniny, zhmožděninny apod. úrazy zapříčiněné pády

Popisná statistika

Příčiny pádů	Median	Modus	Minimum	Maximum
uklouznutí	6	5	2	10
z výšky	1	1	1	5

Legenda (k hodnocení na škále)

1 - pravděpodobnost uvedené příčiny pro vznik daného stavu je velmi nízká - téměř nulová

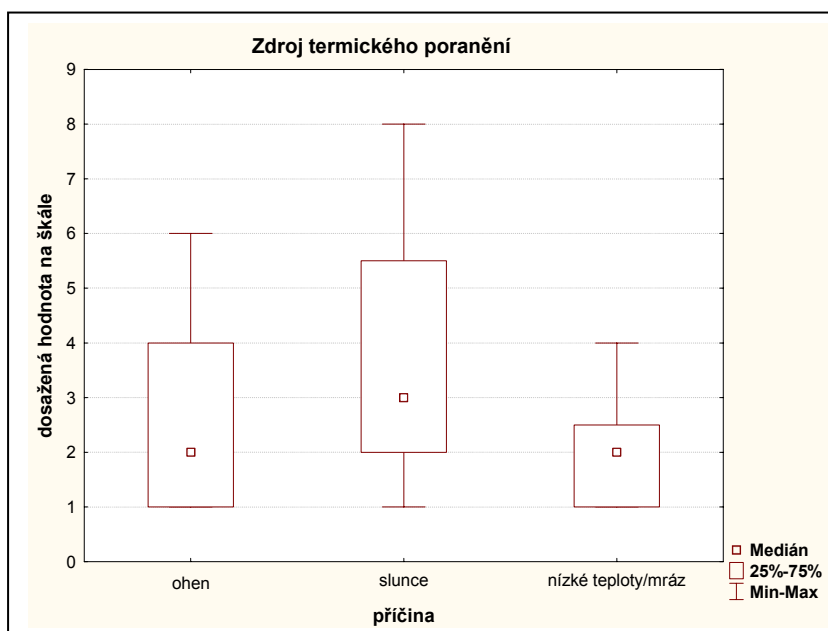
10 - pravděpodobnost uvedené příčiny pro vznik daného stavu je velmi vysoká – téměř jistá

Výsledky grafů č. III/5.3a) a III/5.3b) ukazují

- vyšší riziko vzniku zlomenin apod. typu úrazu je z důvodu uklouznutí než při pádu z výšky

Graf č. III/5.4a) – Zdroje termického poranění

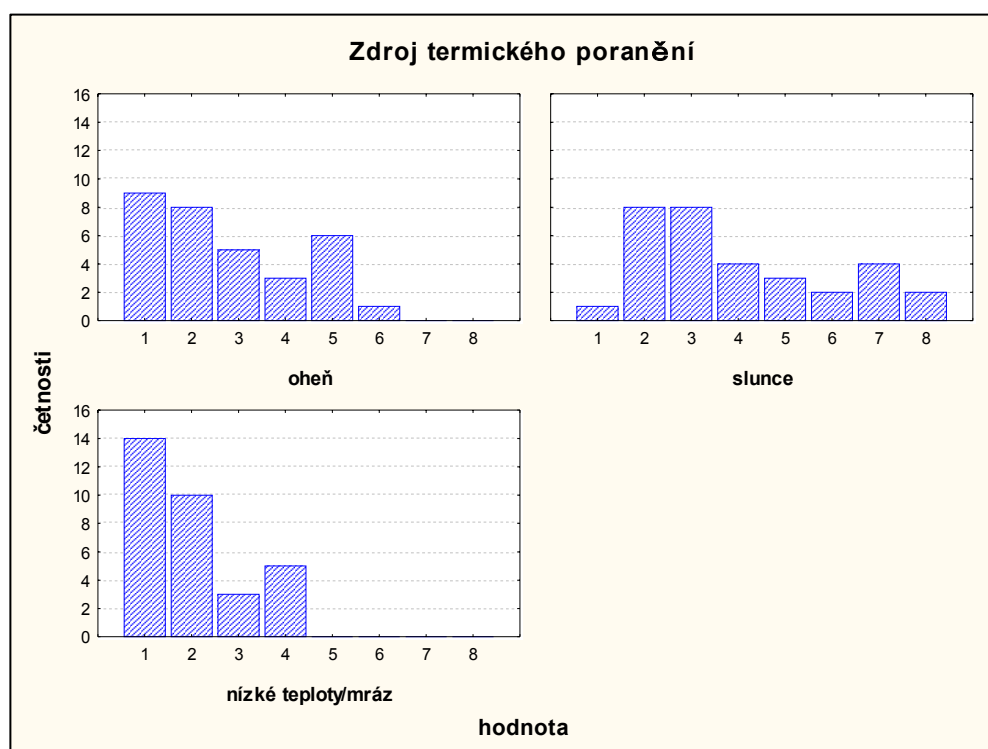
Kruskal-Wallis test ANOVA: $H(2, N=96) = 19.92902$ $p < 10^{-5}$

Tab. III/5.4b) – Mnohonásobné porovnání – Zdroje termického poranění
 $p < 10^{-5}$

Zdroj termického poranění	oheň	slunce	nízké teploty/ mráz
oheň		0,041277	0,175725
slunce	0,041277		0,000040
mráz	0,175725	0,000040	

Graf č. III/5.4c) – Zdroj termického poranění

Popisná statistika

Zdroj termického poranění	Median	Modus	Minimum	Maximum	Maximum
oheň	2	1	1	6	6
slunce	3	1 a 2	1	8	8
nízké teploty/mráz	2	1	1	4	4

Legenda (k hodnocení na škále)

- 1 - pravděpodobnost uvedené příčiny pro vznik daného stavu je velmi nízká - téměř nulová
- 10 - pravděpodobnost uvedené příčiny pro vznik daného stavu je velmi vysoká – téměř jistá

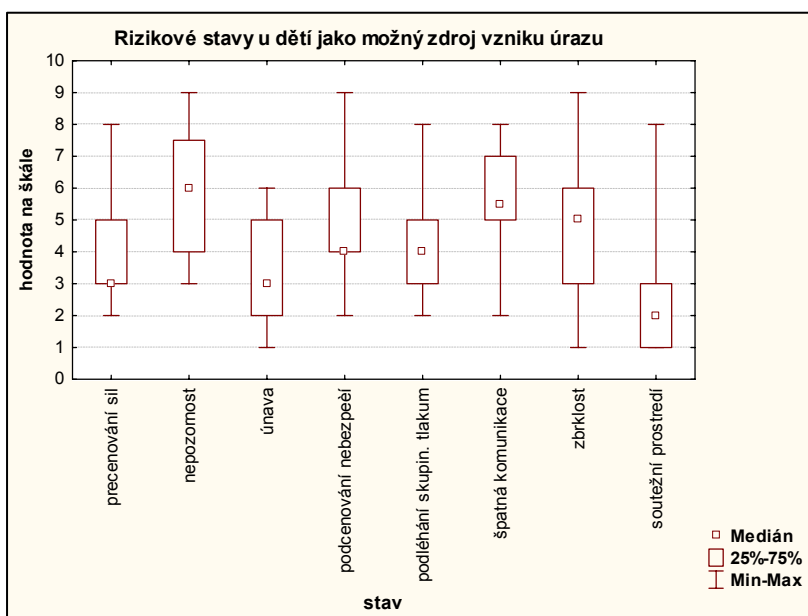
Výsledky grafů III/5.4a), III/5.4c) a tabulka III/5.4b) ukazují

- prokazatelně nejvyšší riziko vzniku termického poranění zapříčiněného slunečním zářením (de facto jako sekundární příčiny)

III/6 – Rizikové stavy a situace jako možné zdroje vzniku úrazu

Graf č. III/6.1a) – Potencionální rizikové stavy a situace vyskytující se u dětí jako možný zdroj vzniku úrazu

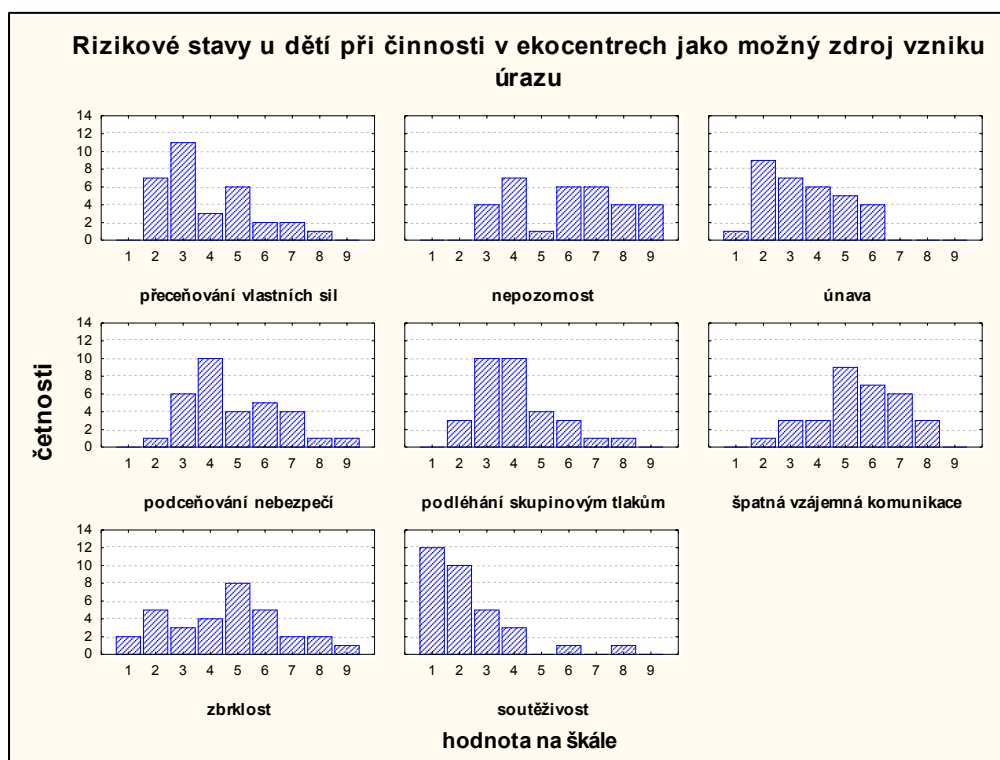
Kruskal-Wallis test ANOVA: $H(7, N=256) = 77.88959$ $p < 10^{-5}$

Tab. III/6.1b) – Mnohonásobné porovnání – potenciaální rizikové stavy a situace vyskytující se u dětí jako možné zdroje vzniku úrazu
 $p < 10^{-5}$

Rizikové stavy u dětí	přeceňování vlastních sil	nepozornost	únava	podceňování nebezpečí	podléhání skupinovým tlakům	špatná (vzájemná) komunikace	zbrkllost	soutěživost
přeceňování vlastních sil		<i>0,00194</i>	1,00000	0,93165	1,00000	<i>0,01232</i>	1,00000	<i>0,03673</i>
nepozornost	<i>0,00194</i>		<i>0,00017</i>	1,00000	<i>0,01425</i>	1,00000	0,37588	$p < 10^{-5}$
únava	1,00000	<i>0,00017</i>		0,21143	1,00000	<i>0,00139</i>	1,00000	0,21196
podceňování nebezpečí	0,93165	1,00000	0,21143		1,00000	1,00000	1,00000	<i>0,00000</i>
podléhání skupinovým tlakům	1,00000	<i>0,01425</i>	1,00000	1,00000		0,07254	1,00000	<i>0,00568</i>
špatná (vzájemná) komunikace	<i>0,01232</i>	1,00000	<i>0,00139</i>	1,00000	0,07254		1,00000	$p < 10^{-5}$
zbrkllost	1,00000	0,37588	1,00000	1,00000	1,00000	1,00000		<i>0,00007</i>
soutěživost	<i>0,03673</i>	$p < 10^{-5}$	0,21196	<i>0,00000</i>	<i>0,00568</i>	$p < 10^{-5}$	0,00007	

Graf č. III/6.1c) – Potencionální rizikové stavy a situace vyskytující se u dětí jako možný zdroj vzniku úrazu

Popisná statistika

Rizikové stavy	Median	Modus	Minimum	Maximum
přeceňování vlastních sil	3	3	2	8
nepozornost	6	4	3	9
únava	3	2	1	6
podceňování nebezpečí	4	4	2	9
podléhání skupinovým tlakům	4	3 a 4	2	8
špatná (vzájemná) komunikace	6	5	2	8
zbrkllost	5	5	1	9
soutěživost	2	1	1	8

Legenda (k hodnocení na škále)

1 - pravděpodobnost výskytu rizikového stavu či situace při činnosti v ekocentru je velmi nízká - téměř nulová

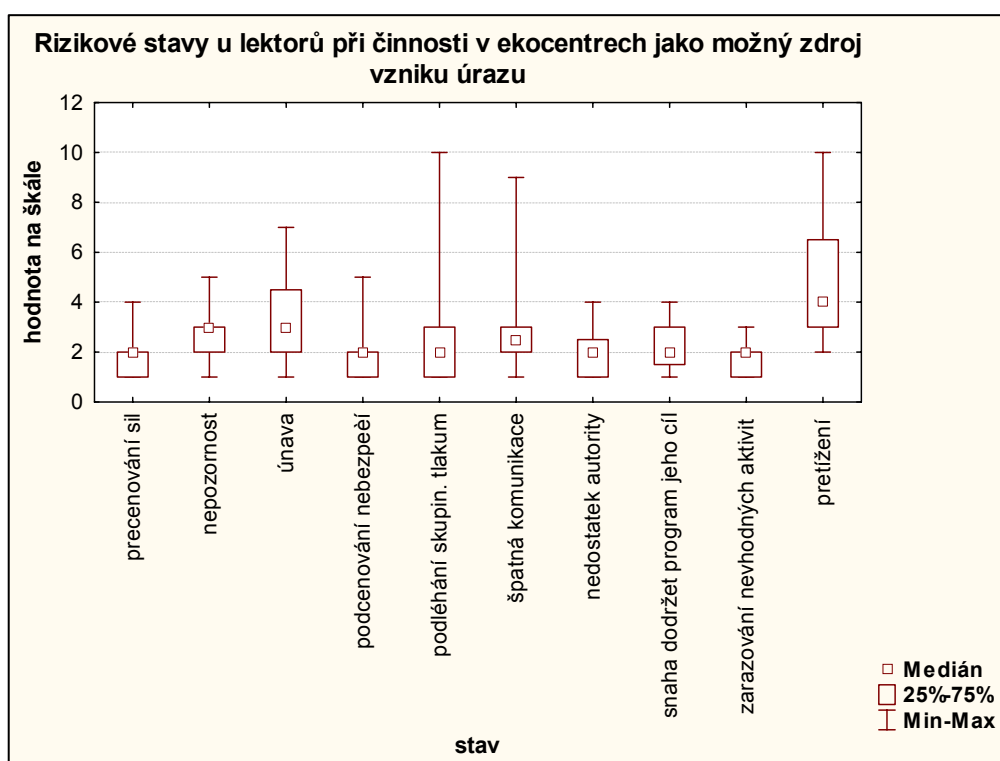
10 – vysoká pravděpodobnost výskytu rizikového stavu či situace při činnosti v excentru, tj. téměř jistý výskyt

Výsledky grafů III/6.1a), III/6.1c) a tabulka č. III/6.1b) ukazují

- nejvíce rizikové faktory (situace a stavy) u dětí potencionálně vedoucí ke vzniku úrazu - nepozornost, zbrkllost, podceňování nebezpečí a špatná vzájemná komunikace
- nejméně rizikové faktory (situace a stavy) u dětí potencionálně vedoucí ke vzniku úrazu – přeceňování vlastních sil a soutěžní (konkurenční) prostředí

Graf č. III/6.2a) – Potencionální rizikové stavy a situace vyskytující se u lektorů při činnosti v excentrech jako možný zdroj vzniku úrazu

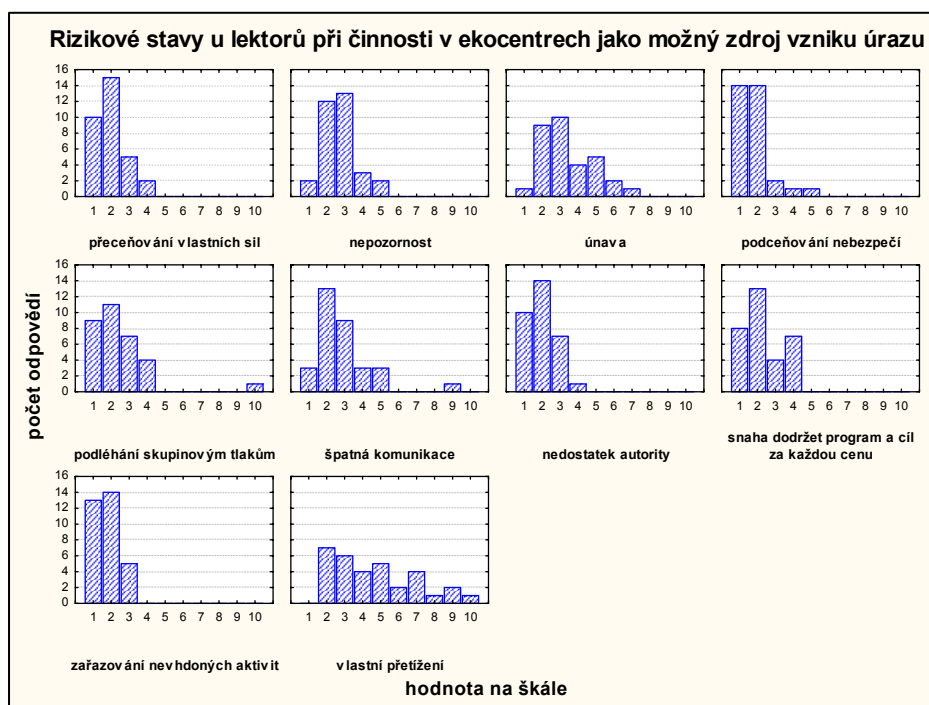
Kruskal-Wallis test ANOVA: $H(9, N= 320) = 85.76207$ $p < 10^{-5}$

Tab. III/6.2b) – Mnohonásobné porovnání – potencionální rizikové stavy a situace vyskytující se u lektorů při činnosti v ekocentrech jako možné zdroje vzniku úrazu
 $p < 10^{-5}$

Rizikové stavy u lektorů	přeceňování vlastních sil	nepozornost	únava	podceňování nebezpečí	podléhání skupinovým tlakům	špatná komunikace	nedostatek autority	snaha dodržet program a cíl za každou cenu	zařazování nevhodných aktivit	přetížení
přeceňování vlastních sil		0,305672	<i>0,002430</i>	1,000000	1,000000	0,500789	1,000000	1,000000	1,000000	<i>0,000003</i>
nepozornost	0,305672		1,000000	<i>0,015444</i>	1,000000	1,000000	0,368680	1,000000	<i>0,022254</i>	0,329478
únava	<i>0,002430</i>	1,000000		<i>0,000041</i>	0,117765	1,000000	<i>0,003170</i>	0,149038	<i>0,000066</i>	1,000000
podceňování nebezpečí	1,000000	<i>0,015444</i>	<i>0,000041</i>		1,000000	<i>0,029010</i>	1,000000	1,000000	1,000000	$p < 10^{-5}$
podléhání skupinovým tlakům	1,000000	1,000000	0,117765	1,000000		1,000000	1,000000	1,000000	1,000000	<i>0,000584</i>
špatná komunikace	0,500789	1,000000	1,000000	<i>0,029010</i>	1,000000		0,598206	1,000000	<i>0,041167</i>	0,196705
nedostatek autority	1,000000	0,368680	<i>0,003170</i>	1,000000	1,000000	0,598206		1,000000	1,000000	<i>0,000005</i>
snaha dodržet program a cíl za každou cenu	1,000000	1,000000	0,149038	1,000000	1,000000	1,000000	1,000000		1,000000	<i>0,000810</i>
zařazování nevhodných aktivit	1,000000	<i>0,022254</i>	<i>0,000066</i>	1,000000	1,000000	<i>0,041167</i>	1,000000	1,000000		$p < 10^{-5}$
přetížení	<i>0,000003</i>	0,329478	1,000000	$p < 10^{-5}$	<i>0,000584</i>	0,196705	<i>0,000005</i>	0,000810	$p < 10^{-5}$	

Graf č. III/6.2c) – Potencionální rizikové stavy a situace vyskytující se u lektorů při činnosti v excentrech jako možné zdroje vzniku úrazu

Popisná statistika

Rizikové stavy a situace vyskytující se u lektorů při činnosti v ekocentrech jako možný zdroj vzniku úrazu	Median	Modus	Minimum	Maximum
přeceňování vlastních sil	2	2	1	4
nepozornost	3	3	1	5
únava	3	3	1	7
podceňování nebezpečí	2	1 a 2	1	5
podléhání skupinovým tlakům	2	2	1	10
špatná (vzájemná) komunikace	3	2	1	9
nedostatek autority	2	2	1	4
snaha dodržet program a cíl za každou cenu	2	2	1	4
zařazování nevhodných aktivit	2	2	1	3
přetížení	4	2	2	10

Legenda (k hodnocení na škále)

1 - pravděpodobnost výskytu rizikového stavu či situace při činnosti v ekocentru je velmi nízká
- téměř nulová

10 – vysoká pravděpodobnost výskytu rizikového stavu či situace při činnosti v excentru,
tj. téměř jistý výskyt

Výsledky grafů III/6.2a), III/6.2c) a tabulka III/6.2b) ukazují

- nejvíce rizikové faktory (situace a stavy) vyskytující se u lektorů a potenciálně vedoucí ke vzniku úrazu jsou přetížení a únava
- nejméně rizikové faktory (situace a stavy) vyskytující se u lektorů a potenciálně vedoucí ke vzniku úrazu jsou zařazování po sobě jdoucích aktivit nevhodně či v nevhodnou dobu a podceňování nebezpečí

4.4 - IV - POZOROVÁNÍ

IV/1 – Základní data z pozorování

- počet pozorování: 10 ekologických výukových programů
- typ realizátora: 3x školské zařízení, 7x neškolské zařízení
- místo realizace: 6x terénní program, 4x program v interiéru

IV/2 – Popis pozorovaných ekologických výukových programů /EVP/

Program č. 1 – o domácích a hospodářských zvířatech

základní popis

- ekocentrum – zařízení školského typu
- místo realizace – interiér (klubovna – prostory ZOO)
- počet žáků – 27
- třída - 1.
- počet lektorů EVP - 1 + 1 (*viz diskuse*)
- počet učitelů /nebo pedagogický doprovod/- 1
- dělení dětí při programu do skupin – ne
- doba trvání programu – 1,5hodiny (zkráceno z 2,5hodiny)

specifika EVP

- ekocentrum realizuje tzv. „obrázkový“ program, při programu nevyužívá živá zvířata (na rozdíl od podobných programů jiných ekocenter)

rizikové situace/aktivity

- klubovna pro cca 20 dětí, chybí i 4 židle, omezený prostor u stolu při tvoření (stříhání apod.) jsou děti na sebe natlačené
- program je uspěchaný, lektor chvátá (z důvodu spojení - odjezdu na další aktivity mimo ekocentrum)
- velká skupina dětí, nepozornost – roztěkanost (1. třída, začátek roku – tj. září)
- děti soutěží, např. kdo první vytvoří (vystřihne tvar)

doplňující informace z rozhovorů s učiteli a lektory

- nejsou určena pravidla zodpovědnosti
- lektor neví, kolik dětí přijde na program

- kontakt s domácími zvířaty (v ZOO) není součástí programu, ale po jeho ukončení je třídě umožněn kontakt s nimi přímo v ohradě – zde je předem domluven dohled učitele (de facto lektor odchází)

Program č. 2 – příroda Bílých Karpat

základní popis

- ekocentrum – zařízení neškolského typu
- místo realizace – terén
- počet žáků – 16
- třída - 9.
- počet lektorů EVP – 1
- počet učitelů /nebo pedagogický doprovod/- 1
- dělení dětí při programu do skupin – ne
- doba trvání programu – 2,5hodiny

specifika EVP

- žáci přijíždějí na místo konání lodí, program probíhá v chráněném území
- žáci se účastní programu v rámci školního výletu

rizikové situace/aktivity

- konec června, žáci 9. tříd pojali výlet, jehož součástí je i program ekocentra, jako „rozlučkovou párty“, jsou unavení, malátní, nevyspalí
- nejsou vybaveni do terénu, nemají pití, pokrývky hlavy, bundy, pláštěnky (cestou v terénu ho nelze dokoupit teplota 30st.C, program začíná v 10 hodin, během hodiny změna počasí - déšť), místo batohu mají několik žákyň kabelky
- zbrkllost při vystupování (skákání z povozu lodí) – t. č. ještě však oficiálně nezačal program
- přechod přes mosty, kde je zákaz vstupu (zkratka; učitel si ceduli pouze přečte, lektor omluvně: „chodíme tudy vždy“, učitel nic nenamítá)
- přestávka – žáci se rozutekli – nevymezen čas a prostor (volný pohyb po mostě bez zábran - bez dohledu)
- průchod kolem koryta řeky a kanálem s ostrým srázem
- kuňka - prvotní „lov“ bez základní informace o jedovatosti (přišla později, velmi „inspirativní“ pro žáky 9. tř.)

- volně se pohybující pes (vlčák) kolemjdoucího mezi žáky (bez zábran učitele se na něj žáci doslova vrhnou a hladí ho)
- svačina bez umytí rukou (po kontaktu s kuňkou)

doplňující informace z rozhovorů

- učitelka přiznává, že jsou unavení (žáci o ona sama) a nemá sílu je již dál korigovat, za týden končí ve škole
- nejsou dány pravidla zodpovědnosti za žáky (problematické zvl. o přestávce programu – most viz výše)
- lékárničku učitel ani pedagog nemají
- program lektorem po domluvě s učitelem vhodně zkrácen vzhledem k únavě žáků i změně počasí

pozn. – neupozorněno na ochranu přírody (v rámci pohybu v chrán.území)

Program č. 3 – rybníční soustava poblíž ekocentra

základní popis

- ekocentrum – zařízení neškolského typu
- místo realizace – terén
- počet žáků – 24
- třída - 7.
- počet lektorů EVP – 2
- počet učitelů /nebo pedagogický doprovod/- 1
- dělení dětí při programu do skupin – ano
- doba trvání programu – 3 hodiny

specifika EVP

- program probíhá v chráněném území

rizikové situace/aktivity

- při nabírání vody pro pozorování vodních bezobratlých stojí-sedí či leží žáci na vybetonované hrázi a v předklonu kelímkem nabírají vodu
- žáci loví na dvou místech zároveň (i přes poloviční počet osob ve skupině nelze být u obou pod-skupinek, tj. nelze zajistit jejich bezpečnost)
- žáci nemají pítí (viz obdobná situace jako u programu č. 2)

doplňující informace z rozhovorů

- nejsou dány pravidla zodpovědnosti za žáky, učitel je přítomen pouze s jednou skupinou žáků, druhá je bez pedagogického doprovodu – častý problém – dělení třídy – 32 lektori a 1 učitel
- lékárničku učitel ani pedagog nemají (docházková doba k nejbližšímu stavení cca 30minut)

Program č. 4 – jak „roste“ chléb vč. pečení chlebových bulek

základní popis

- ekocentrum – zařízení neškolského typu
- místo realizace – interiérový program s prvky „terénního“ (viz specifika EV)
- počet žáků – 17
- třída – 4. a 5. tř.
- počet lektorů EVP – 1
- počet učitelů /nebo pedagogický doprovod/- 2
- dělení dětí při programu do skupin – ne
- doba trvání programu – 3 hodiny

specifika EVP

- praktická část - cca 1/3 programu (mlácení snopů, prohlídka mlatu, stodoly apod.) je realizována v areálu statku

rizikové situace/aktivity

- žáci se bez reakce učitelů vrhnou hladit prasata v ohradě při přechodu do stodoly (následně reaguje lektor a upozorňuje na riziko)

doplňující informace z rozhovorů

- „profi“ program z hlediska kvality i zajištění bezpečnosti dětí (vč. umytí rukou po WC, před prací s těstem, před i po svačině)
- odpovědnost za děti předem vymezena
- děti mají zástěrky, utěrky atd.

Program č. 5 – zvířata na farmě

základní popis

- ekocentrum – zařízení neškolského typu
- místo realizace – terén

- počet žáků – 25
- třída - 1.
- počet lektorů EVP – 1
- počet učitelů /nebo pedagogický doprovod/- 2
- dělení dětí při programu do skupin – ne
- doba trvání programu – 2hodiny

specifika EVP

- program probíhá přímo na pastvinách, mezi nebo v ohradách
- žáci se účastní v rámci školního výletu

rizikové situace/aktivity

- krmení koní z ruky/dlaně (i přes ukázkou know-how, jsou děti zbrklé a nelze uhlídat, učitelé se této aktivity neúčastní)
- chůze po příkré stráni kolem potoka
- nekontrolovatelný přesun po silnici (nikoli krajnici)
- „pobyt“ v ohradě bez přítomnosti učitele, lektor se mezitím věnuje dotazům dětí
- prodloužení programu z 90minut na 2 hodiny (děti po celou dobu stojí na pastvině na slunci, nebyl vymezen čas na přestávku na svačinu – část dětí svačí průběžně bez umytí rukou po kontaktech se zvířaty, po celou dobu též nepijí, nemají pokrývky hlavy ap.)
- nezámek učitelk o program (děti a jejich bezpečnost)
- možné alergické reakce (seno, zvířata)

doplňující informace z rozhovorů

- nevyjasněné odpovědnosti za děti
- jedna učitelka nezám o program z důvodu nezájmu o téma, druhá program pojala jako součást výletu a čas pro oddech (předpoklad odpovědnosti lektora)
- program je nevyhovující i kvalitou (nepřípravenost programu, dlouhá teoretická část bez aktivit – cca úvodní hodina programu pouze monolog lektora)
- lektor je profesionál v péči o chované živočichy, nikoli však ekopedagog (lektor)
- nedodržení časového limitu vede k časovému stresu (děti nemají čas si dojít na toaletu, nasvačit) – omezení spoji

Program č. 6 – ekosystém les

základní popis

- ekocentrum – zařízení školského typu

- místo realizace – terén
- počet žáků – 30
- třída - 7.
- počet lektorů EVP – 1+1 (*viz diskuse*)
- počet učitelů /nebo pedagogický doprovod/- 1
- dělení dětí při programu do skupin – ano
- doba trvání programu – 3,5hodiny

specifika EVP

- program probíhá v chráněném území
- žáci přicházejí pěšky od zastávky autobusu (vzdálenost 30-45minut), zpět jdou lesem pěšky (4km po značené trase)

rizikové situace/aktivity

- jedna skupina je vždy úplně bez učitele, druhá cca v 10% (kdy nedohlednost při všech aktivitách po trasu, lektor ani učitel žáky/trasu neobchází, jak by měli).
- pití vody z pramene na základě upozornění, že sice není udělán rozbor vody, ale „my ji také pijeme“ (a žáci jsou lektorem vybídnuti k ochutnání, učitel ponechává rozhodnutí na žácích)
- seno, pozorovatelná, jezírko – potence vzniku alergie, pádu ap.
- oheň – žáci rozdělávají oheň (na vyhrazeném místě) bez dozoru lektora i učitele
- část žáků nemá pokrývky hlavy
- nevhodná obuv (podmáčený terén)

doplňující informace z rozhovorů

- nevyjasněné odpovědnosti za děti
- učitel zná program i místo jeho konání, ponechává proto lektorům „volnou ruku“

pozn. – neupozorněno na ochranu přírody (v rámci pohybu v chrán.území)

Program č. 7 – team-buildingové seznamovací aktivity

základní popis

- místo realizace – interiér (úvodní část, terén – okolí ekocentra pro dokončení programu)
- počet žáků – 22
- třída - 9.
- počet lektorů EVP – 2
- počet učitelů /nebo pedagogický doprovod/- 2+1 (asistentka)

- dělení dětí při programu do skupin – ano
- doba trvání programu – 2,5hodiny

specifika EVP

- v rámci úvodních seznamovacích aktivit upřesnění programu, pravidel pobytu v ekocentru, bezpečnosti apod.)
- asistentka má na starosti chlapce s postižením DMO (i přes snahu o zapojení je částečně vyčleněn z kolektivu)
- žáci mají pobytový kurz v rámci posledního školního výletu v 9. třídě (červen)

rizikové situace/aktivity

- „běhavá“ aktivita se zavázanýma očima – riziko nárazu do branky na hřišti (děti v 5 skupinách, i přes pomoc učitele nelze usměrnit a uhlídat všechny skupiny najednou)
- žáci nevhodně oblečení (tílka, krátký rukáv), venku se ochladilo a zatáhlo (zima)

doplňující informace z rozhovorů

- vyjasněné odpovědnosti za děti i další pravidla bezpečnosti, programu, ubytování, stravování (písemně před nástupem na kurz, následně i ústně před jeho začátkem) vč. vymezení omezení dětí, alergií apod.

Program č. 8 – létající savci – svět netopýrů

základní popis

- místo realizace – interiér
- počet žáků – 28
- třída - 7.
- počet lektorů EVP – 1
- počet učitelů /nebo pedagogický doprovod/- 2
- dělení dětí při programu do skupin – ne
- doba trvání programu – 2hodiny

specifika EVP

- nejedná se o inzerovaný ekologický výukový program, ale spíše klasickou přednášku s besedou a ukázkami handicapovaných jedinců netopýrů různých druhů
- program je součástí pobytového kurzu
- lektorka je externistka ekocentra (expertka na problematiku netopýrů, nikoli však lektor-pedagog)

rizikové situace/aktivity

- zbrkllost žáků při příchodu „boj o židle“)
- zbrkllost během kontaktu se zvířaty de facto nepozornost ze strany dětí při kontaktu s netopýrem

doplňující informace z rozhovorů

- nevyjasněné odpovědnosti za děti (učitelé i lektorka odpovědnost odmítají)

pozn. – netopýři jsou veterinárně ošetřeni a očkovaní

Program č. 9 – život ve vodě

základní popis

- místo realizace – terén
- počet žáků – 22
- třída - 6.
- počet lektorů EVP – 1
- počet učitelů /nebo pedagogický doprovod/- 2
- dělení dětí při programu do skupin – ne
- doba trvání programu – 2hodiny

specifika EVP - nejsou

rizikové situace/aktivity

- učitelé vyžadují program v terénu i přes nepřízeň počasí (nepřijímají nabízenou alternativu programu v interiéru, sami se však programu, i přes vybidnutí k účasti, neúčastní a zůstávají v ekocentru
- lovení z mola rybníčku – naklánění se nad vodní hladinu z mostku bez zábradlí
- šermování s rukojetěmi síťek (na mostku)
- neočekávaný zvrat počasí (vůči předchozímu dni – ochlazení z 23 na 10st) – žáci nejsou dostatečně oblečení, nemají pláštěnky, obuv do terénu
- nevyjasněné odpovědnosti za děti
- manipulativní přístup učitelů k lektorům

pozn. – na ochranu přírody upozorněno až v části programu, kdy je odchycen druhý čolek (předtím však nekontrolovatelný přechod přes louku s orchidejemi – děti nelze uhlídat)

Program č. 10 – ptačí svět

základní popis

- místo realizace – interiér
- počet žáků – 24
- třída - 6.
- počet lektorů EVP – 1
- počet učitelů /nebo pedagogický doprovod/- 1
- dělení dětí při programu do skupin – ano
- doba trvání programu – 2hodiny

specifika EVP program je realizován ve škole

rizikové situace/aktivity – nejsou

pozn. – „sterilní“ prostředí a teoretický program je z hlediska bezpečnosti dětí bezrizikovým, z hlediska interaktivního vyučování (metod a forma výuky) nevhodný (ideální by bylo navázat na získané znalosti následně v terénu)

IV/3 – Rizika pozorovaných programů – rizikové faktory, bezpečnost aktivit

IV/3.1a) nejrizikovější a nejméně rizikové stavy a situace pozorované u lektora při programu potencionálně vedoucí ke vzniku úrazů (dětí)

IV/3.1aa) Shoda v hodnocení, hodnotitelé: lektor – výzkumník

- Wilcoxonův párový test, $p < 0,05$

Statistické zpracování dat neprokázalo signifikantní rozdíl mezi hodnocením výzkumníka a lektorů u jednotlivých stavů pozorovaných při programu u lektorů potencionálně vedoucích ke vzniku úrazů u dětí.

IV/3.1ab) nejrizikovější a nejméně rizikové stavy a situace pozorované u lektora potencionálně vedoucí ke vzniku úrazů (dětí)

- Friedmanova ANOVA, ANOVA χ^2 (N = 10, sv = 10) = 22.77778 $p = 0,01160$
- zjištěné/pozorované *nejrizikovější stavy u lektorů* – špatná komunikace, nedostatek informací o účastnících programu, přetížení
- zjištěné/pozorované *nejméně rizikové stavy u lektorů* - podléhání skupinovým tlakům, přeceňování sil

IV/3.1ba) nejrizikovější a nejméně rizikové stavy a situace pozorované u dětí při programu potencionálně vedoucí ke vzniku úrazů

IV/3.1ba) Shoda v hodnocení, hodnotitelé: učitel – výzkumník

- Wilcoxonův párový test, $p < 0,05$

Statistické zpracování dat neprokázalo signifikantní rozdíl mezi hodnocením výzkumníka a učitelů u jednotlivých stavů pozorovaných při programu u dětí potencionálně vedoucích ke vzniku úrazů u dětí.

IV/3.1bb) nejrizikovější a nejméně rizikové stavy a situace pozorované u dětí potencionálně vedoucí ke vzniku úrazů

- Friedmanova ANOVA, ANOVA χ^2 ($N = 9$, $sv = 7$) = 18.17724 $p = 0.01120$

- zjištění/pozorované *nejrizikovější stavy u dětí* – zbrkllost (předvádění se, nedisciplinovanost), nepozornost (roztěkanost), špatná komunikace (mezi účastníky programu)

- zjištěné/pozorované *nejméně rizikové stavy u dětí* - přeceňování sil, konkurenční a soutěžní prostředí, podléhání skupinovým tlakům

IV/3.2 rizikovost versus bezpečnost pozorovaných programů dle bezpečnosti aktivit

IV/3.2a) Shoda v hodnocení, hodnotitelé: učitel – lektor - výzkumník

- Friedmanova ANOVA, ANOVA χ^2 ($N = 10$, $sv = 2$) = 4.620690 $p = 0,09923$

Statistické zpracování dat neprokázalo signifikantní rozdíl mezi hodnocením výzkumníka, lektorů a učitelů v hodnocení bezpečnosti aktivit pozorovaných programů

IV/3.2b) nejrizikovější a nejméně rizikový (tj. nejbezpečnější program) program

- Friedmanova ANOVA, ANOVA χ^2 ($N = 3$, $sv = 9$) = 22.63171, $p = 0,00708$

- *nejrizikovější program* - č. 5, 2, 9 (terénní programy)

- *nejméně rizikový tj. nejbezpečnější program* – č. 7, 10 (programy v interiéru)

IV/4 – Ostatní vybrané sledované rizikové ukazatele

Tab. č. IV/4.1 - Čas, kdy byly děti při programu ponechány bez dozoru

Popisná statistika

Děti bez dozoru

	Minimum	Maximum	Median	Modus
lektor - celkem	0	20	0	0
lektor - terénní program	0	20	0	0
lektor - program v interiéru	0	0	0	0
učitel celkem	0	100	5	0
učitel - program v terénu	0	100	55	100
učitel program v interiéru	0	20	0	0

pozn. - čas je vyjádřen v procentech z celkové délky programu

Výsledky tabulky č. IV/4.1 ukazují

- vyšší absenci učitele na programu než lektora
- vyšší absenci učitele na terénních programech (než programech v interiéru)
- šest terénních programů, kde byl učitel nepřítomen (modus 100)

IV/4.2 - Poučení dětí

- upozornění na rizika, bezpečnost aktivit apod., proběhlo pouze u 3 z 10 programů (tj. 7x neproběhlo)

IV/4.3 - Dostupnost lékárničky při programu,

tj. v budově či terénu nebo v dosahu místa realizace programu

- 4 x byla lékárnička dostupná, z toho 3x v interiéru, 1x v terénu
- 6 x neměli učitelé ani lektoři na programu dostupnou lékárničku, resp. lékárnička nebyla ani v dosahu realizovaného programu/dětí, (3x v interiéru, 3x v terénu)

IV/4.4 - Vybavení na program

IV/4.4a) Vybavení dětí na program,

tj. oblečení a obuv do terénu, pokrývka hlavy, přezůvky, pití a další např. zástěry či utěrky na specifické programy např. program č. 4

- 6 programů bylo bez nedostatků, z nichž 4x se jednalo o interiérový program, a pouze 2x terénní program

Interpretace kvalitativních dat:

Hlavní pozorované nedostatky – absence pití (časově náročné programy v terénu bez možnosti koupě pití, programy za slunného dne apod.), nevhodná obuv, nedostatečné oblečení (chlad, mlha při programu)

IV/4.4b) Vybavení učitelů na program (min. oblečení a obuv do terénu)

- na šesti programech nebyly nepozorovány nedostatky ve vybavení, z čehož jsou 4x se jednalo o interiérové programy, 2x program v terénu

- na 3 terénních programech byli učitelé většinou nevhodně obuti

- 1x nebylo hodnoceno - doprovázející pedagog nebyl na programu přítomen

IV/4.5 - Zapojení učitele do programu

Účast celkem 14 učitelů na 10 programech, z čehož:

- absence učitelů na programech – 4 učitelé na 3 programech
- učitel jako pasivní pozorovatel – 4 učitelé na 3 programech
- aktivní pozorovatel - 5 učitelů na 3 programech
- participant – 1 učitel na 1 programu

5 DISKUSE

5.1 OBECNÁ DISKUSE

Odůvodnění výběru Sdružení středisek ekologické výchovy (SSEV) Pavučina jako modelu pro výzkum.

Výběr SSEV Pavučina jako ideálního modelu pro výzkum proběhl z několika důvodů:

1. Pavučina sdružuje členská střediska různého typu (školská – neškolská zařízení), právní formy (např. občanská sdružení, obecně prospěšné společnosti, příspěvkové organizace), s různým zřizovatelem (neziskové státní či nestátní organizace jako samostatné jednotky či pobočky sdružení např. Českého svazu ochránců přírody, Hnutí Brontosaurus ap.) a střediska s rozmanitou činností. Ideálně tak představuje výběr z nejrůznějších variant organizací, které ekovýchovnou činnost provozují mimo tuto střešní organizaci.
2. autorčina znalost problematiky nízké úrovně zajištění bezpečnosti dětí v ekocentrech Pavučina
3. snaha autorky disertační práce pomoci dořešit sporné otázky zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví a zvýšit úroveň preventivních opatření v ekocentrech (např. dořešit odpovědnosti za děti při ekologických výukových programech, dovybavit pracoviště lékárníčkou, proškolit pracovníky ekocenter v první pomoci atd).
4. osobní vztahy autorky práce a pracovníků ekocenter Pavučina předjímalý získat data interního charakteru (desetiletá praxe autorky v ekocentru Pavučiny a pětiletá ve výkonném výboru Sdružení Pavučina)

5.2 DISKUSE K VÝSLEDKŮM VÝZKUMU - JEDNOTLIVÝM TABULKÁM A GRAFŮM

I ROZHOHOVORY S VEDOUCÍMI

Upřesnění jednotlivých ukazatelů pro porovnání úrovně plnění preventivních opatření:

Zákonné pojištění

Zákonné pojištění odpovědnosti organizace za škodu při pracovním úrazu nebo nemoci z povolání - druh odpovědnostního pojištění, který kryje rizika související s tím, že pojištěný subjekt může způsobit svou činností škody jinému subjektu, na zdraví a na životě.

Zákon č. 37/1993 Sb., o změnách v nemocenském a sociálním zabezpečení a některých pracovněprávních předpisů a a vyhláška MF č. 125/1993 Sb., podmínky a sazby ZPOZ za škodu při pracovním úrazu nebo nemoci z povolání a Nařízení vlády č. 494/2001 Sb., kterým se stanoví způsob evidence, hlášení a zasílání záznamu o úrazu, vzor záznamu o úrazu a okruh orgánů a institucí, kterým se ohlašuje pracovní úraz a zasílá záznam o úrazu.

Pojištění odpovědnosti

Pojištění odpovědnosti za škodu vůči třetí osobě na zdraví, životě a majetku a úrazové pojištění - druh uzavření dobrovolných forem pojištění vychází z odpovědnosti a činnosti jednotlivých organizací. Jedná se o stále velmi často podceňovanou, opomíjenou, avšak doporučovanou oblast pojištění pro školské i neškolské subjekty. Náhrady vůči třetím osobám však mohou dosahovat i milionových částek.

Dle zákona č. 37/2004, o pojistné smlouvě a zákona č. 266/2006Sb., o úrazovém pojištění.

Úrazové pojištění

Úrazové pojištění slouží ke zmírnění následků úrazu. Rozhodnutí o uzavření této dobrovolné formy pojištění vychází z odpovědnosti a činnosti jednotlivých organizací. Pro zařízení a organizace pracující s dětmi je všeobecně běžně doporučováno.

Proškolení pracovníků v BOZP

Proškolení pracovníků v bezpečnosti a ochraně zdraví při práci /BOZP/ napomáhá k ochraně zdraví a života, ochraně před škodlivými vlivy nebo poškození lidského zdraví. Jde o souhrn opatření stanovených legislativou (může být dopřesněno zaměstnavatelem). Zahrnuje v sobě vždy minimálně - povinné vstupní školení v oblasti BOZP i požární ochrany.

Zákoník práce 262/2006 Sb. § 101 – 103 a Vyhláška MV č. 246/2001 Sb., o požární prevenci; speciálně pro školská zařízení platí navíc ještě Metodický pokyn k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních pod č. j. 37 014/2005-25.

První pomoc

Přítomnost osoby na pracovišti proškolené v první pomoci

Vychází ze zákona č. 20/1966 Sb. O péči o zdraví lidu, kdy je zaměstnavatel povinen zajistit a určit podle druhu činnosti a velikosti pracoviště potřebný počet zaměstnanců, kteří organizují poskytnutí první pomoci, zajišťují přivolání zejména zdravotnické záchranné služby, Hasičského záchranného sboru České republiky a Policie České republiky a organizují evakuaci zaměstnanců. Zaměstnavatel zajistí ve spolupráci se zařízeními poskytujícím pracovní-lekářskou péči jejich vyškolení a vybavení v rozsahu odpovídajícím rizikům vyskytujícím se na pracovišti.

Vyjasnění odpovědností

Odpovědnosti za děti - vycházejí z odpovědnosti za nezletilé, osoby svěřené do péče; ve výzkumu se jedná o vyjasnění odpovědností na ekologických výukových programech, které pro školní kolektivy (nadstandardní) službou ekocentra zajišťují.

Svěří-li rodiče nebo jiný zákonný zástupce své děti další osobě, (dočasně) tím na ně postupují část své vlastní rodičovské odpovědnosti (jak ji definuje zákon č. 94/1963 Sb., o rodině), odpovědnost za způsobenou škodu pak řeší Občanský zákoník; pro školská zařízení navíc ještě v Metodický pokyn k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních pod č. j. 37 014/2005-25 a Vyhláška č. 263/2007 Sb., kterou se stanoví pracovní řád pro zaměstnance škol a školských zařízení.

Poučení dětí o bezpečnosti

Poučení dětí před i při činnostech o bezpečnosti a rizicích vykonávaných aktivit (ev. prostředí, v němž probíhají) je povinností realizátora akce (probíhá v rámci prevence – bezpečnosti a ochrany zdraví /BOZ/ účastníků akce).

Zákoník práce 262/2006 Sb. a Metodický pokyn k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních pod č. j. 37 014/2005-25

Bezpečnost prostředí

Kontrola bezpečnosti prostředí – vyplývá z povinnosti vytvářet bezpečné a zdraví neohrožující pracovní prostředí a pracovní podmínky.... a přijímání opatření k předcházení rizikům a z povinnosti soustavně vyhledávat nebezpečné činitele a procesy pracovního prostředí a pracovních podmínek.

Stanoví Zákoník práce 262/2006 Sb.

Kontrola pracovníků

Kontrola/supervize práce/pracovníků – je povinností ředitele či vedoucího zařízení; kontrola zahrnuje mj. i dodržování stanovených bezpečnostních a preventivních opatření.

Stanoví Zákoník práce 262/2006 Sb.

Vedení knihy úrazů

Přítomnost knihy úrazů na pracovišti, povinnost zápisů úrazů do knihy úrazů (zdravotnických deníků ap.) - vyplývá ze Zákona č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví, §11 odst. 1; z Nařízení vlády 4. 494/2001Sb., kterým se stanoví způsob evidence, hlášení a zasílání záznamu o úrazu, vzor záznamu o úrazu a okruh orgánů a institucí, kterým se ohlašuje pracovní úraz a zasílá záznam o úrazu; speciálně pro školská zařízení platí navíc ještě: školský zákon č. 561/2004 Sb. §29 odst. 3 a Vyhláška č.64/2005 Sb., o evidenci úrazů dětí, žáků a studentů a další specifické právní normy

Hasicí přístroj

Hasicí přístroj na pracovišti (de facto v budově) je základním bezpečnostním protipožárním opatřením;

Stanoví Zákoník práce 262/2006 Sb. a Vyhláška MV č. 246/2001 Sb., o požární prevenci.

Lékárnička

Vybavení pracoviště lékárníčkou je jeden z minimálních požadavků v rámci bezpečnosti ochrany zdraví na pracoviště.

Stanoví Zákoník práce 262/2006 Sb.

Rozdělení ukazatelů do skupin dle tematické souvislosti:

- 1. Pojištění** – zahrnuje Zákonné pojištění, Pojištění odpovědnosti, Úrazové pojištění
- 2. Proškolení** – zahrnuje Proškolení v BOZP, První pomoc
- 3. Poučení a odpovědnosti** – zahrnuje Vyjasněné odpovědnosti, Poučení dětí o bezpečnosti
- 4. Kontroly a jednotlivé povinnosti** – zahrnuje Bezpečnost prostředí, Kontrola pracovníků, Vedení knihy úrazů, Hasicí přístroj, Lékárnička na pracovišti

(detailněji de facto zahrnující konkrétní otázky viz kapitola 3.2 Použité výzkumné metody – I Rozhovor s vedoucími)

I/1 – Srovnání plnění jednotlivých ukazatelů preventivních opatření u VŠECH TYPŮ ZAŘÍZENÍ

Jednotlivé výsledky odpovídají výsledkům rozhovoru s lektory (viz III/2c) a výsledky pozorování (viz IV/2).

I/2 - Srovnání plnění preventivních opatření u ŠKOLSKÝCH versus NEŠKOLSKÝCH ZAŘÍZENÍ

Tab. I/2.1.1

Neprůkaznost rozdílu v plnění preventivních opatření mezi *školskými a neškolskými zařízeními* (Tab. I/2.1.1) bylo pravděpodobně zapříčiněno malým počtem školských zařízení de facto nízkou četností odpovědí u ne/splněných opatření u jednotlivých ukazatelů u daných zařízení.

Ukazatel *vedení knihy úrazů* (jediný se signifikantním rozdílem mezi školskými a neškolskými zařízeními), též byl vyhodnocen jako ukazatel s největším procentuálním rozdílem bodů (viz *Graf č. I/2.1.2a*).

Výsledek rozhovorů s vedoucími (*vedení knihy úrazů*) de facto výzkumem potvrzený signifikantní rozdíl mezi zařízeními následně potvrzuje i reálný stav přítomnosti knihy úrazů na pracovišti (viz sekundární analýzy knih úrazů - *Graf č. II/1.2a a Tab. II/1.2b*).

Graf č. I/2.1.2a)

100% splnění ukazatele *zákonné pojištění odpovědnosti organizace za škodu při pracovním úrazu nebo nemoci z povolání, hasicí přístroj a lékárnička na pracovišti* všemi školskými zařízeními a všemi neškolským zařízeními se zřizovatelem obecní, městský nebo krajský úřad (viz *Graf č. I/3.1.2a*) se pravděpodobně odvíjí od formy vedení agendy organizace (účetnictví, personální záležitosti ap.). Všechna neškolská zařízení, která tyto ukazatele preventivního opatření nesplnily, měli jiného zřizovatele než městský či krajský úřad (ev. patří mezi „nestabilní“, nově vzniklé či malé organizace, tj. o velikosti max. dvou pracovníků ve středisku ekologické výchovy).

I/3 – Srovnání úrovně preventivních opatření u NEŠKOLSKÝCH ZAŘÍZENÍ PODLE JEJICH ZŘIZOVATELE (obecní, městský nebo krajský úřad versus jiný zřizovatel)

Graf č. I/3.1.2a)

Splnění ukazatelů *zákonné pojištění odpovědnosti organizace, proškolení BOZP, kontrola bezpečnosti prostředí, umístění hasicího přístroje a lékárničky na pracovišti* u všech neškolských zařízení se zřizovatelem obecní, městský nebo krajský úřad souvisí pravděpodobně s přímou kontrolou či zabezpečením těchto povinností přímo zřizovatelem (analogie diskuse ke *Grafu č. I/2.1.2a*).

Prokazatelně je tato domněnka potvrzena u ukazatele *kontrola bezpečnosti prostředí*, kde všechna neškolská zařízení se zřizovatelem obecní, městský nebo krajský úřad mají pro zabezpečení kontroly sjednanou bezpečnostní firmu či pověřeného bezpečnostního technika (viz *Tab. č. I/4.2*).

I/4 – OSTATNÍ VÝSLEDKY Z DOTAZOVÁNÍ VEDOUCÍCH (doplňující otázky)

Tabulka č. I/4.1

Vysoké procento proškolených pracovníků v první pomoci je z důvodu realizace zotavovacích a jiných podobných akcí ekocenter (tj. táborů a pobytových akcí), kdy pracovníci vzali na vědomí a dodržují *Vyhlášku č. 106/2001 Sb., o hygienických požadavcích na zotavovací akce pro děti*, která definuje jasná pravidla, jak má být tábor zabezpečen (tj. včetně přítomnosti proškoleného zdravotníka a jeho další konkrétní povinnosti). Proškolení (vedoucího i zdravotníka) „tábora“ je též podmínkou pro nevládní organizace, pokud žádají dotaci na takovou akci (viz příloha č. 5 - *Příkaz ministryně školství, mládeže a tělovýchovy č. 6/2003 k ověřování odborné přípravy pracovníků s dětmi a mládeží v oblasti volného času*).

Tabulka č. I/4.3

Odpovědi na dotaz na *kontrolu vybavení a do/vybavování lékárníčky* ukázal rozdíl mezi reálným stavem „mít“ (tj. přítomnost lékárníčky na pracovišti - jako kvantitativní ukazatel plnění tohoto preventivního opatření) a kvalitou zajištění tohoto ukazatele de facto vybavení lékárníčky (expirací léků, materiálu ap.). Výsledek potvrzuje i výsledek sekundární analýzy knih úrazů (viz *Graf č. II/1.2a*) a *Tab. č. II/1.2b*).

II – SEKUNDÁRNÍ ANALÝZY

II/1 – Knihy úrazů

II/1.1 Základní zapsané údaje o náhlých stavech

Počet 65 náhlých stavů v ekocentrech Pavučina zapsaných v roce 2007 může být zkreslen několika faktory, neboť tato poranění byla zapsána pouze 7 ekocentry, kde sekundární analýzou byly zjištěny zápisy do knihy úrazů za rok 2007. Mezi zkreslující faktory mohou patřit následující okolnosti:

- není-li zřízena kniha úrazů (tj. u 25 zařízení, viz výsledky rozhovorů s vedoucími - *Tab. č. I/1a*), není kam vzniklé úrazy zapisovat
- rozdílem mezi vedením (11 ekocenter) a zapisováním do knihy úrazů (7 ekocenter), ten může být způsoben např.:

- sekundární analýzou provedenou pouze u 30 (místo 36) zařízení versus rozhovory s vedoucími u všech 36 zařízení

- možností, že v roce 2007 v ekocentru, které knihu úrazů vede, opravdu žádné poranění nevzniklo

- kniha úrazů je vedena pouze formálně (velmi pravděpodobně, též v neformálním rozhovoru s vedoucími i lektory)

- úrazy vzniklé při nejčtetnějších aktivitách ekocentra - realizaci ekologických výukových programů - nejsou (správně) do knihy úrazů zapisovány, neboť jsou akcí (a v odpovědnosti škol) a ekocentry jsou realizovány pouze jako služba škole

- nevyjasnění odpovědností - de facto pracovníci ekocenter a často ani učitelé nevědí, kdo má v rámci těchto programů zodpovědnost a tudíž i povinnosti z ní vyplývající včetně zápisů úrazů (viz výsledky rozhovorů s vedoucími - *Tab. č. I/1.1a*), též potvrzeno rozhovory s vedoucími i lektory

- pracovníci nevědí, že by měli poranění zapisovat (potvrzeno v neformálních rozhovorech s lektory)

II/1.3 – Typ úrazu

Kategorie typu úrazů byly převzaty od Pelecha (1999).

Nejčastěji zapsaný typ poranění (poranění povrchu těla) zahrnuje i poranění živočichem (štipnutí, kousnutí, bodnutí, poškrábání apod.). Výsledek 68% těchto typů zranění je ovlivněn 29 zápisy (tj. 45% zastoupení) poranění klíštětem (viz diskuse k *Tab. č. II/1.9*).

II/1.4 – Druh úrazu

Zhodnocení dle druhu bylo rozlišeno do totožných kategorií, jako je dělí Ústavu zdravotnických informací a statistiky (2008). Údaje byly hodnoceny pouze jako podpůrný výsledek, a to z důvodu reálného stavu - neevidování úrazů Ústavem zdravotnických informací a statistiky, které byly ošetřeny jinde než na ambulancích chirurgických oborů.

V kategorii školní úrazy by se objevily zápisy ze tří 3 školských zařízení, která úrazy evidovaly, a zároveň se jednalo o jejich vlastní činnost (kroužky, tábory apod.), nikoli službu škole - ekologické výukové programy. Zápisy neškolských zařízení jsou

zařazeny do kategorie ostatní (neboť předpoklad zranění v dopravě či při sportu ze zápisů nebyl zřejmý).

II/1.5 – Mechanismus vzniku úrazu

Kategorie typu úrazů byly převzaty Benešové a kol. (2007a).

Podobně jako u *Tabulky č. II/1.3* je výsledek pravděpodobně ovlivněn 29 zápisy (tj. 45 % zastoupení) poranění klišťetem, které byly řazeny do kategorie – mechanické poranění živočichem.

II/1.6 – Poraněná část těla a její specifikace

Kategorie byly převzaty Benešové a kol. (2007a)

Tabulka č. II/1.6.1a) a graf č. II/1.6. b)

I přes povědomí lektorů o povinnosti zapisovat místo poranění klišťetem, ve 12 z 29 (tj. ve 42 % případech) není zapsáno místo poranění!

Mezi stavy, které byly zařazeny do kategorie *nehodnoceno*, patří např. krvácení z nosu, průjem, epileptický záchvat ap.

Tabulka č. II/1.6.2a) a graf č. II/1.6.2b)

Data, u kterých nebyla uvedena poraněná část těla (*Tab. č. II/1.6.1a) a graf č. II/1.6. b)*), nemají ani specifikaci zraněné části těla. Zápisy typu říznutí do ruky bez konkretizace (dlaň, předloktí ap.) a specifikace (pravá, levá strana) či klišťe na noze představují neúplnou formu zápisů daných poranění. Do kategorie *jiné* byly započítány náhlé stavy typu: neúrazové krvácení z nosu, bolest hlavy, průjem apod.

II/1.7 – Úrazy dle věku

Výsledky se shodují s hlavní cílovou skupinou ekocenter - žáci 1. a 2. stupně základních škol (podloženo i výsledky sekundární analýzy - viz *Graf č. II/4.13a) a Tab. č. II/4.1.3b)*).

II/1.8 – Úrazy dle pohlaví

Uvedené výsledky nelze, vzhledem k nepočetné cílové skupině (65 poraněných) a téměř shodným výsledkům (45% zraněných chlapců, 55% poraněných dívek) generalizovat.

II/1.9 – Úrazy dle místa vzniku

Výsledek však může být zkreslen těmito faktory

- drobná poranění vzniklá při kroužkové činnosti nejsou (chybně) zapisována

- při realizaci pobytových i jednodenních ekologických výukových programů je ekocentrum pouze poskytovatel této nadstandardní služby škoře a vzniklá poranění jsou v kompetenci zápisů a řešení na organizátorovi akce tj. škoře.

Výsledek nadpolovičních zapsaných náhlých stavů na zotavovacích akcích vyplývá však pravděpodobněji z pracovníkům známé *Vyhlášky o hygienických požadavcích na zotavovací akce pro děti* a dané povinnosti striktně zapisovat veškeré vzniklé náhlé stavy na těchto akcích. Při proškolení zdravotníků pro zotavovací a jiné podobné akce pro děti je kladen důraz na zapisování poranění klíštětem (zejména z důvodu konání akcí v měsících aktivity klíšťat, medializaci tématu i rizik s poraněním souvisejících). Pravděpodobně proto poranění klíštětem ve výsledcích činí 29 záznamů (tj. 45%), z čehož 21 záznamů (62%) je vzniklých při zotavovacích a jiných podobných akcích pro děti.

Údaje o zápisech poranění na ekologických výukových programech svědčí o nevyjasnění odpovědností na těchto programech i/či neznalosti povinnosti učitelů evidovat úrazy vzniklé v rámci akcí školy (*Vyhláška č. 64/2005 Sb., o evidenci úrazů dětí, žáků a studentů*). Pokud tato poranění zapisuje ekocentrum (jako dodavatel služby) i škola a následně je dle povinnosti oba subjekty hlásí České školní inspekci a Ústavu pro informace ve vzdělávání, data se dubbují (tak tomu bylo např. v roce 2006 a 2007).

Naopak úplně absentují zápisy z ostatních činností např. akcí pro veřejnost, které realizují všechna ekocentra (viz *Graf č. I/4.1.4a*) a *Tab. č. II/4.1.4b*)).

Výsledek zápisů vzniklých na kroužcích a kroužkové činnosti je ovlivněn jejich realizací de facto nerealizací: tuto činnost realizuje pouze část ekocenter Pavučiny (viz *Graf č. I/4.1.4a*) a *Tab. č. II/4.1.4b*)).

II/1.10 – Forma ošetření

Osm zjištěných absencí záznamů o formě ošetření bylo zjištěno pouze u dvou zařízení – jednoho školského a jednoho neškolského typu. Hodnoceny nebyla správnost ošetření.

II/1.11 – Okolnosti vzniku úrazu

Kategorie *jiné* představuje absenci zápisů o okolnostech vzniku daných stavů, které však mají, vzhledem k dalším uvedeným údajům, přímou odvoditelnost okolností

(např. napadení klíštětem na táboře, při kroužkové činnosti (29x) – ze zápisů vyplývá vznik poranění v terénu).

II/1.12 – Úrazové statistiky

Předpoklad malého počtu poranění, která by se mohla objevit v úrazových statistikách je dán u

- Ústavu zdravotnických informací a statistiky pravidlem evidovat pouze úrazy, které byly ošetřeny v ambulancích chirurgických oborů
- České školní inspekce /ČŠI/ absencí povinností neškolských zařízení hlásit úrazy této instituci de facto ČŠI vede a analyzuje pouze úrazy vzniklé při činnosti škol a školských zařízení a to navíc pouze takové úrazy, o kterých jsou školy povinny vyhotovit záznam o úrazu (tj. ve vyjmenovaných případech)
- Ústavu pro informace ve vzdělávání sběrem dat (počtu úrazů) pouze opět pouze ze škol a školských zařízení.

Dalšími faktory předpokladu evidence úrazu v úrazových statistikách je,

- že školy a školská zařízení dodrží povinnost hlášení daného poranění
- že zraněný neodmítne ošetření (např. u případu pohmožděného ukazováčku).

II/2 – Lékárníčky

Výsledky statistického zhodnocení de facto neprokázání signifikantních rozdílů ve vybavení lékárníčky na pracovišti mezi školskými a neškolskými zařízeními (viz *Tab. č. II/2.1*) je pravděpodobně způsobeno nízkou četností odpovědí (provedení pouze 5 sekundárních analýz lékárníček u školských a 5 neškolských zařízení). Výsledek tak nelze generalizovat. (Signifikantní nebyl ani rozdíl u daných zařízení zjištění rozhovory s vedoucími z téhož důvodu (viz *Tab. č. I/2.1.1*), na rozdíl od procentuálního vyjádření rozdílů, kde se úroveň plnění zařízení u daného ukazatele odlišuje - viz *Graf č. I/2.1.2a*).

Pro kontrolu minima vybavení lékárníčky bylo stanoveno vybavení: sterilní obvaz, náplast, nůžky, pinzeta a desinfekční prostředek (více *k doporučenému obsahu lékárníčky viz v příloze č. 10*)

II/3 – Prostředí

Ke kvantitativnímu zhodnocení sekundární analýzy byly vybrány tři ukazatele (kniha úrazů, hasicí přístroj a lékárnička na pracovišti), které se přímo vztahují k problematice úrazů a prevence úrazů a na které bylo též dotazováno při rozhovorech s vedoucími.

Tabulka č. II/3.1

Zjištěný výsledek - vyšší preventivní úroveň reálného stavu přítomnosti *knihy úrazů* na pracovišti u školských zařízení je podpořen i výsledky z rozhovorů vedoucích o vedení knihy úrazů (viz *Tab. č. I/1.2.1*).

Tabulka č. II/3.2

Na neprůkaznost rozdílu v úrovni preventivního opatření *hasicí přístroj na pracovišti* mezi jednotlivými typy zařízení ukazuje i výsledek z rozhovorů s vedoucími (viz *Tab. č. I/2.1.1*). Ani rozdíl procentuálních bodů (viz *Graf č. I/2.1.2a*), vzhledem k malé četnosti školských zařízení, nemá (průkazně) vypovídající hodnotu.

Tabulka č. II/3.3

Na neprůkaznost rozdílu v úrovni preventivního opatření *lékárnička na pracovišti* mezi jednotlivými typy zařízení ukazuje i výsledek z rozhovorů s vedoucími (viz *Tab. č. I/2.1.1*). Též rozdíl procentuálních bodů (viz *Graf č. I/2.1.2a*) je pro průkaznost rozdílu úrovně zařízení hraniční (de facto neprůkazný).

Tabulka č. II/3.4

Traumatologické plány a vnitřní řady mají školská zařízení v rámci plnění povinností školy povinné.

Proškolení v bezpečnosti ochrany zdraví při práci de facto zápisy o proškolení nevypovídají o reálném stavu: pracovníci přiznávají, že formuláře o proškolení jsou často pouze podepisovány a školení neprobíhá.

Podobným způsobem je na řadě míst vedena i kniha úrazů, kde absentují zápisy (do knihy se nezapisuje, ev. 1x ročně je dopsáno, že nedošlo k žádnému úrazu a vedoucí toto tvrzení podepíše).

Lékárnička na pracovišti bývá velmi často nezabezpečena, sporné je i její vybavení, prošlé léky i zdravotnický materiál (viz *Tab. č. II/2.2*).

Alarmující a podceňované je nezabezpečení chemických (a) čisticích prostředků. Ty jsou velmi často volně přístupné na WC, v otevřených policích umýváren, na oknech WC apod. Konkrétně byly nalezeny prostředky Krteček, Savo a nejrůznější osvěžovače vzduchu.

Mezi nejrizikovější ukazatele se řadí i nezabezpečení ostrých hran nábytku (zejména stolů).

Mezi další rizika patří nezabezpečení chovaných zvířat, přítomnost jedovatých rostlin v ekocentru a neoznačení nouzových východů. Kontrérně např. k ad. živočichové – volně přístupná místnost se sklípkany v teráriu překrytým pouze sítem, kousavé vodní želvy bez varovných tabulek či ikon „nesahat“, agamy a hadi v neuzamčeném teráriu atd.

II/ 4 – Výroční zprávy, nabídky ekologických výukových programů, webové stránky organizace

Tabulka č. II/4.1.1b)

Výsledná data: typ organizace je primární z hlediska právních norem vztahujícím se právě k těmto zařízením (de facto právní normy vydávané MŠMT se vztahují pouze na školy a školská zařízení).

Tabulka č. II/4.1.2b)

Zřizovatelé školských zařízení a zřizovatelé neškolských zařízení (městský nebo krajský úřad) kontrolují činnosti a provoz svých organizací, tzn. je zde předpoklad znalosti právních norem de facto zabezpečení z nich vyplývajících povinností včetně plnění a dodržování preventivních opatření.

Graf č. II/4.1.3a) a tabulka č. II/4.3.1b)

Ekovýchovnou činností byla zde míněna (pouze) realizace ekologických výukových programů. Primární cílové skupiny ekocenter – děti mateřských, žáci základních a středních škol se účastní ekologických výukových programů v rámci jejich před/školní docházky. Přímou odpovědnost za tyto účastníky (a. i ve vztahu k evidenci úrazů) mají školská zařízení (školy a školky), která se daných programů – v rámci výuky – účastní. Odpovědnost ekocenter (za vzniklý úraz či škodu) je závislý na subjektivní

odpovědnosti a dalších faktorech (morální odpovědnost, zajištění bezpečnosti prostředí, poučení dětí před činností apod.).

Graf č. II/4.1.4a) a tabulka č. II/4.1.4b)

Dalšími aktivitami se zde rozumí jakákoli další činnost vyjma ekologických výukových programů.

Výsledky ukazují, že jednu z podmínek členství v SSEV Pavučina, tj. realizace dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků (DVPP), nesplňuje 6 ekocenter.

Graf č. II/4.1.5a) a tabulka č. 4.1.5b)

Vlastnictví či pronájemy prostor (de facto zřizovatel *Tab. č. II/4.1.2b*) jsou primární pro plnění některých ukazatelů preventivních opatření eventuelně zajištění jejich plnění: např. přítomnost hasicího přístroje na pracovišti je povinností vlastníka budovy; povinnost lze však delegovat na nájemce: toto je pro ekocentra důležité učinit písemnou formou.

Graf č. II/4.1.6a) a tabulka č. II/4.1.6b)

Výsledek je má spojitost s výsledkem v *Tab. č. II/4.1.11a) a II/4.1.11b)* - Srovnání podílu terénních a interiérových programů, neboť nevlastní či nevyužívá-li ekocentrum terénní základnu nemůže realizovat pobytové ekologické programy.

Graf č. II/4.1.8a) a tabulka č. I/4.1.8b)

Vlastnictví či využívání terénní základny vede k možnosti realizace pobytových výukových programů (viz *Graf č. II/4.1.12b) a graf č. II/4.1.12c)*).

Tabulka č. II/4.1.10a) a graf č. II/4.1.10b)

Výsledek může mít souvislost s výsledkem z rozhovorů s lektory – hodnocení potence (rizika) vzniku náhlého stavu při činnosti ekocentra (viz *Graf č. III/5a) a graf č. III/5c)*). Souvislost nebyla v disertační práci prokazována.

Graf č. II/4.1.11b) a graf č. II/4.1.11c)

Podíl realizace programů v terénu a interiéru se může mít vliv i na výsledky z rozhovorů s lektory - hodnocení bezpečnosti prostředí, kde jsou ekovýchovné činnosti realizovány, viz *Graf č. III/3a) a graf č. II/3b)*. Souvislost nebyla v disertační práci prokazována.

Graf č. II/4.1.12b) a graf č. II/4.1.12c)

Viz diskuse ke *Grafu č. II/4.1.8a) a tab. č. II/4.1.8b)*.

Graf č. II/4.2.1 a tabulka č. II/4.2.2

Zjištěné výsledky sekundární analýzy nebyly dále podrobněji specifikovány (např. rozhovory s realizátory/lektory programů). Nelze proto předpokládat, že při všech programech se lektoři věnují upozorněním na rizika a jejich prevenci včetně první pomoci. (Podrobně analyzovány byly pouze programy ekocenter sídlící v jižních Čechách, kde byli následně lektoři k této problematice detailněji dotazováni (viz níže *Tab. č. II/4.2.3*).

Tab. č. II/4.2.3

Výsledky byly doplněny rozhovory s lektory realizující dané programy.

III – ROZHOVORY S LEKTORY

III/1 – Znalosti a dovednosti první pomoci

Graf č. III/1a) a graf č. III/1b)

Sebehodnocení znalostí a dovedností jednotlivých lektorů je subjektivní:

- např. lektor své znalosti a dovednosti i přes absolvovaný 40-ti hodinový kurz první pomoci na škále hodnotí podprůměrně (6 – znalosti, 7 – dovednosti), s dodatkem, že kurz byl teoretický, krácen atd.; oproti tomu lektorka hodnotící své znalosti i dovednosti 1. pomoci jako výborné (na škále hodnotou 1), se při vývoji rozhovoru (potenci vzniku konkrétních náhlých stavů dotazuje na 1. pomoc, taktéž chybuje v popisu umělého dýchání (absence vyčištění dýchacích cest a záklonu hlavy); její znalosti i dovednosti nepřesahují průměrnou hodnotu na škále (tj. 5).

III/2 Přítomnost učitele na ekologických výukových programech

Výsledek vyšší pravděpodobnosti učitele na programu v terénu neodpovídá výsledku pozorování (viz *Tab. č. IV/4.1*)

III/2c) - Interpretace kvalitativních dat o nevyjasnění odpovědností na programu odpovídá výsledkům rozhovorů s vedoucími (viz *Tab. č. I/1a*) a výsledkům pozorování - viz *IV/2*).

III/3 – Bezpečnost prostředí pro realizaci ekologických výukových programů

Graf č. III/3a) a graf č. III/3b)

Dotaz byl směřován pouze na prostředí, kde jsou realizovány ekologické výukové programy z důvodu jejich realizace všemi zařízeními (na rozdíl např. od kroužků či táborů).

Některá ekocentra realizují pouze minimum programů v terénu (viz výsledky sekundární analýzy -*Graf č. II/4.1.11b*), či např. pouze na zahradě v mateřské škole, z čehož vyplývá menší riziko ne-bezpečnosti prostředí.

Respondenti, pravděpodobně z důvodu opatrnosti a znalosti zaměření výzkumu, uváděli na škále bezpečnosti interiéru hodnotu 2, nežli 1 – prostředí „bezrizikové“.

Výsledky hodnocení lektorů terénního prostředí jako bezpečnějšího nesouhlasí s výsledky z pozorování (viz výsledky *IV/3.2b*).

III/4 – Děti bez dozoru

Graf č. III/4a) a graf č. III/4c)

Výsledky ukazují logickou shodu s nereálností opuštění programu lektorem, který ho po celou dobu aktivně vede a možnostmi „uvolnění“ programu i dohledu nad dětmi při kroužkových či táborových činnostech.

Do výzkumu byly zahrnuty pouze kroužky pro děti školního věku (6-15let). U této činnosti sehrály největší roli pro ponechání dětí bez dozoru: typ zájmové činnosti, věk dětí, délka znalosti dětí (délka vedení kroužku).

Výsledky grafu č. III/4c) de facto popisné statistiky odpovídají v minimu i mediánu výsledkům z pozorování (viz medián a modus ukazatele učitel celkem - *Tab. č. IV/4.1*).

Výsledky mohou být však též ovlivněny malým počtem ekocenter, která realizují táborovou činnosti ev. kroužky.

III/5 – Náhlé stavy

Jedná se o potencionální stavy, které mohou vzniknout při činnosti ekocenter, nikoli reálně vzniklé úrazy, které byly zjištěny sekundární analýzou knih úrazů (viz *II/1.1*).

III/5.1 – Detailní zhodnocení Potencionálních příčin vybraných náhlých stavů

Detailně byly zhodnoceny potencionální příčiny: otrav, poranění živočichem, zlomenin/zhmožděnin apod. poranění, termických poranění. Naopak detailně nebyly hodnoceny: jiná zranění (kam byly řazeny např. puchýře či odřeniny), zranění v/za mimořádných situací (např. lektory uváděné při městských programech potencionální nehody v dopravě, fyzické či verbální napadení agresorem, potence poranění od elektrického ohradníku či blesku apod.).

Graf č. III/5.1a) a graf č. III/5.1c)

Otravy rostlinami v sobě zahrnují i otravy léčivými bylinami, otravy živočichy (např. brouky, žáby apod., viz teoretická část – kap. 1.3.5.2.1.1 Otravy).

Někteří lektoři si riziko vzniku otrav v přírodě při své činnosti vůbec nepřipouštějí, a to z několika rozdílných důvodů:

- neznalost zejména živočichů, kteří mohou otravu vyvolat (zejména hmyzu) či naopak
- dobré znalosti biologie rostlin a živočichů (tzn. minimalizace možnosti vzniku otravy)
- dobré znalost prostředí (terénu), kde jsou programy realizovány.

Graf č. III/5.2a), tabulka č. III/5.2b) a graf č. III/5.2c)

Štípnutí a kousnutí bylo pro výzkum záměrně odděleno od napadení klíštětem, neboť v „klíště“ představovalo v zápisech téměř polovinu evidovaných údajů a výsledek by tak mohl být zkreslen (tj. v případě zařazení poranění od klíštěte do skupiny štípnutí/kousnutí by pak byla průkaznost při mnohonásobném porovnání ku všem položkám – hladina významnosti (a rozdíly mezi nimi) by se pak ještě zvýšily.

Možnosti kousnutí a poškrábání souvisejí zejména s chovem (hospodářských) zvířat a domácích mazlíčků za účelem jejich využití při činnosti ekocenter (viz výsledky sekundární analýzy: *Tab. II/4.1.10a)* a *Graf. II/4.1.10b)*).

Graf č. III/5.3a) a graf č. III/5.3c)

Příklady náležející do kategorie uklouznutí: uklouznutí ze schodů, z příkopu, ze svahu.

Příklady náležející do kategorie pády z výšky: pády ze stromů (např. při věšení ptačích budek), z rozhleden (de facto pozorovatelen), z posedů.

Někteří lektoři chtěli původně odmítnout toho hodnocení a „zprůměrovat“ možnosti pádů, což odůvodnili rozdíly v obratnosti (např. u dětí 1. třídy základní školy versus děti staršího školního věku). U dětí prvních tříd na začátku školního roku navíc argumentují roztěkaností a zvýšenou aktivitou zejména na začátku školního roku a v jarním období, a to jak při programech, tak i kroužkové činnosti.

Graf č. III/5.4a) a graf č. III/5.4b)

Uvedené příčiny (slunce, oheň, nízké teploty) jsou pouze sekundárními příčinami vzniku termických poranění, primární zůstávají nevhodné oblečení, nepoužití ochranných prostředků či nedostatečný dohled na dětmi.

Vznik náhlých stavů z příčin: oheň a nízké teploty, jsou nízké též z důvodu nerealizace programů (u části ekocenter) v zimním období či nerealizace činností, kde je oheň rozděláván.

Graf č. III/6.1a) a graf č. III/6.1c)

Soutěžní prostředí představuje jedno z nejmenších rizik vzniku úrazu, lektoři ho odůvodňují vyšší preferencí kooperativních aktivit před soutěžními činnostmi.

Lektoři též odůvodňovali svá hodnocení nízkého rizika vzniku úrazů z příčiny u únavy dětí a přeceňování sil leností či pohodlností dětí.

Hodnocení ukazatele podléhání skupinovým tlakům bylo lektory (hodnoceno jako průměrné riziko pro vznik úrazu) individuálně pak záleží na konkrétním školním kolektivu.

Výsledky ze srovnání ostatních ukazatelů byly hodnotově velmi shodné.

Výsledky odpovídají též výsledkům pozorování (viz výsledky pozorování - *IV/3.1bb*).

Graf č. III/6.2a) a graf č. III/6.2c)

Zařazování po sobě jdoucích aktivit nevhodně či v nevhodnou dobu aktivit v nevhodnou dobu (např. „běhavé“ aktivity po sobě či na slunci, dvě noční hry po sobě) hodnotí lektoři jako tzv. začátečnickou chybu; navíc program bývá předem sestaven a zpravidla konzultován se zkušenějšími kolegy, eventuálně upravován dle zpětné vazby od učitelů, čímž je možné se těchto chyb (a rizika) vyvarovat.

Přetížení a únava nese v sobě vysokou potenci vzniku úrazu, a i přes uvědomování si tohoto rizika je tento problém (dlouhodobě) uváděn jako jeden z nejzávažnějších. Řada

lektorů zejména v menších (či nestabilnějších) ekocentrech musí kromě programů, kroužků a další vlastní přímo výchovné práce zvládat i fundraising, administrativní a hospodářské činnosti apod..

Výsledky ze srovnání ostatních ukazatelů byly hodnotově velmi shodné.

Výsledek je, ve faktoru nejrizikovějšího stavu – přetížení, shodný s výsledkem pozorování (viz IV/3.1ab)).

IV – POZOROVÁNÍ

IV/2 – Popis pozorovaných ekologických výukových programů /EVP/

Názvy programů byly záměrně z důvodu zachování anonymity pozměněny a neodpovídají názvům nabízených programů v nabídce daného ekocentra, jsou spíše popisem či obsahem programu.

Program č. 1

Faktory, které mohly hrát roli při vzniku rizikových stavů dětí (zvl. nepozornost, soutěživost): první měsíc školy – 1. třída, děti se neznají, velký počet žáků (27).

Na pomoc si lektorka, z důvodu velkého počtu dětí, přizvala uklízečku ekocentra tj. pracovníci neurčenou pro práci s dětmi.

Pedagogická praxe lektorky je dlouhodobá, práce v ekocentru však pouze roční, bez zaučení (jediná pracovnice zařízení).

Program č. 2

Opačný případ k programu č. 1. Žáci 9. tříd, konec roku (polovina června), učitelka na kázeň a pravidla rezignuje.

Program č. 3

Ukázkový příklad nevyjasnění odpovědností na programu při dělení dětí do skupin, přičemž jedna skupina je bez pedagogického doprovodu zodpovědného učitele.

Po skončení programu byl s lektory program detailně rozebrán a byly přijaty změny programu vedoucí ke snížení rizik a zvýšení bezpečnosti dětí (např. upozornění v nabídce ekologických výukových programů na fakt, že v rámci programu budou žáci

rozdělení do skupin a bylo by vhodné zabezpečit pedagogický doprovod k oběma skupinám; při lovení vodních bezobratlých používat síťku či kelímek na tyči apod.).

Lektoři ekocentra jsou si vědomi problémů při dělení žáků do skupin, učitele však na tuto skutečnost neupozorňují.

Program č. 4

Vzorový program z hlediska kvality programu i z hlediska zajištění bezpečnosti dětí.

(Ekocentrum patří mezi stabilní a dlouhodobě fungující zařízení).

Program č. 5

Lektor si je vědom rizik programu a nezajištění bezpečnosti dětí na programu.

Rizikové faktory vyplývají i ze skutečnosti, že lektor je zkušený chovatel a pracovník učený pro akce s veřejností, nikoli však pedagog; též vedení programů patří pouze k okrajovým aktivitám jeho činnosti.

(Ekocentrum patří mezi nově vzniklé, lektor neoficiálně zaskakuje za kolegyni na mateřské dovolené; chybí mu zpětná vazba).

Program č. 6

Nevyjasněné odpovědnosti a osobní známost učitele a lektora ekocentra zvyšuje riziko programu: děti jsou rozděleny do skupin – učitel jako odpovědná osoba za děti je však na obě skupiny (místně od sebe poměrně vzdálené sám); učitel program zná – nemá zájem obejít stanoviště (de facto zkontrolovat děti); taktéž ani lektor neobchází po trase. Druhým lektorem je pomocná síla ekocentra (údržbář) – pracovník neurčený pro práci s dětmi.

Program č. 7

Příklad vhodné komunikace s učitelem: před zahájením pobytového kurzu ekologické výchovy písemné instrukce, po příjezdu skupiny dětí – zpřesnění (osobní rozhovor s učitelem).

(Ekocentrum je dlouhodobě fungujícím neškolským zařízením poskytující nadstandardní kvalitní pobytové programy).

Program č. 8

Klasická přednáška v učebně ekocentra tradičně představuje menší riziko vzniku úrazu než klasický interaktivní ekologický výukový program.

Program č. 9

Nezájem učitelů o svěřené žáky (de facto zájem o své pohodlí či možnost využití času bez dětí) a nepřítomnost na programu představuje nejen vyšší potenci vzniku úrazu, ale i nemožnost navázat na téma následně ve výuce a absenci zpětné vazby na program (pro lektora).

Program č. 10

Viz diskuse k programu č. 8 – realizace programu v interiéru školy.

IV/3.1aa) Shoda v hodnocení – hodnotitelé: lektor – výzkumník

Marginální neshoda byla zaznamenána pouze u programu č. 5 ($p=0,04$) a programu č. 7 ($p=0,04$).

IV/3.1ab) nejrizikovější a nejméně rizikové stavy a situace pozorované u lektora potencionálně vedoucí ke vzniku úrazů (dětí)

Z důvodu shody dat výzkumník - lektor (viz výsledek pozorování *IV/3.1aa*)) byla pro hodnocení nejrizikovějších a nejméně rizikových stavů pozorovaných u lektorů potencionálně vedoucích ke vzniku úrazů u dětí dané výsledky použita pouze hodnocení lektorů. Též z důvodů následných rozhovorů s nimi.

Sledované stavy byly převzaty od Kutého (2007), *konkrétně viz kap. 3.2 Použité výzkumné metody – IV Pozorování*.

Uvedené výsledky zahrnují pouze významně průkazné výsledky nejrizikovějších a nejméně rizikových stavů. Ostatní výsledky (rizikové stavy a situace) nejsou, z důvodu průkaznosti a jejich vzájemné hodnotové shody, uváděny.

Výsledek je ve faktoru nejrizikovější stav u pozorovaného u lektora (přetížení) shodný s výsledkem rozhovoru s lektory (viz *Graf č. III/6.2a*).

IV/3.1ba) Shoda v hodnocení – hodnotitelé: učitel – výzkumník

Marginální rozdíl byl zaznamenán pouze u programu č. 1 ($p = 0,03$).

IV/3.1bb) nejrizikovější a nejméně rizikové stavy a situace pozorované u dětí potencionálně vedoucí ke vzniku úrazů (dětí)

Z důvodu shody dat výzkumník - učitel byla pro hodnocení nejrizikovějších a nejméně rizikových stavů pozorovaných u dětí potencionálně vedoucích ke vzniku úrazů u dětí zpracovávána hodnocení učitelů. Též z důvodů následných rozhovorů s nimi.

Program č. 9 byl z hodnocení vyjmut z důvodu nepřítomnosti učitele (de facto učitelů) na programu.

Sledované stavy byly převzaty od Kutého (2007); *konkrétně viz kap. 3.2 Použité výzkumné metody – IV Pozorování.*

Uvedené výsledky zahrnují pouze významně průkazné výsledky nejrizikovějších a nejméně rizikových stavů. Ostatní výsledky (rizikové stavy a situace) nejsou, z důvodu průkaznosti a jejich vzájemné hodnotové shody, uváděny.

Výsledek je ve faktoru nejrizikovější stav u pozorovaného u lektora (přetížení) shodný s výsledkem rozhovoru s lektory (viz *Graf č. III/6.1a*).

IV/3.2b) nejrizikovější a nejméně rizikový (tj. nejbezpečnější program) program

Nejrizikovější program byl realizován v ekocentru, které nemá profesionálního pracovníka pro ekologickou výchovu. Ekocentrum patří mezi menší de facto nestabilní zařízení.

Program, který byl vyhodnocen, jako nejbezpečnější realizuje dlouhodobě fungující stabilní ekocentrum.

Uvedené výsledky zahrnují pouze významně průkazné výsledky tj. nejvíce rizikové a nejbezpečnější programy. U ostatních programů bylo hodnocení rizikovosti versus bezpečnosti velmi shodné, proto nejsou uvedeny jako průkazné výsledky pozorování.

Tab. č. IV/4.1 - Čas, kdy byly děti při programu ponechány děti bez dozoru

Absence lektorů na programu ukazuje na nereálnost situace, aby lektor opustil skupinu, pro kterou program realizuje. Zaznamenaná absence lektora v pozorování vyplynula z dělení žáků do skupin, kdy jeden lektor se věnuje ještě jiné činnosti než pouze vedení programu.

Absence učitelů (dohledu nad dětmi): ve dvou případech se jednalo o dělení žáků do skupin, kdy jedna polovina žáků zůstala vždy pouze s lektorem, v jednom případě

byli žáci úplně bez dozoru učitele po celou dobu programu (ani jeden ze dvou doprovázejících pedagogů nebyl přítomen – viz program č. 9).

Výsledek vyšší absence učitelů na ekologických výukových programech realizovaných v terénu neodpovídá výsledku rozhovorů s lektory (viz výsledky rozhovorů - III/ 2). Odpovídá však výsledkům popisné statistiky (minimum a modus) z rozhovorů s lektorky (viz *Grafu č. III/4c*).

Výsledky však vzhledem k malému počtu pozorování (10) nelze generalizovat.

IV/4.3 - Dostupnost lékárničky při programu

Povinnost zabezpečit lékárničku mají v případě (terénních) programů učitelé. Z pozorování však vyplývá, že o této povinnosti (související s jejich odpovědností za svěřené žáky) nevědí či ji neplní nebo spoléhají na ekocentrum (lektora). Tolerována byla lékárnička dostupná v budově ekocentra v případě, pakliže program byl realizován v jeho okolí či blízkosti. (Lektoři mají povinnost zabezpečit lékárničku pouze na „své“ kroužkové aktivity, tábory, akce pro veřejnost apod.) Bylo by však vhodné, kdyby lékárničku nosili i na terénní výukové programy, nebo na skutečnost jejího zajištění upozornili doprovázejícího pedagoga v nabídce výukových programů. Někteří lektoři s sebou do terénu již lékárničku nosí – právě z důvodu profesionality své organizace.

IV/4.4a) Vybavení dětí na program

Předpokládanou realitou byla vyšší míra nevhodného vybavení na terénní program než do interiéru.

Uvedené výsledky nelze vzhledem k malému počtu pozorování (10) generalizovat.

Dále viz diskuse níže (*IV/4.5*).

IV/4.4b) Vybavení učitelů na program (min. oblečení a obuv do terénu)

Učitelé byli na skutečnost potřeby vybavení na program konkrétně 7x upozorněni v nabídce ekologických výukových programů, též existuje předpoklad, že při výběru terénního programu se učitelé vhodně do terénu vypraví a též na nutnost vhodného vybavení (do terénu) upozorní děti. (Učitel by měl též jít dětem příkladem).

Uvedené výsledky nelze vzhledem k malému počtu pozorování (10) generalizovat.

IV/4.5 - Zapojení učitele do programu

Učitel je osoba odpovědná za svěřené žáky, jeho přítomnost po celou dobu programu je proto nezbytná. Pasivním pozorovatelem se zde rozumí učitel bez zájmu o obsahu programu, ale i o žáky a jejich bezpečnost při programu.

5.3 ZÁVĚREČNÁ DISKUSE

Při srovnání jednotlivých výsledků výzkumu a teoretického základu lze najít několik společných linií. Kongruence výsledků autorky výzkumu nastává v závěrech o chybějící legislativě k bezpečnosti práce s dětmi a mládeží a ochraně dětí a mládeže při organizované činnosti (Kutý a kol., 2007). Povědomí o obecně závazných právních normách⁴, ze kterých vyplývají bezpečnostní opatření, zůstávají pro část pracovníků ekocenter neznámy. Naopak: existují-li dílčí specifické právní normy⁵ pro organizovanou činnost s dětmi, jsou organizacím, kterých se týkají známy a jsou jimi dodržovány. Další souvislost spatřuje autorka ve shodě se Skácelíkem (2008) a Kutým a kol. (2007) v chybějící povinnosti vzdělání či proškolení pracovníků s dětmi a mládeží. Mezi další příčiny nízké úrovně plnění preventivních bezpečnostních opatření může patřit finančně nedocenená časově i psychicky náročná činnost leckdy dobrovolných pracovníků ekocenter, kterým pak nezbývá čas ani chuť věnovat se jiné činnosti než přímo výchovné práci s dětmi. Ve většině případů mají totiž ekocentra pedagogicky i odborně zdatné pracovníky, avšak chybí jim manažersky zvládnuté administrativně organizační povinnosti, zkušenosti z oblasti prevence při práci s dětmi a právní povědomí o bezpečnostních opatřeních. Problémem dosud zůstává inklinace ekocenter pouze ke kvalitě nabízených pedagogických služeb a opomínání právních povinností (plnění preventivních opatření ve smyslu zabezpečení ochrany zdraví pracovníků i účastníků akcí). Prioritu kvality odbornosti a pedagogických dovedností je dnes proto potřeba rozšířit o kompletní servis pro účastníky služeb ekocenter, tj. organizačně-technické dovednosti lektorů, které v sobě zahrnují i zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví svěřených dětí.

⁴ např. Zákon č. 262/2006 Sb., Zákoník práce

⁵ např. Vyhláška č. 106/2001 Sb., o hygienických požadavcích na zotavovací akce pro děti.

Výzkumem odhalené alarmující znalosti a dovednosti první pomoci, formální proškolení pracovníků a nepoučování dětí o bezpečnosti a další úskalí mohou v konečném efektu vést ke značným problémům jednotlivců i organizací.

S uvedenou problematikou souvisí i další z výzkumu vyplynuvší souvislost vzniku nežádoucích stavů: dlouhodobé přetížení lektorů středisek ekologické výchovy. Uvedený faktor je však, na rozdíl od zbrklosti a nepozornosti dětí na programech, přímo ovlivnitelný konkrétními vnitřními opatřeními organizace (např. organizací práce, stanovení počtu hodin přímo výchovné práce apod.).

Jednou z nejpálčivějších nevyjasněných otázek se ukázaly nevědomost a nevyjasněné odpovědnosti za žáky při vedení ekologických výukových programů (učitel versus lektor). Z toho pramenily i další nezajištěná preventivní opatření (odchody učitelů z programu, dělení dětí do skupin bez náležitého dohledu, otázka zapisování evidence vzniklých úrazů apod.). Souvisejícím problémem byly i absence či chybná evidence úrazů.

Evidované náhlé stavy byly většinou drobná poranění, která se, z důvodu neošetření na dětských ambulancích či v nemocnicích neobjevují v úrazových statistikách (Ústavu pro zdravotnické informace a statistiku – ÚZIS, ani České školní inspekce - ČSI). Avšak ani vážnější úrazy, vzniklé v neškolských subjektech, by však nebylo možné následně kvalitně identifikovat, neboť by pravděpodobně byly zaznamenány ve statistice ÚZIS jako „ostatní“ úrazy, bez bližší specifikace příčiny, místa a dalších okolností jejich vzniku. Zde se potvrzuje fakt, že úrazům v domácnostech (analogicky v interiéru ekocenter) a ve volném čase je věnováno minimum pozornosti (Benešová a kol., 2007a).

Samotná potence výskytu náhlých stavů v přírodě je totožná s výsledky Kukly (2001): poranění živočichem - štípnutí/kousnutí/bodnutí je společně s výskytem alergií nejpravděpodobnějším rizikovým stavem vzniklým v terénu. Soulad autorky výzkumu a Valenty (2008) je též o mýtech rizicích uštknutí či kousnutí zmijí. A naopak – autorka se neshoduje tvrzením o nejčastějších zranění v přírodě následky otrav, tonutí a pádů (Pelech, 1999). U výsledků potence výskytu náhlých stavů je vždy potřeba zohlednit situaci individuálně: např. slunce je pouze sekundární příčinou termických poranění,

hlavní bývá nedodržení preventivních opatření: tj. doba pobytu a činnosti konané na slunci, pitný režim, výzkumem prokázané nedostatečné vybavení do terénu (pokrývka hlavy, ochrana opalovacími krémy apod.), ale i výběr vhodného prostředí – v tomto případě např. polostínu či stínu.

Základním zjištěním je nízká úroveň povědomí a realizace preventivních opatření. V posledních letech však i z řad středisek ekologické výchovy dochází ke zvýšení zájmu o zajištění bezpečnosti a ochraně zdraví dětí, a to jak v kontextu s dodržováním právních povinností, tak v souvislosti s medializací (nejen právních) následků kauz úrazů zapříčiněných nedodržáním preventivních opatření (dohled, poučení dětí, neuzavření úrazových pojištění apod.). Ačkoli problematika zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví pracovníků i účastníků aktivit ekocenter je na začátku, lze legislativně čerpat z analogií právních norem a ze zkušeností pracovníků školských zařízení či neškolských subjektů se zřizovateli městský či krajský úřad.

Vzhledem k povaze výzkumu, napomáhá autorka nejen odkrýt problematiku nízké úrovně plnění preventivních opatření, ale vyvolat diskusi mezi respondenty a napomoci prakticky řešit konkrétní nedostatky daného stavu.

6 ZÁVĚR

6.1 ZÁVĚRY K JEDNOTLIVÝM VÝSLEDKŮM VÝZKUMU

I - Rozhovory s vedoucími

Výzkum

- ukázal celkově nízkou úroveň plnění preventivních opatření u členských středisek Sdružení ekologické výchovy Pavučina (*hyp. č. 1*), přičemž

- nejvíce alarmujícími ukazateli jsou - poučení dětí o bezpečnosti před činností (splnilo pouze 22% zařízení), nevyjasněné odpovědnosti mezi lektory a učiteli za děti při realizaci ekologických výukových programů (vyjasněno pouze 28% zařízení), absence vedení knihy úrazů a přítomnost pracovníka proškoleného v první pomoci na pracovišti (oba ukazatele splňuje pouze 31% organizací)

- ukázal rozdíly mezi celkovou úrovní preventivních opatření u zařízení školského typu a zařízení neškolského typu:

- potvrdil celkovou vyšší úroveň plnění preventivních opatření u zařízení školského typu než u neškolských zařízení (*hyp. č. 2*)

- ukázal rozdíly mezi celkovou úrovní preventivních opatření u neškolských zařízení s rozlišením zřizovatele (obecní, městský nebo krajský úřad versus jiný zřizovatel)

- potvrdil celkovou vyšší úroveň plnění preventivních opatření u neškolských zařízení se zřizovatelem městský nebo krajský úřad než s jiným zřizovatelem (*hyp. č. 3*)

- ukázal hlavní účel proškolení v první pomoci: realizace zotavovacích a jiných podobných akcí pro děti / „táborů“ (*hyp. č. 4*)

II - Sekundární analýza

II/1 – knih úrazů

- Více než polovina ekocenter nevede knihu úrazů (podpůrně *hyp. č. 5*).

- Pouze 23% ekocenter zapisuje do knihy úrazů (*hyp. č. 5*).

- Největší podíl v zápisech v knihách úrazů mají náhlé stavy vzniklé při zotavovacích a jiných podobných akcích pro děti (*hyp. č. 6*). Z evidovaných zápisů se jedná o 52 %.
- Nejčastěji zapsaným poraněním bylo poranění (napadení) klíštětem (45 % zápisů).
- Nejčastěji zapsaným typem poranění a mechanismem jeho vzniku v ekocentech jsou (mechanická) poranění povrchu těla.
- Nejméně častým typem poranění v ekocentech je poranění hlavy a lebky.
- Nejméně častým mechanismem vzniku poranění v ekocentech způsobují cizí tělesa.
- Nejčastěji zraněnými jsou děti mladšího a staršího školního věku, na něž je též cíleno nejvíce nabízených aktivit.
- Končetiny byly nejčastěji zapsanou poraněnou částí těla (společně horní i dolní končetiny - 36% všech zápisů, i odděleně (totožně dolní i horní končetiny – každá 18% ze všech zápisů).
- Část evidovaných úrazů je nesprávně zapisována ekocentem místo školou (konkrétně poranění vzniklá při ekologických výukových programech).
- Do úrazových statistik ÚZIS, ČŠI a ÚIV se z evidovaných náhlých stavů (úrazů a poranění), i za předpokladu dodržení povinnosti jejich hlášení a neodmítnutí ošetření, dostane jen nepatrný zlomek poranění (ÚZIS – 9%, ČŠI – 0%, ÚIV – 28% ze všech zapsaných úrazů a náhlých stavů).

II/2 - lékárniček

Výzkum

- neprokázal signifikantní rozdíl ve vybavení lékárniček školských versus neškolských zařízení.
- Sekundární analýzou (kvalitativním výzkumem) byly zjištěny nedostatky ve vybavení lékárniček u obou typů zařízení.
- Kvantitativně (z rozhovorů s vedoucími) zjišťovaný ukazatel „přítomnost lékárničky na pracovišti“ se ukázal jako nevhodný pro zjišťování plnění tohoto

preventivního opatření, neboť sekundární analýzy lékárníček (kvalitativní data) popírají jeho plnění právě zjištěnými nedostatky ve vybavení lékárníček.

- Základním nedostatkem ve vybavení lékárníček je především expirace léků a materiálu.
- U zařízení, kde je pověřený pracovník a dochází k pravidelné kontrole a do-
vybavování lékárníčky nebyly nedostatky zjištěny.

II/3 - prostředí

- Sekundární analýzou byla zjištěna vyšší úroveň reálného stavu bezpečnosti prostředí u školských zařízení.
- Mezi nejrizikovější faktory ne/bezpečnosti prostředí, které odhalila sekundární analýza, patří: nezabezpečení lékárníčky, nezabezpečení chemických a čisticích prostředků, absence traumatologických řádů a ostré rohy a hrany (nábytku) a absence vedení knihy úrazů.

II/4 - výročních zpráv, nabídek ekologických výukových programů a webových stránek organizací

Sekundární analýza

- ukázala stávající možnosti prevence v oblasti vzniku úrazů u části ekocenter – konkrétně pak v realizaci ekologických výukových programů, které se věnují rizikům vzniku náhlých stavů v přírodě a jejich prevenci
- v detailním zhodnocení však poukázala na nevyužití těchto možností (absenci upozornění na prevenci vč. první pomoci)

III - Rozhovory s lektory

- Úroveň znalostí a dovedností 1. pomoci (de facto sebehodnocení některých lektorů) je alarmující.
- Více než čtvrtina dotazovaných lektorů nemá vyjasněnou otázku odpovědnosti za děti při programu.

- Absence učitelů na programech (vzhledem k jejich odpovědnosti za děti) je alarmující.
- Učitelé přicházející na program jako pedagogický doprovod jsou častěji nepřítomni na interiérových programech než na programech v terénu.
- Lektori hodnotí terén jako bezpečnější prostředí pro realizaci programů než interiér.
- Nejvyšší míra aktivního dohledu je věnována dětem na ekologických výukových programech.
- Nejvíce času bez dozoru tráví děti při činnosti ekocenter při táborových aktivitách.
- Nejvyšší potence (rizika) vzniku náhlých stavů při činnosti ekocenter představují alergické reakce za nimiž následuje poranění živočichem.
- Nejmenší potence (rizika) vzniku náhlých stavů při činnosti ekocenter představují otravy, tepelná poranění a poranění v mimořádných situacích, přičemž
 - o *Nejvíce reálná možnost vzniku otrav při činnosti ekocenter může být způsobena rostlinami, následně houbami; nejmenší pravděpodobnost vzniku otravy představuje riziko od živočichů.*
 - o *Nejvyšší potenci (rizika) vzniku poranění živočichem představuje napadení klíštětem společně s bodnutím či štípnutím.*
 - o *Nejmenší riziko vzniku náhlého stavu s příčinou zvíře představuje možnost uštknutí a přenosu infekce.*
 - o *Nejvyšší riziko vzniku termického poranění zapříčiněného slunečním zářením (de facto jako sekundární příčiny).*
- Za nejvíce rizikové faktory (situace a stavy) vyskytující se u dětí a potenciálně vedoucí ke vzniku úrazu při činnosti ekocenter jsou považovány nepozornost, zbrkllost, podceňování nebezpečí a špatná vzájemná komunikace.
- Za nejméně rizikové faktory (situace a stavy) vyskytující se u dětí a potenciálně vedoucí ke vzniku úrazu při činnosti ekocenter jsou považovány přeceňování vlastních sil a soutěžní (konkurenční) prostředí.
- Za nejvíce rizikové faktory (situace a stavy) vyskytující se u lektorů potenciálně vedoucí ke vzniku úrazu dětí jsou považovány přetížení a únava lektorů.

- Za nejméně rizikové faktory (situace a stavy) vyskytující se u lektorů potenciálně vedoucí ke vzniku úrazu dětí jsou považovány zařazování po sobě jdoucích aktivit nevhodně či v nevhodnou dobu a podceňování nebezpečí.

IV - Pozorování

- Mezi nejrizikovější stavy pozorované u lektora a potenciálně vedoucí ke vzniku úrazů (dětí) patří špatná komunikace, nedostatek informací o účastnících programu, přetížení.
- Mezi nejméně rizikové stavy pozorované u lektora a potenciálně vedoucí ke vzniku úrazů (dětí) patří podléhání skupinovým tlakům, přeceňování sil.
- Mezi nejrizikovější stavy pozorované u dětí a potenciálně vedoucí ke vzniku úrazů patří zbrkllost (předvádění se, nedisciplinovanost), nepozornost (roztěkanost), špatná komunikace (mezi účastníky programu).
- Mezi nejméně rizikové stavy pozorované u dětí potenciálně vedoucí ke vzniku úrazů patří nejméně rizikové stavy - přeceňování sil, konkurenční a soutěžní prostředí, podléhání skupinovým tlakům.
- Učitel nebývá vždy přítomen při programu. Nevyjasněné odpovědnosti za děti jsou pravděpodobně příčinou absencí učitelů na programech.
- Děti a učitelé nejsou na program vždy vhodně vybaveni.
- Děti bývají poučeny o bezpečnosti při programu pouze ojedinele.
- Pouze část učitelů se aktivně zapojuje do programu.

Existují programy s vysokou mírou rizika, avšak programy lze realizovat s vyloučením rizika – tj. maximálně bezpečně. (Situace záleží na pořádající organizaci).

6.2 CELKOVÝ ZÁVĚR

V České republice jsou úrazy nejčastější příčinou úmrtí dětí. Lze se jim však předcházet.

Prevence úrazů je soustředěna především do oblasti dopravy, sportovních aktivit, eventuálně škol a pracovního prostředí. Jen minimum kampaní se soustřeďuje na prevenci úrazů v domácnostech a ještě menší pozornost je věnována prevenci úrazů při organizovaných volnočasových aktivitách pro děti. Doposud nebyly úroveň plnění preventivních opatření ani vzniklé náhlé stavy u dětí při této činnosti zmapovány. Bez aktuálního monitoringu současné situace však není možné preventivní činnost koordinovat a zabývat se touto problematikou systémově.

Bezpečnostní opatření subjektů realizujících volnočasové aktivity jsou řešeny pouze na úrovni školských zařízení a pro organizace pořádající zotavovací či jiné akce pro děti (tábory), kde jsou konkrétně definovány jejich povinnosti z hlediska hygienického⁶. Metodické vedení neškolských subjektů (zejména nevládních neziskových organizací) bylo omezeno na ojedinelou publikaci⁷ vydanou Sdružením mladých ochránců přírody. Ostatní, obecně závazné, právní normy⁸ jsou jen částečným řešením vedoucím ke snížení potence vzniku úrazů de facto zvýšení úrovně preventivních opatření v organizacích realizujících mimoškolní volnočasové činnosti. Bez cílených kroků – proškolení pracovníků v oblasti protiúrazové prevence a přímé aplikace preventivních opatření do praxe - však zůstávají pouze zákonnou povinností a teoretickým východiskem. Disertační práce rozkrývá složitost celého problému.

Výzkum prokázal předpokládanou nízkou úroveň zajištění bezpečnosti dětí na modelu Sdružení středisek ekologické výchovy Pavučina⁹. Autorka též zmapovala vzniklé náhlé stavy v daných zařízeních, ale především – ve svých praktických

⁶ Vyhláška č. 106/2001 Sb., o hygienických požadavcích na zotavovací akce pro děti.

⁷ KUTÝ, J., JUZA, Š. Bezpečnostní pravidla činností s dětmi a mládeží. Praha: 2007. Junák a SMOP ČSOP. ISBN 978-80-903969-1-3

⁸ např. Zákon č. 262/2006 Sb., Zákoník práce; Zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví

⁹ jako vybraného příkladu organizace sdružující organizace různého typu, s různým zřizovatelem i rozličnou činností, více viz 5.1 Obecná diskuse (k výběru SSEV Pavučina jako modelu pro výzkum)

výstupech¹⁰ nabízí metodickou pomoc při řešení konkrétních otázek spojených s preventivními opatřeními.

Cíle práce byly dle autorky naplněny. Již sama skutečnost realizace výzkumu, kontakty s pracovníky ekocenter, podnítili diskusi a zájem o nápravu daného stavu (např. všechna ekocentra zapojená do výzkumu mají nyní vybavenou lékárníčku na pracovišti, vyjasněné odpovědnosti za děti v rámci ekologických výukových programů, zavedenu knihu úrazů a drobných poranění atd.). Výzkum navíc potvrdil fakt, že je nutné věnovat pozornost preventivním opatřením zejména u malých, nově vznikajících či nestabilních organizací, které vznikají především jako nevládní neziskové organizace neškolského typu. Ty povětšinou již nemívají kapacitu pro zvládnutí právních norem a plnění preventivních opatření; též postrádají zkušenosti z oblasti prevence při práci s dětmi i povědomí o bezpečnostních opatřeních. K tomu přispívá i skutečnost, že kvalitní a náročné a rozmanité činnosti ekocenter jsou nedocenené a pracovníkům ekocenter, často dobrovolným, pak nezbývá už čas a chuť věnovat se jiné činnosti než přímo výchovné práci s dětmi. Mimo to je problematika práva a bezpečnostních opatření nepopulární, pro organizace zatěžující, složitá. Chybí zákonná opatření: povinnost vzdělání či proškolení pracovníků s dětmi a mládeží a speciální právní norma pro realizátory akcí pro děti a mládež. Východiskem se leckdy proto stává pouze formální plnění zákonných povinností bez vzhledu do dané problematiky.

Dokážou-li však ekocentra nabídnout kvalitní služby a zároveň budou-li mít manažersky zvládnutou oblast právní, bezpečnosti práce a ochrany zdraví svých pracovníků i účastníků programů, budou se moci prezentovat nejen jako profesionální organizace a zvýší tak prestiž svého zařízení, ale zároveň sníží riziko vzniku nežádoucích stavů. V podstatě jde o to, aby rozmanitou a smysluplnou činností s dětmi a mládeží nezmařily zbytečná pochybení a úrazy.

¹⁰ viz zejména příloha č. 10 Metodická brožura (elektornická CD verze) - Preventivní opatření a první pomoc při náhlých stavech u dětí vzniklých při činnostech ekocenter

7 DOPORUČENÍ PRO PRAXI

Navržená řešení a doporučení

1. vybavení eventuelně dovybavení lékárníček všech ekocenter lékárníčkami, včetně příručních lékárníček do terénu

- u všech ekocenter již realizováno v průběhu roku 2008

2. proškolení pracovníků v první pomoci

- částečně realizováno v roce 2008, proškolení pokračuje individuálně dle zájmu a možností jednotlivých ekocenter

3. dořešení odpovědností za účastníky ekologických výukových programů

- u většiny ekocenter realizováno obratem po zjištění stavu, u dalších realizováno v průběhu roku 2008 umístěním informace do nabídky ekologických výukových programů, osobní upozorňování učitele na tuto skutečnost apod.

4. dořešení odpovědností vyplývajících z nájemních smluv (např. zajištění hasicího přístroje, označení nouzových východů apod.)

- řešeno individuálně, dle vyvstálé potřeby

5. dořešení odpovědnosti dobrovolných pracovníků ekocenter (zejména vedoucích kroužků)

- řešeno individuálně, dle vyvstálé potřeby; většinou však řešeno obratem po zjištění nedostatků již v roce 2008

6. dořešení otázek pojištění (eventuelně uzavření dobrovolných forem pojištění)

a) Zákonné pojištění odpovědnosti organizace za škodu při pracovním úrazu nebo nemoci z povolání

b) Úrazové pojištění /dobrovolná forma/

c) Pojištění odpovědnosti za škodu vůči třetí osobě na zdraví, životě a majetku /dobrovolná forma/

ad a) u všech ekocenter realizováno obratem po zjištění nedostatků (tj. v roce 2008)

ad b) řešeno individuálně u ekocenter, která dosud neměla pojištění uzavřeno, dle potřeby tohoto typu pojištění a zvážení vedoucími ekocenter

- realizováno již bylo zejména u členů České rady dětí a mládeže, tj. základních organizací Českého svazu ochránců přírody a základních článků Hnutí Brontosaurus,

kteří využili možnosti společného /“gratis“/ úrazového pojištění uzavřeného pod touto střešní organizací

ad c) řešeno individuálně u ekocenter, která dosud neměla pojištění uzavřeno, dle zvážení potřeby pojištění vedoucími ekocenter

Dobrovolné formy pojištění jsou t.č. (červen 2009) dle zjištění autorky využity min. u 50% organizací.

7. absolvování základního minima - proškolení v oblasti preventivních opatření ve vztahu k prevenci úrazů

- autorkou disertační práce byl zpracován návrh základního minima pro proškolení pro pracovníků ekocenter SSEV Pavučina „Preventivní opatření pro pracovníky členských středisek ekologické výchovy Pavučina ve vztahu k prevenci úrazů, otrav a akutních stavů“ a předán ředitelce kanceláře Sdružení středisek ekologické výchovy Pavučina

- o realizaci rozhodne ředitelka Pavučiny na základě zjištění zájmu pracovníků ekocenter, případná realizace školení (školní rok 2009/2010)

8. autorkou disertační práce byla zpracována brožura „Preventivní opatření a první pomoc při náhlých stavech u dětí vzniklých při činnostech ekocenter“ (CD verze, úvod do teorie problematiky: ekovýchova - prevence – úrazy, praktická část: prevence a náhlé stavy, přílohy a „dokumentace šitá na míru“, doporučené zdroje atd.)

- distribuce CD-elektronické verze brožury proběhne přes pravidelné rozesílky Kanceláře Sdružení Pavučiny do každého členského střediska ekologické výchovy nejpozději do konce září 2009

8 SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

1. A ROCHA. *About us* [on line]. 2008-12-01 [cit. 2008-12-20]. Dostupné z WWW <<http://www.arochoa.org>>.
2. ANU - Die Arbeitsgemeinschaft Natur und Umweltbildung [on line]. 2008-12-29 [cit. 2009-01-02]. Dostupné z WWW <<http://www.umweltbildung.de/anu.html>>.
3. BALOUN, J. 1989. *Rostliny způsobující otravy a alergie*. Praha: Avicenum, 1989. 235 s.
4. BAUMRUK, J. a kol. 2002. *Analýza rizik při práci: příručka pro zaměstnavatele*. Praha: Fortuna, 2002. 136s. ISBN 80-7071-209-0
5. BENEŠOVÁ, V.; GRIVNA, M. 2002. Prevence dětských úrazů. In ŠNAJDAUF, J. a kol. *Dětská traumatologie*. Praha: Galén, 2002. 163-167 s. ISBN 80-7262-152-1
6. BENEŠOVÁ, V. a kol 2007a. Sledování dětských úrazů ve vybraných regionech. *Česko-slovenská pediatrie*, 2007, roč. 62, č. 6, s. 371-375. ISSN 0069-2328
7. BENEŠOVÁ, V. a kol. 2007b. Dětské úrazy a možnosti prevence. *Praktický lékař*, 2007, roč. 87, č.1, s. 39-42. ISSN 0032-6739
8. BENEŠOVÁ, V. 2003. Dětské úrazy – aktuální situace a možnosti prevence. *Vox pediatrie*, 2003, roč. 3, č. 6, 25-26 s. ISSN 1213 – 2241
9. BERANOVÁ, B. 2008. RE: dotaz k úrazovosti. [elektronická pošta]. Message to: Vera Soukupova. 13 November 2008 [cit. 2009-01-07]. Elektronická komunikace.
10. BLÁHA, K; CIKRT, M. 1996. *Základy hodnocení zdravotních rizik*. Praha: SZÚ, 1996. 63 s. ISBN 80-7071-040-3
11. BOLDIŠ, P. *Bibliografické citace dokumentu podle CSN ISO 690 a CSN ISO 690-2:Verze 3.3*. [online]. 2004-11-11 [cit. 2009-12-01]. Dostupný z WWW: <<http://www.boldis.cz/citace/citace1.pdf>>.
12. BUREŠ, J. 2008. *Ekocentrum Paleta – Výroční zpráva 2007*. Pardubice: PALETA, 2008. 15 s.
13. CCEE - The Canadian Centre for Environmental Education [on line]. 2008-12-22 [cit. 2008-12-27]. Dostupné z WWW <<http://www.eco.ca>>.

14. CÚP – Centrum úrazové prevence UK 2. LF a FN Motol při Ústavu veřejného zdravotnictví a preventivního lékařství. *Prevence úrazu* [online]. [cit. 2008-07-06] Dostupné z WWW: <<http://www.cup.cz/sobory/LMprevenceobecne.htm>>.
15. CVEČKOVÁ, M.; KAČENKOVÁ, O. 2008. *Motivační a doplňkové materiály. Dětství bez úrazů*, o.p.s. [on line]. 2007-09-01 [cit. 2007-10-10]. Dostupné z WWW: <<http://www.detstvibezurazu.cz/index.php/ke-stazeni-top>>.
16. ČAPKOVÁ, M. a kol. 2006. *Venku číhá džungle aneb jak se chránit před úrazy*. České Budějovice: ZSF JU, 2006. 73 s. ISBN 80-7040905-3
17. ČAPKOVÁ, M. 2006a. Riziko vzniku úrazů u dětí z hlediska psychosomatického vývoje. *Prevence úrazů, otrav a násilí*, 2006, roč 2., č. 2, s. 126-130. ISSN 1801-0261
18. ČAPKOVÁ, M. 2006b. Úrazy dětí – rizika a prevence nejen ve škole. In ŘEHULKA, E. *School and health 21. Škola a zdraví 21*. 1, v. 1, díl 1, s. 629-635. Brno: Paido, 2006. ISBN 80-7315-119-7
19. ČELKO, A. M. 2003. Dětské úrazy v České republice. In GRIVNA M. a kol. *Dětské úrazy a možnosti jejich prevence*. Praha: Centrum úrazové prevence UK 2. LF a FN Motol, 2003, s. 33-38. ISBN 80-239-2063-4.
20. ČELKO, A. 2001. M. *Epidemiologie úrazů*. [on line]. 2009-01-09 [cit. 2009-01-20]. Dostupné z WWW <http://old.lf3.cuni.cz/studium/materialy/epidemiologie/epivyukcz/Epidemiologie_urazu.pdf>.
21. ČSOP VLAŠIM – Český svaz ochránců přírody Vlašim. 2008. *Výroční zpráva 2007 Českého svazu ochránců přírody Vlašim*. Vlašim: ČSOP Vlašim, 2008. 60 s. ISBN 978-80-96327-61-7
22. ČSÚ – Český statistický úřad. 2008. *Demografická ročenka České republiky 2007. Zemřelí podle příčin smrti*. [online]. 2009-01-20 [cit. 2009-01-30]. Dostupný z WWW: <<http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/p/4019-08>>.
23. ČŠI – Česká školní inspekce. 2008a. *Tematická zpráva. Úrazovost ve školách a školských zařízeních za uplynulé 2 roky a vyhodnocení efektivity následných opatření přijímaných a realizovaných školami*. Praha: ČŠI, 2008. 14 s. [online].

- 2008-12-15 [cit. 2008-12-22] Dostupné z WWW:
<http://www.csicr.cz/upload/TZ_-_urazovost.pdf>.
24. ČŠI – Česká školní inspekce. 2008b. *Výroční zpráva České školní inspekce za školní rok 2007/2008*, listopad 2008. [online]. 2009-01-10 [cit. 2009-01-30]. Dostupný z WWW: <[www.csicr.cz/upload/Výroční%20zpráva%20ČŠI%2007-08%20WEB.pdf](http://www.csicr.cz/upload/Vyrocní%20zpráva%20ČŠI%2007-08%20WEB.pdf)>.
25. DANDOVOÁ, E. 2008. *Bezpečnost a ochrana zdraví dětí ve školách*. Praha: ASPI, 2008. 172 s. ISBN 978-80-7357-373-7
26. Děťství bez úrazů. *Úrazy mají své následky*. [online]. 2008 [cit. 2008-05-29]. Dostupný z WWW:
<http://www.detstvibezurazu.cz/index.php?option=com_wrapper&view=wrapper&Itemid=8>
27. DISMAN, M. 2002. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum, 2002. 374 s. ISBN 978-80-246-0139-7
28. *Dlouhodobý program zlepšování zdravotního stavu obyvatelstva ČR. Zdraví pro všechny v 21. století*, 2003. Praha: Ministerstvo zdravotnictví ČR, 2003. 124 s. ISBN 80-85047-99-3.
29. DORNIČOVÁ, P.; TICHÁ, V. 2006. *Pes ve městě*. Praha: Nadace na ochranu zvířat, 2006. 39 s.
30. EKOCENTRUM ČTYŘLÍSTEK. 2008. *Ekocentrum ZO ČSOP Čtyřlístek – Výroční zpráva 2007*. [on line]. 2008-09-01 [cit. 2008-11-12]. Dostupné z WWW <http://www.eko4listek.cz/download/vyrocní_zpráva_07.pdf>.
31. EKOPOBYT.CZ - pobytová střediska ekologické výchovy. [on line]. 2008-11-11 [cit. 2009-01-02]. Dostupné z WWW <<http://www.ekopobyt.cz/o-nas>>.
32. FCS - The Field Studies Council. [on line]. 2008-12-22 [cit. 2008-12-28]. Dostupné z WWW <<http://www.field-studies-council.org>>.
33. FEE - Foundation for Environmental Education. [on line]. 2008-11-18 [cit. 2008-11-29]. Dostupné z WWW <<http://www.fee-international.org/en>>.
34. FRIŠOVÁ, L. a kol. 2006. *Úrazy dětí*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. 36 s. ISBN 80-86991-72-5

35. GENTILE, D.A. a kol. 1992. *Wilderness injuries and illnesses*. Annals of emergency medicine, vol. 21, n. 7, p. 853-861, 1992. ISSN 0196-0644
36. GILCHRIST, J. a kol., 2008. *Dog bites: still a problem?* Injury Prevention, 2008, vol. 14, p. 296-301. ISSN 1353-8047
37. GRIVNA, M. 2003a. Epidemiologie a prevence dětských úrazů. In GRIVNA M. a kol. *Dětské úrazy a možnosti jejich prevence*. Praha: Centrum úrazové prevence UK 2. LF a FN Motol, 2003. s. 9-23. ISBN 80-239-2063-4
38. GRIVNA, M. 2003b. Prevence dětských úrazů v České republice – dvacetileté zkušenosti. *Česko-slovenská pediatrie*, 2003, roč. 58, č.9, s. 587-590. ISSN 0069-2328
39. GRIVNA, M. 2006. Perspektiva v prevenci dětských úrazů v České republice. *Česko-slovenská pediatrie*, 2006, roč. 61, č. 6, s. 374-378. ISSN 0069-2328
40. HADDON, W. 1980. The basic strategies for preventing damage from hazards of all kinds. Hazard Prevention, 1980, 16:8–11. In SETHI, D. et al. *European report on child injury prevention*. WHO, 2008, annex 3: Conceptual approaches to injury prevention, p. 97-81. ISBN 978-92-890-4295-6. [online]. 2008-09-15 [cit. 2008-09-25]. Dostupný z WWW: <<http://www.euro.who.int/Document/E92049.pdf>>.
41. HÁJEK, B. 2008. Školská zařízení pro zájmové vzdělávání. In HÁJEK, B. a kol. *Pedagogické ovlivňování volného času*. Praha: Portál, 2008. s. 141-153. ISBN 978-80-7367-473-1
42. HENDL, J. 2005. *Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 408 s. ISBN: 978-80-7367-485-4
43. HOLDER, Y. a kol. 2001. *Injury surveillance guidelines*. Geneva: World Health Organization, 2001. pp. 80. ISBN 92 4 1591331. [online]. [cit. 2008-011-2] Dostupné z: <<http://whqlibdoc.who.int/publications/2001/9241591331.pdf>>.
44. HORKÁ, H. 1996. *Teorie a metodika ekologické výchovy*. Brno: Paido, 1996. 75 s. ISBN 80-85931-33-8
45. HORKÁ, H. 2006. Environmentální aspekty výchovy ke zdraví. In ŘEHULKA, E. *School and health 21. Škola a zdraví 21*. 1, v. 2, díl 2, s. 721-728. Brno: Paido, 2006. ISBN 80-7315-119-7

46. HORKÁ, H.; HROMÁDKA, Z. 2008. Health care and the environment from the viewpoint of primary school pupils. In ŘEHULKA, E. *School and health 21. Social and health aspects of health education*, v. 3, s. 21-33. Brno: Paido, 2008. ISBN 978-80-7392-043-2
47. HRKAL, J.; HANUŠ, R. 1998. *Zlatý fond her II*. Praha: Portál, 1998. 165 s. ISBN 80-7178-153-3
48. ISESCO – Islamic education, scientific and cultural organization [on line]. 2008-12-10 [cit. 2008-12-20]. Dostupné z WWW <<http://www.isesco.org.ma>>.
49. JANKOVSKÝ, J. 2006. *Ucelená rehabilitace dětí s tělesným a kombinovaným postižením. Somatopedická a psychologická hlediska*. Praha: Triton, 2006. 176 s. ISBN 80-7254-730-5
50. JANOUŠEK, S. a kol. 2003. *Aby pes nekouzl*. Praha: SZÚ, 2003. ISBN 80-7071-218-X
51. JOHNSON, R. M. a kol. 2007. Injuries sustained at Yellowstone national park requiring emergency medical system activation. *Wilderness and environmental medicine*, 2007, vol. 18, n.3, p. 186-189. ISSN 1080-6032
52. KAHOUN, V. 2008. Person. comm. 2008-10-11.
53. KLIMEŠ, J. 2009. Globální výchovná nejistota. *Bulletin Linka bezpečí*, únor/březen 2009, s. 6-8.
54. KOBLENEC, V. 2007. *Lysohlávky jsou na ústupu, módní je olíznout žábu*. iDNES.cz, 30. října 2007. [online]. 2009-02-18 [cit. 2009-02-18]. Dostupný z WWW: <http://zpravy.idnes.cz/lysohlavky-jsou-na-ustupu-modni-je-oliznout-zabu-fvc-/domaci.asp?c=A071030_193204_domaci_adb>.
55. KOLÁŘOVÁ, H. 2007. Co je a kde se vzala pedagogika na statku. *Bedrník - časopis pro ekogramotnost*, 2007, roč. 5, č. 3, s. 12-16. ISSN 1801-138
56. KORBELÁŘ, J.; ENDRIS, Z. 1981. *Naše rostliny v lékařství*. Praha: Avicenum, 1981. 501 s. ISBN 80-201-009-1
57. KRIPNER, J. 2003. Popáleninový úraz u dětí. In GRIVNA M. a kol. *Dětské úrazy a možnosti jejich prevence*. Praha: Centrum úrazové prevence UK 2. LF a FN Motol, 2003, s. 68-72. ISBN 80-239-2063-4

58. KUKLA, L., 2001. *Úrazy jako dílčí problém projektu ELSPAC*. In Sborník z konference s mezinárodní účastí: XXIX. Ostravské dny dětí a dorostu. Praha: SZÚ, KHS Ostrava, 2001. s. 110-113.
59. KUKLA, L.; BOUCHALOVÁ, M. 2008. Závislost dětských úrazů na úrazovosti rodičů. *Česko-slovenská pediatri*, 2008, roč. 63, č. 3, s. 126-136. ISSN 0069-2328
60. KULICH, J. 1988. Zásady ekologické výchovy. In *Sborník z konference „Zakládání a využívání ekopedagogických ploch“*. Č.Budějovice: ČSVTS, 1988.
61. KULICHOVÁ, H. a kol. 2005. *Týden pro udržitelný život, aneb Program Člověk a prostředí: jak připravit kurz (pobytový výukový program) o životním prostředí a udržitelném rozvoji pro žáky 2. stupně ZŠ a studenty SŠ*. 155 s. Horní Maršov: Středisko ekologické výchovy SEVER, 2005. ISBN 80-86838-05-6
62. KUTÝ, J. a kol. 2007. *Bezpečnost mimoškolní práce s dětmi a mládeží*. Praha: SMOP ČSOP, 2007. 224 s. ISBN 978-80-90396
63. KVASNIČKOVÁ, D. 1997. *Základy ekologie: učebnice pro 9. ročník základní školy a pro střední školy*. Praha: FORTUNA, 1997. 111 s. ISBN: 80-7168-670-0
64. LANC, V. 2001. „*Nebojte se zmijí*“. Klatovy: Typos, 2001. 28 s.
65. LEPŠ, J. 1996. *Biostatistika*. České Budějovice: Biologická fakulta JU, 1996. 166 s.
66. MacBEAN, C.E. a kol. 2007. Animal and human bite injuries. *Medical Journal*, 2007, vol. 186, no. 1, p. 38-40. ISSN 1093-7935
67. MÁCHAL, A. 1998. *Špetka dobromysli. Kapitoly z praktické ekologické výchovy*. Brno: EkoCentrum Brno, 1996. 153 s. ISBN 80-901668-6-5
68. MÁCHAL, A. 2000. *Průvodce praktickou ekologickou výchovou*. Brno: Rezekvítek a DEV Lipka, 2000. 205 s. ISBN 80-902954-0-1
69. MÁCHAL, A. 2001. *Malý ekologický a environmentální slovníček*. Brno: Rezekvítek, 2001. 48 s. ISBN 80-902954-1-X
70. *Metodický pokyn k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních pod č. j. 37 014/2005-25*.
71. MOLDAN, B. 2001. *(Ne)udržitelný rozvoj. Ekologie – hrozba i naděje*. Praha: UK v Praze, Karolinum, 2001. 141 s. ISBN 80-246-0286-5

72. MORRONGIELLO, B. A. a kol. 2008. Scholl-age children's safety attitudes, cognitions, knowledge, and injury experiences: how do these relate to their safety practices? *Injury Prevention*, 2008, no. 14, p. 17-179. ISSN 1353-8047
73. MORRONGIELLO, B.A.; CORBETT, M. 2006. The Parent supervision attributes profile questionnaire: a measure of supervision relevant to children's risk of unintentional injury. *Injury Prevention*, 2006, vol. 8, no. 12, p. 19-23 ISSN 1353-8047
74. MORRONGIELLO, B. A., LASENBY-LESAARD, J. 2007. Psychological determinants of risk taking by children: an integrative model and implications for interventions. *Injury Prevention*, 2007, no. 13, p. 20-25. ISSN 1353-8047
75. MZ ČR – Ministerstvo zdravotnictví České republiky. 2004. *Zdraví 21. Výklad základních pojmů. Úvod do Evropské zdravotní strategie. Zdraví pro všechny v 21. století*. Praha: MZ ČR, 2004. 160 s. ISBN 80-85047-33-0
76. MZ ČR - Ministerstvo zdravotnictví České republiky. 2008a. *Prevence dětských úrazů - jedna z priorit ministerstva zdravotnictví. Ze dne 18.6.2008*. [online]. 2008-08-31 [cit. 2008-10-01]. Dostupný z WWW: <<http://www.mzcr.cz/Pages/532-prevence-detskych-urazu-jedna-z-priorit-ministerstva-zdravotnictvi.html>>.
77. MZ ČR - Ministerstvo zdravotnictví České republiky. 2008b. *Dětské úrazy*. [online]. 2008-08-31 [cit. 2008-10-01]. Dostupný z WWW: <<http://www.mzcr.cz/Pages/518-detske-urazy-v-cr.html>>.
78. MZ ČR - Ministerstvo zdravotnictví České republiky. 2008c. *Úkoly a aktivity z akčního plánu zdraví a životního prostředí ČR*. [online]. 2008-09-15 [cit. 2008-09-16]. Dostupný z WWW: <<http://www.mzcr.cz/verejne/pages/112-ukoly-a-aktivity.html>>.
79. NAAEE - The North American Association for Environmental Education. *About NAAEE* [on line]. 2008-10-08 [cit. 2008-12-20]. Dostupné z WWW <<http://www.naaee.org>>.

80. NAEF UK - The National Association For Environmental Education - The United Kingdom. *About us – introduction* [on line]. 2008-12-20 [cit. 2008-12-27]. Dostupné z WWW <<http://www.naeuk.plus.com>>.
81. NAP – *Národní akční plán prevence dětských úrazů na léta 2007 až 2017*, 2007. Usnesení vlády České republiky ze dne 22. srpna 2007 č. 926. [online]. 2008-09-15 [cit. 2008-10-01]. Dostupný z WWW: <http://www.msmt.cz/uploads/soubory/zakladni/NH_NAP_prevence_detskyh_uzazu_23072007.pdf>.
82. NEUMAN, J. 2000. *Turistika a sporty v přírodě*. Praha: Portál, 2000. 197s. ISBN 80-7178-391-9
83. NICHOLAS, J. 2001. *Risk and hazard assesment in environmental education*. (person. commun.: lecture/course) Mexilhoeira Grande – Cruzinha: A Rocha Portugal, 2.5.2001.
84. NOVÁK, J. 1984. *Naše jedovaté rostliny*. Praha: Albatros, 1984. 213 s. ISB N 13-703-84
85. NOVÁK, J. 2008. *Naše jedovaté rostliny*. CD ROM. Praha: Albatros.
86. NS EVVO – Národní síť environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty. 2007. *Program Národní síť EVVO*. [on line]. 2008-12-10 [cit. 2008-12-12]. Dostupné z WWW <http://narodnisit.cz/Vysledky/Zaverecna_zprava_07.pdf>.
87. PATEL, B. a kol. 2008a. Validating parent's self-reports of children's exposure to potentially toxic substances within the home. *Injury Prevention*, 2008, no. 14, p. 170-175. ISSN 1353-8047
88. PATEL, B. a kol. 2008b. *Parental poison prevention practices and their relationship with perceived toxicity: cross-sectional study*. *Injury Prevention*, 2008, no. 14, p. 389-395. ISSN 1353-8047
89. PATRNÝ, R. 2009. *Roste zájem škol o bezpečné cesty pro děti*. Nadace Partnerství. [online]. 2009-03-26 [cit. 2009-03-26]. Dostupný z WWW: <http://www.nadacepartnerstvi.cz/tiskove_zpravy&show=2>.
90. PÁVKOVÁ, J. a kol. 2008. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2008. 231 s. ISBN 80-7178-711-6

91. PELÁNEK, R. 2008. *Příručka instruktora zážitkových akcí*. Praha: Portál, 2008. 205 s. ISBN 978-80-7367-353-6
92. PELECH, L. 1999. *Úrazy dětí*. In DUNOVSKÝ, J. et al. *Sociální pediatrie, vybrané kapitoly*. Praha: Grada Publishing, 1999. s. 178-87. ISBN 80-7169-254-9
93. PLANORBIS. 2008. *O činnosti* [on line]. 2008-08-31 [cit. 2008-10-11]. Dostupné z WWW <<http://www.naucnastezka.cz>>.
94. PODHOUBÍ. 2008. *Ekocentrum Podhoubí - Výroční zpráva 2007*, 23 s. Též dostupná [on line]. 2008-11-01 [cit. 2008-12-12] z WWW z <<http://www.podhoubi.cz/index.htm>>.
95. *Příkaz ministryně školství, mládeže a tělovýchovy č. 6/2003 k ověřování odborné přípravy pracovníků s dětmi a mládeží v oblasti volného času* [on line]. 2008-10-10 [cit. 2008-10-11]. Dostupné z WWW <<http://www.msmt.cz/mladez/hlavni-vedouci-detskych-taboru>>.
96. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání s přílohou upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením* schválený MŠMT a platný od 1. 9. 2005, ve znění k 1. 7. 2007.
97. READY2HELP. *Právní předpisy*. [online]. 2008-09-10 [cit. 2008-09-30]. Dostupný z WWW: <<http://www.ready2help.cz>>.
98. RECHNITZER, G. 2000. Risk control system in road safety – relevant applications for the prevention of occupational trauma. *Safety science. Monitor*. 2000, v. 4, art. 2, is. 1. ISSN 1443-8844
99. ROMANĚNKO, J.; SKÁCELÍK, P. a kol. 2008. *Legislativa BOZP ve školství*. Praha: Soudy, 2008, 403 s. ISBN 978-80-86846-26-2
100. ŘÍHA, J. 2008. *Optimalizace rizika*. Praha: ČNTL, 2008, roč. 2, č. 1, s. 20-21. ISSN 1210-4728
101. SDRUŽENÍ TEREZA [on line]. 2008-12-01 [cit. 2008-12-12]. Dostupné z WWW <<http://www.terezanet.cz/o-sdruzeni-tereza-ekologicka-vychova.html>>.
102. SETHI, D. a kol. 2008. *European report on child injury prevention*. WHO, 2008. 118 s. ISBN 978 92 890 4295 6 Dostupný z WWW: <<http://www.euro.who.int/Document/E92049.pdf>>.

103. SEVER – Středisko ekologické a etiky Rýchory, 2008. *Výroční zpráva 2007*, 48 s. Horní Maršov: Středisko ekologické výchovy a etiky – SEVER, 2008. ISBN 978-80-86838-22-9.
104. SEVO Špirála - Spoločnosť environmentálne-výchovných organizácií Špirála. Kto sme. [on line]. 2008-09-14 [cit. 2008-09-26]. Dostupné z WWW <<http://www.spirala.sk>>.
105. SHEDIRAN, R.L. et al. Childhood burns in camping and outdoor cooking accidents: a focus prevention. *MEDLINE*, 1997, vol. 18, no. 4, p. 369-371.
106. SIEGEL, S., CASTELLAN, Jr. , N. J. 1988. *Nonparametric statistics for the behavioral sciences*. New York: McGraw-Hill, 1988. 399 s.
107. SKÁCELÍK, P. , 2008. RE: *dotaz k úrazové statistice ÚIV* [elektronická pošta]. Message to: Vera Soukupova. 13 November 2008 [cit. 2009-01-07]. Elektronická komunikace.
108. SKÁCELÍK, P. 2007. Školní úrazovost ve školách a školských zařízeních v 1. pololetí školního roku 2006/2007. *Prevence úrazů, otrav a násilí*, 2007, roč. 3, č. 1, s. 39-44. ISSN 1801-0261
109. SKÁCELÍK, P. 2008. RE: Evidence školních a mimoškolních úrazů a povinnost pojištění odpovědnosti za škodu. [elektronická pošta]. Message to: Soukupová V. 2008-03-11 [cit. 2008-05-15].
110. SOORI, H.; BHOPAL, R.S. 2002. Parental permission for children's independent outdoor activities. Implication for injury prevention. *European journal of public health*, 2002, no. 12, p. 104-109. ISSN 1101-1262
111. SOUKUPOVÁ, V. 1998. *Výukový program HAD, pracovní listy*. Prachatice: CEV Dřípatka, 1998. 8 s. Materiály pro interní potřebu ekocentra, rukopis.
112. SOUKUPOVÁ, V.; ŠVESTKOVÁ, R. 2007. Úrazy a otravy dětí při pobytu v přírodě. *Prevence úrazů, otrav a násilí*, 2007, roč. 3, č. 2, s. 162-170. ISSN 1801-0261
113. SRNSKÝ, P. 2007. *První pomoc u dětí*. Praha: Grada, 2007. 111 s. ISBN 978-80-247-1824-8

114. SSEV Pavučina – Sdružení středisek ekologické výchovy Pavučina, 2008. *Výroční zpráva 2007 - Sdružení středisek ekologické výchovy Pavučina*, s. [on line]. 2008-01-12 [cit. 2008-12-12]. Dostupné z WWW <http://www.pavucina-sev.cz/pdf/VZ_07_tisk.pdf>.
115. SSEV Pavučina – Sdružení středisek ekologické výchovy Pavučina, 2007. *Výroční zpráva 2006 - Sdružení středisek ekologické výchovy Pavučina*, [on line]. 2008-01-12 [cit. 2008-12-12]. Dostupné z WWW <http://www.pavucina-sev.cz/pdf/VZ_06_tisk.pdf>.
116. *Státní program environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty v České republice*. Součást implementace směrnice č. 90/313/EHS, o svobodě přístupu k informacím o životním prostředí.
117. STREJČKOVÁ, E. a kol. 2005. *Děti, aby byly a žily*. Praha: MŽP, 2005. ISBN 80-7212-382-3
118. STREJČKOVÁ, E. 1998. *Děti pro pětihory*. Praha: ZZ Toulcův dvůr, 1998. 60s.
119. SUROVÁ, H. 2008. RE: *dotaz k statistickým datům - č. 3302*. [elektronická pošta]. Message to: Vera Soukupova. 1 November 2008 [cit. 2009-01-07]. Elektronická komunikace.
120. SZÚ – Státní zdravotní ústav. 2008. *Akční plán zdraví a životního prostředí ČR*. [on line]. 2008-09-01 [cit. 2008-09-17]. Dostupné z WWW <<http://www.fee-international.org/en>>.
121. ŠIROKÁ, P., HORKÁ, S. 2009. Nejúčinnější ekologická výchova? Pravidelná oddílová činnost. *Ekologické listy. Olomoucký měsíčník*, 2009, č. 3, s. 2-3.
122. ŠKODÁČEK, I. 2003. Psychické poruchy ve vztahu k nehodám a úrazům dětí a mládeže. In GRIVNA M. a kol. *Dětské úrazy a možnosti jejich prevence*. Praha: Centrum úrazové prevence UK 2. LF a FN Motol, 2003. s. 82-90. ISBN 80-239-2063-4
123. ŠVESTKOVÁ, R.; SOUKUPOVÁ, V. 2008. Úrazy a otravy dětí v přírodě a jejich prevence v rámci ekologické výchovy. In *Sborník příspěvků Prevence úrazů, otrav a násilí*. 5. 12. 2007 České Budějovice. České Budějovice: ZSF JU, 2008. ISBN 978-80-7394-108-6.

124. TERET, V. 1997. Identifying and Choosing Prevention Strategies .Getting Started in Injury Control and Violence Prevention - from the conference: 1997-06-06, chapter 2 and 3, p. 29-31 [online]. 2008-09-04 [cit. 2008-09-25]. Dostupný z WWW: <<http://www.ibiblio.org/vincentweb/workbook.pdf>>.
125. TORÁČOVÁ, L. a kol. 2006. *Prevence úrazů dětí od narození do předškolního věku*. České Budějovice: ZSF JU, 2006. 32 s. ISBN 80-7040-912-6
126. ÚZIS – Ústav zdravotnických informací a statistiky, 2008. *DPS – tabulka, dynamické tabulky*. [online]. 2009-01-15 [cit. 2009-01-30]. Dostupný z WWW: <<http://www.uzis.cz/cz/dps/index.html>>.
127. VÁCHA, M. 2008. *Místo, na němž stojíš, je postávaná země. O kruhu úcty k člověku, přírodě a celému vesmíru*. Brno: Cesta, 2008. 255 s.
128. VALENTA, J., 2004a. Úvod. In *Intoxikace živočišnými jedy*. Praha: Toxinologické centrum VFN Praha, 2004. Dostupné též: KARIM - Klinika Anesteziologie, Resuscitace a Intenzivní Medicíny 1. lékařské fakulty UK a Všeobecné fakultní nemocnice v Praze. [online]. [cit. 2008-07-06] Dostupné z WWW: <<http://www.karim-vfn.cz/cz/nase-klinika/toxinologicke-centrum/intoxikace-zivocisnymi-jedy.html>>.
129. VALENTA, J. 2004b. Kousnutí pavouky. In *Intoxikace živočišnými jedy*. Praha: Toxinologické centrum VFN Praha, 2004. Dostupné též: KARIM - Klinika Anesteziologie, Resuscitace a Intenzivní Medicíny 1. lékařské fakulty UK a Všeobecné fakultní nemocnice v Praze. [online]. [cit. 2008-07-06] Dostupné z: WWW: <<http://www.karim-vfn.cz/cz/nase-klinika/toxinologicke-centrum/pavouci.html>>.
130. VALENTA, J. 2004c. Pobodání hmyzem. In *Intoxikace živočišnými jedy*. Praha: Toxinologické centrum VFN Praha, 2004. Dostupné též: KARIM - Klinika Anesteziologie, Resuscitace a Intenzivní Medicíny 1. lékařské fakulty UK a Všeobecné fakultní nemocnice v Praze. [online]. [cit. 2008-07-06] Dostupné z WWW: <<http://www.karim-vfn.cz/cz/nase-klinika/toxinologicke-centrum/hmyz.html>>.

131. VALENTA, J. 2005. *Jedovatí živočichové*. Výukový portál KARIM VFN 1. LF UK v Praze. [online]. 2009-02-05 [cit. 2009-02-26]. Dostupný z WWW: <<http://portal.lf1.cuni.cz/clanek-633-ustknuti-jedovatymi-hady%20Jedovatí%20živočichové.pdf>>.
132. VALENTA, J. 2008. *Jedovatí hadi. Intoxikace, terapie*. Praha: Galén, 2008. 401 s. ISBN 978-80-7262-473-7
133. VALENTA, J.; ŠIMÁK, J. 2003. *Intoxikace živočišnými toxiny, postup a konzultace při kousnutí sklípkanem a hadem* [online]. [cit. 2008-07-06] Dostupné z WWW: <<http://www.arachnomania.cz/Clanky/Intoxikace.php>>.
134. VALENTINE, G.; McKENDRICK, J. 1997. Children's outdoor play: Exploring parental concerns about children's safety and changing nature childhood. *Geoforum*, 1997, vol. 28, no. 2, p. 219-235. ISSN 0016-7185
135. VELEMÍNSKÝ, M. 2007. *3 x 333 otázek pro dětského lékaře*. Praha: Triton, 2007. 267 s. ISBN 978-80-7254-929-0
136. VÍT, M. 2008. *Úrazy a zdraví, úrazová epidemiologie* [online]. 2008-11-10 [cit. 2008-12-05]. Dostupný z WWW: <<http://www.nadacebesip.cz/Archiv/Soubory/f82.pps>>.
137. VOŽENÍLEK, P. 2000. *Ty zmije*. Praha: MŽP, 2000. 79 s. ISBN 80-7212-156-1
138. WHO – World health organization. *Rehabilitation* [online]. 2008-10-08 [cit. 2008-10-27]. Dostupný z WWW: <<http://www.who.int/topics/rehabilitation/en>>.
139. *Vyhláška č. 106/2001 Sb., o hygienických požadavcích na zotavovací akce pro děti.*
140. *Vyhláška č. 263/2007 Sb., kterou se stanoví pracovní řád pro zaměstnance škol a školských zařízení.*
141. *Zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, v platném znění.*
142. *Zákon č. 117/1995 Sb. o státní sociální podpoře, v platném znění.*
143. *Zákon č. 123/1998 Sb., o právu na informace o životním prostředí, v platném znění.*
144. *Zákon č. 140/1961 Sb., Trestní zákon, v platném znění.*
145. *Zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí, v platném znění.*
146. *Zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, v platném znění.*

147. *Zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví*, v platném znění.
148. *Zákon č. 262/2006 Sb., Zákoník práce*, v platném znění.
149. *Zákon č. 561/2004Sb., Školský zákon*, v platném znění.
150. ZAPLETAL, M. 1985. *Hry v přírodě. Velká encyklopedie her I.* Praha: Olympia, 1985. ISBN 27-017-85
151. ZETĚK, J. 2008. *Význam a role SEV v krajských systémech EVVO.* Materiál pro účastníky konference. (DVD). Konference Seč, 7. - 8. dubna 2008. Praha: Pavučina, 2008.
152. ZWACH, I. 2009. *Obojživelníci a plazi České republiky.* Praha: Grada Publishing, 2008. s. 344. ISBN 978-80-247-2509-3
153. VÍT, M. 2008. *Úrazy a zdraví, úrazová epidemiologie* [online]. 2008-11-10 [cit. 2008-12-05]. Dostupný z WWW:
<<http://www.nadacebesip.cz/Archiv/Soubory/f82.pps>>.

9 ZÁKLADNÍ POJMY

/řazeno abecedně/

Bezpečnost a ochrana zdraví

Souhrn opatření stanovených legislativou nebo zaměstnavatelem napomáhající ochraně zdraví a života, ochraně před škodlivými vlivy nebo poškození lidského zdraví; častá je spolupráce s oblastmi požární ochrana, pracovní a preventivní lékařství, krizový management a dalšími. V pracovním procesu se užívá pojem **bezpečnost a ochrana zdraví při práci** /BOZP/ (Romaněnko, Skácelík a kol., 2008; Kutý a kol., 2007).

Dítě

Výraz „dítě“ má v různých kontextech různý obsah. Z hlediska *občanského a rodinného práva* jde o celoživotní poměr k rodičům. V mezinárodních smlouvách o lidských právech (např. Úmluva o právech dítěte 104/1991Sb.) se jedná o osobu mladší 18 let. Ještě v užší pojetí uvádějí *Zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a Vyhláška č. 106/2001 Sb., o hygienických požadavcích na zotavovací akce*, kde je za dítě považována pouze osoba do 15 let. Jinak vymezuje dítě *Zákon č. 117/1995 Sb. O státní sociální podpoře*, kde je za dítě (resp. za „nezaopatřené dítě“) považována osoba od 15 do 18, max. však do 26 let (Kutý a kol., 2007). Z hlediska školního vzdělávání je pojem „dítě“ používán pouze v rámci předškolního vzdělávání – pro „děti“ v mateřské škole. Děti základních škol, středních škol (vč. gymnázií, konzervatoří, uměleckých a jazykových škol), konzervatoří, SOŠ, SOU a v zařízeních pro ústavní a ochrannou výchovu nebo preventivní výchovnou péči jsou nazývány **žáky**; děti vyšších odborných škol (ev. škol vysokých) **studenti** (Romaněnko, Skácelík a kol., 2008).

Ekologická výchova

Ekologická výchova je v nejširším slova smyslu veškeré výchovně-vzdělávací úsilí. Cílem je zvyšování spoluzodpovědnosti lidí za současný i příští stav přírody a životního prostředí, rozvíjení tvořivosti, citlivosti a vstřícnosti lidí k řešení problémů péče o přírodu, utváření ekologicky příznivé hodnotové orientace (včetně důrazu na dobrovolnou vstřícnost, nekonzumní a duchovní kvality života), hledání příčin (ekologické) krize a cesty k jejímu řešení. V ekopedagogické činnosti jde o soulad nezbytných odborných biologických,

ekologických a sociálních poznatků s citovými a smyslovými prožitky, které pomáhají nalézat lásku k přírodě, zvnitřňovat úctu ke všemu životu a zvyšovat úroveň mezilidských vztahů (Máchal, 2000).

Ekologický výukový program /EVP/

Ekologický výukový program (EVP) je odborná, souvislostní, interaktivní výchovně vzdělávací lekce, jejímž cílem je upevnění, prohloubení a rozšíření znalostí, dovedností a postojů a obohacení vzdělávání na všech stupních škol o ekologický a environmentální rozměr.

Cílem EVP je pojednat o určitém tématickém celku učiva v souvislostech, napříč vyučovacími předměty, s obzvláštním důrazem na ekologické souvztažnosti, na rozvíjení komunikativních a kooperativních dovedností žáků, na utváření postojů, přátelských vůči přírodě i životnímu prostředí (Máchal, 2001). Jedná se o službu ekocenter nabízenou školám jako nadstavbu školní výuky, která probíhá buď v interiéru nebo ideálně v terénu – přírodě (SSEV Pavučina, 2008).

Mimoškolní výchova, mimoškolní aktivity

Mimoškolní výchova probíhá mimo povinné vyučování, mimo bezprostřední vliv rodiny, je institucionálně zajištěná a uskutečňuje se převážně ve volném čase. Plní funkce výchovně-vzdělávací, zdravotní a sociální (Pávková a kol., 2008). Mimoškolní aktivity bývají též nazývány volnočasovou či zájmovou činností. V nejužším pojetí jedná o aktivity, které nejsou organizovány školou či školským zařízením.

Náhlý stav

Náhlý (akutní nebo urgentní) stav je takový, kdy dochází k ohrožení zdraví: Dělí se akutní stav úrazový, neúrazový naléhavý stav a otravy. Podobným pojem je **život ohrožující stav**, který však vyjadřuje situaci, kdy jde o přežití a další kvalitu života postiženého, rozhodují minuty a vteřiny. Nastává např. v prvních několika minutách po úrazu (Srnský, 2007).

Přírodovědná činnost

Přírodovědná činnost je realizovaná za účelem získání znalostí, dovedností a postojů k okolní přírodě, životnímu prostředí a jeho ochraně. Základním předpokladem této

činnosti jsou – smysluplné využití volného času, pochopení souvislostí a vztahů v přírodě, pobyt v přírodě, ekologická výchova apod. realizované různými subjekty.

Organizovaná činnost

Organizovaná činnost je činnost prezentovaná jako aktivita určitého zařízení, tj. formálně organizovaná; v praxi nejčastěji pořádaná právnickou osobou - tedy organizací (Kutý a kol., 2007).

Otrava

Otrava neboli intoxikace je chorobný stav vyvolaný přítomností jedu v organismu.

Prevence

Prevence je soubor opatření zaměřených na předcházení nežádoucím jevům. Předpokladem prevence je znalost či odhad rizika, formulace scénáře nebezpečí a kvantifikace rizika; následně odvození závažnosti důsledků nežádoucích stavů. Cílem prevence je optimalizace rizika.

Riziko

Riziko je součin pravděpodobnosti, se kterou skutečně dojde za definovaných podmínek expozice k projevům nežádoucí události, např. úrazu, poškození životního prostředí nebo ekonomické ztráty (Říha, 2008). Podobným termínem je pojem **nebezpečnost** vyjadřující vnitřní vlastnost nebo schopnost materiálu, zařízení, pracovní metody a praxe způsobit škodu. (Baumruk a kol., 2002). Pojmem **zdravotní riziko** rozumíme pravděpodobnost poškození lidského zdraví účinkem expozice určitého faktoru (Bláha, Cikrt, 1996).

Sdružení středisek ekologické výchovy Pavučina /SSEV Pavučina/

Pavučina představuje cechovní organizaci s celostátní působností. Jedná se o střešní organizaci Center ekologické výchovy specializovaných na ekologickou výchovu, vzdělávání a osvětu.

- specializovanou zajišťující mezi svými členy výměnu zkušeností, šíření aktuálních informací zvenčí i mezi členy; zastupuje, obhajuje a prosazuje zájmy členů ve vztahu k ústředním orgánům státní správy, k partnerským organizacím a sponzorům, dbá na kvalitu

činnosti a důvěryhodnosti svých členů, podporuje udržování jejich pospolitosti a pečuje o jejich odborný růst (SSEV Pavučina, 2008; Máchal, 2000).

Středisko ekologické výchovy /Středisko, centrum ekologické výchovy, ekocentrum/

Ekocentrum je míněn výchovně vzdělávací zařízení školského nebo neškolského typu – zřizované obecním, městským, krajským úřadem nebo ústředním orgánem státní správy nebo jako nevládní neziskové zařízení či soukromý subjekt. Jejich cílem je zlepšovat vztah lidí k životnímu prostředí, zvyšovat úroveň mezilidských vztahů i postojů k péči o životní prostředí prostřednictvím výchovy, která vede k myšlení a jednání v souladu s principy udržitelného rozvoje a úctě k životu ve všech jeho formách (SSEV Pavučina, 2008; Máchal, 1998; Zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí).

Úraz

Úrazem se rozumí poškození zdraví, které vzniká většinou náhle, působením vnější síly (energie – mechanické, tepelné, chemické)

Volný čas a volnočasové aktivity

Činnosti realizované ve volném čase tj. čase, který není nutný věnovat práci, vyučování, povinnostem ani reprodukci sil (Průcha – slovník). Tyto činnosti si můžeme svobodně se zájem vybrat, přináší nám upokojení a uvolnění. Volný čas běžně zahrnuje odpočinek, rekreaci, zábavu, zájmové aktivity, zájmové vzdělávání, dobrovolnickou činnost. U dětí a mládeže je žádoucí pedagogické ovlivňování volného času; zejména z důvodu nedostatečných zkušeností a orientace v oblastech zájmových činností a potřeby (citlivého) vedení. Způsob využití volného času je jedním z důležitých ukazatelů hodnotové orientace - **životního stylu**. Teoreticky se touto oblastí zabývá disciplína pedagogiky – pedagogiky volného času (Pávková a kol., 2008).

Zotavovací akce

Zotavovací akce je definována jako organizovaný pobyt 30 a více dětí ve věku do 15 let na dobu delší než 5 dnů, jehož účelem je posílit zdraví dětí, zvýšit jejich tělesnou zdatnost, popř. získat specifické dovednosti (*Zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví*).

10 KLÍČOVÁ SLOVA

prevence – riziko - úrazy – střediska ekologické výchovy

11 SEZNAM ZKRATEK

- BOZ/BOZP - bezpečnost a ochrana zdraví/při práci
- CEV – centrum ekologické výchovy (dtto SEV)
- CÚP - Centrum úrazové prevence
- ČSN – Česká (dříve československá) státní norma
- ČSÚ – Český statistický úřad
- ČŠI – Česká školní inspekce
- EV – ekologická výchova (též environmentální výchova)
- EVP – ekologický výukový program
- EVVO – environmentální výchova, vzdělávání a osvěta
- ISO – standardizovaná norma dle Mezinárodní organizace pro normalizaci
- LF UK – Lékařská fakulta Univerzity Karlovy
- MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
- MZ – Ministerstvo zdravotnictví
- NAP – Národní akční plán prevence dětských úrazů
- NGO – non-government organization (dtto NNO)
- NNO – nevládní neziskové organizace (dtto. NGO)
- PO – požární ochrana
- RVP – rámcový vzdělávací program
- SEV – středisko ekologické výchovy (dtto CEV)
- SSEV – Sdružení středisek ekologické výchovy (Pavučina)
- ŠVP – školní vzdělávací program
- ÚIV – Ústav pro informace ve vzdělávání
- ÚZIS - Ústav zdravotnických informací a statistiky
- WHO – Světová zdravotnická organizace (World health organization)
- ZSF JU – Zdravotně sociální fakulta Jihočeské univerzity

PŘÍLOHY

- 1 Ekopedagogovo osmero
- 2 Členská ekocentra Sdružení středisek ekologické výchovy Pavučina
 - 2a) Mapa SSEV Pavučina 2007
 - 2b) Rozdělení členských středisek podle typu školské legislativy a typu zřizovatele
- 3 Porovnání činností členských středisek ekologické výchovy SSEV za rok 2006 a 2007
- 4 Formy pojištění
- 5 Právní minimum k bezpečnosti a ochraně zdraví při práci pro organizace pracující s dětmi a mládeží
- 6 Realizátoři organizované mimoškolní přírodovědné a ekovýchovné činnosti
- 7 Popis vybraných ekocenter a jejich činností
- 8 Fotogalerie
 - 8a) Fotky z činnosti ekocenter I
 - 8b) Fotky z činnosti ekocenter II
 - 8c) Potencionální rizika v ekocentrech
- 9 Návrh základního minima proškolení pracovníků členských středisek Sdružení Pavučina ve vztahu k protiúrazové prevenci
- 10 Základní informace a obsah brožury „Preventivní opatření a první pomoc při náhlých stavech u dětí vzniklých při činnostech ekocenter“
- 11 Případové studie – vybrané příklady poranění z činnosti ekocenter v roce 2007

PŘÍLOHA Č. 1 – EKOPEDAGOGOVO OSMERO

Hodnocení kvality EVP se opírá o vytvořené **Ekopedagogovo osmero**, které je současně včleněno do **Kodexu středisek ekologické výchovy** Sdružení středisek ekologické výchovy Pavučina. Původní verzi avizoval Máchal ve svých rukopisech, které později vyšly v knižní podobě (Máchal, 1998). Jde **pravidla a doporučení, jak má být sestaven EVP**: přesně vymezený cíl s jasně ekologickým rozměrem. Realizace EVP klade důraz na souvislosti, odbornou správnost, aktuálnost programu a podávaných informací a návaznost na osnovy vyučovacích předmětů.

Aktualizovaná a rozšířená verze (Máchal, 2000) říká následující:

1. Cíle a smysl EVP v širších souvislostech

EVP má být nejenom hezký, ale i smysluplný. Každý EVP má jasně zformulované výchovně vzdělávací cíle zahrnující environmentální rozměr a je možné je alespoň částečně ověřovat (tzn., nestačí jen, „aby se to dětem líbilo“ nebo „aby se naučily něco o přírodě“). Ekopedagog má cíle programu stále na vědomí a program podle situace upravuje tak, aby jich v co největší míře dosáhl.

2. Návaznost EVP na rámcové vzdělávací programy /RVP/ a další dokumenty

EVP není ostrůvek v moři výchovy a vzdělávání. Každý EVP navazuje na příslušný RVP a podporuje rozvoj klíčových kompetencí. Středisko jej v rámci svých možností přizpůsobuje jednotlivým školním vzdělávacím programům (ŠVP) a potřebám školy.

3. Struktura programu podle některého z modelů učení

EVP má hlavu i patu. EVP má jasně vytvořenou strukturu s logickým sledem aktivit (po uvítání a vzájemném seznámení např. průzkum studovaného jevu – seznámení s konceptem – aplikace; evokace – uvědomění nového významu – reflexe; informování o konceptu – asimilace – aplikace, atd.), která napomáhá dosažení výchovně vzdělávacích cílů. Dílčí aktivity EVP jsou cílevědomě využívány jako prostředky k dosažení těchto cílů. Součástí EVP je stanovení pravidel chování platných pro oslovování, práci ve skupinách, prezentace apod., včetně ujasnění role učitele.

Součástí EVP je představení lektorů a stručné představení střediska a jeho jedinečností. Závěrem EVP se doporučuje využít některou z metod reflexe či opakování.

4. Důležitost a flexibilita přípravy

EVP je pečlivě připravený. Každý EVP má zpracovanou písemnou přípravu s vytyčenými cíli, postupy s časovou dotací, pomůckami, metodami hodnocení, atd. Obsah i metody v EVP jsou v maximální možné míře vyvážené, adekvátní věkové skupině, aktuální, v souladu se současným stavem poznání. V EVP jsou preferovány metodické postupy využívající aktivizující metody, komunikaci, spolupráci ve skupině apod.; pokud je to vhodné, zařazujeme praktické činnosti. Příprava ponechává prostor (případně je variantní) pro specifické zvláštnosti konkrétní skupiny (program pro „živé“ děti např. bude klást větší důraz na práci se skupinou, atd.).

5. Možnosti a potřeba evaluace

Součástí EVP je také jeho z/hodnocení. Každý EVP má předem promyšlený systém hodnocení míry dosažení svých cílů. Ten může být založen na strukturovaném pozorování, analýze práce žáků, ověřování porozumění žáků před akcí a po akci atd. Pro hodnocení ekopedagog může využít doprovázejícího učitele či kolegu ze střediska. Výsledky hodnocení programu nekončí v koši, ale jsou využity pro další zkvalitňování EVP.

6. Smysl vzájemné komunikace

Ekopedagog v akci. ... propojuje v průběhu EVP nové poznatky s tím, co žáci o problematice vědí, ukazuje jejich praktické využití a souvislosti místní, regionální i globální, přírodní i sociální. ... dodržuje obecně platná didaktická doporučení včetně důrazu na správné kladení otázek. ... vhodným způsobem zapojuje doprovázejícího učitele, např. i v následném hodnocení. ... pokud možno, vyhýbá se negativnímu hodnocení žáků, používá kladnou zpětnou vazbu. ... upřednostňuje dialog před poučováním, dává prostor pro komunikaci žáků a umožňuje, aby na případnou „nezralost“ vlastních názorů přišli žáci sami v diskuzi s ostatními. ... nevystupuje jako „mentor“ ani jako „zapálený aktivista“.

7. Osobní a osobnostní rozvoj, další vzdělávání ekopedagogů

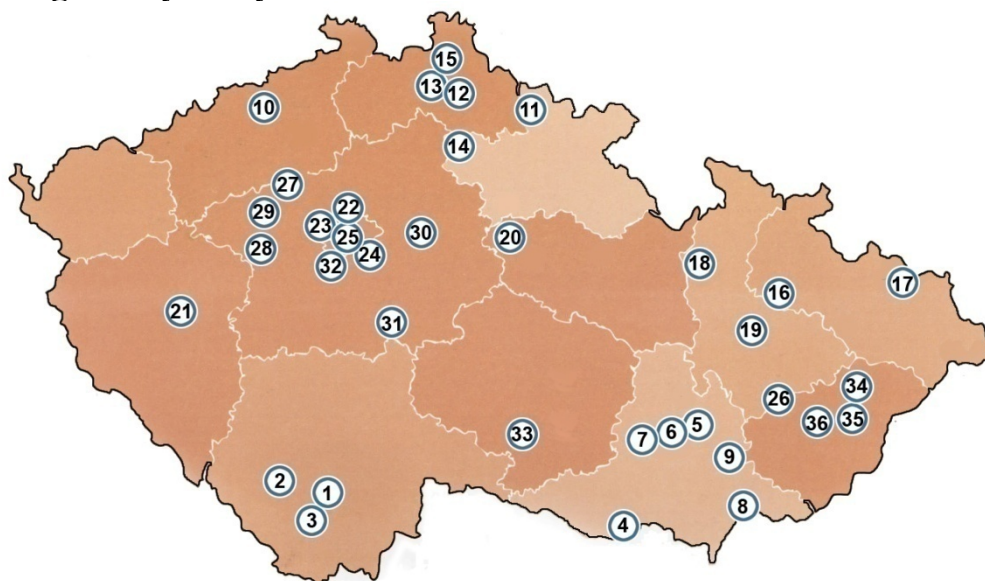
Ekopedagog na sobě pracuje. Každý ekopedagog se snaží o maximální autenticitu – soulad mezi skutečnými a sdělovanými postoji. Své případné osobní problémy si nechává pro sebe a nenechává se jimi ovlivnit při práci s dětmi. Ekopedagog se snaží slušně vypadat i dobře mluvit, aby žádným způsobem neodrazil děti od environmentální výchovy. Každý ekopedagog je alespoň občas kritický sám k sobě i k programu. Snaží se neupadnout do stereotypu a hledá další možnosti, jak program inovovat či změnit. Ekopedagog se průběžně vzdělává a zdokonaluje v profesních kompetencích a odborných vědomostech.

8. Podmínky a prostředí pro výuku

Ekopedagog se přírody ani trvale udržitelného rozvoje nebojí. EVP probíhá v příjemném prostředí. Je-li to možné a z hlediska programu přínosné, ekopedagog v programu preferuje přímý kontakt s přírodou před učebnou. V učebně, ale i jinde ve středisku ekopedagog používá jako pomůcky věci estetické, přírodní, či odrážející zásady (trvale) udržitelného rozvoje (tzn. např. recyklovaný papír, vícenásobně použitelné pomůcky, dřevo – leč nikoliv mahagonové atd.). Z provozu střediska musí být patrná snaha o promítnutí zásad (trvale) udržitelného rozvoje do praxe.

(SSEV Pavučina, 2008)

PŘÍLOHA č. 2a - Mapa centrálních pracovišť členů Sdružení středisek ekologické výchovy Pavučina v roce 2007

MAPA STŘEDISEK EKOLOGICKÉ VÝCHOVY

Legenda:

1. Centrum ekologické a globální výchovy ZČ HB **Cassiopeia**, Č.Budějovice
2. Centrum ekologické výchovy **Dřípatka**, Stanice zájmových činností při ZŠ Vodňanská 287, Prachatice
3. ZO ČSOP **Šípek**, Český Krumlov
4. Centrum ekologické výchovy ZO ČSOP **Pálava**, Mikulov
5. **EkoCentrum Brno**, o.s.
6. **Lipka** – školské zařízení pro environmentální vzdělávání, Brno
7. **Rezekvítek**, o.s., Brno
8. **Centrum ekologické výchovy Důbrava** při Středisku volného času, Hodonín
9. **Vzdělávací a informační středisko Bílé Karpaty**, o. p. s., Veselí nad Moravou
10. Středisko ekologické výchovy **Štovník**, o.s., Teplice
11. **Středisko ekologické výchovy a etiky Rýchory – SEVER**, o.s., Horní Maršov
12. **Čmelák**, o.s., Liberec
13. Městské středisko ekologické výchovy při ZOO Liberec – **Divizna**, Liberec
14. ZO ČSOP, Středisko ekologické výchovy **Český ráj**, o.s., Sedmihorky
15. Středisko ekologické výchovy Libereckého kraje, **STŘEVLÍK**, Oldřichov v Hájích
16. Občanské sdružení **Hájenka**, Kopřivnice
17. **Vita**, o.s., Ostrava
18. DDM a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků **Vila Doris** - středisko ekologické výchovy, Šumperk
19. **Sluňákov** - centrum ekologických aktivit města Olomouce, o.p.s.
20. Ekocentrum **Paleta**, o.s., Pardubice
21. Občanské sdružení **Ametyst**, Plzeň
22. Ekocentrum **Podhoubí**, o.s., Praha
23. **Ekodomov**, o.s., Praha
24. Sdružení **TEREZA**, o.s., Praha
25. ZČ HB **Botič**, Středisko ekologické výchovy hl. města Prahy
26. ZO ČSOP **Planorbis**, Kroměříž
27. A-TOM **Javory**, Černuc
28. **Křivoklátsko**, o. p. s., Křivoklát
29. Naučné středisko ekologické výchovy Kladno – **Čabárna**, o.p.s.
30. ZO ČSOP Polabí, **Polabské ekocentrum**, Poděbrady
31. ZO ČSOP **Vlašim**
32. ZO ČSOP **Zvoneček**, Vrané nad Vltavou
33. **Chaloupky**, o.p.s., školská zařízení pro zájmové a další vzdělávání, Okříšky
34. **Alcedo** - středisko volného času Vsetín
35. ČSOP **Kosenka**, Valašské Klobouky
36. Ekocentrum **Čtyřlístek**, o.s., Zlín

PŘÍLOHA Č. 2b - Rozdělení členských podle typu školské legislativy a typu zřizovatele

Celkem je 36 členských ekocenter Pavučiny, z nichž je

- 6 školského typu
- 30 neškolských zařízení - 6 se zřizovatelem městský či krajský úřad
- 24 s jiným zřizovatelem

Rozdělení zařízení dle typu školské legislativy

Školská zařízení – 6 ekocenter

Neškolská zařízení – 30 ekocenter

Rozdělení zařízení dle typu zřizovatele

Zařízení se zřizovatelem městský či krajský úřad – 11 ekocenter

Zařízení s jiným zřizovatelem (než městský či krajský úřad) – 25 ekocenter

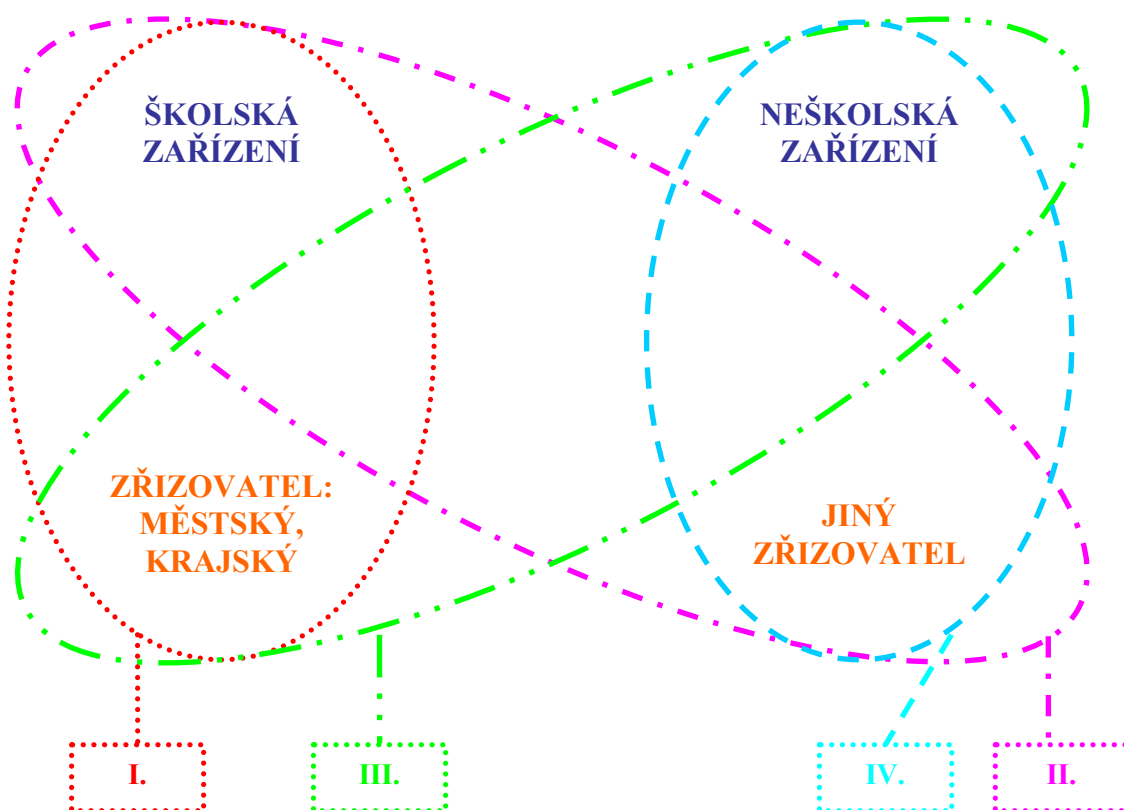
Rozdělení podle typu školské legislativy a typu zřizovatele

I. školská zařízení se zřizovatelem městský či krajský úřad – 5 ekocenter

II. školská zařízení s jiným zřizovatelem než městský či krajský úřad – 1 ekocentrum

III. neškolská zařízení se zřizovatelem městský či krajský úřad – 6 ekocenter

IV. neškolská zařízení s jiným zřizovatelem než městský či krajský úřad - 24 ekocenter

PŘÍLOHA č. 3 - Porovnání činností členských středisek ekologické výchovy SSEV za rok 2006 a 2007

Činnost	rok 2006	rok 2007	bilance (nárůst/pokles)	poznámka
<u>EKOLOGICKÉ VÝUKOVÉ PROGRAMY</u>				<i>nezapočítány všechny EVP např. EVP o lese a vykazované v NS SEV - viz Komentář k tabulce - pozn.č.1</i>
- počet jednodenních EVP	8300	9000	700	
- počet pobytových EVP	400	400	0	
- počet EVP celkem	8700	9400	700	
- počet hodin jednodenních EVP	16 600	44800	28200	
- počet hodin pobytových EVP	4100	5200	1 100	
- počet hodin EVP celkem	20700	50000	29300	
- počet účastníků jednodenních EVP	162100	174900	12 800	
- počet účastníků pobytových EVP	5300	9600	4 300	
- počet účastníků EVP celkem	167400	184500	17100	
<u>DALŠÍ VZDĚLÁVÁNÍ PEDAGOGICKÝCH PRACOVNÍKŮ</u>				
- počet akcí - jednodenních	472	568	96	
- počet akcí - pobytových	56	72	16	
- počet akcí celkem	528	640	112	
- počet hodin (akcí) celkem	4 600	12300	128	
- počet účastníků celkem	10500	11200	240	
<u>PROJEKTY PRO ŠKOLY</u>				
- počet účastníků	17000	66800	49800	<i>nezapočítány všechny projekty, nevidován počet zapojených škol - viz komentář k tabulce - pozn.č.2</i>
<u>MIMOŠKOLNÍ VOLNOČASOVÉ ČINNOSTI</u>				
Kroužky				
- počet kroužků	266	286	20	
- počet účastníků kroužků	2800	3800	1000	
Nepravidelné akce				<i>např. tábory, výpravy, exkurze, soustředění a další</i>
- počet	515	406	-109	<i>nevykazování všech akcí a počtu účastníků - v komentáři k tabulce pozn. č. 3; (jediný pokles počtu akcí)</i>
- počet účastníků akcí	21900	23000	1100	
<u>AKCE PRO VEŘEJNOST</u>				<i>např. besedy, výstavy, exkurze, kampaně atd.; konkrétní příklady akcí viz Komentář k tabulce</i>
- počet akcí	736	925	189	
- počet účastníků akcí	169800	200700	30900	

Zdroj: Výroční zpráva SSEV Pavučina 2006, Výroční zpráva SSEV Pavučina 2006

Komentář k příloze č. 3:

Porovnání činností členských středisek ekologické výchovy SSEV za rok 2006 a 2007

- počet řádných členů SSEV Pavučina - 36 (v roce 2006 i v roce 2007)
- počty akcí, účastníků, hodin ap. nad řádově stovky jsou zaokrouhleny (na sta)
- pouze jeden ukazatel – počet akcí - Nepravidelné akce vykazuje pokles

příklady akcí pro veřejnost: Den Země, Ekologické dny, Den stromů, Den vody, vánoční a velikonoční programy spojené s tradicemi daných svátků

- problém nevykazování všech akcí členskými středisky:

pozn. č. 1 – Ekologické výukové programy

Ekologické výukové programy (EVP) vykazované v projektu s Lesy České republiky nejsou započítány do celku realizovaných EVP, ale vykazovány (pro donora i ve Výroční zprávě SSEV Pavučina), zvláště. Podobně nejsou započítány ani EVP vykazované do společného projektu Ministerstva životního prostředí a Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy - Národní síť environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty.

pozn. č. 2 – Projekty pro školy

V tabulce uvedené číslo u projektů pro školy za rok 2007 je ve skutečnosti přibližně 3-4x vyšší tj. počet účastníků se ve skutečnosti pohyboval kolem 200 tisíc. Ve Výroční zprávě SSEV Pavučiny (SSEV Pavučina, 2008) totiž nejsou započtení všichni účastníci projektů. Např. do speciálních projektů pro školy pražského občanského sdružení Tereza se v roce 2007 zapojilo přes 50 tisíc žáků z více než 500 škol (Sdružení TEREZA, 2008). Další výraznou absencí jsou počty účastníků u školních kolektivů např. při realizaci projektu Hledání ztraceného ráje v Českém středohoří (účast 14 škol), projektu Krkonoše vnitřní a vnější (účast 11 škol) či projektu Škola pro udržitelný život (účast 27 škol) (SEVER, 2008).

pozn. č. 3 – Akce pro veřejnost

Výkazy o počtech účastníků ve Výroční zprávě SSEV Pavučina (SSEV Pavučina, 2008) jsou též zatíženy chybou v nevykazování všech aktivit členských středisek Sdružení Pavučina. Např. Ředitel ekocentra Paleta Jiří Bureš (2008) ve Výroční zprávě za rok 2007 uvádí, že v daném roce Paleta uspořádala nejrůznější akce, kterých se zúčastnilo přes 200 000 dětí a dospělých. To by však, vzhledem k uvedenému výkazu ve Výroční zprávě SSEV Pavučina, znamenalo, že z celkového počtu 200 700 účastníků akcí pro veřejnost se jich 200 tisíc účastnilo akcí ekocentra Paleta a pouze 70 000 jedinců se účastnilo ostatních akcí pro veřejnost (tj. akcí 35 ekocenter).

PŘÍLOHA č. 4 – Formy pojištění

I. POVINNÉ

Dle zákona č. 37/1993Sb. a prováděcí vyhlášky MF č. 125/1993Sb. v platném znění.

1. Zákonné pojištění odpovědnosti organizace za škodu při pracovním úrazu nebo nemoci z povolání.

Jedná se o druh odpovědnostního pojištění, který kryje rizika související s tím, že pojištěný subjekt může způsobit svou činností škody jinému subjektu, na zdraví a na životě, za které poškozenému odpovídá.

Povinnost odvodů platí i pro pracovníky na Dohodu o pracovní činnosti (v případě poškození zdraví by jim bylo plně vypláceno nemocenské i bolestné). Za externisty pracující na Dohodu o provedení práce se hradí min. smluvní částka za čtvrtletí; při poškození zdraví mají nárok na bolestné.

Pojištění je odváděno České pojišťovně a.s. (smlouvy uzavřené do roku 1992) či Kooperativě pojišťovně a.s. (smlouvy uzavřené od 1.1.1993) Více viz např. na <http://www.koop.cz/cs/pojisteni/pojisteni-hrazene-zamestnavatelem/zakonne-pojisteni-odpovednosti-zamestnavatele.shtml>

II. DOBROVOLNÉ (doporučené)

Rozhodnutí o uzavření dobrovolných forem pojištění vychází z odpovědnosti a činnosti jednotlivých organizací.

Organizace, které jsou členy České rady dětí a mládeže (ČRDM), mají po splnění podmínek, níže uvedená pojištění od ČRDM (de facto Generali Pojišťovny a.s.) smluvena.

V tomto případě se jedná o velmi výhodnou možnost využití těchto pojistných smluv, t.č. (r.2009) až pro 94 sdružení (a několikanásobně více organizací, , neboť např. Asociace turistických oddílů mládeže, Hnutí Brontosaurus, Sdružení Mladých ochránců přírody, Česká tábornická unie, Pionýr i další sdružení koordinují činnost svých organizací s vlastní právní subjektivitou). Potenciál této smlouvy tak může zahrnovat až desetitisíce jednotlivců. Více na <http://www.crdm.cz/view.php?cisloclanku=2003062504>

2. Úrazové pojištění

Úrazové pojištění slouží ke zmírnění následků úrazu. Pokud se tedy stane nějaký úraz (v České republice či v zahraničí), postižený dostane sjednanou částku či – v případě trvalé invalidity – její odpovídající část.

Pojistná ochrana se však nevztahuje na konkrétní náklady spojené s okamžitým ošetřením úrazu či nemoci v zahraničí, k té je potřeba mít sjednáno cestovního pojištění.

Spec. ČRDM: Pojištění je zajištěno pro přípravu a aktivní účast na akcích v ČR nebo v zahraničí, krátkodobých brigádách organizovaných pojistníkem; společných cestách pořádaných pojistníkem do místa činnosti dle předešlých bodů; výkonu funkce jednotlivých funkcionářů,

Pojištění se vztahuje na členy pojištěných sdružení a všechny ostatní účastníci akcí pořádaných pojistníkem nebo pojištěnými sdruženími (jde zejména o účastníky akcí pořádaných pro veřejnost).

3. Pojištění odpovědnosti za škodu vůči třetí osobě na zdraví, životě a majetku

Jedná se o stále velmi často podceňovanou a opomíjenou oblast pojištění. Odpovědností škody vůči třetím osobám však mohou dosahovat i milionových částek.

Spec. ČRDM: Pojistná smlouva je uzavřena o škodovém pojištění obecné odpovědnosti za škodu a odpovědnosti za škodu v provozní činnosti, o škodovém pojištění odpovědnosti zaměstnance za škodu způsobenou při výkonu zaměstnání, o pojištění nemajetkové újmy vzniklé jako následek porušení práva na ochranu osobnosti. Pojištění se vztahuje na dobrovolné pracovníky a zaměstnance a členy ČRDM a pojištěných sdružení.

PŘÍLOHA č. 5 - Právní minimum¹¹ k bezpečnosti a ochraně zdraví při práci pro organizace pracující s dětmi a mládeží

Právní rámec BOZP (nejen pro organizace realizující mimoškolní činnost s dětmi a mládeží) vychází obecně z těchto dokumentů:

Deklarace lidských práv:

- Všeobecná deklarace lidských práv (VS OSN 1948) a mezinárodní pakty o právech (120/1976 Sb.), Úmluva o právech dítěte (OSN 1989, v ČSFR 104/1991 Sb.), Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (RE 1950, v ČSFR 209/1992 Sb.), Listina základních práv a svobod, (v ČSFR 23/1991 Sb., v ČR 2/1993 Sb.)

Zákony

- Zákon o péči o zdraví lidu - 20/1966 Sb.
- Zákon o ochraně veřejného zdraví - 258/2000 Sb.
- Zákon o požární ochraně - 133/1985 Sb.
- Zákoník práce - 262/2006 Sb.
- Zákon o zajištění dalších podmínek bezpečnosti a ochrany zdraví při práci – 309/2006 Sb.
- Zákon o inspekci práce - 251/2005 Sb.
- Zákon o státním odborném dozoru nad bezpečností práce – 179/1968 Sb.
- Zákon o veřejném zdravotním pojištění – 48/1997 Sb.
- Občanský zákoník – 40/1964 Sb.
- Zákon o přestupcích – 200/1990 Sb.
- Trestní zákon – 140/1961 Sb.
- Zákon o opatřeních k ochraně před škodami působených tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami – 379/2005 Sb.
- Zákon o sociálně-právní ochraně dětí – 359/1999 Sb.
- Zákon o rodině – 94/1963 Sb.

¹¹ Jedná se o právní normy ve znění pozdějších předpisů. Vždy je nutné ověřit aktuální znění předpisu.

- Zákon o dobrovolnické službě – 198/2002 Sb.
- Zákon o ochraně osobních údajů - 101/2000 Sb.
 - a další

Vychází také z řady předpisů upravujících konkrétní činnosti, které jsou také náplní činnosti s dětmi a mládeží, např.:

- Zákon o ochraně přírody a krajiny – 114/1992 Sb.
- Lesní zákon - 289/1995 Sb.
 - a další

Nařízení vlády, kterým se stanoví

- bližší požadavky na bezpečný provoz a používání stroj, technických zařízení, přístrojů a náradí
- způsob evidence, hlášení a zasílání záznamu o úrazu, vzor záznamu o úrazu a okruh orgánů a institucí, kterým se ohlašuje pracovní úraz a zasílá záznam o úrazu
- bližší podmínky poskytování osobních ochranných pracovních prostředků, mycích, čistících a desinfekčních prostředků
- vzhled a umístění bezpečnostních značek a zavedení signálů
- podmínky ochrany zdraví při práci
- ... o podrobnějších požadavcích na pracoviště a pracovní prostředí
 - a další

Vyhlášky

V oblasti BOZP pro organizace pracující s dětmi určují zejména technické a organizační zabezpečení bezpečnosti práce, např. podmínky k zajištění bezpečnosti u zařízení, stojů ap., podmínek sazeb pojištění a odškodnění; dále týkající se odborných způsobilostí; zákazů práce určitým skupinám, zařazování do pracovních kategorií ap.

Z konkrétních norem jsou, pro organizace pracující s dětmi, zajímavé zejména

- Vyhláška č. 106/2001 Sb., o hygienických požadavcích na zotavovací akce pro děti

- Vyhláška č. 137/2004Sb., o hygienických požadavcích na stravovací služby a o zásadách osobní a provozní hygieny při činnostech epidemiologicky závažných
- Vyhláška č. 55/2005 Sb., o podmínkách organizace a financování soutěží a přehlídek
- Vyhláška č. 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání
- Vyhláška č. 410/2005 Sb., o hygienických požadavcích na prostory a provoz zařízení a provozoven pro výchovu a vzdělávání dětí a mladistvých
 - a další

Právní normy závazné pouze pro školy a školská zařízení

- Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)
- Metodický pokyn k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních pod č. j. 37 014/2005-25
- Vyhláška č. 64/2005 Sb., o evidenci úrazů dětí, žáků a studentů
- Vyhláška č. 263/2007 Sb., kterou se stanoví pracovní řád pro zaměstnance škol a školských zařízení
 - a další

Ačkoli se na zařízení nezařazená do Sítě škol se uvedené právní normy závazné pro školy a školská zařízení nevztahují, přesto v případě nutnosti posuzování např. subjektivní odpovědnosti výchovného pracovníka za vznik úrazu, mohou znalci přihlídnout k předpisům upravujícím obdobné činnosti, k dřívějším rozhodnutím soudů či praxi obvyklé při stejných nebo srovnatelných činnostech nebo k podkladům, které byly již dříve odborně stanoveny (obecně závazné předpisy, normy a standardy např. ČSN, ISO či EU - dříve platné a/či dosud nenahrazené ap.).

Jednotný předpis o bezpečnosti práce s dětmi a mládeží a ochraně dětí a mládeže při organizované činnosti v neškolských zařízeních - navrhovaný Zákon o práci s dětmi a mládeží - neexistuje! Proto mezi jedinou specifickou povinností zaměstnanců organizací pracujících s dětmi a mládeží patří **odborná příprava pracovníků s dětmi a**

mládeží. Ta však je platná pouze pokud žádají dotaci pro nestátní neziskovou organizaci na pobytovou akci. (Jedná se o Příkaz ministryně školství, mládeže a tělovýchovy č. 6/2003 k ověřování odborné přípravy pracovníků s dětmi a mládeží v oblasti volného času. Hlavní vedoucí dětských táborů). Pokud však organizace o dotaci nežadají, či se jedná o jiný subjekt než nestátní neziskovou organizaci, tato norma se na ně nevztahuje.

Uvedené odkazy jsou pouze základním právním rámcem – tj. výtahem z velkého množství právních norem vztahujících se BOZP a k mimoškolní činnosti s dětmi a mládeží.

PŘÍLOHA Č. 6 – Realizátoři organizované mimoškolní přírodovědné a ekovýchovné činnosti

- a) Ekocentra Sdružení ekologické výchovy Pavučina** - www.pavucina-sev.cz
37. Cassiopeia - Centrum ekologické a globální výchovy Cassiopeia ZČ HB Forest - <http://www.cassiopeia.euweb.cz>
 38. ZŠ Prachatice, Vodňanská 287, Prachatice Stanice zájmových činností - <http://www.dripatka.cz/>
 39. 15/06 ZO ČSOP Šípek - <http://www.sipek.roklinka.cz>
 40. Centrum ekologické výchovy Pálava ZO ČSOP 56/15 - <http://www.cev.palava.cz>
 41. EkoCentrum Brno - <http://www.ecb.cz>
 42. LIPKA - školská zařízení pro environmentální vzdělávání, Brno, Lipová 20 - <http://www.lipka.cz>
 43. REZEKVÍTEK - <http://www.rezekvitek.cz>
 44. Centrum ekologické výchovy Důbrava při Středisku volného času Hodonín - <http://www.ekocentrum-hodonin.unas.cz>
 45. Vzdělávací a informační středisko BÍLÉ KARPATY, o. p. s. - <http://www.bilekarpaty.cz/vis>
 46. ZO ČSOP Veronica, Centrum Veronica Hostětín - www.hostetin.veronica.cz/
www.veronica.cz
 47. Středisko ekologické výchovy a etiky Rýchory - SEVER, Brontosaurus Krkonoše - <http://www.sever.ekologickavychova.cz>,
<http://www.ekologickavychova.cz>
 48. Čmelák - Společnost přátel přírody - <http://www.cmelak.cz>
 49. Městské středisko ekologické výchovy při ZOO Liberec DIVIZNA - <http://www.zooliberec.cz/divizna>
 50. Středisko ekologické výchovy Český ráj - <http://www.sevceskyraj.cz/>
 51. Středisko ekologické výchovy Libereckého kraje, příspěvková organizace - <http://www.strevlik.cz>
 52. Občanské sdružení HÁJENKA - <http://hajenka.koprivnice.org>
 53. Víta - občanské sdružení - <http://www.vitaova.cz>
 54. Dům dětí a mládeže a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků Vila Doris Šumperk - středisko ekologické výchovy - <http://www.doris.cz>
 55. Sluňákov - Centrum ekologických aktivit města Olomouce, o.p.s. - <http://www.slunakov.cz>
 56. Ekocentrum PALETA - <http://www.paleta.cz>
 57. Občanské sdružení Ametyst - <http://www.ametyst21.cz>
 58. Ekocentrum Podhoubí - <http://www.podhoubi.ecn.cz/>
 59. Ekodomov, o.s. - <http://www.ekodomov.cz>
 60. Sdružení TEREZA - <http://www.terezanet.cz>
 61. Základní článek Hnutí Brontosaurus Botič, Středisko ekologické výchovy hl. m. Prahy - <http://www.toulcuvdvur.cz/>
 62. DDM „Na Výstavišti“, Mladá Boleslav - www.ddm-mb.cz
 63. A-TOM 19071 Javory - <http://www.sweb.cz/javory>

64. KŘIVOKLÁTSKO, o. p. s. - <http://www.is-krivoklat.cz>
65. Naučné středisko ekologické výchovy Kladno - Čabárna, o. p. s. - <http://www.nsev-kladno.cz>
66. ZO ČSOP 09/07 Polabí, Polabské ekocentrum - <http://www.polabske-ekocentrum.cz>
67. ZO ČSOP Vlašim - <http://www.csopvlasim.cz>
68. ZO ČSOP 11/11 Zvoneček - <http://www.cev-zvonecek.cz>
69. CHALOUPKY o.p.s., školská zařízení pro zájmové a další vzdělávání - <http://www.chaloupky.cz>
70. ALCEDO - středisko volného času Vsetín - <http://www.alcedovsetin.cz>
71. Český svaz ochránců přírody KOSENKA - <http://www.kosenka.cz>
72. Ekocentrum ČTYŘLÍSTEK - <http://www.eko.ecn.cz>
73. ZO 60/03 ČSOP Planorbis Kroměříž - <http://www.naucnastezka.cz/planorbis>

b) Ekocentra Českého svazu ochránců přírody – www.csop.cz

74. Podorlicko při 52/01 ZO ČSOP Podorlicko Česká Třebová - www.csop-podorlicko.org
75. Armillaria při 36/08 ZO ČSOP Armillaria - www.armillaria.cz
76. Centaurea při ZO ČSOP 63/01 Centaurea - www.ekoporadnaub.info
77. Centrum ekologické výchovy Zvoneček - www.cev-zvonecek.cz
78. Centrum ochrany přírody SLŠ Šluknov ZO ČSOP 33/05 při SLŠ Šluknov - infos@lesnicka-skola.cz
79. Centrum pro děti a mládež při 01/SMOP Sdružení mladých ochránců přírody ČSOP - www.smop.cz
80. Centrum Veronica Hostětín - 54/44 ZO ČSOP Veronica - www.hostetin.veronica.cz
81. CEV Pálava ZO ČSOP 56/15 - www.cev.palava.cz
82. Dům ochránců přírody 54/RS ČSOP Regionální sdružení v Brně - www.csopbrno.cz
83. Ekocentrum Věžák při 45/06 ZO ČSOP Křižánky www.csopkrizanky.cz
84. Ekocentrum - RS ČSOP Novojičínska - www.rcmsk.cz/
85. Ekocentrum Aquila při 70/02 ZO ČSOP Nový Jičín - www.csopnj.cz
86. Ekocentrum Botič-Rokytky při 01/04 ZO ČSOP Botič-Rokytky - <http://csop.webpark.cz>
87. Ekocentrum Červenka 52/15 ZO ČSOP Zlatá Studánka - www.zlatastudanka.ctrebova.cz
88. Ekocentrum ČSOP při 02/10 ZO ČSOP Votice - www.ekocentrum.wz.cz
89. *Ekocentrum ČSOP Bílé Karpaty při 58/06 ZO ČSOP Bílé Karpaty* - www.bilekarpaty.cz/csop
90. Ekocentrum ČSOP Strakonice při 20/01 ZO ČSOP Strakonice - www.csop_strakonice.net
91. *Ekocentrum Čtyřlístek při 57/03 ZO ČSOP Ekocentrum Čtyřlístek* - www.eko4lístek.cz
92. Ekocentrum Hlučín ZO ČSOP Hlučín 72/27 - gillar@centrum.cz
93. *Ekocentrum Chaloupky při 62/88 ZO ČSOP Kněžice* - www.chaloupky.cz

94. Ekocentrum Chodováček při 30/02 ZO ČSOP Chodov - www.csop3002.cz
95. Ekocentrum Iris při 61/RS ČSOP Regionální sdružení IRIS - www.iris.cz
96. Ekocentrum Jižní Město při 01/44 ZO ČSOP - www.ekocentrumjm.cz
97. Ekocentrum Klenice ZO ČSOP Klenice - www.mb_net.cz/klenice
98. Ekocentrum Koniklec při 01/71 ZO ČSOP Koniklec - www.csop.koniklec.cz
99. *Ekocentrum Kosenka při 57/01 ZO ČSOP Kosenka - www.kosenka.cz*
100. Ekocentrum Makov při 18/02 ZO ČSOP Makov - csop.makov@volny.cz
101. Ekocentrum Poznáním k ochraně při 01/68 ZO ČSOP Ochrana herpetofauny - vojtech.balaz@scouting.sk
102. Ekocentrum Radnice při 29/02 ZO ČSOP Radnice www.csop-radnice.cz
103. Ekocentrum Spálené Poříčí při 27/04 ZO ČSOP Spálené Poříčí - www.ekocentrum.cz
104. Ekocentrum Šípek 15/06 ZO ČSOP Šípek - www.sipek.roklinka.cz
105. Ekocentrum školy v Haluzicích www.haluzice.cz
106. Ekocentrum Taurus ZO ČSOP 22/07 Libosváry - www.csoplibosvary.ecn.cz/ekocentrum.htm
107. Ekocentrum Vikštejn při ZO ČSOP 72/06 Opava - <http://csop-opava.webpark.cz>
108. Ekocentrum ZO ČSOP Rokycany při 29/01 ZO ČSOP Rokycany - www.csop.rokycany.zde.cz
109. Ekoinfocentrum při 59/12 ZO ČSOP EIC - www.ekoinfo.ecn.cz
110. Ekologické centrum Oharka při 24/01 ZO ČSOP Oharka - <http://oharka.ic.cz>
111. Ekologické informační centrum ZO ČSOP - Žďár nad Sázavou, Krátká u Sněžného Sněžné Ekostředisko mládeže Jelenice při 55/07 ZO CSOP Pozořice www.pozorice.cz/csop
112. Falco při 37/02 ZO ČSOP –Dolní Týnec 39, Třebušín
113. Novoveská myslivna při 18/08 ZO ČSOP Písek II - hlasek@mybox.cz
114. Orlice při 43/01 ZO ČSOP Orlice - www.krnovice.cz
115. *Podblanické ekocentrum ČSOP Vlašim při 02/09 ZO ČSOP Vlašim - www.csopvlasim.cz*
116. *Polabské ekocentrum při 09/07 ZO ČSOP - www.polabske-ekocentrum.cz*
117. Radhošť ZO ČSOP 76/08 Rožnov pod Radhoštěm - www.csopradhost.org
118. SEV Areka při ZO ČSOP 72/05 Areka - www.arekaopava.cz
119. SEV Mravenec při 17/01 ZO ČSOP Mravenec - www.sevmravenec.cz
120. Severočeské centrum ochránců přírody Tilia při 33/04 4. ZO ČSOP Tilia - www.volny.cz/tiliacz
121. Společnost pro zvířata - www.spolecnostprozvirata.cz
122. Stanice ekologické výchovy Ciconia při 37/01 ZO ČSOP Ciconia - ciconia.roudnice@centrum.cz
123. Stanice Ochrany přírody Pasíčka při 44/03 ZO ČSOP Novohradka - www.pasicka.cz
124. Terénní ekologické středisko Boří při 60/05 ZO ČSOP Divoky - bajema@seznam.cz
125. Terénní základna pro ekolog. výchovu Buk při 33/04 4. ZO ČSOP Tilia - www.csoptilia.unas.cz/

- 126. Valašské Ekocentrum při 100/RS ZO ČSOP Severomoravské RS - www.ochrana.cz
- 127. Veronica 54/44 ZO ČSOP Veronica www.veronica.cz/
- 128. Vzdělávací a informační centrum ZO ČSOP Kladská - www.slavkovskyles.cz
- 129. Zelená školička při 76/17 ZO ČSOP Javorníček - www.ochranci.cz
- 130. Zelené Vendolí při 50/10 ZO ČSOP Zelené Vendolí - <http://sweb.cz/zelene.vendoli>
- 131. Zelený dům při 44/16 ZO ČSOP Klub ochránců SPR Habrov - www.zelenydom.chrudimka.cz

Organizace psané kurzívou jsou současně členy SSEV Pavučina

c) Členové České rady dětí a mládeže - www.crdm.cz

- 132. Asociace turistických oddílů mládeže (ATOM) - www.a-tom.cz
- 133. Česká tábornická unie - www.tabornici.cz
- 134. Československý Zálesák – svaz pro pobyt v přírodě - www.sweb.cz/cszalesak
- 135. Duha, sdružení dětí a mládeže pro volný čas, přírodu a recesi – www.duha.cz
- 136. Expedice Natura - www.expedice.cz
- 137. Hnutí Brontosaurus – www.hnutibrontosaurus
- 138. Junák – svaz skautů a skautek ČR – www.skaut.cz
- 139. Liga lesní moudrosti – The Woodcraft League – www.woodcraft.cz
- 140. Pionýr – www.pionyr.cz
- 141. Salesiánské hnutí mládeže – www.shm
- 142. Sdružení Mladých ochránců přírody ČSOP – www.smop.cz
- 143. YMCA – www.ymca.cz
- 144. ZÁLESÁK – svaz pro pobyt v přírodě – www.zalesaksvaz.cz

d) Organizace nesdružené ve výše zmíněných organizacích

- 145. A Rocha - www.arocha.org/cz-en/welcome.html
- 146. ZOO Ohrada - <http://www.zoo-ohrada.cz/>

PŘÍLOHA č. 7 - Popis vybraných ekocenter a jejich činností

I. ekocentra Sdružení středisek ekologické výchovy Pavučina

Všechna výše uvedená ekocentra byla zakládajícími členy Sdružení ekologické výchovy Pavučina. Činnosti uvedených ekocenter zahrnují všechny aktivity zmíněné v kap. 1.1.6.1 Činnost členských středisek SSEV Pavučina.

a) školská zařízení

Dřípatka, Prachatice

- **ZŠ Prachatice, Vodňanská 287, Stanice zájmových činností - Centrum ekologické výchovy Dřípatka**, www.dripatka.cz, zřizovatel MÚ Prachatice

V roce 1967 ke Dnům ochrany přírody, byla vyhlášena Školní přírodní rezervace /ŠPR/ "Pod Vyhlídkou" - první v naší zemi a jedna z nejstarších v Evropě. V roce 1971 byla postavena terénní základna Stanice mladých ochránců přírody /SMOP/. Následně byla vybudována naučná stezka v areálu SMOP a k 20. výročí založení ŠPR byl zorganizován mezinárodní seminář IUCN "zřizování a využívání účelových ekopedagogických ploch". Na počátku 90. let vznikla naučná trasa "U Irů lípy", pro žáky MŠ a nižší ročníky ZŠ. V témže období (1991) bylo oficiálně založeno Centrum ekologické výchovy Dřípatka.

V roce 2000 se CEV přešlo pod Středisko vzdělávání informací a služeb řízené přímo MŠMT, o pět let později pod Národní institut dětí a mládeže. K poslední (organizační) změně došlo v roce 2007 – Dřípatka se stala součástí ZŠ Prachatice - jako stanice zájmových činností.

Hlavním posláním ekocentra je podílet se na vytváření správného postoje dětí i dospělých k životnímu prostředí, rozvíjení přírodovědných znalostí, poznávání a oceňování přírodních hodnot.

Ekocentrum slouží i jako terénní pobytové středisko s ubytovací kapacitou 40 osob. Dřípatka má statut Klinické pracoviště PF JU v Českých Budějovicích.

Lipka, Brno

- **Lipka - školské zařízení pro environmentální vzdělávání,**
<http://www.lipka.cz/> , zřizovatel KÚ JM kraje

Lipka si při svém zrodu v roce 1991 kladla za cíl zvýšit ekologickou gramotnost obyvatel Brna a širokého okolí natolik, aby jeho existence v budoucnu nebyla potřebná. Vzhledem k narůstajícímu zájmu o ekovýchovné vzdělávací činnosti, tato doba stále nenastala. Se zvyšujícím se zájmem vzrůstá i množství pracovišť Lipky a také počet zaměstnanců, kterých má Lipka na rozdíl od prvního roku existence 7x více (a nejvíce z členských středisek Pavučiny). O 34 úvazků se dělí 42 zaměstnanců na pracovní smlouvu, naprostá většina pedagogů má vysokoškolské i pedagogické vzdělání. Dále Lipka zaměstnává 16 zaměstnanců na dohodu o pracovní činnosti (vedení kroužků a výukových programů), pro Lipku také pracuje cca 200 zaměstnanců na dohodu o provedení práce (lektoři vzdělávacích akcích pro dospělé a pomocníků při organizačním zajištění větších akcí).

Zpočátku se veškeré činnosti odehrávaly v budově na Lipové ulici, postupem času se rozšířily do dalších objektů. V roce 2007 měla Lipka pět pracovišť: pracoviště Lipová, odloučené pracoviště: SEV Rozmarýnek, SEV Rychta Krásensko (terénní pobytové středisko), Lesní škola Jezírko a detašované pracoviště Kolej Aleše Závěského.

Lipka má statut fakultního zařízení PF MU. Denně Lipku na jejích pracovištích navštěvují stovky zájemců o vzdělávání. Hlavní cílové skupiny tvoří třídy všech stupňů škol, pedagogové a vysokoškolští studenti.

b) neškolská zařízení

Paleta, Pardubice

- **Ekocentrum Paleta**, www.paleta.cz, samostatná jednotka nevládní neziskové organizace – občanské sdružení

Ekocentrum PALETA vzniklo v roce 1990 pod názvem Centrum ekovýchovy Pardubice. Patří tak k nejstarším porevolučním střediskům ekologické výchovy u nás. Zpočátku pracovalo centrum pod hlavičkou INTES, následně pak v rámci občanského

sdružení TASK klub. Po otevření Areálů (viz níže) přijalo v roce 1997 ekocentrum název Paleta.

V roce 1994 byl vybudován specializovaný Areál ekologické výchovy o rozloze 3000 m², a to přímo ve středu města. Byl nazván symbolicky Paleta - široká škála zážitků: „paleta barev, vůní, dotyků a prožitků“. Od té doby se též rozrůstá činnost centra a ekologické výukové programy se stávají každodenní aktivitou.

Paleta má kromě svého sídla Pardubicích i pobočky v Chrudimi a v terénní pobytové středisko v Oucmanicích (u Brandýsa nad Orlicí).

Botič, Praha

- **ZČ HB Botič, Středisko ekologické výchovy hl. m. Prahy**, www.toulcuvdvur.cz, samostatná organizace - základní článek Hnutí Brontosaurus, nevládní nezisková organizace

Středisko ekologické výchovy hl. m. Prahy je budováno v Praze od konce roku 1994. Za jeho správu a rozvoj zodpovídá Zájmové sdružení Toulcův dvůr, které v roce 1996 uzavřelo s Hlavním městem Prahou padesátiletou smlouvu. ZČ HB Botič je jedním ze čtyř členů Střediska

Ekocentrum Botič bylo založeno v roce 1990. Společně s ostatními organizacemi buduje v Toulcově dvoře ekologicko-výchovný areál pro praktickou ekologickou výchovu a zvyšování ekologické informovanosti. Na 8 hektarech plochy se nachází komplex památkově chráněných budov - gotický špýchar, barokní stáje, přírodně zajímavá společenstva - mokřad, lužní les, skalní výchoz, javorový les, květnatá louka a zelené plochy obhospodařované člověkem - sad, pole, ekozahrada, školka lesních dřevin. Součástí areálu je farma zvířat: hospodářský dvůr s huculskými koňmi, ovce, kozami a dalšími domácími zvířaty. S úspěchem jsou veškeré jednotlivosti zařazovány do ekologických výukových programů.

II. ostatní ekocentra

(„nepavučinová“)

A Rocha, Česká republika

- **A Rocha - křesťané chrání přírodu**, www.arocha.org/cz-en, samostatná pobočka mezinárodní organizace A Rocha, nevládní nezisková organizace – občanské sdružení

Česká A Rocha vznikala na jihu Čech na počátku 21. století a oficiálně byla ustanovena v roce 2002. Nyní již pátým rokem buduje pobytové terénní středisko Krupárna u poblíž Dobrušky. Ambicí je vytvořit otevřené ekologické centrum pro vzdělávání dětí, mládeže, ale i pro rodiny s dětmi, kam by přijížděli lidé a pracovníci A Rocha by je mohli nenásilně učit vnímat okolní přírodu a jak pro ni něco udělat. Cíle ekocentra vycházejí z jeho poslání - pomáhat porozumět a pečovat o (Boží) Stvoření – přírodu.

Organizace působí v oblasti vědeckého výzkumu a ochrany přírody a zakládá dětské kluby se zaměřením na péči životního prostředí. Z jeho další činnosti lze připomenout – pořádání táborů, ochránářských anglických campů a osvětová činnost.

Česká A Rocha je jedna z více jak 17 odnoží A Rocha International působící po celém světě (více viz 1.1.8 Střediska ekologické výchovy a ekologická výchova ve světě).

ZOO Ohrada, Hluboká nad Vltavou

- **Zoologická zahrada Ohrada - Hluboká n. Vltavou**, <http://www.zoo-ohrada.cz>, příspěvková organizace JČ kraje

Zoo byla otevřena již v roce 1939, od té doby procházela zoo obdobími vývoje i stagnace. Na konci 60. let 20. století se dokonce uvažovalo o jejím zrušení. To se naštěstí nestalo, zoo byla zachráněna a od roku 1972 se rozvíjí jako samostatná organizace.

Postupně byla modernizována jednotlivá chovná zařízení a rozšiřovány plochy expozic. Zoo Ohrada začala postupně naplňovat poslání moderních zoologických zahrad - kromě rekreace návštěvníků se jí daří participovat na jejich vzdělávání, a nabízí rozšíření

výuky netradiční formou školám všech stupňů a zapojila se do systému ochrany přírody. K tomu napomohlo i v roce 2007 dobudované nové ekocentrum.

Jedinečné možnosti poskytnout dětem přímý kontakt se živými zvířaty jsou si vědomi i pedagogové a rádi využívají nabízení výukové programy pro své děti, žáky a studenty. Tato výjimečná osobní setkání probouzí nadšení a zájem o živou přírodu. ZOO realizuje též různé kampaně, výstavy a soutěže pro školy i veřejnost (např. Kampaň za záchranu obojživelníků, Masopust v ZOO, Jak to vidí šelmy). Ekologické oddělení ZOO spolupracuje s Přírodovědeckou, Zemědělskou a Pedagogickou fakultou Jihočeské Univerzity.

PŘÍLOHA č. 8a) - Fotky z činnosti ekocenter I

„Přelet řeku“ – aktivita typu „dokážu to“, letní tábor Černuc Javory

Krkonošský jarmark – akce pro veřejnost,
SEVER – Horní Maršov

Výukový program Les, ekocentrum
Dřípatka, Prachatice

Výukový program Zvířata na statku,
ekocentrum Český ráj, Sedmihorky

Letní pobytový festival pro pracovníky
v ekovýchově a jejich rodiny v Jihočeském
kraji,- program pro děti – Skrytá krása,
ekocentrum Cassiopeia, Č. Budějovice

PŘÍLOHA č. 8b) - Fotky z činnosti ekocenter II

/doteky s přírodou/

*Klubík pro rodiče s dětmi, ekocentrum
Dřípatka, Prachatice*

*Exkurze do ZOO Ohrada Hluboká nad Vltavou
pro studenty PF JU, ukázky z programu CITIES*

*Management chráněných území, Kosenka,
Valašské Klobouky*

Vodní „breberky“ – život ve vodě, Lipka, Brno

*Mláďata na statku, Botič /Toulcův Dvůr/,
Praha*

PŘÍLOHA č. 8c) – Potencionální rizika v ekocentrech

Kamna bez ohrazení

Jedovaté rostliny

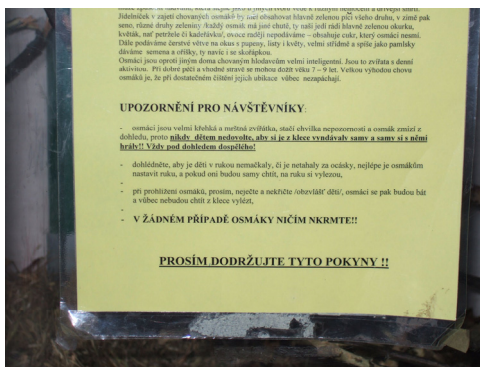
Volně přístupné čisticí prostředky na WC

Napojování kabelů v klubovně

„Živý“ včelí úl /zabezpečen/

Upozornění pro návštěvníky /chování živočichové

Upozornění pro návštěvníky /elektrický ohradník/

Kluzké schody pokryté kobercem /zabezpečeno/

PŘÍLOHA č. 9 - Návrh základního minima proškolení pracovníků členských středisek Sdružení Pavučina ve vztahu k protiúrazové prevenci

1. Právní minimum k BOZP

- **legislativa pro všechny** (základy práva, obecně závazné právní normy)
- **specifika právních norem pro školská zařízení**
- morální a právní zodpovědnost, přebírání zodpovědnosti, proškolení a poučení, (zdravotní) způsobilosti lektorů a účastníků programu atd..
- dobrovolné pojištění jako forma terciární prevence

2. Hodnocení rizik a prevence

- **riziko**: analýza rizik, teorie rizika, nepříznivé události, pravděpodobnost rizika a následky rizikových situací
- prevence – primární, sekundární, terciární; aktivní a pasivní; intervence technologická, zdravotně-výchovná a legislativní

Faktory účinné prevence

- bezpečné prostředí a okolí ekocentra
- edukace pracovníků a účastníků činností
- chování a připravenost pracovníků
- další specifika

3. Úrazy, otravy, akutní stavy a první pomoc

- **úraz, otrava, akutní stavy** – porozumění; stav v České republice; statistiky; klasifikace; nejčastější úrazy obecně; potencionální úrazy při činnostech ekocenter (v terénu i interiéru), následky úrazů a otrav
- **první pomoc** – teorie a praxe (obecné zásady první pomoci: znalosti a praktické dovednosti – procvičení); důležité kontakty; život zachraňující úkony (aktuální a praktické informace); chování v krizových situacích, vybavení; kniha úrazů a drobných poranění; předávání informací o zraněných dětech rodičům

- **život ohrožující stavy** – krvácení, šok, bezvědomí, zástava dýchání a krevního oběhu (**resuscitace**, stabilizované polohy)
- **úrazové stavy** - zlomeniny, distorze (podvrtnutí kotníku), kontuze (pohmoždění kloubu), zhmožděniny s podkožními krevními výrony, vykloubení kloubu, mechanické zranění způsobené živočichem (pokousání, kousnutí, poškrábání; bodnutí, štípnutí hmyzem; přísátí klíštěte; uštknutí), řezné rány, termická poranění (popáleniny od ohně, poranění elektrickým proudem, zásah blesku), a některá méně častá zranění při činnostech (poranění hlavy, páteře a míchy, hrudníku, břicha, tonutí)
- **neúrazové stavy** – dušnost, alergická reakce, křeče, mdloba, cizí těleso v těle dítěte.
- **ostatní (jiná) poranění** - přehřátí organismu, podchlazení, omrzliny, třisky, trny, puchýře, škrábance od drátů, hřebíků ap., běžné odřeniny, vlasečnicové krvácení, neúrazové krvácení z nosu.

4. Specifika činností ekocenter

- **psychická zátěž zaměstnanců** vyplývající zejména z rozmanitosti vykonávaných činností s různými cílovými skupinami, práce o svátcích, prázdninách, odpoledních a večerních aktivit ap.
- **princip předběžné opatrnosti** tj. zhodnocení bezpečnosti činností **bez omezení kreativity a volnosti dětí** (tzv. risk či hazard assesment); vymezování hranic a „jištění se“ (např. jízda na koni na táboře – po domluvě s rodiči + písemný souhlas) ap.
- **práce s dětmi** – ochrana zdraví, před škodlivými společenskými jevy, ochrana osobnosti; **věkové a individuální zvláštnosti účastníků**; motivace; komunikace; sociální skupiny
- **zásady pedagogické ekovýchové činnosti**; metody
- **volnočasové aktivity** – kroužky, výpravy, letní tábory, akce pro veřejnost; brigády a exkurze

5. Workshop

– zkušenosti z praxe s danou problematikou

Metody základního proškolení - monologická (výklad, přednáška, instruktáž), dialogická (diskuze, rozhovor, brainstorming), aktivizující (simulace, hry, dramatizace), samostudium (z připravených a předaných materiálů a doporučených zdrojů), nácvik dovedností, výměna zkušeností.

Odborné zajištění základního proškolení – právník se specializací na školská zařízení a mimoškolní práci s dětmi a mládeží; pracovník bezpečnostní firmy; zdravotník – nejlépe záchranář (ideálně dva pro praktickou část – nácvik dovedností); zkušený pedagog ev. vývojový psycholog.

Časový harmonogram základního proškolení – uzpůsobený požadavkům/potřebám pracovníků ekocenter a též dle počtu účastníků kurzu; min. však Právní normy a trestní odpovědnost – 1 hod., Hodnocení rizik a prevence – 1,5 hod., Úrazy, otravy, akutní stavy a první pomoc – 3 hod., Specifika činností ekocenter – 1 hodina, Workshop – 1 hodina.

PŘÍLOHA Č. 10 – Základní informace a obsah brožury „Preventivní opatření a první pomoc při náhlých stavech u dětí vzniklých při činnostech ekocenter“

Základní informace k brožuře

Autorka brožury: Věra Soukupová

Spoluautorka: Jiřina Soukupová //II. Praktická část/

Odborná spolupráce a recenze: MUDr. Veronika Medková a MUDr. Marie Vařílková

Grafická úprava: Adéla Chadimová

Kresby: Renata Švehlová

Počet výtisků – 100 ks v elektronické podobě

ISBN 978-80-254-4786-4

Obsah brožury

Úvod

I. Popisná část

1. Ekologická výchova

2. Střediska ekologické výchovy a SSEV Pavučina

3. Preventivní opatření

4. Úrazy

Seznam použitých zdrojů k popisné části

Přílohy k popisné části

II. Praktická část

1. Preventivní opatření v ekocentrech

- Základní pojmy z oblasti bezpečnosti a prevence
- Prevence úrazů při činnosti ekocenter
- Dokumentace šitá na míru

Komentáře k formulářům a vzorům dokumentace v přílohách: *Školení*

BOZP, Řády a pravidla – návštěvní řády, řády pro ubytované, Požární ochrana,

Kontrola bezpečnosti prostředí, Provozní řád budovy a vnitřní řády prostor,

Traumatologický řád, Kniha úrazů, Stanovení odpovědnosti na EVP, Zotavovací akce a jiné podobné akce pro děti, Kroužek a kroužkové akce)

Přílohy ke kapitole Preventivní opatření v ekocentrech

- Pojištění (povinné a dobrovolné)
- Právní normy k BOZP (pro organizace pracující s dětmi a mládeží)
- Návrh základního minima - proškolení pro pracovníky ekocenter SSEV
Pavučina

Přílohy Vzory k dokumentaci

- Školení BOZP: *Osnova školení BOZP (vzor pro školská zařízení), Záznamový list o provedeném (vstupním/periodickém) školení, Ukázka zkušebního testu ze znalostí BOZP, Záznam o poskytnutí informací k zajištění BOZP a PO – pokyny a informace pro externí osoby, Ukázka bezpečnostního a proti-požárního kvízu (Tereza), Protokol o kontrole bezpečnosti prostředí)*
- Řády a pravidla zejména pro ubytované /pobytové EVP/: *Pokyny pro ubytované (SEVER), Smlouva pro ubytované s pokyny (Střevlík), Smlouva o zajištění vzdělávacího pobytového programu (Chaloupky), Návštěvní řád pro ubytované (Dřípatka), Pobytový řád pro školní kolektivy (Chaloupky), Pokyny pro pobyty na Krásensku (Lipka), Poučení o zásadách bezpečnosti chování na Rychtě (Lipka - Krásensko), Požární řád, Ukázka požárního řádu (Dřípatka)*
- Kontrola prostředí: *Protokol zápisu o chybách a závadách v BOZP, Traumatologický řád (Dřípatka), Vnitřní řád - učebna, klubovna, zoo koutek aj. (Dřípatka), Kniha úrazů - universální vzor (pro zaměstnance)*
- Zodpovědnosti na EVP: *Objednávka EVP (Botič), Vzor upozornění na webu (Sluňákov), Vzor upozornění na webu (SEVER), Vzor upozornění na webu (Dřípatka), Vzor upozornění na webu (Paleta), Vzor upozornění na webu (Podhoubí)*
- Zotavovací akce a jiné podobné akce pro děti: *List účastníka (Lipka), Závazné prohlášení o bezinfekčnosti (Lipka), Posudek o zdravotní způsobilosti dítěte (Lipka), Výpis ze zdravotní dokumentace (Lipka), Náležitosti Zdravotnického deníku (Lipka), Kniha úrazů, drobných poranění a onemocnění - Zdravotnický deník, Univerzální osobní zdravotní karta (dítěte), Osobní karta dítěte (Lipka), Výstupní karta účastníka tábora (Lipka), Záznam o klišťeti (zakreslení přisátí klišťete), Lékařské potvrzení*

zdravotní způsobilosti vykonávat činnosti epidemiologicky závažné, Lékařské potvrzení zdravotní způsobilosti pracovat s dětmi, Proškolení osob činných na ZA a poučení účastníků ZA (osnova a formulář s podpisem)

- *Kroužek: Přihláška na kroužek (Zvoneček), Závazná přihláška do zájmového útvaru (Lipka), Prohlášení rodičů o odchodech dítěte z kroužku a kroužkových akcí (Lipka), Informace pro rodiče a členy kroužků – pravidla (Lipka), Lékařské potvrzení zdravotní způsobilosti pracovat s dětmi, Záznam o proškolení vedoucího (ev. asistentů) kroužků*

2. Náhlé stavy u dětí vzniklé při činnostech ekocenter – prevence a první pomoc

- Základní pojmy z oblasti první pomoci
- Důležité kontakty
- Obecné zásady primární prevence
- Obecné zásady první pomoci
- Konkrétní náhlé stavy vzniklé při činnosti ekocenter v přírodě (otravy a alergie, úrazové stavy, neúrazové stavy, ostatní (jiná) poranění)
- Život ohrožující stavy (krvácení, šok, bezvědomí, zástava dýchání a krevního oběhu)
- Důležitá upozornění

Přílohy ke kapitole Náhlé stavy u dětí vzniklé při činnostech ekocenter v přírodě - prevence a první pomoc

- Popis s obrázky a použitím zotavovacích poloh zraněných
- Vybavení lékárničky
- 10 + 1 chyba a omyl první pomoci

PŘÍLOHA Č. 11 - 11 Případové studie – vybrané příklady poranění z činnosti ekocenter v roce 2007

Případ 1

Mechanické poranění povrchu těla - kousnutí živočichem

Chlapec, 9 let, při pobytovém výukovém programu hladil křečka, který ho kousl. Místo je vydezinfikováno, ev. zalepeno.

Zjištěné nedostatky: Zranění by se mělo objevit v Knize zranění školy (nikoli školského ekocentra), též škola by měla o zranění po skončení programu informovat rodiče.

Absence je i u specifikace místa poranění (ačkoli je předpoklad kousnutí do prstu, dlaně či ruky).

Poznámka: Místo poranění i způsob ošetření jsou správně zapsány.

Vzhledem k chovům domácích mazlíčků v ekocentrech se jedná o poměrně časté zranění. Ta, dle rozhovorů s lektory, nebývají však zapisována do Knihy úrazů či drobných poranění.

Jedná-li se o poranění křečkem, potvrzuje se nevhodnost chovu resp. manipulace s těmito živočichy v průběhu dne: křeček je noční tvor, pro účely programů či mazlení (hry, i v domácím) prostředí bývá však často buzen pro něj v nevhodnou dobu. Lepším řešením jsou morčata či zakrslí králíci.

Všechna chovaná domácí i hospodářská zvířata by měla projít veterinární péčí.

Riziko vzniku náhlého stavu představují tito živočichové nejen z důvodu kousnutí, ale též alergií. I oni jsou ale ohroženi nevhodným zacházením, zvláště stresy při výukových programech, hlazení (celou skupinou dětí), smáčknutím apod.

Případ 2

Mechanické poranění povrchu těla – přisátí klíštěte

Chlapec, 8 let, při letním táboře „chytil“ klíště. Klíště je vyndáno, místo vydezinfikováno. Specifikace místa poranění (pravé tříslo) je popsána a též zakreslena do obrázkového nákresu. Místo a stav poraněného jsou kontrolovány do konce činnosti. Vzhledem k poranění v rámci činnosti školského ekocentra je poranění hlášeno Ústavu pro informace ve vzdělávání, a připravena zdravotní karta dítěte předávaná při výstupu z tábora rodičům (včetně zákresu).

Poznámka: V tomto případě je správně evidováno jak zranění, místo poranění i ošetření. Jedno z nejčastějších zranění (i zapisovaných) do Zdravotnického deníku tábora.

Případ 3

Poranění povrchu těla – sedřená kůže, odřenina

Dívka, 12 let, při prolézání smrkovým podrostem (při ekologickém výukovém programu) došlo k sedření kůže na pravém rameni, ruce, boku i noze). Odřená kůže je omyta a poranění dezinfikováno.

Poznámka: Místo poranění i způsob ošetření jsou správně zapsány.

Poranění by se mělo objevit v Knize zranění školy (nikoli ekocentra), též škola by měla o zranění po skončení programu informovat rodiče.

Odřeniny bývají, dle rozhovorů poměrně častá zranění, která však též (ani u vlastní činnosti) nebývají však zapisována do Knihy úrazů či drobných poranění.

Případ 4

Poranění povrchu těla – štípnutí vosou

Dívka, 10 let, byla na táboře štípnuta vosou do pravé ruky. Poranění bylo chlazeno.

Poznámka: Je zapsáno, blíže však nespecifikováno místo poranění, též způsob ošetření.

Předpoklad následné péče je i kontrola stavu poraněného místa a poraněné dívky.

Štípnutí či bodnutí hmyzem je jedno z nejčastějších poranění (v přírodě i při letní činnosti – 10letá zkušenost autorky disertační práce s letní činností).

Případ 5

Tepelné poranění – spálení od slunce

Dívka, 9 let, při letní činnosti došlo k zarudnutí kůže (spálení) od Slunce. Nejvíce byly zasaženy hlava za krkem (předpoklad zátylek) a uši. Ošetřována byla pomocí studených obkladů a aplikací Panthenolu na spálená místa, pobytem ve stínu a doplnění tekutin.

Poznámka: Místo i způsob ošetření jsou řádně zapsány.

Předpokladem vzniku popálenin byla pravděpodobně nedostatečná prevence (absence či nedostatečné ošetření krémem proti slunci ev. chybějící pokrývka hlavy).

Spáleniny od Slunce jsou velmi častým poraněním při slunném počasí zejména v době konání letní činnosti.